სსიპ იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

მაკა კოჭაური

ინგლისური ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა ტექსტის ავტონომიურად კითხვის დროს

(საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის მასალებზე დაყრდნობით)

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

წარმოდგენილია განათლების დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: მანანა ღარიბაშვილი

პროფესორი, პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორი

თელავი

2017 წელი

განაცხადი

როგორც წარდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის ავტორი, ვაცხადებ, რომ ნაშრომი წარმოადგენს ჩვენ მიერ შესრულებულ ორიგინალურ ნამუშევარს და არ შეიცავს სხვა ავტორების მიერ აქამდე გამოქვეყნებულ მასალებს. ნაშრომში გამოყენებული ყველა წყარო სათანადოდაა მითითებული.

მაკა კოჭაური

მადლობა

განსაკუთრებული მადლობა მინდა გადავუხადო ჩემს სამეცნიერო ხელმძღვანელს, პროფესორს, პედაგოგიკის მეცნიერებათა დოქტორს, ქალბატონ მანანა ღარიბაშვილს, რომელიც ყოველთვის მზად იყო, გაეზიარებინა ჩემთვის თავისი ცოდნა და გამოცდილება, რომლის თანადგომასა და მზადყოფანს დამხმარებოდა, მუდმივად ვგრძნობდი მრავალი წლის განმავლობაში. ადამიანს, რომლის მიერ გაწეული შრომა და წვლილიც განუზომლად დიდია.

ანოტაცია

წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომი ეხება ისეთ აქტუალურ პრობლემას, როგორიცაა ინგლისური ენის ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა ტექსტის ავტონომიურად კითხვის დროს (საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის მასალებზე დაყრდნობით.

დისერტაცია შედგება 132 გვერდისგან და გაფორმებულია სადოქტორო საგანმანათლებლო პროგრამისა და სადისერტაციო საბჭოს დებულებით დადგენილი ფორმისა და მოთხოვნების დაცვით. ნაშრომს თან ახლავს: სატიტულო ფურცელი, განაცხადი, მადლობა, ანოტაცია ორ ენაზე (ქართული და ინგლისური), გამოყენებული ლიტერატურის და ინტერნეტ წყაროების ჩამონათვალი და დანართი.

ნაშრომის ძირითადი ნაწილი შედგება შესავალი ნაწილის, ოთხი თავისა და დასკვნა-რეკომენდაციებისგან.

შესავალ ნაწილში წარმოდგენილია თემის აქტუალობა, საკვლევი მიზნები და ამოცანები, კვლევის ობიექტი, საკვლევი მეთოდოლოგია, კვლევის ჰიპოთეზა, ნაშრომის პრაქტიკული და თეორიული ღირებულება, მეცნიერული სიახლე. ასევე, მოკლედაა განხილული დისერტაციის სტრუქტურა.

პირველ თავში, ,,სწავლის ავტონომიის (ავტონომიური კითხვის) პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები”, რომელიც შედგება სამი ქვეთავისაგან, გაანალიზებულია საკითხის ისტორია და ავტონომიური კითხვის პედაგოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები;

მეორე თავში, ,,სწავლის ავტონომია მეთოდოლოგიურ ასპექტში”, რომელიც შედგება ოთხი ქვეთავისგან, განხილულია სწავლა-სწავლების პრობლემატიკა, მოტივაცია და მისი როლი ავტონომიური სწავლის დროს და სწავლის ავტონომია შემსწავლელთა ტიპებთან მიმართებაში.

მესამე თავში, ,,საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვითი დავალებები და ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა", რომელიც შედგება ოთხი ქვეთავისგან, მოცემულია საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვით დავალებებში შესული ტექსტების ვარიაციები და განხილულია ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა.

მეოთხე თავში, „ექსპერიმენტის მსვლელობა და მისი შედეგები", აღწერილია კვლევის ფარგლებში ჩატარებული ექსპერიმენტი და მოცემულია შედეგების ანალიზი. ჩატარებული კვლევებისა და ექსპერიმენტის შედეგებმა ცხადყო, რომ ლექსიკური ერთეულების ცოდნას კითხვითი დავალებების შესრულების პროცესში, იქნება ეს წაკითხულის გააზრება, მრავლობითი შერჩევის დახურული ტიპის ტესტი (ლექსიკური ერთეულების შერჩევა), სიტყვაწარმოება თუ ტექსტში გამოტოვებული წინადადებების ჩასმა, განმსაზღვრელი როლი აქვს, რაც სრულ შესაბამისობაშია კვლევის ჰიპოთეზასთან.

დასკვნით ნაწილში შემოთავაზებულია დასკვნა-რეკომენდაციები.

Annotation

The doctoral thesis deals with the problems of perceiving and comprehending lexical units during the autonomous text reading (on the basis of International Certificate Exam tests).

The dissertation consists of 132 pages and designed according to forms and demands stated in the instructions of the doctorial educational curriculum and dissertational board. The work encloses a cover page, application, gratitude page, annotation in two languages (Georgian, English), references (the list of applied literature), the list of internet resources and enclosure.

The main content consists of introduction, four chapters, conclusion and recommendations.

The actuality of the topic, research goals and tasks, the object of the research, methodology applied, hypothesis, theoretical and practical values and scientific innovation of the thesis (work) is discussed in the introductory section. It briefly reviews the structure of the dissertation as well.

The first chapter - pedagogical and psychological principles of autonomous learning (autonomous reading) - consists of three sub-chapters and presents the history of the topic as well as pedagogical and psychological aspects of autonomous reading.

The second chapter, methodological aspects of autonomous reading, also contains four sub-chapters and discusses the problems of learning and teaching, motivation and its role in autonomous learning and relationship between learner autonomy and learner styles.

The third chapter, reading tasks in international certificate exam tests and problematics in the perception and comprehension of lexical units, comprises four sub-chapters and covers the following topics: text types applied in the reading session of the international certificate exam tests; problematics in the perception and comprehension of lexical units.

The fourth chapter, experiment and its results, specifies the experiment and result analysis. The results of researches and experimentation have clarified, that the knowledge of lexical units while performing reading tasks like: reading comprehension, multiple choice cloze test (choosing appropriate word), word formation and gap filling, has a crucial role (importance). This totally corresponds with the hypothesis of or research.

შინაარსი

განაცხადი.....i

მადლობა.....ii

ანოტაცია ქართულ ენაზე.....iii

ანოტაცია ინგლისურ ენაზე.....v

შესავალი.....3

თავი I

სწავლის ავტონომიის (ავტონომიური კითხვის) პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები:

1.1. შემსწავლელის ავტონომია და ავტონომიური სწავლა (ცნებების განსაზღვრება, საკითხის ისტორია).....11

1.2. ავტონომიური კითხვის პედაგოგიური ასპექტი; მასწავლებლის როლი ავტონომიური სწავლის დროს.....19

1.3. ავტონომიური კითხვის ფსიქოლოგიური ასპექტი.; აზროვნებისა და მეხსიერების ფორმები; დასწავლა და მისი ფაქტორები.....25

თავი II

სწავლის ავტონომიის მეთოდოლოგიური ასპექტები

2.1. სწავლა-სწავლების პრობლემატიკა.....46

2.2. შემსწავლელთა ტიპები და სწავლის ავტონომია.....….....50

2.3. მოტივაციის როლი ავტონომიური სწავლის დროს.....62

2.4. შემსწავლელთა თვითშეფასების უნარი.....71

თავი III

საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვითი დავალებები და მათთან დაკავშირებული ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა

3.1. უნარ-ჩვევების ტიპები უცხო (ინგლისური) ენის სწავლების პროცესში.....75

3.2. საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვითი დავალებების ვარიაციები და მათი შესრულების სირთულეები 77

3.3. სასწავლო ტექსტების ვარიაციები და მათი შერჩევის ძირითადი ფაქტორები.....81

3.4. ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა საერთაშორისო სასერთიფიკატო ტესტებზე მუშაობის პროცესში.....87

თავი IV

ექსპერიმენტის მსვლელობა და მისი შედეგები

4.1. კვლევის მიზნები და საკვლევი მეთოდოლოგია.....97

4.2. წინასაექსპერიმენტი ისტორია 98

4.3. ექსპერიმენტი.....111

4.4. მსჯელობა.....117

დასკვნები და რეკომენდაციები 121

გამოყენებული ლიტერატურა.....132

დანართები

შესავალი

თანამედროვე სამყაროში გლობალიზაციის პროცესი მნიშვნელოვნად ზრდის უცხო ენების, კონკრეტულად, ინგლისური ენის როლს სოციალურ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, საკომუნიკაციო თუ საგანმანათლებლო სფეროში. იქიდან გამომდინარე, რომ ინგლისური ენა საერთაშორისო ენადაა აღიარებული და მისი ცოდნა ნებისმიერ სფეროში წარმატების მიღწევის ერთ-ერთ წინაპირობად ითვლება, ძალზე აქტუალურია ინგლისური ენის საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის საკითხი. ამის დასტურია ის ფაქტი, რომ ყოველწლიურად მილიონობით აპლიკანტი, 130-ზე მეტ ქვეყანაში, გადის TOEFL, IELT და CIE-ს გამოცდების ტესტირებას.

ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად იცვლება ინფორმაციის გადაცემის გზები და საშუალებებიც. თანამედროვე ტექნოლოგიების დახმარებით უცხო ენის შემსწავლელს საშუალება აქვს, დამოუკიდებლად, ავტონომიურად იმუშაოს საკუთარ თავზე და მიიღოს განათლება, როგორც სხვისი დახმარებით (მასწავლებელი, ფასილიტატორი, სხვა შემსწავლელი), ასევე, სრულიად დამოუკიდებლად. ენის ავტონომიურად დაუფლების ყველაზე მნიშვნელოვანი პირობა პასუხისმგებლობის აღებაა საკუთარი სწავლის პროცესზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ ტერმინი „ავტონომიურა სწავლა“ არც თუ ისე დიდი ხნის ისტორიას ითვლის. მისი სიახლის მიუხედავად, ინტერესი საკითხის მიმართ აშკარად გაცხოველებულია იმ მრავალრიცხვოვან მონოგრაფიებში, სტატიებსა და წიგნებში, რომლებიც ამ თემატიკაზეა გამოქვეყნებული. თუმცა, ხაზგასასმელია, რომ საქართველოში ავტონომიურ სწავლასთან დაკავშირებული სამეცნიერო-კვლევითი ნაშრომები საკმაოდ მწირია.

ტერმინი „ავტონომია“ უცხო ენის სწავლების სფეროში 1971 წელს დამკვიდრდა თანამედროვე ევროპული ენების პროექტის ფარგლებში. ტერმინის ავტორად ბევრი მიიჩნევს ივ შალონს, რომელიც, ამ პროექტის ფარგლებში, იყო საფრანგეთში, ნანსის უნივერსტეტში, დაარსებული ენის სწავლების კვლევითი ცენტრის CRAPEL-ის (Centre de Recherches et d’Applications en Langues) ხელმძღვანელი. შალონის

გარდაცვალების შემდეგ, 1972 წელს, ცენტრის ხელმძღვანელი გახდა ჰენრი ჰოლეკი, რომლის სახელიც მუდმივად ასოცირდება ავტონომიურ სწავლასთან (გვ.9, What is autonomy?http://catalogue.pearsoned.co.uk/assets/hip/gb/pearsonhighered/samplechapter/1408205017.pdf).

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ სწორედ CRAPEL და კემბრიჯის უნივერსიტეტი იყო მსოფლიოში პირველი ენის შემსწავლელი ცენტრები, რომლებიც უცხო ენის შემსწავლელს ენის ავტონომიური გზით შესწავლას სთავაზობდნენ.

თავდაპირველი გაგებით, ავტონომიური სწავლა მოიაზრებდა სასწავლო პროცესს, სადაც მასწავლებლის, ფასილიტატორის როლი უაღრესად მნიშვნელოვანი იყო. ჰოლეკის აზრით (Holec, 1981, გვ. 42), ავტონომიური სწავლის პროცესში „ძირითადი მეთოდოლოგია აღმოჩენას ემყარება. შემსწავლელს, მასწავლებლის დახმარებით, თუ მის გარეშე, უნდა შეეძლოს, აღმოაჩინოსის ის ტექნიკა და ცოდნა, რომელიც არსებული პრობლების გადასაჭრელად სჭირდება“. როგორც ამ ციტატიდან ჩანს, ჰოლეკს უკვე აქვს განსაზღვრული ავტონომიური სწავლა, როგორც მასწავლებლის დახმარებით, ასევე, მის გარეშე მართული პროცესი. მსგავსი განსაზღვრება გვხვდება რილი და ზოპისთანაც (Riley and Zoppis, 1985, გვ. 287), სადაც ერთმანეთისგანაა გამიჯნული ნახევრად-ავტონომიური (semi-autonomy) და სრულიად ავტონომიური (complete autonomy) სწავლა.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ნაიმანის (Naiman et.al., 1978) მიდგომა, რომლის მიხედვითაც ავტონომიური სწავლა გაცილებით ეფექტურია, ვიდრე ყველა სხვა მიდგომა სწავლის მიმართ.

ავტონომიური სწავლის მიმართ ინტერესი განსაკუთრებით გაიზარდა მე-20 საუკუნის 80-90-იან წლებში. აღსანიშნავია ანიტა ვენდენის წიგნი „სწავლის სტრატეგიები ავტონომიის შემსწავლელთათვის“, რომელიც 1991 წელს გამოქვეყნდა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ტექნოლოგიების განვითარებამ გარკვეულწილად შეცვალა ინფორმაციის გადაცემის საშუალებები და, შესაბამისად, ავტონომიურმა სწავლამ ტექნოლოგიებზე დაფუძვნებული სწავლის შინაარსი მიიღო. სწორედ

ტექნოლოგიების განვითარება გახდა ავტონომიური სწავლის განვითარების მნიშვნელოვანი საფუძველი. ტექნოლოგიების განვითარება მკაფიოდ აისახა საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდების ფორმატზეც. მაგალითად, 2005 წლიდან TOEFL გამოცდის კომპიუტერულ (CBT) და ქაღალდის ფორმატს (PBT) დაემატა ინტერნეტზე (IBT) დაფუძვნებული ტესტირების ფორმატი, 2013 წლიდან კემბრიჯის გამოცდების კომპიუტერული ვერსიები და სხვა.

ავტონომიური სწავლის საკითხისადმი ინტერესი ყოველთვის არსებობდა და არსებობს. ამას ადასტურებს ის არაერთი შრომა, რომელიც აღნიშნული საკითხის გარშემო არსებობს სამეცნიერო სივრცეში. ასევე, არსებობს ცალკეული სამეცნიერო ნაშრომები საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებზე, თუმცა, ჩვენ მიერ საკვლევ ობიექტს საკმაოდ ხანმოკლე ისტორია აქვს, რაც, ალბათ, თავის მხრივ, განაპირობებს იმ ფაქტს, რომ ქართულ სამეცნიერო წრეებში ის თითქმის შეუსწავლელია.

რაც შეეხება ავტონომიურ კითხვას და მასთან დაკავშირებულ პრობლემებს, საკითხი, ზოგადად, ყოველთვის დიდი აქტუალობით გამოირჩეოდა. ჩვენ შევეცდებით, ყურადღება გავამახვილოთ უშუალოდ იმ ბარიერებზე, რომლებსაც ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგება ქმნის კითხვითი დავალებების შესრულების დროს.

როგორც უცხოური წყაროები იუწყება, საერთაშორისო ტესტებში შემავალ საკითხავ დავალებებზე მუშაობის დროს, მოსამზადებელ პერიოდში, ძირითადად ყურადღება მახვილდება კითხვის სტრატეგიებზე. ეს, რა თქმა უნდა, ქმნის გარკეულ პრობლემას და მოითხოვს ძალისხმევას, თუმცა, ჩვენი აზრით, არანაკლებ მნიშვნელოვანია ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა.

აღსანიშნავია, რომ ყველაზე მეტი სირთულე ავტონომიური კითხვის დროს ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგებასთანაა დაკავშირებული. ამას ადასტურებს ჩვენ მიერ ჩატარებულ კვლევაც, სადაც კითხვითი დავალებების შესრულების დროს ყველაზე დიდ ბარიერს სწორედ ის ლექსიკური ერთეულები ქმნის, რომლებიც უცნობია ცდის პირთათვის. საქმე უფრო რთულდება, როცა ტესტში სხვადასხვა

ტიპის სამეცნიერო თემატიკის ტექსტები გვხვდება; იქნება ეს ბიოლოგია, სოციალური და საზოგადოებრივი მეცნიერებები, ფიზიკა და სხვ.

ჩვენი დისერტაციის თემა - ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა ავტონომიური კითხვის დროს (საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის მასალებზე დაყრდნობით), შეიძლება ითქვას, რომ თითქმის შეუსწავლელია, როგორც ქართულ, ისე უცხოენოვან სამეცნიერო-კვლევით სივრცეში.

საკითხის ირგვლივ, საერთაშორისო თვალსაზრისით, კვლევები საკმაოდ მწირია, რადგან თვითონ საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებს არც თუ ისე დიდი ხნის ისტორია აქვს. მაგალითად, კემბრიჯის საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ისტორია 1913 წლიდან იწყება (http://www.cambridgeassessment. org.uk/ about-us/who-we-are/our-heritage/retrieved:5.07.2016); მსოფლიოში ყველაზე აღიარებული საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდა TOEFL 1964 წლით თარიღდება და ოფიციალურ ვებ. გვერდზე არსებული მონაცემებით, მონოგრაფიებისა და სამეცნიერო მოხსენებების რიცხვი 150-ს შეადგენს (გვ. 2, 2011, TOEFL iBT® Research · Insight . FOEFL program History. Series 1, Volume 6); 1976 წლიდან საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდების რიცხვს დაემატა IELT (International English Language Testing System - ინგლისური ენის ტესტირების საერთაშორისო სისტემა).

ლექსიკურ ერთეულებთან დაკავშირებული საკითხები, შეიძლება ითქვას, ყოველთვის აქტუალური იყო უცხო ენების შესწავლის თვალსაზრისით; ამაზე მეტყველებს საკითხის ირგვლივ არსებულ ნაშრომთა და კვლევათა დიდი რიცხვი.

რაც შეეხება ავტონომიურ სწავლას, ტერმინის დამკვიდრებიდან (1971 წ.) დღემდე, საკითხი ყოველთვის აქტუალურია და დიდი ინტერესით გამოირჩევა საერთაშორისო დონეზე. თუმცა, საქართველოში, შეიძლება ითქვას, საკითხი თითქმის შეუსწავლელია.

იქიდან გამომდინარე, რომ ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგება ხშირად ხდება ხელისშემშლელი ფაქტორი ავტონომიური კითხვის დროს, მით უმეტეს, თუ

საერთაშორისო გამოცდებზეა საუბარი (რომელთა წარმატებული ჩაბარებაც ძალზე მნიშვნელოვანია თითოეული აპლიკანტისთვის), ჩვენ ვთვლით, რომ პრობლემა აქტუალურია და შესწავლასა და საფუძვლიან კვლევას მოითხოვს.

ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევების მონაცებზე დაყრდნობით, საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებზე ერთ-ერთი მთავარი სირთულე კითხვითი დავალებების შესრულების დროს ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემაა. შევეცადეთ, აპლიკანტებისთვის შეგვეთავაზებინა ალტერნატიული მასალა, რომელიც მათ ამ პრობლემის მოგვარებას გაუადვილებდა.

იქიდან გამომდინარე, რომ თანამედროვე გლობალურ სამყაროში საერთაშორისო გამოცდები ძალზე მოთხოვნადი და საჭიროა, ვთვლით, რომ ჩვენი სადისერტაციო თემა საკმაოდ **აქტუალურია** და თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ საკვლევი თემის ირგვლივ არც თუ ისე ბევრი ნაშრომია, ის თამამად შეიძლება ჩაითვალოს მეცნიერულ სიახლედ და საკითხის სიღრმისეულად შესწავლის პირველ მცდელობად.

სამუშაოს მიზნები და ამოცანები:

გავარკვიოთ:

1. აქვს თუ არა ყველა შემსწავლელს ავტონომიური სწავლის თანაბარი უნარი; ახდენს თუ არა შემსწავლელთა ტიპები (ვიზუალი, აუდიალი, კინესთეტი, შერეული) ზეგავლენას მათი ავტონომიური სწავლის უნარზე;

•ამის გარკვევა დაგვეხმარება, შემსწავლელთა სხვადასხვა ტიპისათვის შესატყვისი დავალებების მორგებაში.

2. რა სიძნელეებს აწყდებიან საერთაშორისო გამოცდებზე გამსვლელი პირები კითხვითი დავალებების შესრულების დროს; რომელია ყველაზე პრობლემური კითხვით დავალებებს შორის;

• ყოველივე ეს დაგვეხმარება დავადგინოთ, რომელია შესასრულებლად ყველაზე რთული დავალება კითხვით დავალებებს შორის;

• დაგვეხმარება, ასევე, პრობლემის გადაჭრის ხერხებისა და სტრატეგიების შემუშავებაში;

3. ქმნის თუ არა ლექსიკური ერთეულების არცოდნა ბარიერს ტესტში შემავალი კითხვითი დავალებების შესრულების დროს; კონკრეტულად რომელი ლექსიკური ერთეულებია ყველაზე პრობლემური; რომელი თემატიკის ლექსიკური ერთეულები ქმნის ყველაზე დიდ პრობლემას;

• მოვიფიქროთ პრობლემის გადაჭრის ალტერნატიული გზები (მაგ. წინასწარ დამუშავებული ლექსიკური ერთეულების ჩამონათვალი დეფინიციებით, ან სხვადასხვა ტიპის დავალებები);

4. დავაკვირდეთ, რამდენად დაეხმარება ენის შემსწავლელებს წინასწარ მიწვდილი ლექსიკური ერთეულები თავისი დეფინიციებით კითხვითი დავალებების ავტონომიურად შესრულების დროს.

მთავარი კვლევითი კითხვა: როგორ დავეხმაროთ საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდაზე გამსვლელ აპლიკანტებს კითხვითი დავალებების ავტონომიურად შესრულების დროს ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლების მოგვარებაში გამოცდის წინამოსამზადებელ პერიოდში.

კვლევის ობიექტი: სადისერტაციო ნაშრომის კვლევის ობიექტს წარმოადგენს ავტონომიური კითხვის დროს ლექსიკურ ერთეულებთან მიმართებით იდენტიფიცირებული პრობლემები, რომლებიც თავს იჩენს საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის ფორმატში შემავალი კითხვითი დავალებების შესრულების პროცესში.

კვლევის ჰიპოთეზა: თუ საერთაშორისო სასერტიფიკატი გამოცდებზე გამსვლელ აპლიკანტებს გამოცდის წინამოსამზადებელ პერიოდში, შევთავაზებთ სხვადასხვა

სამეცნიერო თემატიკის მიხედვით დაჯგუფებული სიტყვების ჩამონათვალს, თავისი ინგლისურენოვანი განმარტებებით და შესაბამისი დავალებებით, მათი ლექსიკური ერთეულების ცოდნის მარაგი უფრო გამდიდრდება, რაც მათ დაეხმარება კითხვითი დავალებების შესრულების დროს.

საკვლევი მეთოდოლოგია: კვლევის ჩასატარებლად გამოვიყენეთ შემდეგი მეთოდები: რაოდენობრივი, თვისებრივი, ანკეტირება და დაკვირვება - ანალიზი.

კვლევის რაოდენობრივი მეთოდი ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ მეთოდად არის მიჩნეული, რადგან მონაცემთა შეგროვების საიმედო წყაროდ ითვლება. იგი წინასწარ დაგეგმვას, მონაცემების შეგროვება-გადამუშავებას და შემდგომ ანალიზს მოითხოვს. რაოდენობრივი კვლევის მეთოდი „ობიექტური რეალობის წვდომის უკეთეს შესაძლებლობას იძლევა, ვიდრე თვისებრივი კვლევის მეთოდი, რომლებიც დიდადაა დამოკიდებული მკვლევრის სუბიექტურ ინტერპრეტაციაზე“ (წულაძე, 2008:4). სამომავლოდ კვლევის რაოდენობრივი მეთოდის შედეგად მიღებული მონაცემების საიმედოობას მისი რაოდენობრივი მაჩვენებლების ქულები თუ პროცენტები განაპირობებს.

რაც შეეხება კვლევის თვისებრივ მეთოდს, ის საკითხის უფრო ღრმა შესწავლას და ახსნას გულისხმობს. იგი საშუალებას მოგვცემს, კვლევის პროცესში ბუნებრივ პირობებში დავაკვირდეთ და უფრო სირღმისეულად გავაანალიზოთ ჩვენ მიერ შემუშავებული თითოეული აქტივობის, დავალების ეფექტურობა, თავისებურება. კვლევის თვისებრივი მეთოდი ნაკლებად ორგანიზებულია, ვიდრე კვლევის რაოდენობრივი მეთოდი. „თვისებრივი მეთოდის ერთ-ერთი უპირატესობა ისაა, რომ ეს მეთოდი საშუალებას გვაძლევს, დავინახოთ და აღვწეროთ სამყარო კვლევის ობიექტის თვალით“ (ზურაბიშვილი, 2006:7) სწორედ კვლევის თვისებრივი მეთოდები გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ ვუპასუხოთ ისეთ მნიშვნელოვან კითხვებს, როგორებიცაა „როგორ?“, „რატომ?“.

ნაშრომის პრაქტიკული ღირებულება: ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევა და შემდგომი მიგნებები პრაქტიკული ღირებულების მატარებელია ინგლისური ენის პროფესორ-

მასწავლებელთა და საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებზე გამსვლელი პოტენციური აპლიკანტებისათვის (სტუდენტი, მოსწავლე და სხვა).

კვლევის თეორიული ღირებულება: კვლევის თეორიულ ღირებულებას წარმოადგენს ყველა ის სამეცნიერო სახის ნაშრომი თუ პუბლიკაცია, რომელსაც დისერტაციაზე მუშაობის დროს გავეცანით და გამოვიყენეთ; ასევე, ჩვენ მიერ შემუშავებული დასკვნა-რეკომენდაციებისა და ექსპერიმენტიის შედეგებზე დაყრდნობით შემუშავებული თეორიული მიგნებები.

დისერტაციის სტრუქტურა: ნაშრომი შედგება შესავალის, ოთხი თავის, დასკვნის, გამოყენებული ლიტერატურის სიისა და დანართისაგან. შესავალ ნაწილში წარმოდგენილია საკვლევი თემის აქტუალობა, მეცნიერული სიახლე, მიზნები და ამოცანები, ჰიპოთეზა, კვლევის მეთოდოლოგია და მისი პრაქტიკული და თეორიული ღირებულება. პირველ თავში, ,,**სწავლის ავტონომიის (ავტონომიური კითხვის) პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები",** რომელიც შედგება სამი ქვეთავისგან, წარმოდგენილია საკითხის ისტორია და ავტონომიური კითხვის პედაგოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტები; მეორე თავში, ,,**სწავლის ავტონომია მეთოდოლოგიურ ასპექტში",** რომელიც შედგება ოთხი ქვეთავისგან, განხილულია სწავლა-სწავლების პრობლემატიკა, მოტივაცია და სწავლის ავტონომია შემსწავლელთა ტიპებთან მიმართებაში. მესამე თავში, ,,**საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვითი დავალებები და ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა",** რომელიც შედგება ოთხი ქვეთავისგან, მოცემულია საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვით დავალებებში შესული ტექსტების ვარიაციები და განხილულია ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა. მეოთხე თავში, „ექსპერიმენტის მსვლელობა და მისი შედეგები", აღწერილია კვლევის ფარგლებში ჩატარებული ექსპერიმენტი და მოცემულია მისი შედეგების ანალიზი. **დასკვნით** ნაწილში შემოთავაზებულია დასკვნა-რეკომენდაციები. დისერტაციას თან ერთვის ბიბლიოგრაფია და დანართი.

თავი I

სწავლის ავტონომიის (ავტონომიური კითხვის) პედაგოგიურ-ფსიქოლოგიური საფუძვლები

1.1. შემსწავლელის ავტონომია და ავტონომიური სწავლა (ცნებების განსაზღვრება, საკითხის ისტორია)

ადამიანს დამოუკიდებელი, ავტონომიური მოქმედების უნარი ჯერ კიდევ ადრეულ ასაკში (1-დან-3-წლამდე) უჩნდება, როდესაც ის თანდათან იწყებს დამოუკიდებლად გადაადგილებას, ჩაცმას, ჭამას და სხვ. „თუ აღმზრდელები ამხნევებენ მის დამოუკიდებელ მოქმედებას, ბავშვს უვითარდება ავტონომიის განცდა, შეგრძნება იმისა, რომ მას შეუძლია ბევრ ამოცანას და პრობლემას თვითონვე გაუმკლავდეს“ (ჯანაშია, იმედაძე, გორგოძე, 2008: 145).

ავტონომიური სწავლის მიმართ ინტერსი და ყურადღება ყოველთვის დღითი დღე იზრდება. ბევრი მეცნიერ-მკვლევარი თვლის, რომ შემსწავლელისთვის ავტონომიური სწავლის უნარი აუცილებელი პირობაა და მას დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს (Stephenson and Laycock, 1993). ტერმინი „ავტონომიური სწავლა“, უცხო ენების სწავლასთან მიმართებაში, შედარებით ახალია და არც თუ ისე დიდი ხნის ისტორიას ითვლის. ტერმინის სიახლის მიუხედავად, ინტერესი საკითხის მიმართ აშკარად გაცხოველებულია იმ მრავალრიცხვოვან მონოგრაფიებში, სტატიებსა და წიგნებში, რაც ამ თემატიკაზეა გამოქვეყნებული. 2000-2010 წლებში 30-მდე სამეცნიერო ნამუშევარი გამოქვეყნდა მსოფლიოს მასშტაბით. თუმცა, აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში ავტონომიურ სწავლასთან დაკავშირებული სამეცნიერო-კვლევითი ნაშრომები საკმაოდ მწირია.

ტერმინი „ავტონომია“ უცხო ენის სწავლების სფეროში 1971 წელს დამკვიდრდა თანამედროვე ევროპული ენების პროექტის ფარგლებში. ტერმინის ავტორად ბევრი მიიჩნევს ივ შალონს, რომელიც, ამ პროექტის ფარგლებში, იყო საფრანგეთში, ნანსის უნივერსტეტში დაარსებული ენების პედაგოგიური პროგრამებისა და კვლევების ცენტრის CRAPEL-ის (Centre de Recherches et d’Applications en Langues)

ხელმძღვანელი. შალონის გარდაცვალების შემდეგ, 1972 წელს, ცენტრის ხელმძღვანელი გახდა ჰენრი ჰოლეკი, რომლის სახელიც მუდამ ასოცრდება ავტონომიურ სწავლასთან (გვ.9, What is autonomy? http://catalogue. pearsoned.co.uk/ assets/hip/gb/hip_gb_pearsonhighered/samplechapter/1408205017.pdf).

ჰოლეკი (Holec, 1981:3) წიგნში „ავტონომია და უცხოური ენების სწავლა", შემსწავლელის ავტონომიას განსაზღვრავს, როგორც „პასუხისმგებლობის აღებას სწავლის ყველა ასპექტთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებზე" ("To take charge of one's learning is to have the responsibility for all the decisions concerning all aspects of this learning ").

მნიშვნელოვანია ნაიმანის (Naiman et.al., 1978) მიდგომა, რომლის მიხედვითაც, ავტონომიური სწავლა გაცილებით ეფექტურია, ვიდრე ყველა სხვა დამოკიდებულება სწავლის მიმართ.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ არ არსებობს ტერმინის ერთიანი, შეთანხმებული განმარტება. ტერმინში - „ავტონომიური სწავლა", შეიძლება, მოიაზრებოდეს: დისტანციური სწავლა, კომპიუტერზე დაფუძვნებული სწავლა, სწავლა არასასწავლო გარემოში მასწავლებლის გარეშე, სწავლა სასწავლო გარემოში მასწავლებლის გარეშე ან სწავლა სასწავლო, ფორმალურ გარემოში მასწავლების აქტიური თუ პასიური მონაწილეობით. როგორც ვხედავთ, ტერმინს საკმაოდ მრავალფეროვანი განმარტება შეიძლება მიეცეს. მაგალითად, ფილ ბენსონის (Benson, 1996) განმარტებით, ენის შემსწავლელის ავტონომია, შეიძლება, წარმოდგენილი იყოს მინიმუმ სამი სახით:

1. „ეს არის იდეალური მდგომარეობა, რაც სინამდვილეში იშვიათად მიიღწევა, რომლის დროსაც შემსწავლელი სრულ პასუხისმგებლობას იღებს სწავლის პროცესთან დაკავშირებულ ყველა გადაწყვეტილებაზე";
2. იგი გულისხმობს უნარ-ჩვევების მთელ რიგს, რასაც შემსწავლელი უნდა დაეუფლოს;
3. „შემსწავლელის ავტონომია არის თანდაყოლილი უნარი, რომელიც ინსტიტუციონალური განათლების პირობებში ქვეითდება" (Benson, 1996:27).

ლოგიკურია, ისმის კითხვა: რა იგულისხმება რეალურად ტერმინში - „ავტონომიური სწავლა“? ჩვენ შევეცდებით, პასუხი გავცეთ დასმულ კითხვას ცნობილი მეცნიერ-მკვლევრების მიერ გაკეთებული განმარტებების საშუალებით.

ძალზე საინტერესოდ აქვს ჩამოყალიბებული და განსაზღვრული შემსწავლელის ავტონომია დეივიდ ლითლს (Little, n.d. :81):

1. ავტონომია არ არის თვითინსტრუქცია, ანუ პროცესი, რომელიც გულისხმობს სწავლებას მასწავლებლის გარეშე;
2. სასწავლო გარემოში ავტონომია არ გულისხმობს მასწავლებლის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებას და შემსწავლელებისათვის სრული თავისუფლების მიცემას;
3. ავტონომია არ არის მეთოდი, რომელსაც მასწავლებელი იყენებს სასწავლო პროცესში;
4. ავტონომია არ არის ქცევის ფორმა, რომელსაც ადვილად აღვწერთ;
5. ავტონომია არ არის შემსწავლელის მიერ მიღწეული მყარი მდგომარეობა.

„შემსწავლელის ავტონომია არის შემსწავლელის ფსიქოლოგიური ურთიერთობა სწავლის პროცესთან და შინაარსთან“(Little, n.d.: p.81).

ნოულესის (Knowles, 1980) და პონტონის (Ponton, 1999) თანახმად, ავტონომიური სწავლა არის ინდივიდის ფსიქოლოგიური ნიშან-თვისება, დამოუკიდებლად მართოს სწავლის პროცესი.

დემის (Dam et al 1990:102) განმარტებით, „ავტონომიური შემსწავლელი, ეს არის სოციალური, პასუხისმგებლობის გრძნობით აღსავსე პირის დამოუკიდებელად ან სხვებთან თანამშრომლობით მოქმედების უნარი და სურვილი“.

ბენსონმა (Benson, 1997) უცხო ენების სწავლებაში ავტონომია უფრო განავრცო და სამი მიდგომა გამოყო:

- ტექნიკური, რომელშიც მოიაზრება სწავლის პროცესისათვის საჭირო ის უნარ-ჩვევები და სტრატეგიები, რომლებიც ზედამხედველის, მეთვალყურე პირის გარეშე მიმდინარეობს (კოგნიტური, მეტაგოგნიტური, სოციალური და სხვ.);

- ფსიქოლოგიური, რომელიც გულისხმობს ყველა იმ კოგნიტურ უნარს, რომელიც ადამიანს ავტონომიური სწავლის დროს საკუთარი პასუხისმგებლობის გასააზრებლად და განსამტკიცებლად სჭირდება;
- პოლიტიკური, რომელშიც იგულისხმება შემსწავლელების ემანსიპაცია მათთვის სწავლის შინაარსის და სასწავლო პროცესის გაკონტროლების უფლების მიცემით.

საინტერესოა, ასევე, ივან მურის (Moore, n.d.) მიერ წარმოდგენილი შემსწავლელის ავტონომიის კონცეპტუალიზაცია, რომლის მიხედვითაც შემსწავლელის ავტონომია ორ ფაქტორს მოიცავს:

1. ავტონომიურ შემსწავლელს განვითარებული უნდა ჰქონდეს მინიმუმ საკუთარი სწავლის პროცესის გაკონტროლების უნარი;
2. სასწავლო გარემომ შემსწავლელი უნდა უზრუნველყოს იმ შესაძლებლობებით, რაც მას სწავლის პროცესის გასაკონტროლებლად სჭირდება.

საკუთარი სწავლის პროცესის გაკონტროლების უნარის განვითარება გულისხმობს მთელი რიგი პიროვნული უნარ-ჩვევების განვითარებას. ესენია: თავდაჯერებულობა, მოტივაცია, პასუხისმგებლობისა და ინიციატივის აღების უნარი. ამასთანავე, ის გულისხმობს აკადემიური, ინტელექტუალური, პერსონალური და ინტერპერსონალური თვისებების განვითარებასაც.

ბრუნერის (Bruner, 1966) და როჯერსის (Rogers, 1983) მიხედვით, ავტონომიურია შემსწავლელი, ვისაც შეუძლია სასწავლო გარემოსა და რეალურ ცხოვრებას შორის არსებული ბარიერების გარღვევა, ფორმალური განათლების შედეგად მიღებული ცოდნის ცხოვრებაში ინტეგრირება, რაც განათლების ფსიქოლოგიის, განათლების თეორიისა და სასწავლო გეგმის შემადგენელი ძირითადი მიზანია.

ყურადღებამისაქცევია, ასევე, ჰოუვარდ გარდნერის (Gardner, 1993) მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც შემსწავლელები სამ ძირითად ტიპად შეიძლება დაიყოს. ესენია:

1. ინტუიციური, რომელიც ცხოვრების საწყის ეტაპზეა და სხვებისგან სწავლობს ენას, სიმბოლოებს და ფიზიკურ სამყაროში არსებობისთვის საჭირო ცხოვრებისეულ თეორიებს;

2. ტრადიციული, რომლის ასაკიც დაახლოებით 7-დან 20 წლამდეა და რომელიც იღებს სკოლის მიერ შემოთავაზებულ განათლებას და მკაცრად იცავს სკოლის დისციპლინას;

3. დისციპლინარული ექსპერტი, რომელსაც შეუძლია არსებული ცოდნის და უნა-ჩვევების ახალი სიტუაციის შესაბამისად გამოყენება.

გარდნერის (Gardner, 1993) მიხედვით, სკოლის მთავარი ამოცანა სწორედ ისეთი შემსწავლელის ჩამოყალიბებაა, რომელიც დისციპლინარული ექსპერტივით აზროვნებასა და მოქმედებას შეძლებს; ანუ შეძლებს დამოუკიდებლად მოახდინოს არსებული ცოდნის თუ უნარ-ჩვევების ცხოვრებაში რეალიზება.

შეიძლება ითქვას, რომ გარდნერის „დისციპლინირებული ექსპერტი“ იგივეა, რაც „ავტონომიური შემსწავლელი”, როგორც ამას სხვა მეცნიერები მოიხსენებენ.

პირველი საგანმანათლებლო ცენტრები, რომლებიც შემსწავლელებს ენის ავტონომიურად დაუფლების შესაძლებლობებს სთავაზობდნენ საფრანგეთში, ქალაქ ნანსიში არსებული ენების პედაგოგიური პროგრამებისა და კვლევების ცენტრი, CRAPEL (Centre de Recherches et d'Applications Pédagogiques en Langues) და კემბრიჯის უნივერსიტეტი იყო. CRAPEL-ში განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა იმ მოზრდილი შემსწავლელების ფსიქოლოგიურ მზაობას, რომლებიც სწავლას მასწავლებლის უშუალო მეთვალყურეობითა და ჩართულობით იყვნენ მიჩვეულნი და მიიჩნევდნენ, რომ ავტონომიური შემსავლელის წარმატების აუცილებელი პირობა შემდეგი სამი უნარის განვითარება-ჩამოყალიბება იყო:

1. თვითმენეჯმენტი;
2. თვითმონიტორინგი;
3. თვითშეფასება.

სხვადასხვა პერიოდში ტერმინის „ავტონომიური სწავლა“ პარარელურად განსხვავებული ტერმინები დამკვიდრდა. ასეთი იყო, მაგალითად, მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლა. ნიუნანის (Nunan, 1996: 14) მოსაზრებით, მისი სასწავლო გეგმა ტრადიციული სასწავლო გეგმის მსგავს კომპონენტებს შეიცავდა, თუმცა, მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლის პროცესში უშუალოდ შემსწავლელის მითითებით წყდებოდა ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორებიცაა, „ რა უნდა ისწავლებოდეს, როგორ უნდა ისწავლებოდეს, როდის უნდა ისწავლებოდეს და როგორ მოხდეს შესწავლილის შემოწმება“.

შემსწავლელის მომზადებაზე გაამახვილეს ყურადღება ელისმა, სინკლეარმა (Ellis & Sinclair, 1989) და ვენდონმა (Wendon, 1986). მათი აზრით, მნიშვნელოვანია შემსწავლელს ვასწავლოთ, როგორ დასახონ მიზნები და როგორ აღმოაჩინონ ის სტრატეგიები, რაც მათ სწავლის პროცესის დამოუკიდებლად მართვასა და დასახული მიზნების მიღწევა - განხორციელებაში დაეხმარებათ. ნაიმანის მიხედვით (Naiman et al., 1978), ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი შემსწავლელზე ორიენტირებული სწავლის პროცესში არის თითოეული შემსწავლელის მიერ იმ სტრატეგიებისა და ტექნიკის აღმოჩენა-განვითარება, რაც უშუალოდ შეესაბამება მათ ინდივიდუალურ მოთხოვნებსა და პიროვნულ თვისებებს.

თუმცაღა, მეცნიერთა გარკვეული ჯგუფი (Chamotand Rubin, 1994; Smith, 1994) მიიჩნევდა, რომ ტერმინში - „შემსწავლელის მომზადება (learner training)”, სიტყვა „მომზადება“ არ შეესაბამება მის შინაარსს და უნდა ჩანაცვლდეს სიტყვით „განათლება“ ან „განვითარება“. შემსწავლელის მომზადების ეფექტურობის არადამაჯერებლობაზე მიუთითებს ასევე რის-მილერი (Rees-Miller, 1993).

კრიტიკის მიუხედავად, თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ შემსწავლელის ავტონომია კვლავაც რჩება აქტუალური განხილვის თემად და თანამედროვე პედაგოგიკაშიც და ფსიქოლოგიაშიც აღიარებულია, როგორც სწავლის ერთ-ერთი ყველაზე ეფექტური მიდგომა (სტრატეგია).

1970-1980-იან წლებში ტერმინები ავტონომია და ინდივიდუალიზაცია ერთ ჭრილში განიხილებოდა. ინდივიდუალიზაციამ მალე პროგრამული სწავლების სახე მიიღო, რომლის ფაგრლებშიც შემსწავლელს ევალებოდა დამოუკიდებლად მუშაობა მასწავლებლის მიერ შერჩეულ მასალებზე. CRAPEL-ის მკვლევრები შეეცადნენ, ერთმანეთისგან გაემიჯნათ ავტონომია და ინდივიდუალიზაცია. რილის მიხედვით (Riley, 1986), პროგრამული სწავლება შემსწავლელს ართმევს არჩევანის თავისუფლებას, რაც ავტონომიის განვითარების აუცილებელი პირობაა.

აქვე უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ, სავარაუდოდ, სწორედ ინდივიდუალიზაციის გამო ეწინააღმდეგებოდა ავტონომიურ სწავლას მეცნიერთა და მკვლევართა გარკვეული კატეგორია, რომლებიც მას იდეალისტურ, ნაკლებად რეალურ მიდგომად მიიჩნევდნენ იმ თვალსაზრისით, რომ ავტონომიური სწავლა განიხილებოდა, როგორც სწალის პროცესი, რომლის დროსაც კავშირი წყდება რეალურ ცხოვრებასთან, სოციუმთან. ცხადია, ენის შესწავლა ყოველთვის სოციალურ კინტექსტში განიხილებოდა, რადგან მიიჩნევა, რომ ენის დაუფლების საუკეთესო საშუალება სწორედ კომუნიკაციაა და აქედან გამომდინარე, დამოუკიდებელი, ავტონომიური სწავლა გაცილებით არაეფექტურია. ეს, რათქმა უნდა, იმ მეცნიერთა და მკვლევართა მიდგომაა, რომლებიც ავტონომიურ, დამოუკიდებელ სწავლას განიხილავდნენ, როგორს იზოლირებულ პროცესს. ჩვენ, რა თქმა უნდა, არ ვეთანხმებით ამ მოსაზრებას, რადგან ავტონომიური სწავლა ნამდვილად არ გულისხმობს სწავლას იზოლაციაში, სოციუმის გარეშე.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კომუნიკაციას სოციუმთან უდიდესი როლი უკავია ენის სწავლის პროცესში, რაზეც ყურადღება გაამახვილა არაერთმა მეცნიერ-მკვლევარმა. ამიტომ, აუცილებელია, ვისაუბროთ სოციუმის ზეგავლენაზე და ურთიერთკავშირზე ავტონომიურ შემსწავლელსა და სოციუმს შორის, რადგან „ავტონომიური შემსწავლელი“ არ გულისხმობს საზოგადოებრივი ცხოვრებისგან იზოლირებულ ადამიანს (Vygotsky, 1987). იქიდან გამომდინარე, რომ უცხო ენის შესწავლის პროცესში საზოგადოებასთან ინტეგრაცია მნიშვნელოვანი ფაქტორია, შესმსწავლელის ავტონომია უნდა განიხილებოდეს, როგორც ინდივიდუალური,

ასევე სოციალური ინტერაქციის ჭრილში. ძალზე საინტერესოდ არის წარმოდგენილი საკითხი ბენსონთან (Benson, 1996). მისი განმარტებით, ინდივიდუალური ავტონომია გულისხმობს სწავლის სტილსა და სტრატეგიებს, მაშინ, როცა სოციალურ ავტონომიაში მოიაზრება ცნობიერების ამაღლება და სწავლა ინტერაქციის, კოლაბორაციის, ინდივიდუალური რეფლექსიისა და ექსპერიმენტების საშუალებით.

ინდივიდის კოგნიტური განვითარების და ცოდნის ათვისების პროცესში სოციალური გარემოს როლზეა გამახვილებული ყურადღება ვიგოცკის სოციო-კულტურულ თეორიაშიც (Vygotsky, 1978).

ავტონომიური სწავლის სოციალურ კონტექსტთან მიმართებაზე მიანიშნებენ ასევე: ილიჩი, თაფი, ჰამონდი და კოლინსი, ჰოლიდეი მასლოუ და მრავალი სხვა (Illich, 1971; Tough, 1971; Hammond and Collins, 1991; Holliday, 1994; Maslow, 1968.). საინტერესოა რენსონის (Ranson, 1998) მიდგომაც, რომლის თანახმადაც, შემსწავლელის ავტონომია და დემოკრატია საზოგადოების დემოკრატიული პოლიტიკის შედეგია.

ტექნოლოგიების განვითარების პარალელურად ავტონომიური სწავლის ცნება მჭიდროდ დაუკავშირდა ტექნოლოგიებზე, კომპიუტერზე დაფუძვნებულ სწავლას. სწორედ ამიტომ დღესდღეობით ტერმინში ავტონომიური სწავლა ბევრი მეცნიერ-მკვლევარი, კომპიუტერზე დაფუძვნებულ სწავლასაც მოიაზრებს.

ავტონომიურ სწავლაზე საუბრისას აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ 1977 წელს ლუსი გუგლიელმინოს მიერ შემუშავებული ე.წ. SDLRS თვითრეგულირებადი სწავლის მზაობის შკალა (იხ.დანართი #1). ეს არის კითხვარი, რომელიც განსაზღვრავს ინდივიდის ავტონომიური სწავლისათვის მზაობის ხარისხს. SDLRS ნათარგმნია მრავალ ენაზე და გამოიყენება მთელ მსოფლიოში. იგი გამოყენებულია 95-ზე მეტ სადოქტორო დისერტაციაში და უნდა ითქვას, რომ 70-იან, 90-იან წლებში ითვლებოდა კვლევის ყველაზე ვალიდურ რაოდენობრივ მეთოდად (Guglielmino, n.d.). ლონგის (Long, 1991) მტკიცებით, სწორედ SDLRS -ის დამსახურებით მოიმატა

კვლევებმა საკითხის ირგვლივ და ავტონომიური სწავლის კვლევაში ყველაზე დიდი წვლილი ლუსი გუგლიელმინოს მიუძღვის.

კრიტიკის მიუხედავად, მეცნიერთა და მკვლევართა უმრავლესობა (Finestone, 1984; Russell, 1988; Posner, 1989; Merriam & Caffarella, 1999; Fisher, King, and Tague, 2001) SDLRS-ს საიმედოობასა და ვალიდობაზე თანხმდება.

ყოველივე ზემოთ თქმულის შესაჯამებლად ჩვენ გამოვიყენებთ პროფესორ ჯეკ რიჩარდსის (Richards, 2017) მიერ შემოტანილი ტერმინის „ავტონომიური სწავლა“ განმარტებას:

„ავტონომიური სწავლა არის შემსწავლელის მხრიდან აღებული პასუხისმგებლობა, თუ რა და როგორ ისწავლოს. შემსწავლელი აქტიურად უნდა იყოს ჩართული სწავლის მიზნების დასახვაში, სწავლის გზებისა და საშუალებების განსაზღვრაში და ნასწავლის შეფასებაში. ავტონომიური სწავლა სწავლის პროცესს უფრო ინდივიდუალურს ხდის და, შესაბამისად, უკეთესი შედეგიც მოაქვს, რადგან ის შემსწავლებლის საჭიროებებსა და არჩევანზეა დამყარებული“ (Richards, 2017).

1.2. ავტონომიური სწავლის (კითხვის) პედაგოგიური ასპექტი; მასწავლებლის როლი ავტონომიური სწავლის დროს

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ავტონომიურ სწავლაში, ერთი მხრივ, მოიაზრებდნენ შემსწავლელის მიერ დამოუკიდებლად მართულ პროცესს, რომელშიც ამ უკანასკნელს სრულად ჰქონდა გაცნობიერებული თავისი პასუხისმგებლობა, მაგრამ, მეორე მხრივ, ამ აზრს დაუპირისპირდა არანაკლებ არგუმენტირებული მოსაზრებები და თეორიები, რომელთა მიხედვიდაც ავტონომიურ სწავლაში მასწავლებელს დიდი როლი უკავია იმ თვალსაზრისით, რომ სწორედ ის უნდა დაეხმაროს შემსწავლელებს ავტონომიური სწავლისათვის საჭირო უნარ-ჩვევების გამომუშავებასა და დაუფლებაში.

კომპიუტერული ტექნოლოგიების განვითარებასთან ერთად, ცხადია, შეიცვალა ხედვა ავტონომიური სწავლის შესახებ, რადგან წინა პლანზე გადმოვიდა

კომპიუტერი, როგორც ავტონომიური სწავლის ხელშემწყობი ფაქტორი და საშუალება, რომელიც შემსწავლელს უზრუნველყოფს ამოუწურავი სასწავლო რესურსით. თავისთავად, ცხადია, რომ გარკვეულწილად ეს არის მასწავლებლის „ჩანაცვლების“ ერთ-ერთი მცდელობა. საინტერესოა, რეალურად როგორ ნაწილდება ავტონომიური სწავლის პროცესში მასწავლებლისა და კომპიუტერის როლი და ფუნქციები.

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ თანამედროვე კვლევებში ყურადღება მეტწილად გამახვილებულია სწორედ კომპიუტერის როლსა და ფუნქციებზე ავტონომიური სწავლის პროცესში. ასევე, ბევრი კვლევა და ნაშრომი ეხება უშუალოდ მასწავლებლის მოსამზადებელ კურსებს, მათს მნიშვნელობას ავტონომიური სწავლისათვის (Lamb & Reinders, 2008), თუმცა, სამწუხაროდ, საკითხი სიღრმისეულად მაინც არაა გამოკვლეული და შესწავლილი.

ცხადია, რომ ავტონომიური სწავლის ეფექტურობას ბევრი ფაქტორი განსაზღვრავს. ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მასწავლებლის ინიციატივაა, მოამზადოს შემსწავლელები ავტონომიური სწავლისთვის, რაც მათში მოტივაციის გაზრდას, წახალისებას, პასუხისმგებლობის გაცნობიერებასა და ცოდნის გარკვეულ დონეს გულისხმობს.

ავტონომიური სწავლის ცნების განსაზღვრებისას, პირდაპირ თუ არაპირდაპირ, თითქმის ყოველთვისა ნაგულისხმევი მასწავლებელი. ავტონომიური სწავლის მთავარი კონცეფცია გულისხმობს შემსწავლელის დახმარებას სხვადასხვა უნარ-ჩვევის განვითარებასა და დამოუკიდებლად აზროვნებაში; ასევე, ენის სწავლებას კომუნიკაციის მიზნით (Littlewood, 1996). მასწავლებლის როლი ავტონომიური სწავლის პროცესში მკაფიოდ აქვს გაანალიზებული ჰარდს მისი აზრით, თუ შემსწავლელი სათანადოდ არ იქნა მომზადებული ავტონომიისათვის, მის ხელთ არსებული რესურსები ვერ უზრუნველყოფს მასში სწავლის პროცესში აქტიურად ჩართვისა და გაცნობიერებული გადაწყვეტილებების მიღების უნარის გამომუშავებას (Hurd, 1998:72). ამის უტყუარი მტკიცებულება არის ლენი დემისა და ლინარდ

ლეგენჰაუსენის ათწლიანი კვლევა, რომლის შედეგებმაც დაამტკიცა, რომ ე.წ. ავტონომიზაციის პროცესი გაცილებით წარმატებულია, როცა ის მასწავლებლის (ფასილიტატორის) მიერ იმართება და არა სრულიად დამოუკიდებლად (cited in Learner autonomy and second/foreign language learning. Littli, D., https://www.llas.ac.uk/resources/gpg/1409).

მასწავლებლის როლის განსაზღვრის თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია, ასევე, პიაჟესა და ვიგოდსკის ნაშრომები, რომლებიც ერთხმად აღიარებენ იმ ფაქტს, რომ ბავშვები აქტიურად არიან ჩართულნი სწავლის პროცესში და ცნობისმოყვარე თვალით შეისწავლიან და შეიმეცნებენ მათ ირგვლივ არსებულ სამყაროს.

პიაჟეს მიხედვით, ბავშვი დამოუკიდებლად მართავს საკუთარ კოგნიტურ განვითარებას და ეს თვითმოტივაციის დამსახურებაა. ხოლო ვიგოდსკის სოციო-კულტურული თეორიის თანახმად, ბავშვის კოგნიტურ განვითარებაზე ყველაზე მნიშვნელოვან როლს სოციალური კომუნიკაცია ასრულებს (ტეფნაძე, 2011).
განსაკუთრებულად უნდა აღინიშნოს განვითარების პროქსიმალური ზონა, ანუ ZPD (იხ. დანართი #2), რომელშიც უშუალოდაა განსაზღვრული მასწავლებლის როლი ავტონომიურ სწავლაში.

ზემოთ ხსენებული თეორიის მიხედვით (Vygotsky, 1978:86), „განვითარების პროქსიმალური ზონა არის მანძილი პრობლემის დამოუკიდებლად გადაჭრის უნარის განვითარების რეალურ დონესა და მოზრდილთა მეთვალყურეობის ქვეშ პრობლემის გადაჭრის უნარის პოტენციურ განვითარებას შორის“.

ცხადია, შემსწავლელის „დახმარება’“, „მომზადება“ და „სწავლება“ სწორედ მასწავლებებლმა უნდა განახორციელოს. ავტონომია, ეს არის მდგომარეობა, რომელიც თანდათანობით მიიღწევა შემსწავლელისთვის უფრო და უფრო მეტი დამოუკიდებლობის მინიჭებით (Little, 2009). სწორედ მასწავლებლის დახმარებით, გარკვეული საფეხურების გავლის შემდეგ, მიაღწევს შემსწავლელი ნახევრად ავტონომიურიდან სრულ ავტონომიურ მდგომარეობამდე (Dickinson, 1987) .

ავტონომიზაციის პროცესის განსაზღვრების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია ნეო-ვიგოტსკისეული თეორია, სადაც ხაზგასმულია კოგნიტური და სოციალურ-

ინტერაქტიული უნარების ურთიერთდამოკიდებულება სწავლის პროცესში. მასწავლებლის როლი კი ისეთი სასწავლო გარემოს შექმნაა, რომელიც უზრუნველყოფს შემსწავლელისთვის ავტონომიური უნარის გამომუშავება-ჩამოყალიბებას. ასე რომ, ვიგოტსკის თეორიების მიხედვითაც მასწავლებლის როლი ავტონომიზაციის პროცესში უმნიშვნელოვანესია.

„ვიგოტსკის თეორიაზე დაფუძნებული სასწავლო პროცესის ეფექტიანი წარმართვა მასწავლებლისგან დიდ ოსტატობას მოითხოვს, რადგან იგი უმნიშვნელოვანეს დახმარებას უწევს მოსწავლეს. განვითარების უახლოეს ზონაზე დაფუძნებული სწავლება მასწავლებლისგან დახმარების (სკაფოლდინგის) ტექნიკების ფლობას და გამოყენებას გულისხმობს“ (ჯაფარიძე, n.d.: 39).

მასწავლებლის მნიშვნელოვან როლზე მეტყველებს ის კვლევები, რომლებიც უშუალოდ მასწავლებლის მომზადებას ეხება, რათა მან სწორად და ეფექტურად განავითაროს და ჩამოაყალიბოს შემსწავლელში ავტონომიური სწავლის უნარ-ჩვევები. შესაბამისად, მასწავლებელს მოეთხოვება ორი რამ:

1. ავტონომია;
2. ავტონომიური სწავლისთვის საჭირო უნარ-ჩვევების ცოდნა.

მასწავლებლის ავტონომია და შემსწავლელის ავტონომია მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან. მასწავლებლის ავტონომია განსაზღვრება, როგორც მასწავლებლის პროფესიული დამოუკიდებლობა, რაც გულისხმობს გადაწყვეტილების დამოუკიდებლად მიღების უნარს, თუ რა და როგორ ასწავლოს შემსწავლელებს. (TEACHER AUTONOMY, 2014).

ავტონომიური სწავლის შესაბამისი უნარ-ჩვევები გულისხმობს შემსწავლელისთვის არამარტო ცოდნის, სასწავლო რესურსის გადაცემას, არამედ მათთვის კრიტიკული აზროვნების, მიზნის დასახვისა და მიღწევის გზების სწავლებას. ასევე, გადაწყვეტილებების დამოუკიდებლად მიღების უნარსა და საკუთარი სწავლის პროცესის წარმართვას და შედეგების ადეკვატურად შეფასებას.

მასწავლებლის შეუცვლელ როლზე მეტყველებს შემდეგი ფაქტორიც. ესაა - ინდივიდუალური მიდგომა. მხოლოდ მასწავლებელს შეუძლია სწავლის პროცესის

დაგეგმვა-წარმართვა შემსწავლელთა ტიპებისა და მოთხოვნების შესაბამისად. მასწავლებელს შესწევს უნარი, თითოეული შემსწავლელის პიროვნული თვისებების, ინტერესების, უნარის, სწავლის სტილის და მიზნების გათვალისწინებით დაეხმაროს ავტონომიურ შემსწავლელს ავტონომიური სწავლის პროცესის სწორად დაგეგმვა-წარმართვასა, და მისთვის საჭირო და შესაფერისი უნარების დაუფლება-განვითარებაში.

შემდეგი ფაქტორი, რაც განაპირობებს მასწავლებლის როლის აუცილებლობას, არის ინტერაქციის უნარი, რაც ასე მნიშვნელოვანია უცხო ენის სწავლის (და ზოგადად, სწავლის) პროცესში. არც ერთ ტექნოლოგიას არ შეუძლია კონკურენცია გაუწიოს მასწავლებელს ამ მიმართებით.

ფაქტორი, რაც განსაზღვრავს მასწავლებლის შეუცვლელ როლს სწავლის პროცესში, არის ის, რომ სწორედ მასწავლებელმა უნდა ასწავლოს შემსწავლელებს ტექნიკური საშუალებების სათანადოდ გამოყენება, განსაკუთრებით საწყის ეტაპზე. კომპიუტერული ტექნოლოგიები არის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი სასწავლო რესურსი, რომელიც მასწავლებელს საშუალებას აძლევს, ეფექტურად წარმართოს სწავლის პროცესი.

ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რაც ასევე განსაზღვრავს მასწავლებლის როლს, არის ის, რომ სწორედ მასწავლებელს შესწევს უნარი ობიექტურად შეაფასოს თითოეული შემსავლელის პროგრესი თუ სისუსტე და მიიღოს შესაბამისი ზომები (დამატებითი გაკვეთილები, დავალებები, ხელმეორედ ახსნა და სხვ.).

უდავოა ის ფაქტი, რომ ტექნოლოგიების როლი და ფუნქცია სასწავლო გარემოში დღითი დღე იზრდება. შესაბამისად, იზრდება მათი შესაძლებლობებიც. კომპიუტერულ ტექნოლოგიებს უდიდესი როლი უკავიათ ავტონომიური სწავლის დროს და მათ გარკვეულწილად, მართლაც, „ჩაანაცვლეს“ მასწავლებელი, თუმცა, ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ჩვენ ვთვლით, რომ ისინი ვერასოდეს შეძლებენ მასწავლებლის სრულიად ჩანაცვლებას. მხოლოდ მასწავლებელს შესწევს უნარი,

მოამზადოს შემსწავლელები ავტონომიური სწავლისთვის და დაეხმაროს მათ ავტონომიური სწავლისთვის საჭირო უნარ-ჩვევების გამომუშავებაში.

აუცილებლად უნდა აღინიშნოს მასწავლებლის კომპეტენციაც. გარდა პიროვნული თვისებებისა, უდიდესი როლი ეკისრება: მოსწავლლეებთან პოზიტიურ დამოკიდებულებას, საგნის ცოდნას, მასწავლებლის მომზადებას და კვალიფიკაციას. იმის გამოსავლენად, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია მასწავლებლის კომპეტენცია და როგორ აისახება იგი მოსწავლეთა სწავლის შედეგებზე, მოვიყვანთ ამერიკის შეერთებული შტატების მასშტაბით ჩატარებულ კვლევებს, რომლებიც წარმოდგენილია ანიტა ვულფოლკის (ვულფოლკი, 2009) წიგნში - „განათლების ფსიქოლოგია“. ლინდა დარლინგ-ჰამონდის (2000) მიერ ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ მაღალკვალიფიციური მასწავლებლის მოსწავლეთა შედეგები მათემატიკისა და კითხვითი დავალებების ტესტებში თითქმის ორჯერ აღემატება ნაკლები კვალიფიკაციის მქონე მასწავლებლის მოსწავლეთა შედეგებს (ციტირებული: ვულფოლკი, 2009). საინტერესოა, ასევე, სანდერსის და რივერსის (Sanders & Rivers, 1996) მიერ სკოლაში, IV-VIII კლასებში, ჩატარებული კვლევები პედაგოგის კვალიფიკაციისა და მოსწავლეთა შედეგების კორელაციის გამოსავლენად. შედეგები აქაც გამაოგნებელია, რადგან სხვაობა ამ შემთხვევაში 50%-ზე მეტია (ციტირებულია: ვულფოლკი, 2009).

რა თქმა უნდა, არ შეიძლება იმის თქმა, რომ მოსწავლეთა მიღწევის დაბალი მაჩვენებელი მხოლოდ მასწავლებლის არაკომპეტენტურობის ბრალია, რადგან სწავლა მთელი რიგი პროცესების ერთობლიობაა, თუმცა, კვლევების მიხედვით დამტკიცებულია, რომ მოსწავლათა მიერ დაგროვილი ქულების მინიმუმ 7% უშუალოდ მასწავლებლის დამსახურებაა (Ravkin, Hanushek, & Kain, 2001. ციტირებულია: ვულფოლკი, 2009).

1. 3. ავტონომიური სწავლის ფსიქოლოგიურო ასპექტი; აზროვნებისა და მეხსიერების ფორმები; დასწავლა და მისი ფაქტორები

როდესაც განიხილება განათლებისა და სწავლა-სწავლების საკითხი, თავისთავად, იგულისხმება ფსიქოლოგია. „ფსიქოლოგია და პედაგოგიკა ორი დამოუკიდებელი მეცნიერაბაა, მაგრამ ისინი მოწყვეტილი როდი არიან ურთიერთს: ისინი ეხმარებიან და ავსებენ ერთმანეთს“ (უზნაძე, დ. 2005: 352). ამის დასტურია სწორედ განათლების ფსიქოლოგიის, როგორც ცალკე დარგის არსებობა.

განათლების ფსიქოლოგია, როგორც მეცნიერების ცალკე დარგი, დაახლოებით ასი წლის წინ ჩამოყალიბდა, თუმცა, ინტერესი საკითხის მიმართ ჯერ კიდევ ჩვ. წ. აღ.-მდე შეინიშნებოდა. უოტსონის მიხედვით (Watson, 1961), ჯერ კიდევ ჩვ.წ.აღ.-მდე V საუკუნეში, დემოკრიტუსი წერდა განათლების უპირატესობასა და სწავლის პროცესზე ოჯახის ზეგავლენაზე, ხოლო ერთი საუკუნის შემდეგ პლატონი და არისტოტელე მსჯელობდნენ ისეთ საკითხებზე, როგორებიცაა: ადამიანის სხვადასხვა ტიპზე მორგებული სწავლა; ფსიქომოტორული უნარების ჩამოყალიბება; ხელოვნების როლი ინდივიდის განვითარებაზე; მასწავლებლისა და მოსწავლის ურთიერთობა; სწავლების მეთოდები; სწავლის ბუნება და თანმიმდევრობა; მასწავლებლის როლი; სწავლა მასწავლებლის გარეშე და მრავალი სხვ.

განათლების ფსიქოლოგიისათვის მნიშვნელოვანი ფიგურაა ასევე ესპანელი ფილოსოფოსი, ჰუმანისტი და პედაგოგი ხუან ლუის ვივესი (1492-1540 წწ), რომელიც XVI საუკუნეში საუბრობდა სწავლის პროცესში მოსწავლეთა ინტერესის, მათი ინდივიდუალური თავისებურებების გათვალისწინებასა და თვითშეფასების უნარის ჩამოყალიბების აუცილებლობაზე (ბერძენიშვილი,2016; Berliner, n.d.). განათლების ფსიქოლოგიის ჩამოყალიბებაზე დიდი ზეგავლენა იქონია ასევე ჩეხი მწერალი-ჰუმანისტის, პედაგოგის იან ამოს კომენსკის (1592-1670 წწ) შრომებმა. სწორედ მან დაამკვიდრა ვიზუალური საშუალებების გამოყენება წიგნებში და, ზოგადად, სწავლის პროცესში. ის მიუთითებდა, რომ სწავლების, ინსტრუქციის მიზანი არა ინფორმაციის დამახსოვრებაა, არამედ მისი გაგებაა და რომ ჩვენ ყველაზე კარგად ვსწავლობთ იმას, რასაც ვასწავლით (Berliner, n.d.). ბერლინერს (Berliner, n.d.)

განათლების ფსიქოლოგიის ჩამოყალიბებაში შეტანილი წვლილისთვის მოხსენიებული ჰყავს ასევე XIX საუკუნის ცნობილი ფილოსოფოსი და ფსიქოლოგი ჯონ ფრიდრიხ ჰერბარტი, ჟოზეფ მაიერ რაისი (1857- 1934) და, რაღა თქმა უნდა, ამერიკელი ფსიქოლოგი უილიამ ჯეიმსი (1842-1910), ამრიკელი ფსიქოლოგების ასოციაციის(APA) დამფუძნებელი და პირველი პრეზიდენტი სტენლი ჰოლი (1844-1924), ასევე, ამერიკელი ჯონ დიუვი (1859-1952) და ედუარდ ლი ტორნდაიკი (1874-1947), რომლებიც ითვლებიან განათლების ფსიქოლოგიის ფუძემდებლებად.

„განათლების ფსიქოლოგია საგანმანათლებლო პროცესებში მონაწილეთა ფსიქიკური პროცესების შემსწავლელი მეცნიერებაა, რომელიც ფსიქოლოგიური და პედაგოგიური კვლევის მეთოდების გამოყენებით აყალიბებს შესაბამის რეკომენდაციებს ამ პროცესების განვითრების მიზნით“ (ასათიანი, 2008:56).

როგორც ვიცით, სწავლა საკმაოდ რთული, კომპლექსური კოგნიტური პროცესია, მასში შემავალი ფსიქოლოგიური ასპექტებით. სწავლის პროცესში ისეთი ფსიქოლოგიური ფაქტორებიდან, როგორებიცაა: მეხსიერება, აზროვნება, დასწავლა, განწყობა, მოტივაცია, ასაკი, თავდაჯერებულობა, სწავლის მიმართ დამოკიდებულება, ურთიერთობა მოსწავლე-მასწავლებელს შორის, ნებისყოფა, გარემოს ზემოქმედება, ემოცია (ღელვა, შფოთვა), ჩვენთვის განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანია:

1. აზროვნების, მეხსიერების და დასწავლის ფორმები, რადგან ისინი უშუალოდ არის დაკავშირებული ლექსიკური ერთეულების ათვისებასთან;
2. თვითაქტუალიზაცია, თვითმოტივაცია, თვითდაკვირვება, თვითშეფასება, როგორც ავტონომიური სწავლის აუცილებელი პირობა;
3. ემოციის (ღელვის, შფოთვის) ფაქტორი, რადგან იგი ხშირად ახლავს თან გამოცდებს.

აზროვნებისა და მეხსიერების ფორმები

„აზროვნება არის ინფორმაციის გადამუშავების პროცესი, რომლის მიზანია პრობლემის გადაჭრა, დასკვნების გამოტანა და გადაწყვეტილების მიღება. აზროვნება კოგნიტიური პროცესია, ანუ შინაგანად, გონებაში მიმდინარეობს, მაგრამ მისი შედეგი ქცევით ვლინდება“ (ბერძენიშვილი, 2017).

აზროვნება, როგორც გარესამყაროს ასახვის უმაღლესი და ურთულესი ფორმა, მხოლოდ ადამიანისთვისაა დამახასიათებელი. აზროვნების პროცესში ადამიანი გადის ისეთ ოპერაციებს, როგორებიცაა: ანალიზი, სინთეზი, აბსტრაქცია, განზოგადება, კონკრეტიზაცია, შედარება და კლასიფიკაცია (გოგიჩაიშვილი, 2006: 94-97).

ცხადია, აზროვნების ფორმები განსხვავდება ადამიანის ასაკის, კულტურის, სოციალური სტატუსის, სიტუაციის თუ პიროვნული თვისებების შესაბამისად.

ზოგადად, კლასიკურ ფსიქოლოგიაში არსებობს აზროვნების სამი ძირითადი ფორმა. ესენია:

1. პრაქტიკული აზროვნება;
2. თვალსაჩინო, ხატოვანი აზროვნება;
3. ვერბალური, ლოგიკური აზროვნება.

(უზნაძე, 1940: 205)

აზროვნების მიმოხილვის დროს აუცილებლად უნდა ვისაუბროთ ინტელექტზე. თანამედროვე ფსიქოლოგიაში ინტელექტი განისაზღვრება ბიოლოგიური, პედაგოგიური და სტრუქტურული თვალსაზრისით.

ბიოლოგიურად ინტელექტი არის „სიტუაციებისადმი შეგნებული შეგუების უნარი“; პედაგოგიური თვალსაზრისით, „ინტელექტი არის სწავლის უნარი“; სტრუქტურულად კი - „სხვადასხვა უნართა ერთობლიობა, რომლის ძირითადი ფუნქციაა გარესამყაროსთან შეგუება“ (გოგიჩაიშვილი, 2006).

საინტერესოა 1930-იან წლებში ტერსტოუნის (Thurstone, 1938) მიერ შემუშავებული ინტელექტის კლასიფიკიაცია, რომლის მიხედვითაც ინტელექტი ერთი ზოგადი უნარი კი არა, არამედ შვიდი პირველადი მენტალური უნარის ერთობლიობაა. ეს უნარებია:

1. ვერბალური აღქმა (Verbal comprehension);
2. ვერბალური მოქნილობა (Word fluency);
3. თვლის უნარი (number);
4. სივრცითი ორიენტაცია (Space);
5. მეხსიერება (Memory);
6. საგანთა მსგავსებისა და განსხვავების აღქმის უნარი (Perception--the ability to see differences and similarities among objects);
7. მსჯელობა (Reasoning).

ჩვენ მოკლედ განვიხილავთ მეხსიერებას, როგორც ინტელექტის ერთ-ერთ ნაწილს და სწავლის აუცილებელ პირობას.

მეხსიერების (ე.წ. მნემონიკის) საკითხი ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში, პლატონის პერიოდში, წარმოადგენდა ინტერსის საგანს. მას შემდეგ მრავალი მეცნიერი, ფილოსოფოსი ცდილობდა აეხსნა მისი არსი. საკითხის სერიოზული შესწავლა გერმანელმა ექსპერიმენტალური ფსიქოლოგიის თვალსაჩინო წარმომადგენელმა, ჰერმან ებინგჰაუსმა (1850-1909) დაიწყო XIX საუკუნის ბოლოს. ჩატარებული ექსპერიმენტების საუძველზე, ებინგჰაუსმა (Ebbinghaus, 1913:4) გამოკვეთა გამეორების როლი დამახსოვრების პროცესში. მისი თქმით, ნებისმიერი მოცულობის და რაოდენობის ლექსიკური ერთეულებისა თუ ლექსების შესწავლა შეუძლებებლია ერთი გამეორებით ინდივიდის ყურადღების მაქსიმალური კონცენტრაციის და შესაძლებლობების პირობებშიც კი. ინფორმაციის საბოლოო, სიღრმისეულ დამახსოვრებას მხოლოდ მისი მრავალჯერ გამეორება უზრუნველყოფს. თუმცა, ებინგჰაუსი უმთავრესად მიანიშნებდა მეხსიერების მხოლოდ ნებისმიერ, ანუ აქტიურ ფორმაზე. კლასიკურ, ტრადიციულ ფსიქოლოგიაში კი განასხვავებენ, ასევე, მეხსიერების ე.წ. უნებლიე, პასიურ ფორმას,

სადაც ინფორმაციის „შენახვა და ცნობიერებაში აღდგენა სუბიექტის განზრახვის გარეშე, უნებლიედ“ ხდება (იმედაძე, ი. 2007:285). უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე ფსიქოლოგიაში გამოიყენება აგრეთვე ტერმინები: მეხსიერების ექსპლიციტური და იმპლიციტური ფორმები, რაც ნებისმიერი და უნებლიე მეხსიერების აბსოლუტური სინონიმებია. ი. იმედაძის (2007) თქმით, „სწორედ დამახსოვრების, შენახვისა და აღდგენის პროცესები წარმოადგენენ მეხსიერების, როგორც ფსიქიკური ფუნქციის უმთავრეს მახასიათებლებს“ (გვ. 286).

არსებობს მეხსიერების კლასიფიკაციის მრავალი ფორმა, რომელთაგან ჩვენ, მოცემულ შემთხვევაში, სამ მათგანზე გავამახვილებთ ყურადღებას. ესენია: სენსორული, ხანმოკლე და ხანგრძლივი მეხსიერება.

სენსორული მეხსიერება - ფსიქიკაში ინფორმაციის შესვლა შეგრძნების ორგანოებით, ანუ სენსორული გზით (იკონიკური-ვისუალური გზით; ექოიტური-ბგერითი ფორმით, ჰეპტიკური-შეხების გზით და ა.შ.). ეს არის აღქმის პროცესის უმოკლესი ნაწილი (200-500 მილისეკუნდი) და მხოლოდ ის ინფორმაცია გადადის ხანმოკლე მეხსიერებაში, რომელიც პიროვნების ინტერესის, ყურადღების საგანს წარმოადგენს (Mastin, 2010 a).

ხანმოკლე მეხსიერება - სადაც ინფორმაცია შეზღუდული დროის (15-30 წამის) განმავლობაში ინახება (Atkinson & Shiffrin, 1971). შეზღუდულია ასევე ინფორმაციის რაოდენობაც. მილერის (Miller, 1956.) მიხედვით, ის შეადგენს 7 + - 2. ინფორმაციის შენახვა ხანმოკლე მეხსიერებაში, ძირითადად, ე.წ. აკუსტიკური კოდირების, ანუ ვერბალური გამეორების შემთხვევაში ხდება. იქიდან გამომდინარე, რომ სწორედ ხანმოკლე მეხსიერებაში ხდება ხანგრძლივ მეხსიერებაში შესატანი ინფორმციის გადამუშავება-ანალიზი, მას ოპერატიულ მეხსიერებასაც უწოდებენ (Baddeley and Hitch ,1974).

ხანგრძლივი მეხსიერება - ინფორმაციის შენახვის ბოლო ეტაპი, რომლის „მოცულობა და შენახვის დრო პრაქტიკულად განუსაზღვრელია“ (იმედაძე, ი. 2007:

295). იმედაძის (იმედაძე, ი. 2007) თანახმად, ხანგრძლივი მეხსიერების ძირეული მახასიათებლებია:

1. სტაბილურობა;
2. გენერაციულობა, ინფორმაციის კონსტრუირება;
3. გააზრებული გაგება.

ატკინსონისა და შიფრინის (Atkinson &Shiffrin, 1968) აზრით, ხანმოკლე მეხსიერებაში ინფორმაცია შეზღუდული ადგილისა და დროის გამო იკარგება, თუმცა, რაც უფრო ხშორად მოხდება ამ ინფორმაციის გამეორება, მით უფრო იზრდება მისი ხანგრძლივ მეხსიერებაში გადასვლის და შენახვის შანსი მასთან დაკავშირებული ასოციაციების წყალობით.

ხანგრძლივი მეხსიერების ერთ-ერთი ყველაზე ადრეული კლასიფიკაცია ეკუთვნის ტულვინგს (Tulving, 1972). იგი ხანგრძლივ მეხსიერებას შემდეგ ტიპებად ყოფს:

1. პროცედურული (მაგ: მოტორული უნარ-ჩვევების გაუცნობიერებელი, ავტომატური ცოდნა) ;
2. სემანტიკური (მაგ: ზოგადი ცოდნა სამყაროს შესახებ);
3. ეპიზოდური (მაგ: პირადი გამოცდილებით შეძენილი ცოდნა ცხოვრების ამა თუ იმ მოვლენაზე).

კოგნიტურ ფსიქოლოგიაში აღიარებენ, ასევე, კოჰენისა და სქუირის (Cohen & Squire, 1980) მიერ შემოთავაზებულ კლასიფიკაციას, რომლის მიხედვითაც ხანგრძლივი მეხსიერება პროცედურულ (გაუცნობიერებლად იცოდე, როგორ) და დეკლარაციულ (გაცნობიერებულად იცოდე, რა არის...) ტიპებად იყოფა.

ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მეხსიერების სემანტიკური, ეპიზოდური და დეკლარაციული სახეები, რადგან სწორედ ისინი არიან ჩართულნი ლექსიკური ერთეულების სწავლა-დამახსოვრების პროცესში. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ დღესდღეობით დიდი ყურადღება ექცევა დამახსოვრების სტრატეგიებს, რადგან ითვლება, რომ ინფორმაციის და, ამ შემთხვევაში, ლექსიკური ერთეულების

სიღრმისეული დასწავლა-დამახსოვრება დამოკიდებულია არა მხოლოდ მისი გამეორებისა და დაზეპირების ხარისხზე, არამედ უმთავრესად, გონებაში მის გააზრებულ, სიღრმისეულ, სემანტიკურ გადამუშავებაზე (Yongqi, 2003; Craik &Lockhart, 1972; Schmitt & Schmitt, 1995).

ლუკ მასტინის (Mastin, 2010) დიაგრამა

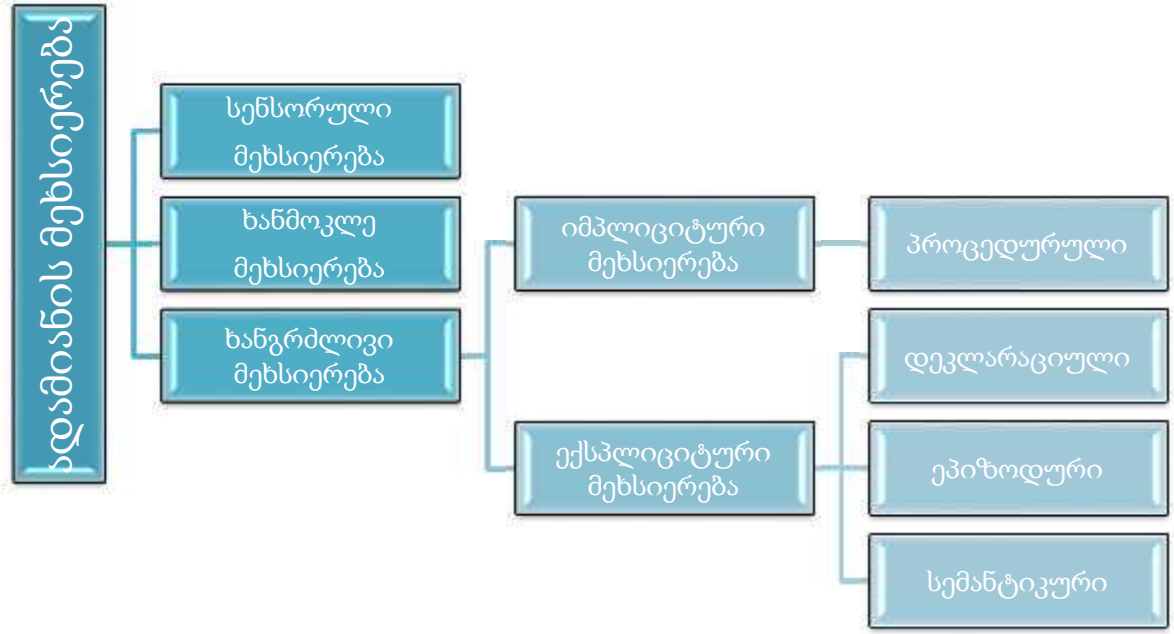

დასწავლა, ზოგადად, ცოდნის შეძენას გულისხმობს, იქნება ეს გაცნობიერებული (შეგნებული), თუ გაუცნობიერებელი (უნებლიე). ქართველი ფსიქოლოგის ი. იმედაძის (იმედაძე, 2007) განმარტებით, შეგნებული, მიზანდასახული დასწავლა ადამიანის განზრახული ქმედებაა, მიიღოს ცოდნა და დაიმახსოვროს იგი. ამ პროცესის ხასიათს განსაზღვრავს ადამიანის მიზნები, ხასიათი, სასწავლო მასალა და სხვა. დასწავლა, ვიწრო გაგებით, არის „სემანტიკური მეხსიერების სისტემაში ახალი ცოდნის შეტანის ყველაზე გავრცელებული და ეფექტური საშუალება, ანუ აღქმის მიზანდასახული გამეორება დამახსოვრების მიზნით" (იმედაძე, 2007: 301) და განიხილავს ხუთ ძირითად ფაქტორს, რომელიც მნიშვნელოვანია დასწავლის პროცესში. ესენია:

1. მოტივაციის ფაქტორი;
2. ინტელექტუალური აქტივობის ფაქტორი;
3. სტრუქტურიზაციის ფაქტორი;
4. ფუნქციონალური ფაქტორი;
5. გამოცდილების ფაქტორი.

დასწავლის პროცესისათვის არანაკლებ მნიშვნელოვანია შემდეგი კანონზომიერებანი:

1. მასალის მოცულობის კანონი;
2. გამეორების რიგითი ადგილის კანონი;
3. გამეორებათა შორის ინტერვალის კანონი;
4. მასალის ადგილმდებარეობის კანონი.

დასწავლის ფაქტორები უზნაძის მიერ (უზნაძე, 1940) შემდეგი სახით არის წარმოდგენილი:

1. ნებელობა;
2. ინტერესი;
3. ფიზიოლოგიური ფაქტორი;
4. სენსორული ფაქტორი;
5. ინტელექტუალური ფაქტორი.

იმისათავის, რომ უფრო სიღრმისეულად ვიმსჯელოთ დასწავლასა და მის ფაქტორებზე, საჭიროა, თავდაპირველად, მოკლედ განვიხილოთ სწავლის თეორიები.

პირველი თეორია, რომელიც 1900-იანი წლების დასაწყისში ჩამოყალიბდა, იყო **ბიჰევიორისტული თეორია**, რომელიც ძირითად ყურადღებას ამახვილებდა არა შემსწავლელზე, როგორც ინდივიდუალური თვისებების, უნარების, ინტერესების მქონე პირზე, არამედ გარემო ფაქტორებზე, მასწავლებელსა და სასწავლო მასალის გადაცემის ფორმებზე. ბიჰევიორისტული თეორიის მიხედვით, ადამიანის განვითარების უმთავრესი პირობა დასწავლაა. თავის მხრივ, არსებობს დასწავლის ორი ფორმა:

- სწავლება კლასიკური მეთოდით;
- სწავლება სინჯვისა და შეცდომის მეთოდით და სწავლება კლასიკური მეთოდით.

მ. ჯაფარიძის განმარტებით, განპირობებულობა არის „დასწავლის ტიპი, როდესაც კავშირი მყარდება სტიმულსა და რეაქციას შორის“ (მ. ჯაფარიძე, გვ.9). დასწავლის კლასიკური განპირობებულობის ფორმა გულისხმობდა დასწავლას თანდაყოლილი რეფლექსების საფუძველზე. ქცევის კლასიკური, ანუ პირობით-რეფლექსურ განპირობებულობის თეორიას საფუძვლად უდევს ი.პავლოვისა და ჯონ უოთსონის (1913) მიერ ჩატარებული ექსპერიმენტები. კლასიკური განპირობებულობის ქცევის დასწავლა ხდება პირობით გამღიზიანებელზე საპასუხო რეაქციის შედეგად.

რაც შეეხება სწავლებას სინჯვისა და შეცდომის მეთოდით, “ეს არის დასწავლის ფორმა, რომელიც გულისხმობს ქცევის გაძლიერებას განმტკიცების შედეგად“ (ჯაფარიძე n.d.:9). მის ფუძემდებლად ითვლება ამერიკელი ფსიქოლოგი, ბ. ფ. სკინერი. ჩატარებული ექსპერიმენტის საფუძველზე, სკინერი (Skinner, 1938) თვლიდა, რომ ადამიანი სწავლობს ახალ რეაქციებს, ქცევებს გარემო ფაქტორების, სტიმულების გავლენით საკუთარი ქცევის შედეგიდან გამომდინარე. რაც უფრო დადებითია შედეგი, მით უფრო მყარდება ესა თუ ის ქცევა. შესაბამისად, სწავლის პროცესში მიღებულ დადებით ემოციას თუ შეფასებას, უდიდესი როლი აკისრია, რადგან ის შემსწავლელს დიდ სტიმულს აძლევს დასწავლის პროცესში. სწორედ ამას უწოდა სკინერმა ე.წ. დადებითი (პოზიტიური) განმტკიცება.

„პოზიტიური განმტკიცება გულისხმობს სტიმულის მიწოდებას, რომელიც ადამიანში იწვევს დადებით ემოციას და ამით ზრდის ქცევის გამეორების ალბათობას“ (ჯაფარიძე, n.d.: 11).

სკინერის მტკიცებით, ადამიანს შეუძლია ნებისმიერი ინფორმაციისა თუ ქცევის დასწავლა, თუ მოხდება მისი სათანადოდ განმტკიცება.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სწავლის ბიჰევიორისტული თეორიის „ნაკლოვანებად“ შეიძლება ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ ის შემსწავლელზე, როგორც ინდივიდზე, არ არის სათანადოდ ორიენტირებული და უმთავრესად მიანიშნებს გარე ფაქტორებსა თუ სტიმულებზე და მათ ზეგავლენაზე ახალი ჩვევების ჩამოყალიბების პროცესში. შეიძლება ითქვას, რომ ეს არის მასწავლებელზე ორიენტირებული სწავლება.

ბანდურა - სოციალური დასწავლის თეორია სწავლების თეორიებს შორის უმნიშვნელოვანესი ადგილი უკავია კანადელი ფსიქოლოგის მიერ ჩამოყალიბებულ სოციალური დასწავლის თეორიას (social learning theory), რომელიც შემაერთებელ რგოლად ითვლება ბიჰევიორისტულ და კოგნიტურ მიდგომას შორის. ბანდურა (Bandura, 1977), გარკვეულ საკითხებში - სწავლება სინჯვისა და შეცდომის მეთოდით და სწავლება კლასიკური მეთოდით - ეთანხმება ბიჰევიორისტებს, თუმცა, მან განავრცო და შემოგვთავაზა უკეთესად ჩამოყალიბებული თეორია, რომელშიც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ექცევა გონებრივ, კოგნიტურ პროცესებს. ბანდურას მტკიცებით (Bandura, 1977), ადამიანის ფუნქციონირებას განსაზღვრავს არა მხოლოდ შინაგანი და გარეგანი ფაქტორები, არამედ მათი პიროვნული თვისებები სოციუმთან, გარემოსთან ურთიერთკავშირიც. „ადამიანის ქცევათა უმეტესობა „მოდელებზე“ დაკვირვების შედეგად ყალიბდება“. ადამიანი სწავლობს არა მხოლოდ საკუთარ ქცევებზე, არამედ მის გარშე მოარსებული სხვა ადამიანების ქცევებზე დაკვირვების შედეგად. იმისათვის, რომ დასწავლა სხვებზე დაკვირვების შედეგად იყოს წარმატებული, აუცილებელია შემდეგი ოთხი პირობა:

1. ყურადღება;
2. შენარჩუნება;
3. გამეორება;
4. მოტივაცია.

სხვებზე დაკვირვების შედეგად ადამიანს შეუძლია განჭვრიტოს ამა თუ იმ ქცევის პოტენციური შედეგი და იმოქმედოს მათ შესაბამისად. მას არა მხოლოდ სხვებზე დაკვირვება და მიბაძვა შეუძლია, არამედ შესწევს უნარი, გადაამუშაოს მიღებული ინფორმაცია და ფიქრის, ანალიზის შემდეგ იმოქმედოს. შედეგად, ადამიანის ქცევა უფრო და უფრო დამოუკიდებელი, თვითრეგულირებადი ხდება.

სწორედ **თვითრეგულაცია** წარმოადგენს სოციალური დასწავლის თეორიის ერთ-ერთ მთავარ, ამოსავალ წერტილს. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ თვითრეგულაციას 1970-იანი წლებიდან მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია განათლების ფსიქოლოგიაში. საკითხი მნიშვნელოვანია, ასევე, ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომის შინაარსიდან გამომდინარე.

ბანდურამ, შეისწავლა რა საკითხი (Bandura, 1991), დაასკვნა, რომ თვითრეგულაცია გულისხმობს სამი მთავარი ფაქტორის: გარემოს, ქცევის და პიროვნული თვისებების ურთიერთ დეტერმინირებას (კოგნიტური, ემოციური, ფიზიკური) და მოიცავს სამ საფეხურს:

1. თვითდაკვირვება;
2. განჯსა;
3. თვითრეაქცია.

თვითრეგულაციაში აქტიურადაა ჩართული, ასევე, შემდეგი მეტაკოგნიტური პროცესები:

1. მიზნების დასახვა;
2. დაგეგმვა;
3. თვითმოტივაცია;
4. ყურადღების კონტროლი;
5. სწავლის სტრატეგიების გამოყენება სწავლის მიზნების შინაარსის შესაბამისად;

6. თვითმონიტორინგი;

7. დახმარებისთვის მიმართვა;

8. თვითშეფასება.

თვითრეგულაციის არსებითი კომპონენტს წარმოადგენს თვითეფექტიანობა (Self-efficacy), საკუთარი შესაძლებლობების რწმენა, რაც ცხადად აისახება მოსწავლის წარმატებებსა და შედეგებზე (Bandura, 1991; Schunk & Zimmerman, 1997).

სწავლის პროცესში თავდაჯერებულობის მნიშვნელოვან როლზე საუბრობს სადისერტაციო ნაშრომში თ. ასლანიშვილი და აღნიშნავს, რომ ის მოტივაციის ამაღლების უმთავრესი პირობაა. აქვე დასძენს: „თავდაჯერებულობის გრძნობის ნაკლებობა არის სწორედ სირთულის დაძლევის შიშის წარმოშობის“ ფაქტორი (ასლანიშვილი, 2011: 51).

ჯონ ლითელვუდ კუკისა და გრეგ კუკის მიხედვით (J.L. Cook & G. Cook, 2008), უაღრესად მნიშვნელოვანია ადამიანებში ადრეული ასაკიდანვე ვიზრუნოთ თვითრეგულაციის უნარის ჩამოყალიბებაზე, რაც გულისხმობს საკუთარი ქცევის, ემოციების, ფიქრების გაკონტროლებას და მართვას არსებული სიტუაციის მოთხოვნების შესაბამისად.

კეროლიმ (Karoly, 1993) უფრო განავრცო ეს განმარტება და აღნიშნა, რომ თვითრეგულაცია არის კომპლექსური პროცესი, რომელიც გულისხმობს ემოციების, მოტივაციის, აზროვნების, სოციალური ურთიერთობებისა და ფიზიკური ქცევების მართვას. ბოდროვასა და ლეონგის მიხედვით (Bodrova & Leong, 2006), თვითრეგულაცია გულისხმობს მთელ რიგ პროცესთა ორ ფართო ჯგუფს: სოციალურ-ემოციურს და კოგნიტურს.

თვითრეგულაცია, ანუ საკუთარი ქცევის ავტონომიურად მართვის უნარი, უმნიშვნელოვანესია არა მხოლოდ სასწავლო პროცესში, არამედ, ზოგადად, ინდივიდის ჩამოყალიბების პროცესში. თვითრეგულირებული სწავლა, ფართო გაგებით, აღნიშნავს მხოლოდ და მხოლოდ გარკვეული ინფორმაციის ათვისებას; ის

გულისხმობს ადამიანის „აღჭურვას“ ყველა იმ უნარ-ჩვევით, რაც მას სამომავლოდ, ცხოვრებაში სჭირდება, იქნება ეს საკუთარი ქცევების, ემოციების მართვა გაკონტროლება, თუ მიღებული ინფორმაციის ანალიზი, დასკვნების გამოტანისა და პრობლემების დამოუკიდებლად გადაჭრის უნარი.

შემდეგი თეორია, რომელმაც მკვეთრად გამიჯნა შემსწავლელი, როგორც აქტიური მხარე სწავლის პროცესში, იყო **კონსტრუქტივიზმი**, რომლის ფუძემდებლებადაც ითვლებიან რუსი ფსიქოლოგი ლევ ვიგოტსკი და შვეიცარიელი ბიოლოგი, ფსიქოლოგი ჟან პიაჟე. კონსტრუქტივიზმის განვითარებაში დიდი წვლილი მიუძღვის ასევე ამერიკელ ფსიქოლოგს ჯერომ ბრუნერს. კონსტრუქტივიზმი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომისთვის, რადგან სწორედ კონსტრუქტივისტული მიდგომა იყო პირველი სწავლების თეორიებს შორის, რომელიც სწავლას განიხილავდა, როგორც შემსწავლელზე და არა მასწავლებელზე ორიენტირებულ პროცესს.

შევეცდებით მოკლედ განვიხილოთ ზემოთ დასახელეულ ფსიქოლოგთა თეორიები.

ლევ ვიგოტსკი - სოციო-კულტურული განვითარების თეორია (Socio-cultural development)

აღნიშნული თეორია სამ ასპექტს მოიცავს:

- სოციალური ინტერაქცია (Social interaction), რომელიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პიროვნების კოგნიტურ განვითარებაში. მისი მიხედვით, ბავშვი სწავლობს საზოგადოების წევრებისაგან მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე. და სწორედ ეს ინფორმაცია ხდება მისი კოგნიტური განვითარების წინაპირობა. განვითარება, თავის მხრივ, გულისხმობს მიღებული ინფორმაციის გათავისებას ისე, რომ ბავშვს დამოუკიდებლად აზროვნება და პრობლემების გადაჭრა, ანუ თვითრეგულაცია შეეძლოს. ვიგოტსკის (Vygotsky, 1978:57) თქმით: „ბავშვის კულტურული

განვითარების პროცესში ყველა ფუნქცია ორ ეტაპს გადის: პირველს, სოციალურ დონეზე (ინტერფსიქოლოგიური) და მეორეს, მოგვიანებით, ინდივიდუალურ დონეზე (ინტრაფსიქოლოგიური)“.

- უფრო კომპეტენტურნი, რაც გულისხმობს შემსწავლელზე უკეთესი განვითარების თუ უნარების მქონე პირს (მასწავლებელს, მოზრდის ადამიანს, ფასილიტატორს, და კომპიუტერსაც კი).

- განვითარების უახლოესი ზონა, რაც გულისხმობს მანძილს „პრობლემის დამოუკიდებლად გადაჭრის უნარის განვითარების რეალურ დონესა და მოზრდილთა მეთვალყურეობის ქვეშ პრობლემის გადაჭრის უნარის პოტენციურ განვითარებას შორის“ (Vygotsky, 1978: 86).

ვიგოტსკის თეორიაში გარკვევით გამოიკვეთა ადამიანებს შორის სოციო-კულტურული კომუნიკაციის, აზრების გაზიარების უმთავრესი როლი კოგნიტურ განვითარებაში. მისი (და ზოგადად, სხვა კონსტრუქტივიტების თეორიების) ზეგავლენით, შეიცვალა სწავლების ე.წ. ინსტრუქციული მოდელი, რომლის დროსაც მასწავლებელი იყო მთავარი პასუხისმგებელი პირი სწავლის პროცესში და მას ევალებოდა ცოდნის გადაცემა შემსწავლელთათვის, რომელთა მოვალეობაშიც შედიოდა მიწოდებული მზა მასალის დასწავლა-ათვისება. ვიგოტსკის თეორიამ გარკვეულწილად გადაანაწილა პასუხისმგებლობები, რადგან მოსწავლე არის პირი, რომელიც აქტიურად არის ჩართული სწავლის პროცესში, თანდათან ეჩვევა პასუხისმგებლობის აღებას, დამოუკიდებლად აზროვნებას, პრობლემების დამოუკიდებლად გადაჭრას, ანუ ე.წ. „თვითრეგულაციას“. ხოლო მასწავლებელი არის პირი, რომელიც მნიშვნელოვან დახმარებას უწევს შემსწავლელს საწყის ეტაპზე, შემდეგ კი თანდათანობით ამცირებს თავის მხარდაჭერას და შემსწავლელს დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობას აძლევს. ასე რომ, შემსწავლელი ეტაპობრივად ხდება ავტონომიური შემსწავლელი.

ჟან პიაჟე - კოგნიტური განვითარების თეორია

პიაჟეს თეორიის თანახმად, ბავშვი მხოლოდ გარემოს და საზოგადოების ზეგავლენის შედეგად კი არ ვითარდება, არამედ გარემოსთან შეგუების პროცესში მისივე აქტიური ჩართულობით, რის საფუძველზეც ის საჭირო ცოდნასა და უნარ-ჩვევებს იძენს. აქ პიაჟესა და ვიგოდსკის შეხედულებები გარკვეულწილად გაიმიჯნა, რადგან ვიგოტსკი თვლიდა, რომ ბავშვის განვითარებას წინ უძღვის სწავლა, ის ინფორმაცია, რომელსაც ბავშვი საზოგადოებასთან, გარემოსთან ურთიერთობისას იძენს, ხოლო პიაჟე მიიჩნევდა, რომ განვითარება ყოველთვის წინ უსწრებს სწავლას.

პიაჟეს (Piaget, 1952) აზრით, ბავშვი კოგნიტური განვითარების პროცესში გადის ოთხ მთავარ ეტაპს. ესენია: სენსომოტორული; პრეოპერაციული; კონკრეტული ოპერაციები და ფორმალური ოპერაციები.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პიაჟე (Piaget, & Cook, 1952) ინტელექტუალური, შემეცნებითი აზროვნების ზრდას განიხილავდა, როგორც გარემოსთან ადაპტაციის შედეგს, რომელიც მიიღწვა ასიმილაციის, აკომოდაციის, და კონსტრუქციის შედეგად. ასიმილაცია, რაც გულისხმობს მიღებული ინფორმაციის გაგებას არსებული ცოდნის საფუძველზე; აკომოდაცია - შემეცნებითი სტრუქტურების გადაწყობა ახალი ინფორმაციის მიღების საფუძველზე. მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე, ბავშვი აგებს ცოდნას, ანუ ახდენს მის კონსტრუქციას.

უნდა აღინიშნოს, რომ ასიმილაცია და აკომოდაცია კიდევ უფრო ამყარებს კონსტრუქტივისტულ მიდგომას.

ჯერომ ბრუნერი - აღმოჩენებით სწავლის თეორია

ბრუნერის წვლილი განსაკუთრებულად დიდია კოგნიტურ ფსიქოლოგიაში. მისი მიდგომა, ასევე, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ჩვენი საკვლევი თემატიკიდან გამომდინარე, რადგან მას განსაკუთრებული ადგილი უკავია, როგორც მეცნიერს, რომელმაც ყურადღება გაამახვილა შემსწავლელის ავტონომიაზე.

ბრუნერი მიიჩნევს, რომ სწავლა - ეს არის პროცესი, რომლის დროსაც ბავშვი თვითონ ირჩევს სასწავლო მასალას, შეიმუშავებს ჰიპოთეზას, ხოლო შემდეგ აანალიზებს ახალ ინფორმაციას და ახდენს მის ინტეგრაციას უკვე არსებულ ცოდნასთან. ბავშვის კოგნიტურ განვითარებაზე ჩატარებული კველევების საფუძველზე, ბრუნერმა (Bruner, 1966) გამოყო აზროვნების პროცესის სამი ფორმა: მოქმედებითი გამოხატვა; ხატოვან-წარმოსახვითი და სიმბოლური.

ბრუნერი (Bruner, 1961) თვლის, რომ განათლების მიზანი ინფორმაციის, ცოდნის გადაცემა კი არ უნდა იყოს, არამედ ბავშვისათვის დახმარება და ხელშეწყობა, ისწავლოს დამოუკიდებლად აზროვნება და გამოიმუშაოს პრობლემების გადაჭრის უნარი სხვადასხვა სიტუაციაში. მისი განმარტებით, შემსწავლელმა არსებული ცოდნისა და გამოცდილების საფუძველზე, თვითონ უნდა შეძლოს ახალი ცოდნის კონსტრუირება-აგება კოდირების სისტემით ამ ინფორმაციის ორგანიზებისა და კატეგორიზაციის (კლასიფიცირების) საშუალებით. ბრუნერი (Bruner, 1961) მიიჩნევს, რომ კოდირების სისტემის განვითარება მასწავლებლის მიერ მზა ინფორმაციის მიწვდის შემდეგ კი არ უნდა მოხდეს, არამედ აღმოჩენის გზით. სწორედ ეს მოიაზრება აღმოცენებით სწავლის თეორიაში: შემსწავლელი თვითონ უნდა ახდენდეს ახალი ცოდნის კონსტრუირება-აგებას. აღმოჩენებით სწავლა მოსწავლის მხრიდან მეტ დამოუკიდებლობას, შესაბამისად, მასწავლებლის მხრიდან, ნაკლებად ჩარევას გულისხმობს. გარდა ამისა, ბრუნერი (Bruner, 2009) მიიჩნევს, რომ ადამიანი საკუთარი აღმოჩენებით ნასწავლ ინფორმაციას უფრო კარგად იმახსოვრებს, ვიდრე მზად მიწვდილს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბრუნერმა (Bruner, 1978:19) შემოიტანა ტერმინი სკაფოლდინგი, რომელიც შინაარსობრივად ახლოს დგას ვიგოტსკის უახლოესი განვითარების ზონასთან. სკაფოლდინგი მოსწავლეს საშუალებას აძლევს, შეასრულოს დავალებები, რომლებიც მისი უახლოესი განვითარების ზონის ფარგლებში თავსდება. ეს არის „დამხმარე საშუალებათა სისტემა“.

კონსტრუქტივიზმი უაღრესად მნიშვნელოვანია სწავლის თეორიებს შორის, რადგან მან შემსწავლელი წარმოადგინა არა როგორც პასიური პირი, რომელიც მასწავლებლის მიერ მიწვდილ მზა მასალას ითვისებს, არამედ პირი, რომელიც აქტიურად არის ჩართული სასწავლო პროცესში და თვითონ შეუძლია ახალი ცოდნის აგება-კონსტრუირება არსებული ცოდნისა და გამოცდილების საფუძველზე.

ავტონომიური სწავლის შინაარსიდან გამომდინარე, უაღრესად მნიშვნელოვანია ჰუმანისტური ფსიქოლოგია, რომელიც 1960-იანი წლებიდან დამკვიდრდა, როგორც პიროვნებაზე ორიენტირებული მიმართულება, რომელიც ადამიანს განიხილავს საკუთარი თავის თვითრეალიზაციის პოტენციალის მქონე, უნიკალური შესაძლებლობების მქონე არსებას. ჰუმანისტური ფსიქოლოგიის განვითარებაში უდიდესი წვლილი მიუძღვით კარლ როჯერსს და აბრაამ მასლოუს.

როჯერსის (Rogers, 1951) თქმით, ყველა „ორგანიზმს აქვს მიდრეკილება და სწრაფვა თვითრეალიზაციისაკენ“ (გვ. 487), რაც მას საკუთარი პოტენციალის გამოყენებით უმაღლესი დონის პიროვნებად ჩამოყალიბების შესაძლებლობას ანიჭებს, თუმცა, ადამიანის სრულფასოვანი განვითარებისათვის, ასევე, აუცილებელია გარემო, რომელიც მას უზრუნველყოფს: გულწრფელობით, დადებითი, კეთილგანწყობილი დამოკიდებულებით და თანაგრძნობით, ემპათიით.

როჯერსის (Rogers, 1967) აზრით, „კარგი ცხოვრება არის პროცესი და არა მდგომარეობა. ეს არის მიმართულება და არა დანიშნულების ადგილი“ (გვ. 187). შესაბამისად, არც ცოდნაა უცვლელი, მყარი მდგომარეობა. ცოდნაც პროცესია, რომელსაც მუდმივი ძიება და გამყარება ესაჭიროება. მთავარი სწავლების პროცესში არის ვასწავლოთ, როგორ ისწავლოს. აქედან გამომდინარე, მასწავლებლის ფუნქცია ფასილიტატორობით შემოიფარგლება, რაც გულისმობს მისი მხრდან ისეთი სასწავლო გარეოს შექმნას, რომელშიც მოსწავლეები თავად შეძლებენ დამოუკიდებლად, ავტონომიურად წარმართონ სწავლის პროცესი.

რაც შეეხება მასლოუს (Maslow, 1962), რომელიც ითვლება ჰუმანისტური ფსიქოლოგიის დამფუძვნებლად, მას თვითრეალიზაცია ადამიანის

მოთხოვნილებათა ხუთ საფეხურიანი (1. ფიზიოლოგიური; 2. უსაფრთხოება; 3. სიყვარული და საკუთრების ფლობა; 4. დაფასება; 5. თვითაქტუალიზაცია) იერარქიის (ის. დანართი #3) უმაღლეს დონეზე აქვს წარმოდგენილი. სწორედ ადამიანის პიროვნული ზრდის მოტივი განსაზღვრავს თვითაქტუალიზაციის ზრდას. მხოლოდ თვითრეალიზებული ადამიანი პოულობს სიცოცხლის აზრს. მასლოუს (Maslow, 1970) თქმით, მიუხედავად იმისა, რომ თეორიულად ყველა პიროვნებას აქვს თვითაქტუალიზაციის უნარი, რეალურად მხოლოდ 2% თუ აღწევს ამ მდგომარეობას. უნდა აღინიშნოს, რომ მოგვიანებით, 60-70-იან წლებში, წარმოდგენილ იქნა მოთხოვნილებათა შვიდ და რვა საფეხურიანი იერარქია, სადაც შედიოდა ასევე კოგნიტური, ესთეტიკური და ტრანსცენდენტული მოთხოვნილებები. მოთხოვნილებათა იერარქიის გათვალისწინება სწავლის პროცესში უაღრესად მნიშვნელოვანია. სწორედ მასლოუმ (Maslow, 1970) შეიმუშავა ე.წ. ჰოლისტიკური მიდგომა, რაც გულისხმობს პიროვნების ფიზიკური, ემოციური, სოციალური და ინტელექტუალური თავისებურებების ზეგავლენას სწავლის პროცესზე. რაც შეეხება მასწავლებლის როლს, მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მანამდე, სანამ მოსწავლე კოგნიტური მოთხოვნილებების საფეხურს მიაღწევს. ხოლო შემდგომ საფეხურზე, მასწავლებელმა უნდა იზრუნოს, რომ მოსწავლეს შეუქმნას გარემო, სადაც ის თავს დაფასებულად და პატივცემულად იგრძნობს. სწორედ საკუთარი თავის რწმენის გაძლიერებაში უნდა დაეხმაროს მასწავლებელი მოსწავლეს. ეს კი, თავისთავად, განაპირობებს თვითაქტუალიზაციის და დამოუკიდებლად მოქმედების უნარის ზრდა-ჩამოყალიბებას.

ემოციის ფაქტორი

ემოციები შეიძლება აღვწეროთ, როგორც ყველაზე სუბიექტური პროცესი ფსიქიკურ პროცესებს შორის, რადგან ის არის ინდივიდის შინაგანი მდგომარეობა, რომელიც ასახავს მის დამოკიდებულებას ამა თუ იმ მოვლენის ობიექტის და, ზოგადად, სამყაროს მიმართ. სწორედ მისი სუბიექტური ხასიათის გამო ითვლება, რომ ზოგჯერ „ემოცია ხელს უშლის ეფექტურ ქცევას“, რადგან მას „მადეზორგანიზებელი მოქმედება ახასიათებს“ (იმედაძე, ი. 2007: 230-231). ამას

ემატება ასაკობრივი თავისებურებებიც. ფსიქოლოგები მოზარდობის ასაკს ხშირად უწოდებენ „ემოციური შფოთვის ასაკს“, რადგან ის ხასიათდება ინტენსიური, ცვალებადი, დადებითი და უარყოფითი ემოციებით, რომლებიც გარეგნულად შეიძლება სულაც არ შეესაბამებოდნენ მათ გამომწვევ მოვლენებს (ჯანაშია, იმედაძე, გორგოძე, 2008: 163).

გამოცდების ჩაბარების მომენტში განსაკუთრებით შესამჩნევია ისეთი ემოციების სიჭარბე, როგორებიცაა ღელვა და შფოთვა.

ქართველი ფსიქოლოგის მარინა გოქსაძის (გოქსაძე, 2017) აზრით, „ღელვა არის მნიშვნელოვან მოვლენაზე ნერვული სისტემის ადეკვატური რეაქცია“, რომელიც მოსწავლეებს გამოცდის დროს ცოდნისა და ძალების მობილიზებაში ეხმარება. განსხვავებით შფოთვისგან, რომელიც „ქრონიკული დათრგუნული ემოციების გამწვავებაა“ და ხელისშემშლელ ფაქტორად ითვლება ნებისმიერ სიტუაციაში.

„შფოთვა ძირითადად ჩნდება მაშინ, როდესაც პიროვნება მოცემულ სიტუაციას განიხილავს, როგორც სახიფათოს მისი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის“ (იმედაძე, ი. 2007).

საინტერესოა სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებული შეხედულებები, რომლებიც ნ. პაპუნაშვილის და მ. ღარიბაშვილს მიერაა წარმოდგენილი (პაპუნაშვილი, ღარიბაშვილი, 2016):

„1) მოსწავლეებს თანდაყოლილი ღელვა გააჩნიათ ტესტების/გამოცდების მიმართ;

2) საგამოცდო ღელვა ე.წ. მენტალური დაავადებაა;

3) შეუძლებელია საგამოცდო ღელვის შემცირება;

4) გამოცდისათვის მოუმზადებელ ყველა მოსწავლეს მეტნაკლებად თანაბრად ეუფლება გამოცდისადმი/ტესტირებისადმი ღელვა;

5) საგაკვეთილო პროცესზე პერმანენტული დასწრება და საშინაო დავალების ზედმიწევნით შესრულება ამცირებს გამოცდისადმი/ტესტირებისადმი ღელვას;

6) ღელვისადმი ყურადღების არმიქცევა ავტომატურად აქრობს ღელვის განცდას მოსწავლეებში;

7) ღელვის შემცირება უკეთესი აკადემიური მოსწრების გარანტიაა.“

განსაკუთრებით საინტერესოა ნ. პაპუნაშვილის და მ. ღარიბაშვილის (პაპუნაშვილი, ღარიბაშვილი, 2016) მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგები, რომლის მიხედვითაც დადგინდა, რომ:

ა) ღელვის მომენტი მნიშვნელოვნად იზრდება უცხო ენაზე საუბრისა და წერის დროს;

ბ) ღელვის კოეფიციენტი განსაკუთრებით მაღალია საგამოცდო/ტესტირების პერიოდში;

გ) ღელვის მომენტი მნიშვნელოვნად იზრდება საგამოცდო საკითხების/ტესტირების შესრულებაზე დროის ათვლისას (პაპუნაშვილი, ღარიბაშვილი, 2016: 136).

პროფ. ი. იმედაძის (იმედაძე, ი. 2007:252) თანახმად, შფოთვა „ძირითადად ჩნდება მაშინ, როდესაც პიროვნება მოცემულ სიტუაციას განიხილავს როგორც სახიფათოს მისი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისთვის“.

განასხვავებენ შფოთვის სამ ძირითად ასპექტს:

1. შფოთვა, როგორც აქტუალური ემოციური მდგომარეობა;
2. ფოთვა, როგორც პიროვნების მახასიათებელი;
3. შფოთვა, როგორც მოტივაციის ფაქტორი.

ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა მესამე ასპექტი, რადგან ყველაზე მეტად სწორედ ის განსაზღვრავს შედეგის ეფექტურობას. არსებობს შფოთვისა და

სასწავლო, შრომითი ქცევის ურთიერთქმედების გამოსაკვლევად ჩატარებული მრავალი კვლევა, რომელთა მიხედვითაც, „მეტისმეტად მაღალი შფოთვა არღვევს მოქმედებას, ზრდის შეცდომების რაოდენობას“. ხოლო მეტისმეტად დაბალი შფოთვის დონე ადამიანს „ინდიფერენტულს ხდის ქცევის მიმართ“ (იმედაძე, ი. 2007:253). ასე რომ, ქცევის მოტივაციისა და შედეგის ოპტიმალური ვარიანტი, შფოთვის საშუალო დონეა, ვინაიდან ის ხელს უწყობს მაქსიმალური შესაძლებლობების გამოვლენას.

მიუხედავად იმისა, რომ ღელვა და შფოთვა ძნელად გასაკონტროლებელი განცდაა და გარკვეულად, შეიძლება, ხელიც შეუშალოს ადამიანს სწავლის და მით უმეტეს, გამოცდის ჩაბარების დროს, ითვლება, რომ ისინი დაძლევადი და კონტროლირებადია (რაც გულისხმობს, თვითრეგულაციის უნარის გამომუშავებას), თუ მოხდება ამ მიმართებით წინასწარი მუშაობა თავად საკუთარ თავზე, ან/და მასწავლებლისა თუ ფასილიტატორის მიერ.

ამგვარად, ავტონომიური სწავლის (ავტონომიური კითხვის) პედაგოგიური ასპექტის განხილვის შედეგად, გამოიკვეთა, რომ პროფესორ-მასწავლებლებს უდიდესი როლი ენიჭებათ ავტონომიური სწავლის პროცესში, რადგან სწორედ ისინი უზრუნველყოფენ შემსწავლელში იმ უნარ-ჩვევების განვითარებას, რომლებიც მას ავტონომიური სწავლის (ავტონომიური კითხვის) დროს სჭირდება. ჩვენ ვთვლით, რომ ავტონომიზაციის პროცესი მხოლოდ იმ შემთხვევაშია წარმატებული, როდესაც ის პროფესორ-მასწავლებლის მიერ იმართება, განსაკუთრებით, საწყის ეტაპზე.

რაც შეეხება ავტონომიური კითხვის ფსიქოლოგიურ ასპექტს, ჩვენთვის საყურადღებოა:

- აზროვნება და მეხსიერება, რადგან ლექსიკური ერთეულების დასწავლა სწორედ მის ხანგრძლივ მეხსიერებაში შენახვას გულისხმობს;
- ემოცია, როგორც გამოცდების თანმდევი განცდა.

თავი II

სწავლის ავტონომიის მეთოდოლოგიური ასპექტები

2.1. სწავლა-სწავლების პრობლემატიკა

სწავლა-სწავლების საკითხი უძველესი დროიდან წარმოადგენდა ინტერესის საგანს. კაცობრიობის არსებობის განმავლობაში სხვადასხვა ეტაპზე არსებობდა განსხვავებული მოსაზრებები და მიდგომები აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით. არც თუ ისე დიდი ხნის წინ ჩვენი განათლების სისტემა მასწავლებელზე ორიენტირებულ სასწავლო პროცესს წარმოადგენდა, სადაც მასწავლებელი ცენტრალური და აქტიური ფიგურა იყო. დროთა განმავლობაში აღნიშნული ტენდენცია შეიცვალა და დღეისათვის სასწავლო გარემო და პროცესი მოსწავლეზეა ორიენტირებული. მოცემულ შემთხვევაში მთავარი პრობლემა იმ გზების, ხერხების თუ მეთოდების მიგნებაა, თუ როგორ მივაღწიოთ სასურველ შედეგს - გადავიდეთ მოსწავლეზე ორიენტირებულ სწავლებაზე.

სწავლების პრობლემატიკა მუდამ აქტუალურ საკითხს წარმოადგენდა განათლების მეცნიერების ისტორიის მანძილზე. ჯერ კიდევ მე-17 საუკუნეში, კლასიკური პედაგოგიკის ფუძემდებელმა, მოაზროვნემ, იან ამოს კომენსკიმ (Comenius, 1673) აღნიშნა, რომ საჭირო იყო ისეთი მეთოდების შერჩევა და გამოყენება, რომლებიც, ერთი მხრივ, შეამცირებდნენ მასწავლებლის აქტიურ ჩარევას სასწავლო პროცესში და, მეორე მხრივ, გაზრდიდნენ მოსწავლეთა აქტიურობას.

ერთ-ერთი პირველი, ვინც სწავლის სტრატეგიებზე წამოიწყო საუბარი და დაიწყო საკითხის კვლევა, იყო რუბინი (Rubin, 1975), რომელიც სტრატეგიას განსაზღვრავდა, როგორც ინდივიდუალის მიერ ინფორმაციის გადამუშავებისა და ათვისების სპეციფიურ უნარს. ის მიიჩნევდა, რომ ამ უნარს წარმატებული მოსწავლეები ფლობდნენ, თუმცა, შესაძლებელი იყო მისი განვითარება სუსტ მოსწავლეებშიც.

ოქსფორდი (Oxford, 1990:8) სწავლის სტრატეგიებს განსაზღვრავს, როგორც „შემსწავლელის სპეციფიკურ ქცევას, რომლის შედეგადაც სწავლა უფრო მარტივი, სწრაფი, სასიამოვნო, თვითმართული, ეფექტური და ახალ სიტუაციებს მორგებული პროცესი ხდება".

ომალიმ და ჩამოტმა (O'Malley & Chamot, 1990:43) შემოგვთავაზეს სწავლის სტრატეგიების უფრო დეტალური განმარტება: სწავლის სტრატეგიები არის ყველა ის "ტექნიკა და საშუალება, რომლებსაც შემსწავლელი მეორე/უცხო ენის შესასწავლად იყენებს. სწორედ სტრატეგიების გამოყენება აძლევს შემსწავლელს იმის საშუალებას, რომ აქტიურად ჩაერთოს საკუთარი სწავლის გაკონტროლების პროცესში. სტრატეგიები არის ფიქრების და ქცევების ერთობლიობა, რომლებსაც შემსწავლელი ინფორმაციის გასაგებად, სასწავლად და დასამახსოვრებლად იყენებს".

ზოგადად, სწავლის სტრატეგიებს შემდეგ კატეგორიებად ყოფენ:

- კოგნიტური;
- ეფექტური (ემოციურ- მოტივაციური);
- მეტაკოგნიტური.

(Short & Weisberg- Benchell, 1989)

საინტერესოა ვერმუნტის (Wermunt, 1989) მიერ წარმოდგენილი სწავლის სტრატეგიები და მათი კატეგორიზაცია.

კოგნიტური სტრატეგიები - მიღებული ინფორმაციის გადამუშავების პროცესი, რაც გულისხმობს: ცოდნის მოპოვებას, დაკავშირებას, კონსტრუირებას, ანალიზს, დაკონკრეტებას, დამახსოვრებას, კრიტიკულ აზროვნებას და არჩევანს.

ეფექტური ანუ ემოციურ-მოტივაციური სტრატეგიები - რაც ისეთ ემოციურ ფაქტორებს გულისხმობს, როგორებიცაა: მოტივაცია, კონცენტრაცია, თვითშეფასება, მცდელობა, ემოციების მართვა, მოლოდინი, წახალისება.

მეტაკოგნიტური სტრატეგიები - ანუ მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლება, რაც გულისხმობს მოსწავლის აქტიურ რეგულაციებში ჩართვას სასწავლო პროცესის

დაგეგმვაში, მართვაში, მონიტორინგში, რეგულაციებში, ტესტირებასა და შეფასებაში.

სწავლის სტრატეგიები **(ვერმუნტის (Wermunt, 1989) მიხედვით)**		
კოგნიტური სტრატეგიები	ეფექტური ანუ ემოციურ-მოტივაციური სტრატეგიები	მეტაკოგნიტური სტრატეგიები
❯ ცოდნის მოპოვება ❯ დაკავშირება ❯ კონსტრუირება ❯ ანალიზი ❯ დაკონკრეტება ❯ დამახსოვრება ❯ კრიტიკული აზროვნება ❯ არჩევანის გაკეთება	❯ მოტივაცია ❯ კონცენტრაცია ❯ თვით შეფასება ❯ მცდელობა ❯ ემოციების მართვა ❯ მოლოდინი ❯ წახალისება.	❯ სასწავლო პროცესის დაგეგმვა ❯ მართვა ❯ მონიტორინგი ❯ რეგულაციები ❯ ტესტირება ❯ შეფასება

სადისერტაციო ნაშრომის თემატიკიდან გამომდინარე, ჩვენთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი სწორედ მეტაკოგნიტური სტრატეგია, ანუ სწავლის სწავლაა.

მეტაკოგნიციაში შედის ისეთი სტრატეგიები, რომლებიც ავტონომიური სწავლისთვის არსებითია. ესენია: წინასწარ მომზადება-დაგეგმვა, თვით-მონიტორინგი, თვითშეფასება, თვითგანმტკიცება და სხვ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, თანამედროვე განათლების სისტემის უმთავრეს კონცეფციას სწორედ მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლა, ანუ მეტაკოგნიცია წარმოადგენს. ს. ჯანაშიას (ჯანაშია, 2011) განმარტებით, „მისი არსი მოსწავლის, როგორც სამყაროს აქტიური შემმეცნებლის და გადაწყვეტილებების დამოუკიდებლად მიმღები სუბიექტის ჩამოყალიბებაში მდგომარეობს“.

მეტაკოგნიცია, ფლაველის (Flavell, 1987) განმარტებით, არის შემსწავლელის ხედვა და უნარი აქტიურად გააკონტროლოს საკუთარი სასწავლო პროცესი.

„სწავლის სწავლა არის ცოდნის, უნარებისა და დამოკიდებულებების ერთობლიობა, რომელიც გულისხმობს საკუთარი სასწავლო საქმიანობის დაგეგმვასა და ორგანიზებას. ამ კომპეტენციით აღჭურვილი ადამიანი იყენებს სწავლის, კვლევისა და ინფორმაციის მოძიების სხვადასხვა სტრატეგიას, ასევე სასწავლო პროცესზე დაკვირვებისა და შეფასების შედეგებს. იგი ერთ მთლიანობაში მოაქცევს სხვადასხვა სფეროში მიღებულ ცოდნას და მიზანმიმართულად იყენებს მას, არ კმაყოფილდება მიღწეულით და აქვს საკუთარი შესაძლებლობებისა და ინტერესების უწყვეტი განვითარების უნარი, რაც განაპირობებს მის პიროვნულ და პროფესიულ ზრდას და უზრუნველყოფს ახალი ცოდნის დამოუკიდებლად შეძენას“. (http://ncp.ge/ge/stsavlis-stsavla-rogorts-kompetentsia/shesavali)

მეტაკოგნიციის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მოსწავლე სასწავლო პროცესის ყველა ასპექტში აქტიურად უნდა იყოს ჩართული. ის უნდა აცნობიერებდეს, აანალიზებდეს მთელ პროცესს, მის მიზნებს, ამ მიზნების მისაღწევად საჭირო გზებს, მეთოდებს, სავარაუდო შედეგებს, არსებულ პრობლემებს, პრობლემების დაძლევის ხერხებს და სხვ.

მეტაკოგნიტური სტრატეგიები, რასაკვირველია, ერთნაირად ეფექტური ვერ იქნება ყველა შემსწავლელთათვის, რადგან იგი მათი ინდივიდუალური აზროვნების, შემეცნების უნარზეა დამოკიდებული. თითოეული შემსწავლელი სხვისგან განსხვავებული ინდივიდია, ამიტომ გასაკვირი არ არის, თუ ყველას არა აქვს უნარი, თუ გამბედაობა, აიღოს პასუხისმგებლობა საკუთარი სწავლის პროცესზე;

დამოუკიდებლად მიიღოს გადაწყვეტილებები; რწმენა, რომ დამოუკიდებლად გაართმევს თავს ამა თუ იმ დავალებას; თავდაჯერება, თუ რამდენად მიზანმიმართულად იყენებს არსებულ ცოდნას და მრავალი სხვ. ეს ის ტიპური შემთხვევებია, რასაც ყოველდღიურად ვაწყდებით. ცხადია, აქედან გამომდინარე, ჩნდება ისეთი პრობლემები, როგორებიცაა: დაბალი თვითშეფასება; ნაკლები ინიციატივა; სირთულე პრობლების გადაჭრის დროს; პასიურობა, ნაკლები ჩართულობა; კომუნიკაციის სურვილის კლება; სირცხვილი და სხვ. ყოველივე ეს, რასაკვირველია, ნეგატიურად აისახება სწავლის შედეგებზე. ამის თავიდან ასაცილებლად, საჭიროა ყველა იმ სტრატეგიის და მეთოდის თავმოყრა და გამოყენება, რომლებიც ხელს შეუწყობს თვითშეფასების ამაღლებას თითოეულ შემსწავლელში. იმისათვის, რომ მოხდეს შემსწავლელთა მაქსიმალური ჩართულობა, საჭიროა შემდეგი სტრატეგიებისა თუ მიდგომების გამოყენება:

- გონებრივი იერიში;
- შემთხვევის ანალიზი;
- დისკუსია/დებატები;
- თანამშრომლობითი, ინტერაქციული სწავლება;
- პრობლემაზე დაფუძვნებული სწავლება;
- ლოგიკური აზროვნება და სხვ.

ყველა ზემოთ ჩამოთვლილი აქტივობა, ერთი მხრივ, გაზრდის ჩართულობას, ხოლო მეორე მხრივ, წაახალისებს თითოეულ შემსწავლელს იაზროვნოს, გაანალიზოს, განსაჯოს და გამოხატოს საკუთარი აზრი, რაც, თავისთავად, დამოუკიდებლობას, ავტონომიას მოითხოვს და თანდათანობითით უწყობს ხელს თვითშეფასების ამაღლებას.

2.2 შემსწავლელთა ტიპები და სწავლის ავტონომია

როდესაც შემსწავლელთა ტიპებზე ვსაუბრობთ, ბუნებრივია, ვგულისხმობთ თითოეული პიროვნების მიერ ინფორმაციის მიღების, გადამუშავება - ანალიზის,

სიღრმისეული გაგების და დამახსოვრების მის მიერ „არჩეულ“ ინდივიდუალურ ტექნიკას. თავისთავად, ცხადია, ადამიანებთან ერთად განსხვავებულია ეს ტექნიკებიც. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ შემსწავლელთა ტიპების ჩამოყალიბებას განაპირობებს ბევრი ფაქტორი: ასაკი, გამოცდილება, ადამიანის კოგნიტური უნარები. აგრეთვე, მნიშვნელოვანია ემოციური და გარემო ფაქტორები.

უდავოა ის ფაქტი, რომ სწავლის პროცესის წარმატებული განხორციელებისათვის ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ფაქტორი შემსწავლელთა ტიპების დადგენა და გათვალისწინებაა. ეს მასწავლებელს საშუალებას აძლევს, სწორად შეარჩიოს სწავლის სტრატეგიები თუ მეთოდები და ყოველი აქტივობა შესწავლელთა შესაძლებლობებს მოარგოს.

ამასთანავე, ეს მნიშვნელოვანია თვითონ შემსწავლელთათვისაც; განსაკუთრებით კი, ავტონომიური შემსწავლელებისათვის, რადგან იმის ცოდნა, თუ შემსწავლელთა რომელ ტიპს მიეკუთვნებიან, მათ საშუალებას აძლევს, გააანალიზონ საკუთარი პოტენციალი და მისი გათვალისწინებით წარმართონ სასწავლო პროცესი.

ბევრი მეცნიერ-მკვლევარი (Karthigeyan and Nirmala, 2013; Dunn ,1983) აღიარებს, რომ შემსწავლელთა ტიპების გათვალისწინება სწავლის პროცესში მათი აკადემიური წარმატების ერთ-ერთი მთავარი პირობაა.

შემსწავლელთა ტიპები და სწავლის ავტონომია

საინტერესოა ის ფაქტი, ახდენს თუ არა შემსწავლელთა ტიპები ზეგავლენას ავტონომიური სწავლის უნარზე. ჩვენ ჩავატარეთ კვლევა და შევეცადეთ, პასუხი გაგვეცა ამ კითხვაზე.

რა არის სწავლის ტიპი? არსებობს ამ ტერმინის მრავალი განსაზღვრება. ბრაუნის (Brown, 2000) თანახმად,, სწავლის სტილი არის ინფორმაციის შემეცნებისა და გადამუშავების ინდივიდუალური მანერა სასწავლო გარემოში (სიტუაციებში).

რეიდის (Reid, 1987) მიხედვით, ეს არის ადამიანის „სენსორული უპირატესობა“. მაგალითად, თუ ადამიანი ვიზუალია, სწავლის პროცესში ის უპირატესობას ანიჭებს

სურათებიდან, დიაგრამებიდან, წიგნიდან, ვიდეო გააკვეთილებიდან და ჩარტებიდან მოპოვებულ ინფორმაციას.

ინტერესი სწავლის სტილის მიმართ ყოველთვის არსებობდა. ჯერ კიდევ ჩვ.წ.აღ-მდე 334 წელს შეამჩნია არისტოტელემ ბავშვებში ინდივიდუალური თავისებურებანი და აღნიშნა, რომ „თითოეული ბავშვი ფლობს განსაკუთრებულ ნიჭსა თუ უნარებს“ (http://web.cortland.edu/andersmd/learning/Introduction.htm).

ეს საკითხი განსაკუთრებით აქტუალური გახდა მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან. უნდა აღინიშნოს ფრანგი ფსიქოლოგის ალფრედ ბინეს (1857-1911) უდიდესი როლი ამ საქმეში, რადგან ის პირველი შეეცადა ადამიანების ინდივიდუალურ, ფსიქოლოგიურ დიფერენციაციას ინტელექტის ტესტის (იხ. დანართი #4) მეშვეობით. ასევე, მნიშვნელოვანია შვეიცარიელი ფსიქიატრის, კარლიუნგის (1875-1961) 1921 წელს გამოქვეყნებული თეორია ფსიქოლოგიური ტიპების შესახებ. კარლ იუნგმა (Jung, 1971) ადამიანები მათი დამოკიდებულებების და ფუნქციების მიხედვით დაყო. სამყაროსადმი დამოკიდებულებების მიხედვით ისინი ორ ძირითად კატეგორიად, ექსტროვერტებად და ინტროვერტებად იყოფიან. მან, ასევე, ჩამოაყალიბა ადამიანის ორი ძირითადი მენტალური ფუნქცია:

- ინფორმაციის აღქმა-შემეცნება;
- ინფორმაციის გადამუშავება-ანალიზი, მსჯელობა, დასკვნების გამოტანა და შეფასება.

1950-იანი წლებიდან კვლევები შემსწავლელთა ინდივიდუალიზმთან დაკავშირებით უფრო გააქტიურდა და თანდათან დაიწყო დამკვიდრება ისეთმა ტერმინებმა, როგორიცა საწავლა-სწავლების სტილი, შემსწავლელთა ტიპები, კოგნიტური ტიპები და სხვა.

1956 წელს, ამერიკელმა მეცნიერმა განათლების ფსიქოლოგიაში, ბენჯამინ ბლუმმა (1913-1999) განავითარა ახალი სისტემა, ე.წ. ბლუმის ტაქსონომია (იხ. დანართი #5), რაც კიდევ ერთი წინგადადგმული ნაბიჯი იყო მეცნიერებაში. ბლუმის

ტაქსონომია მოიცავს სამ სფეროს: კოგნიტურს, აფექტურს და ფსიქომოტორულს. ტაქსონომიის შენეცნებითი სფერო დაკავშირებულია შემსწავლელის ცოდნასა და ინტლექტუალური შესაძლებლობების, უნარების განვითარებასთან და შედგება ექვსი საფეხურისგან: ცოდნა, გაგება, გამოყენება, ანალიზი, სინთეზი და შეფასება (Bloom, Engelhart, Furst, Hill, & Krathwohl, 1956:16). როგორც ამ საფეხურებიდან ჩანს, განათლების მიზანი არა მხოლოდ ცოდნის შეძენა, არამედ აზროვნების მაღალი ფორმების ჩამოყალიბებაა.

უნდა აღნიშნოს, აგრეთვე, ჯერომ ბრუნერის მნიშვნელოვანი ღვაწლი კოგნიტურ ფსიოლოგიასა და განათლების ფსიქოლოგიაში.

განათლებისა და განვითარების მისეული თეორია კონსტრუქტივიზმის პრინციპებზეა დამყარებული. ბრუნერის (1966) მიხედვით, ბავშვი კოგნიტური განვითარების 3 საფეხურს გადის: პრაქტიკულს, ხატოვანს და სიმბოლურს. მანვე განავითარა ე.წ. აღმოჩენებით სწავლის თეორიაც, რომლის პროცესშიც მასწავლებელი ნაკლებად იღებს მონაწილეობას. ბრუნერმა (Bruner, 1960) ჩამოაყალიბა აღმოჩენებით სწავლის საფეხურები და მისი ხელშემშლელი და ხელშემწყობი შემდეგი ფაქტორები: განწყობა, მზაობა სწავლისთვის, თანმიმდევრობა-მრავალფეროვნება და საბაზისო ინფორმაციის ფლობა.

უაღრესად მნიშვნელოვანია ამერიკელი ფსიქოლოგის ჰოვარდ გარდნერის მრავალმხრივი ინტელექტის თეორია. გარდნერმა (Gardner, 1983) წარმოგვიდგინა ინტელექტისა და სწავლის სტილის შემდეგი კლასიფიკაცია:

- ლინგვისტური;
- ლოგიკურ-მათემატიკური;
- სივრცითი-ვიზუალური;
- ფიზიკურ-კინესთეტიკური;
- მუსიკალური;
- ინტერპერსონალური;
- ინტრაპერსონალური;

- ნატურალისტური.

1984 წელს ამერიკელმა განათლების სპეციალისტმა დავიდ კოლბმა გამოაქვეყნა თეორია, რომელიც მოიაზრებს სწავლის ციკლის ახალ მოდელსა და სწავლის ტიპებს. მისი (Kolb, 1984:38) მიხედვით, „სწავლა არის პროცესი, რომლის დროსაც ცოდნა გამოცდილებების ტრანსფორმაციის გზით გროვდება“. მან წარმოადგინა სწავლის ციკლის შემდეგი ეტაპები:

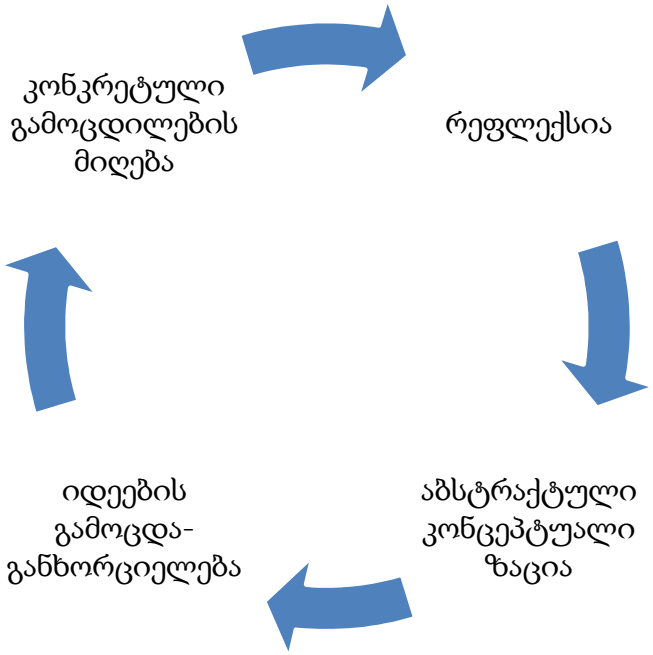

ასევე, მან წარმოადგინა სწავლის ოთხი ტიპი: დივერგენტული - სწავლა შეგრძნებითა და ყურებით (diverging), ასიმილაციური - სწავლა აზროვნებით და ყურებით (assimilating), კონვერგენტული - სწავლა აზროვნებით და კეთებით (converging), აკომოდაციური - სწავლა შეგრძნებით და კეთებით (accommodating).

აქედან გამომდინარე: აქტიურად მოქმედი ინდივიდი სწავლობს კეთებით, ქმედებით. პრაგმატისტი სწავლობს აზროვნებით, ფიქრით. თეორეტიკოსი სწავლობს დაკვირვებით და განჭვრეტით. რეფლექტურად მოაზროვნე სწავლობს შეგრძნებებსა და გამოცდილებაზე დაყრდნობით.

როგორც ვნახეთ, სწავლის ტიპების მიმართ ინტერესი და მათი კლასიფიკაცია მუდმივად აქტუალური იყო. შესაბამისად, არსებობს სწავლის ტიპების სხვადასხვა

კლასიფიკაცია. დღესდღეობით ყველაზე გავრცელებულია ე.წ. VAK (ვაკ-ვიზუალური, აუდიო და კინესთეტური) მოდელი (იხ.დანართი #6), რომელიც 1987 წელს ზელანდიელმა მეცნიერმა და მკვლევარმა განათლების სფეროში, ნილ ფლემინგმა წარმოადგინა. ვაკ ტესტი ორიენტირებულია აღქმის სამ ძირითად ტიპზე. ეს ტიპებია: ვიზული, აუდიალი და კინესთეტი.

ვიზუალები, თავის მხრივ, იყოფა 2 ქვე-ტიპად: ლინგვისტი-ვიზუალი და სივრცით-ვიზუალი. (http://www.nwlink.com)

ლინგვისტ-ვიზუალ ტიპს მიეკუთვნებიან ისინი, ვინც ადვილად იმახსოვრებენ და სწავლობენ კითხვით ან წერით. მაშინ, როცა სივრცითი-ვიზუალები ახალ ინფორმაციას თვალსაჩინოებების (სურათების, რუკების, გრაფიკების) დახმარებით უფრო ადვილად ითვისებენ.

აუდიალები მოსმენისა და ლაპარაკის პროცესში სწავლობენ უკეთესად. მათი ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისება გამეორებაა.

კინესთეტებიც ორ ქვეტიპად შეიძლება დავყოთ: კინესთეტიკური ანუ მოძრაობითი და ტაქტილური ანუ შეხებითი.

ნებისმიერი შემსწავლელი ამ სამივე სტილს იყენებს სწავლის პროცესში, თუმცა, როგორც წესი, ერთ-ერთი მოდალობა უფრო მეტად დომინირებს. სწორედ ეს სტილი განსაზღვრავს შემსწავლელის ტიპს და გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ სწავლის პროცესში გამოვიყენოთ ამა თუ იმ მოდალობისთვის შესაფერისი მეთოდი თუ აქტივობა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ, შესაძლებელია, შემსწავლელს ორი ან სამივე მოდალობა თანაბრად ჰქონდეს განვითარებული. აქედან გამომდინარე, საუკეთესო მიზნის მისაღწევად, სწავლის მთლიანი პროცესი ისე უნდა დაიგეგმოს და წარიმართოს, რომ შემსწავლელის ყველა ტიპზე იყოს მორგებული.

„სწავლება უნდა იყოს აგებული ყველა შეგრძნებაზე, რათა იყოს ეფექტური მთელი კლასისთვის, ხოლო ყველა მოსწავლე პირადად მისთვის სასარგებლო

სწავლის სტილს უფრო ხშირად მიმართვას დამოუკიდებელი მუშაობისას“ (დოღონაძე, 2017: 88).

ჩვენ ჩავატარეთ კვლევა, რომელშიც მონაწილეობდნენ იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ილია ჭავჭავაძის სახელობის საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის (სეუ) სხვადასხვა სპეციალობის სტუდენტები. კვლევის მიზანი იყო, პირველ რიგში, შემსწავლელთა ტიპების გამოვლენა (VAK ტესტის (დანართი #6) საშუალებით) და შემდეგ იმის დადგენა, თუ შემსწავლელის რომელ ტიპს უფრო მეტად აქვს განვითარებული ავტონომიური სწავლის უნარი (SDLRS -ს (დანართი #1) საშუალებით).

კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 118 სტუდენტმა. შედეგები ასე გადანაწილდა: სტუდენტთა უმრავლესობა, 49 სტუდენტი (11 ვაჟი, 38 გოგონა), ვიზუალი აღმოჩნდა, 19 სტუდენტი (5 ვაჟი, 14 გოგონა) აუდიალი, 14 (7 ვაჟი, 7 გოგონა) კი - კინესთეტი. რაც შეეხება დანარჩენ 36 სტუდენტს, მათ შემთხვევაში არ გამოვლენილა ერთი დომინანტი ტიპი, ისინი შერეულ ტიპს მიეკუთვნებიან.

ავტონომიურობის მიხედვით, შედეგები ასეთია:

ავტონომიურად მუშაობის უნარი	ვიზუალები (49 სტ.)	აუდიალები (19 სტ.)	კინესთეტიკები (14 სტ.)	შერეული ტიპი
დაბალი მაჩვენებელი	41%	42%	28%	33%
საშუალო მაჩვენებელი	22%	26%	36%	25%
მაღალი მაჩვენებელი	37%	32%	36%	42%

როგორც შედეგებიდან ჩანს, მკვეთრი სხვაობა შემსწავლელთა ვიზუალ და აუდიალ ტიპებს შორის ავტონომიურ სწავლასთან მიმართებაში არ არსებობს, ხოლო კინესთეტებს, შედარებით (თუმცა არც ისე მნიშვნელოვნად) უკეთესად აქვთ განვითარებული ავტონომიურად მუშაობის (სწავლის) უნარი.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სწავლის პროცესში შემსწავლელთა ტიპების გამოვლენას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, როგორც მასწავლებლებისათვის, ასევე, შემსწავლელებისთვისაც. ხოლო, რაც შეეხება ავტონომიური სწავლის უნარს, როგორც შედეგებმა უჩვენა, მაინც და მაინც მნიშვნელოვანი არ არის, თუ რომელ ტიპს ეკუთვნის შემსწავლელი, რადგან ყველა მათგანს აქვს ავტონომიური სწავლის უნარის განვითარების თითქმის თანაბარი შესაძლებლობა.

შემსწავლელთა ტიპები და ლექსიკური ერთეულების სწავლა

უდავოა ის ფაქტი, რომ ენის შესწავლის უმთავრეს ბირთვს სწორედ ლექსიკური ერთეულების სწავლა წარმოადგენს. სიტყვები გვეხმარება აზრის, ემოციების, დამოკიდებულებების გამოხატვაში. სწორედ სიტყვების საშუალებითაა შესაძლებელი კომუნიკაციის დამყარება სრულფასოვან დონეზე. ამაზე მეტყველებს ბევრი გამონათქვამი. მაგ: „სიტყვები ენის საშენი მასალაა და არ არსებობს ენა მათ გარეშე“ (Milton, 2009: 3).

ლექსიკური ერთეულების შესწავლა ყოველთვის აქტუალური იყო. მრავალი კვლევაა ჩატარებული საკითხის ირგვლივ. ჩვენ შევეცდებით ვისაუბროთ შემსწავლელთა ტიპებისა და ლექსიკური ერთეულების სწავლას შორის არსებულ კავშირზე.

ოქსფორდი (Oxford, 1990) აღნიშნავს, რომ საკითხის ირგვლივ ჩატარებული კვლევები ნათლად ცხადყოფს, რომ მეორე/უცხო ენის შემსწავლელები ყველაზე დიდ წარმატებას მაშინ აღწევენ, როდესაც ხდება სწავლის სტილისა და სტრატეგიების შესადაგება დავალებებთან, სწავლის მიზნებთან, მოთხოვნილებებთან, მოტივაციასთან და სწავლის საფეხურთან.

ბევრი მკვლევარი თუ მეცნიერი (Tight, 1997; Brown, 1994; Dunn, 1990) თანხმდება, რომ აკადემიური წარმატების საწინდარი სწორედ მასწავლებლის მხრიდან ახალი მასალის ახსნის, ინსტრუქტაჟის მიცემის და, ზოგადად, მთელი სასწავლო პროცესის დროს სწავლის სტილის გათვალისწინებაა.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ლექსიკური ერთეულების სწავლის პროცესში ვიზუალური საშუალებების (ძირითადად, სურათების) გამოყენება აქტიურად 1970-იან წლებში დაიწყო.

დანმა (Dunn, 1990), ჩატარებული კვლევების საფუძველზე, დაასკვნა, რომ ლექციების მოსმენის დროს ვიზუალებს სწავლის საკმაოდ დაბალი შედეგი ჰქონდათ, განსხვავებით აუდიალებისგან, რომლებმაც ყველაზე მაღალი შედეგი აჩვენეს ყველა სხვა სტილის შემსწავლელებს შორის. ეს ლოგიკურიცაა, რადგან, როგორც ცნობილია, აუდიალები ყველაზე კარგად გაგონილს, მოსმენილს სწავლობენ და იმახსოვრებენ.

შემსწავლელთა ტიპების და ლექსიკური ერთეულების სწავლის ურთიერთკავშირზე მეტყველებს ასევე ტაიტის (Tight, 1997) მიერ ჩატარებული კვლევები, რომლის შედეგებითაც დადგინდა, რომ ვიზუალური საშუალებების გამოყენებით ახსნილი ლექსიკური ერთეულები ყველაზე უკეთესად ვიზუალმა შემსწავლელებმა დაიმახსოვრეს.

ბოლო დროინდელმა კვლევებმა (Hockley and Bancroft, 2011; Bisson et al., 2014) სრულად დაამტკიცა სურათების გამოყენების ეფექტურობა სიტყვების სწავლის დროს. საინტერესოა, ასევე, მაკედონიის (Macedonia, 2014) მოსაზრება, რომელიც ამტკიცებს, რომ ჟესტიკულაციის გამოყენება, სიტყვების მოსმენასა და წაკითხვასთან ერთად, მათი დამახსოვრების საუკეთესო პირობაა. უაღრესად საინტერესოა, აგრეთვე, მეიერის და სხვ. (Mayer et al., 2015) მიერ ჩატარებული კვლევა, რომლის მიზანიც იყო იმის გამოვლენა, თუ რა გზით ხდებოდა ყველაზე უკეთესად სიტყვების ხანგრძლივი დროით დამახსოვრება: ა) მხოლოდ წაკითხვით; ბ) წაკითხვით და მისი შესაბამისი სურათების გამოყენებით თუ გ) წაკითხვითა და ჟესტიკულციის გამოყენებით. როგორც აღმოჩნდა, ყველაზე კარგი შედეგი, განსაკუთრებით ხანგრძლივი დამახსოვრების თვალსაზრისით, აჩვენეს იმ შემსწავლელებმა, რომლებიც სიტყვების კითხვასთან ერთად იყენებდნენ ჟესტულულაციასაც.

შედეგები, ჩვენი აზრით, სულაც არ არის გასაკვირი, რადგან ის ყველა ტიპის შემსწავლელს მიესადაგება. ვთვლით, რომ მსგავსი ტექნიკის გამოყენება ლექსიკური

ერთეულების სწავლების პროცესში განსაკუთრებით ეფექტურია, თუ ვერ ხდება შემსწავლელთა ტიპების დადგენა, ან თუ საქმე გვაქვს შემსწავლელთა შერეულ ტიპებთან, რაც არც თუ ისე იშვიათია.

ცხადია, ეს ერთი შეხედვით უმნიშვნელო საკითხი, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სწავლის, კონკრეტულად კი, ლექსიკური ერთეულების დაუფლების პროცესში, ამიტომ საჭიროა მისი დანერგვა და აქტიური გამოყენება, რაც გულისხმობს, თავდაპირველად შემსწავლელის ტიპის დადგენას, ხოლო შემდეგ მისი შესაფერისი სწავლის სტრატეგიის მორგებას. ეს საწყის ეტაპზე სწორედ პედაგოგის დახმარებით უნდა განხორციელდეს, რადგან სწორედ ის შეძლებს დაეხმაროს შემსწავლელებს საჭირო სტრატეგიების გამომუშავებაში. შემდგომ ეტაპზე კი შემსწავლელი დამოუკიდებლად, ავტონომიურად შეძლებს თავისი სწავლის სტილის შესაბამისი სტრატეგიების გამოყენებას ლექსიკური ერთეულების სწავლის დროს. ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც შეუძლებელია სწავლის სტილის გამოვლენა, ან საეჭვოა მისი საიმედოობა, ანდა, საქმე გვაქვს შერეული სტილის მქონე შემსწავლელებთან, საჭიროა, შემუშავდეს ისეთი კომბინირებული სტრატეგიები, რომლებიც ყველა სტილის შემსწავლელისათვის იქნება შესაფერისი.

კორელაცია კითხვის სტრატეგიებსა და შემსწავლელთა ტიპებს შორის

ზემოთ ჩვენ ვისაუბრეთ შემსწავლელთა ტიპების მიმართებაზე სწავლის ავტონომიასა და ლექსიკური ერთეულების სწავლასთან. საინტერესოა, რა ურთიერთკავშირია შემსწავლელთა ტიპებსა და კითხვის სტრატეგიებს შორის.

ზოგადად, როგორც ბივერი (Beaver, 2012) აღნიშნავს, ინსტრუქციის სწორად მიცემა და სწავლის სტრატეგიების სწორად შერჩევა, კითხვის უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებაში უმათავრეს როლს თამაშობს.

დანი და დანის (Dunn & Dunn, 1992) მიაჩნიათ, რომ თუ ბავშვები ჩვენ მიერ შეთავაზებული მეთოდით ვერ სწავლობენ, უნდა შევცვალოთ მეთოდი და ვასწავლოთ ისე, როგორც მათ შეუძლიათ სწავლა. ეს, თავისთავად, ცხადია, შემსწავლელთა ტიპების გათვალისწინებას გულისხმობს. მრავალი მეცნიერ-

მკვლევარი ერთხმად აღიარებს, რომ სწავლის პროცესში უმთავრესი მნიშვნელობა სწორედ შემსწავლელთა ტიპების გათვალისწინებას ენიჭება. სწავლის სტრატეგიების, მეთოდების თუ აქტივობების მორგება შემსწავლელთა ტიპებზე არსებით როლს თამაშობს სწავლის შედეგზე.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სადაც, ზოგადად, კითხვა, წაკითხულის გააზრება განათლების სისტემაში ერთ-ერთ სერიოზულ პრობლემად ითვლება, პერმანენტულად ტარდება კვლევები თუ ექსპერიმენტები მის მოსაგვარებლად. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ერთ-ერთი ყველაზე დადებითი შედეგი კვლევების პროცესში სწორედ კითხვის შემსწავლელთა ტიპების გათვალისწინებით სწავლებამ აჩვენა.

ჩვენ, სამწუხაროდ, ვერ მოვიპოვეთ ინფორმაცია არსებული საკითხის ირგვლივ საქართველოში და მივიჩნევთ, რომ საკითხი უდავოდ, ძალიან საინტერესოა და უფრო ღრმა კვლევას საჭიროებს.

ყველაზე მარტივი სტარეტეგია, რაც შემსწავლელებთან შეიძლება გამოვიყენოთ, ჩუმი და ხმამაღალი კითხვაა. როგორც ცნობილია, ვიზუალი შემსწავლელები ამ მხრივ ყველაზე დიდ „უპირატესობას“ ფლობენ, რადგან ისინი ყველაზე უკეთ სწორედ თვალით აღქმულს, შესაბამისად, წაკითხულ ინფორმაციას იმახსოვრებენ. რაც შეეხება აუდიალებს, მათთვის კითხვის პროცესში ყველაზე ეფექტურ სტრატეგიად ხმამაღალი კითხვა ითვლება, რადგან, როგორც ცნობილია, ისინი ყველაზე კარგად მოსმენილ ინფორმაციას იმახსოვრებენ. აქედან გამომდინარე, კითხვის სწავლების პროცესში აუცილებელად გასათვალისწინებელია ეს ფაქტორი. ანუ, ვიზუალ შემსწავლელებთან ჩუმი კითხვის სტრატეგია, ხოლო აუდიალებთან ხმამაღალი კითხვის სტრატეგია უნდა გამოვიყენოთ. ვიზუალური და აუდიალური სტილის შემსწავლელთა კლასიფიკაცია სმიტს (Smith, 1998) ეკუთვნის.

ძალზე საინტერესოა სალამანკას უნივერსიტეტში კონფერენციაზე - „ბავშვები და კითხვა“, აიდან ჩემბერსის (Chambers, 2007) მიერ გაკეთებული მოხსენება ,,*კითხვის თეატრი”* (Theatre of Reading), რომლის მიხედვითაც, კითხვა თეატრია.

როდესაც ჩუმად ვკითხულობთ, ჩვენ სრულიად მარტონი ვართ, ყოველგვარი დახმარების გარეშე. წაკითხულის გააზრების საუკეთესო გზა, ჩვენივე წარმოსახვის დახმარებით, წაკითხულის თეატრად გარდაქმნაა, სადაც რეჟისორიც, მსახიობებიც, კომპოზიტორებიც, განათებაც და კრიტიკოსებიც ჩვენ თავად ვართ.

როგორც ცნობილია, კარგ მკითხველს მხოლოდ კარგი მკითხველი ქმნის. რაც ბავშვებისთვის მაგალითის მიცემას გულისხმობს. აუცილებელია, კითხვის სწავლების დაწყებისთანავე მოხდეს ბავშვებისთვის კითხვის შეყვარება, რადგან როგორც არაერთი მკვლევარი ამტკიცებს, მომავალში წარმატებულ მკითხველად ჩამოყალიბების წინაპირობას სწორედ კითხვის სწავლების საწყისი ეტაპი წარმოადგენს. ჩემბერსის (Chambers, 2007) თქმით, აუცილებელია ბავშვების წახალისება - მოყვნენ და გაითამაშონ წაკითხული.

მიზანშეწონილია, ჩემბერსის აზრის გათვალისწინება განსაკუთრებით კითხვის სწავლების საწყის ეტაპზე, რადგან, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჩუმი კითხვა, წაკითხულის ზეპირი გადმოცემა და როლური თამაშები, გარდა იმისა, რომ ენის სემსწავლელს წაკითხულის უკეთესად გააზრებაში დაეხმარება, მას უდიდეს სიამოვნებას მიანიჭებს, რაც, თავის მხრივ, კითხვის სიყვარულის წინაპირობაა; ამასთანავე, შემსწავლელთა ყველა ტიპისთვის შესაფერისი და ეფექტური.

საინტერესოა, არის თუ არა რაიმე კავშირი შემსწავლელთა ტიპებსა და კითხვის სტრატეგიებს, წაკითხულის გააზრებას შორის?

არსებობს საკითხის ირგვლივ ჩატარებული მრავალი კვლევა. წარმატებულ აუდიალ და ვიზუალ შემსწავლელებზე დაკვირვების შედეგად, რომლებთანაც მუშაობის პროცესში გამოყენებული იყო ხმამაღალი და ჩუმი კითხვის სტრატეგიები, აღმოჩნდა, რომ შედეგი თითქმის მსგავსია (Brown, 2007).

ლეპკეს (Lepke, 1977) მიერ ჩატარებული კვლევების შედეგად გამოვლინდა, რომ მოსწავლეთა შედეგები (წაკითხულის გააზრებაში) მკვეთრად გაუმჯობესდა, როდესაც სწავლის სტრატეგიები მათი (მოსწავლეთა) სწავლის სტილს შეუსაბამეს.

სწავლების პროცესში აუცილებელია იმ ფაქტის გათვალისწინება, რომ თითოეული შემსწავლელი არის ინდივიდი, დამახასიათებელი უნარებით, ინტერესებით, მიზნებით, სწავლისადმი დამოკიდებულებით და აზროვნებით. არსებობს მრავალი ნაშრომი, სადაც მკაფიოდაა გამოკვეთილი ამ ინდივიდუალური, უნიკალური თვისებების გათვალისწინების მნიშვნელობა სწავლის პროცესში. თანამედროვე მეცნიერებები სულ უფრო და უფრო მეტს საუბრობენ ამ საკითხის გარშემო, ანუ სწავლების ინდივიდუალიზაციაზე. მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ნაიმანის, ფროლიხის, სტერნის და ტოდესკოს (Naiman, Frohlich, Stern, & Todesco, 1978) მიერ წარმოდგენილი ექვსი სტარეტეგიიდან, პირველი სწორედ მოსწავლისთვის შესაფერისი სწავლის სტილის პოვნაა.

2.3. მოტივაციის როლი ავტონომიური სწავლის დროს

ენის წარმატებული შესწავლა მხოლოდ შემეცნებითი პროცესი არ არის. დღესდღეობით თითქმის ყველა შემსწავლელი უცხო ენას მის გარშემო არსებული სამყაროს შეცნობის მიზნით სწავლობს. სწავლის წარმატებაც, გარკვეულწილად, სწორედ შემსწავლელის სამყაროს მიმართ დამოკიდებულებისა და სწავლის სურვილზეა დამოკიდებული. ამ მხრივ ფრიად საყურადღებოა ცნობილი ქართველი ფსიქოლოგის დიმიტრი უზნაძის „განწყობის თეორია“. უზნაძემ (უზნაძე, 1940. გვ. 92), ცდილობდა რა შეესწავლა ქცევის მიზანშეწონილობის საკითხი, დაადგინა, რომ „ნებისმიერ ქცევას განწყობა უდევს საფუძვლად“. განწყობა, მისივე განმარტებით, არის სპეციფიკური მდგომარეობა, „რომელიც სუბიექტში მოთხოვნილების დაკმაყოფილების ობიექტური სიტუაციის ზეგავლენის შედეგად ჩნდება“ (უზნაძე, 1940:38). შესაბამისად, განწყობის წარმოქმნის ფაქტორები, პიროვნების მოთხოვნილება და მის ირგვლივ არსებული სიტუაციაა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, განწყობა ქცევის ერთ-ერთი საფუძველია. შემდეგი პროცესი, ეს არის გადაწყვეტის აქტის წინა პროცესი, ანუ ე.წ. ნებისმიერი ქცევა, რომელიც, იმპულსურისგან განსხვავებით, სრულად ემყარება *მე*-ს ინტერესებს, ანუ

ნებისმიერი ქცევა ქცევის ისეთი ფორმაა, რომელიც „სუბიექტს თავისი *მე*-ს შესაფერის აქტად მიაჩნია და რომლისთვისაც მას პასუხისმგებლობის აღება შეუძლია“ (უზნაძე, 1940:93). ნებელობის პროცესში ადამიანს უწევს მთელი რიგი რთული ფსიქოლოგიური პროცესების გავლა: აზროვნება, მსჯელობა იმის თაობაზე, თუ რამდენად მიზანშეწონილია ესა თუ ის აქტი, რამდენად შეეფერება ის მის ინტერესებს და სხვ. ნებელობის დროს ადამიანს არჩევანის კეთება უწევს მისთვის სასურველი, მიზანშეწონილი ქცევის გამოსავლენად. სწორედ ეს პროცესები უსწრებს წინ ყველაზე მთავარს, გადაწყვეტილების მიღების აქტს. საინტერესოა, რა წარმოადგენს ნებელობის მთავარ საფუძველს? სანამ ადამიანი რაიმე გადაწყვეტილებას მიიღებს მომავალი ქცევის თაობაზე, მან სათანადო მოტივი უნდა მოძებნოს. მოტივი, რაც გულისხმობს „იმ ღირებულებების უპირატესობის გაცნობიერებას, „რომელიც ამათუ იმ ქცევას აქვს ჩემთვის“ (უზნაძე, 1940:95).

ასე რომ, სწავლის პროცესში მასწავლებლის ერთ-ერთ მთავარ ფუნქციას წარმოადგენს შექმნას სწორედ ისეთი გარემო, რომელიც მოსწავლეს სწავლისადმი დადებით განწყობას შეუქმნის. სასწავლო პროცესი მთლიანად ორიენტირებული უნდა იყოს, რომ მოსწავლეს ე.წ. ინტელექტუალური მოთხოვნილება გაეზარდოს, რადგან, ხშირ შემთხვევაში, სწავლის შედეგებზე სწორედ მოსწავლის სწავლისადმი დამოკიდებულება, წინასწარი განწყობა, შემდგომ კი მოტივაცია ახდენს. ამიტომაც მიიჩნევა ისინი ენის შესწავლის ზეგავლენის (ჩარევის) უნარის მქონე აფექტურ (ემოციურ) კომპონენტებად.

გარდნერისა და მაკინტაიერის (ციტირებულია: Graham, 1997: 92) მიხედვით, „აფექტური ცვლადები არის პიროვნების ემოციურად რელევანტური თვისებები, რომლებიც გავლენას ახდენენ იმაზე, თუ როგორ რეაგირებს ის ნებისმიერ სიტუაციაზე“.

ჩარევის უნარის მქონე ცვლადებს შორის, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი სწავლის პროცესში არის მოტივაცია, რომელიც გადამწყვეტ როლს ასრულებს შემსწავლელის წარმატებაში.

სწავლის პროცესში მოტივაციის მნიშვნელოვანი როლის გამო მის შესწავლას განსაკუთრებით დიდი ყურადღება ეთმობა მას შემდეგ, რაც გარდნერმა და ლამბერტმა (Gardner & Lambert, 1959), ერთ-ერთმა პირველებმა, გაამახვილეს ყურადღება ისეთ მნიშვნელოვან საკითხზე, როგორიცაა მოტივაციის როლი მეორე (უცხო) ენის ათვისებაში.

მიუხედავ იმის, რომ ტერმინი „მოტივაცია“ ხშირად გამოიყენება და ფართოდაა აღიარებული მისი როლი განათლებაში, თეორეტიკოსები სრულად მაინც ვერ თანხმდებიან მის ზუსტ მნიშვნელობაზე.

წარმოგიდგენთ ტერმინის რამდენიმე განმარტებას:

ჰუიტის (Huitt, 2001: 2) აზრით, მოტივაცია არის:

- „შინაგანი მდგომარეობა, რომელიც ააქტიურებს ქცევას და მიმართულებას აძლევს მას;
- სურვილი, რომელიც მართავს მიზანმიმართულ ქცევას;
- მოთხოვნილებებისა და სურვილების ზეგავლენა ქცევის მიმართულებაზე“.

უებსტერის (Websters, n.d.) ლექსიკონში „მოტივირება“ განმარტებულია, როგორც პიროვნების უზრუნველყოფა მოტივით, მოთხოვნილებით ან სურვილით, რაც იწვევს მის ქმედებას.

გარდნერის (Gardner, 1985) მიხედვით, მოტივაცია ოთხ ასპექტს მოიცავს:

1. მიზანი;
2. მცდელობა;
3. მიზნის მიღწევის სურვილი და
4. კეთილგანწყობილი დამოკიდებულებასაქმიანობის მიმართ.

მეიერის (Mayer, 2011) განმარტებით, „მოტივაცია ზოგადად მიჩნეულია, როგორც შინაგანი მდგომარეობა, რომელიც ადამიანს მიზანმიმრთული ქცევისკენ უბიძგებს“.

როგორც ვნახეთ, მოტივაციას ძირითადად განმარტავენ, როგორც მიზანმიმართულ ქცევას და, შესაბამისად, ენის შემსწავლელის მიზანიც კონკრეტული ენის შესწავლა უნდა იყოს. სწავლის პროცესის წარმატებულად განხორციელების მიზნით, მასწავლებლებმა, პირველ რიგში, უნდა გაარკვიონ, რა არის ენის შესწავლის მიზანი, თუ რის გამო სწავლობენ ენას. გარდნერი (Gardner, 1985) ამ საკითხს განიხილავს, როგორც შემსწავლელის მიზანდასახულობას და გამოარჩევს მოტივაციის 2 სახეს: ინტეგრაციულსა და ინსტრუმენტალურს.

ინტეგრაციულია მოტივაცია, „როდესაც შემსწავლელს ენის შესწავლა ამ ენაზე მეტყველ საზოგადოებაში ინტეგრაციის მიზნით სურს“ (ESL Glossary, n.d.).

ინსტრუმენტალური მოტივაცია არის „ენის შესწავლის სურვილი კონკრეტული მიზნის მისაღწევად. მაგალითად: სამსახური, სამეცნიერო ხარისხის მიღება და სხვა (ESL Glossary, n.d.).

როგორც ინტეგრაციული, ასევე, ინსტრუმენტალური მოტივაცია შემსწავლელის მოტივაციის შემადგენელი ნაწილებია და ორივე შეიძლება გახდეს წარმატების საწინდარი. თუმცა, გარდნერის (Gardner, 1985) აზრით, ინტეგრაციულად მოტივირებულ შემსწავლელებს უფრო მეტად აქვთ ენის შესწავლის სურვილი, ვიდრე ყველა სხვა დანარჩენს.

რაც შეეხება მოტივაციის წყაროებს, განათლების ფსიქოლოგიაში გამოყოფენ მოტივაციის ორ წყაროს: შინაგანს და გარეგანს.

შინაგანი მოტივაცია შემსწავლელის ბუნებრივი, შინაგანი ინტერესია. შინაგანად მოტივირებული ადამიანი ამა თუ იმ აქტივობაში მონაწილეობას ინტერესისა და კმაყოფილების გამო იღებს. შინაგანი მოტივაცია, რაიანის და დესის (Ryan and Deci, 2000:70) განმარტებით, არის ადამიანის „სიახლისა და გამოწვევების ძიების, საკუთარი უნარების გამდიდრების, კვლევისა (ძიების) და სწავლის“ ბუნებრივი მოთხოვნილება (ტენდენცია).

რაც შეეხება სწავლის პროცესს, უნდა აღინიშნოს, რომ შინაგანად მოტივირებული ადამიანისთვის თვითონ სწავლის პროცესია სიამოვნების მომგვრელი, მის მთავარ ინტერესს და მიზანს საგნის შესწავლა წარმოადგენს და არა, მაგალითად, მიღებული ქულა.

შინაგანი მოტივაციის ფაქტორებად შეიძლება ჩაითვალოს:

- ასაკი
- სქესი
- რელიგია
- ინტერესი და ცნობისმოყვარეობა
- მოთხოვნილებები
- გაწაფულობა მშობლიურ ენაში
- თვითშეფასების უნარი და სხვ.

აბისარმა (Abisarma, 2002)

რაც შეეხება გარეგან მოტივაციას, მის გამომწვევად ადამიანში გარეგანი ფაქტორები ითვლება. მაგალითად: კონკურსი, ფულადი ჯილდო, ქულა და სხვ. აბისარმას მიხედვით (Abisarma, 2002), გარეგანი მოტივაციის ფაქტორებად ითვლება ასევე: მასწავლებელი, სასწავლო კურსის შინაარსი, ოჯახის მხარდაჭერა, სასწავლო გარემო და სხვ.

გარეგანი მოტივაციის, წახალისების ფორმად მაიერსი (Myers, 1993: 294) შემდეგს მიიჩნევს:

- მოსწავლეთა კონტროლი;
- საუბარი მოსწავლეებთან მათი წარმატებების შესახებ.

თუმცა, მაიერსი (Myers, 1993:294) აქვე დასძენს, რომ მუდმივი კონტროლი იწვევს მოსწავლეებში შინაგანი მოტივაციიის შესუსტებას და მასწავლებელმა დიდი სიფრთხილე უნდა გამოიჩინოს, რათა ეს კონტროლი ზღვარს არ გასცდეს; მეორე მხრივ, იგი საუბრობს მასწავლებლის მიერ მოსწავლის შექების აუცილებლობაზე, რომელიც მნიშვნელოვნად ზრდის მოსწავლის შინაგან მოტივაციას და, შესაბამისად,

სწავლის მიღწევებს. იმავეს ადასტურებს ამერიკელი ფსიქოლოგების - ჰელმრეიხის და სპენსის (cited in Myers, 1993:293) მიერ ჩატარებული კვლევებიც. მათ შეისწავლეს სხვადასხვა პროფესიის ადამიანების მოტივაცია და მიღწევები და დაასკვნეს, რომ შინაგანი მოტივაცია უფრო დიდი მიღწევების საწინდარია, ვიდრე გარეგანი. განსაკუთრეით ისეთ სიტუაციაში, სადაც ადამიანი ავტონომიურად მუშაობს.

გარეგანი მოტივაციის დროს ადგილი არა აქვს შინაგანი სიამოვნების განცდას. ადამიანი აქტივობაში მხოლოდ რაიმე მატერიალური ღირებულების, ჯილდოს, თუ შეფასების გამო ერთვება. ჩატარებული კვლევების საფუძველზე, ფსიქოლოგები მიიჩნევენ, რომ ჯილდოები, რომლებიც გარეგან მოტივაციას ააქტიურებენ, უარყოფითად მოქმედებს შინაგან მოტივაციაზე, რის შედეგადაც შინაგანი მოტივაციის დონე კლებულობს (Ryan & Deci, 2017).

შინაგანი და გარეგანი მოტივაციის საკითხის აქტუალობას ცხადყოფს მრავალი კვლევა, რომელთა უმეტესობის თანხმდაც, შინაგანი მოტივაცია, ეს არის მუდმივად მზარდი ფუნქცია, რომელიც დამოკიდებულია პიროვნების ისეთ უმთავრეს ფსიქოლოგიურ მოთხოვნილებებზე, როგორებიცაა კომპეტენცია და ავტონომია.

სწავლის პროცესში განვითარების ოპტიმალურ დონეს სწორედ შინაგანად მოტივირებული შემსწავლელები აღწევენ. ისინი უფრო მეტ ინტერესს, სიამოვნებას, თავდაჯერებულობას, სიმტკიცეს, კრეატიულობას და თვითშეფასების უნარს ავლენენ, ვიდრე გარეგანად მოტივირებულნი.

განათლების ფსიქოლოგიაში აღიარებულია მოტივაციის შემდეგი თეორიები:

1. ბიჰევიორისტული თეორიები (პავლოვი, სკინერი, ბანდურა);
2. კოგნიტური თეორიები (ვრუმი, ჰაიდერი, ფესტინგერი, ვაინერი);
3. კოგნიტური განვითარების თეორიები (პიაჟე, ვიგოტსკი);
4. მიღწევის მოტივაციის თეორიები (ატკინსონი, რეინერი, ლოკი, ლათამი);
5. ფსიქო-ანალიტიკური თეორიები (ფროიდი, ერიქსონი);
6. ჰუმანისტური თეორიები (მასლოუ, დესი, როჯერსი);
7. სოციალურ-კოგნიტური თეორია (ბანდურა);

8. პიროვნებათაშორისი თეორიები.

ავტონომიური სწავლის დროს მოტივაციაზე საუბრისას მიზანშეწონილია მოტივაციის ჰუმანისტური და კოგნიტური თეორიების განხილვა.

მოტივაციის ჰუმანისტური თეორიები

მოტივაციის ჰუმანისტურ თეორიებში ყურადღება გამახვილებულია ენის შესწავლის მიმართ პიროვნების ბუნებრივ ინტერესზე და შემსწავლელთა საკუთარი სწავლის პროცესის გაკონტროლების უნარით აღჭურვაზე. ასე რომ, მასწავლებლის ავტორიტარული ძალაუფლება სუსტდება და იძენს ფასილიტატორის ფუნქციას (Abisarma, 2002).

ჰუმანისტურ თეორიებს შორის, რა თქმა უნდა, განსაკუთრებულად მნიშველოვანია მასლოუს „მოთხოვნილებათა იერეარქია“, რომელიც 5 დონეს მოიცავს:

1.ფიზიოლოგიური მოთხოვნილებები;

2. უსაფრთხოება;

3. სოციალური კავშირები; კუთვნილება;

4. აღიარება, თვითდამკვიდრება, თვითშეფასება;

5. თვითაქტუალიზაცია.

(იმედაძე, 2005: 215)

ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა თვითშეფასების, თვითპატივისცემის დონე, რომელიც, თავის მხრივ, ორ ჯგუფად იყოფა:

1. რეპუტაციის, აღიარების, ღირსებისა და პატივისცემის მოთხოვნილებები;
2. მიღწევის, თავდაჯერებულობის, დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების მოთხოვნილებები.

ცხადია, თავისუფალი, დამოუკიდებელი ქმედება ავტონომიას გულისხმობს. მოთხოვნილებათა იერარქია ნათლად ცხადყობს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია პიროვნული განვითარებისათვის თავისუფლების, ავტონომიის შეგრძნება. ამიტომ,

სწავლის პროცესი აუცილებლად უნდა იყოს მიმართული პიროვნების ავტონომიურობის ზრდისკენ. ის მიზანმიმართული უნდა იყოს, რომ თითოეულმა შემსწავლელმა დამოუკიდებლად, ავტონომიურად ისწავლოს პასუხისმგებლობის აღება სწავლის პროცესზე, ისწავლოს გადაწყვეტილებების დამოუკიდებლად მიღება. ყოველივე ამით, ის არა მხოლოდ თავის ერთ-ერთ ფუნდამენტალურ მოთხოვნილებას დაიკმაყოფილებს, არამედ ისწავლის პროცესისგან სიამოვნების მიღებასაც, რაც, თავის მხრივ, შინაგან მოტივაციას წარმოადგენს და წარმატებული სწავლის ერთ-ერთი წინაპირობაა.

ჰუმანისტურ თეორიებს შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია დესი და რაიანის (Deci & Ryan , 1985) თვითგამორკვევის თეორიას, რომელიც შინაგანი და გარეგანი მოტივაციის ურთიერთკავშირსა და ადამიანის ძირითად მოთხოვნილებას - ავტონომიას ეფუძვნება.

სოციალურ-კოგნიტური თეორიები

სოციალურ-კოგნიტურ თეორიებს შორის, რასაკვირველია, უნდა გამოვყოთ ბანდურას თვითეფექტურობის თეორია, სადაც წინა პლანზეა წამოწეული პიროვნების უნარი, განახორციელოს ესა თუ ის ქმედება საკუთარი შესაძლებლობების განსჯისა და გაანალიზების საშუალებით.

აღსანიშნავია, ასევე, ბანდურას თვითრეგულირების თეორია, რომელიც გულისხმობს:

- მიზნის დასახვას;
- ამ მიზნის მისაღწევად საჭირო გეგმის შემუშავებას;
- გეგმის მოდიფიკაცია-განხორციელებას შესაბამისი აქტივობების გამოყენებით. (Abisarma,2002).

უდავოა ის ფაქტი, რომ მოტივაციის როლი შეუცვლელია სწავლის პროცესში, ის უშუალოდ აისახება სწავლის წარმატებაზე. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ

მეცნიერთა უმრავლესობა აღიარებს შინაგანი მოტივაციის უპირატესობას და ხაზს უსვამს მის ზეგავლენას მოსწავლეთა მიღწევებსა და წარმატებებზე. ასე რომ, მასწავლებლებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციონ მოსწავლეებში შინაგანი მოტივაციის ზრდა-განვითარებას.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ზრუნვა მოტივაციის შენარჩუნებაზე მთელი სასწავლო პროცესის განმავლობაში. ეს განსაკუთრებით რთულია ავტონომიური სწავლის პროცესში, სადაც მასწავლებელი კი არ „აკონტროლებს“ მოსწავლეს, არამედ ასრულებს „მრჩეველის, ფასილიტატორის“ ფუნქციას და შემსწავლელს თავად უწევს საკუთარი სწავლის პროცესის გაკონტროლება.

ყოველივე ზემოთ თქმულის გათვალისწინებით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მასწავლებელს უდიდესი როლი აკისრია ავტონომიური შემსწავლელისთვის მოტივაციის ამაღლებაში. ამისათვის საჭიროა, მასწავლებელმა:

- დაარწმუნოს მოსწავლე, რომ მას შეუძლია დამოუკიდებელი მუშაობა და წარმატების მიღწევა;
- დახმარება გაუწიოს შემსწავლელს სასწავლო მიზნების დადგენასა და სწორად ფორმირებაში;
- უზრუნველყოს ის ავტონომიური სწავლისთვის საჭირო უნარ-ჩვევებით და დაეხმაროს მას ამ უნარ-ჩვევების ათვისება-გამოყენებაში;
- ასწავლოს მას იდასახული მიზნის მისაღწევად საჭირო აქტივობების დაგეგმვა-აღსრულება;
- დაეხმაროს თვითშეფასების უნარის გამომუშავებაში.

რაც შეეხება თავად ავტონომიურ შემსწავლელებს, მათ:

- თავდაპირველად უნდა გააანალიზონ სწავლის ზოგადი მიზნები;
- დასახონ კონკრეტული მიზნები;
- შეადგინონ მიზნის მისაღწევად საჭირო აქტივობების გეგმა;
- მიმართონ ენერგია დასახული მიზნის განხორციელებისაკენ;
- მუდმივად აკონტროლონ პროგრესი;

- ჰქონდეთ საკუთარი თავის და შესაძლებლობების რწმენა.

2.4. შემსწავლელთა თვითშეფასების უნარი

„თვითშეფასება არის ადამიანის მიერ საკუთარი პიროვნების შეფასების უნარი, მისი დამოკიდებულება საკუთარი შესაძლებლობებისადმი, პიროვნული თვისებებისადმი, გარეგნობისადმი. ნებისმიერ ჩვენგანს გარკვეული თვითშეფასება აქვს და ჩვენი ქცევა ძირითადად ჩვენივე თვითშეფასებით არის ნაკარნახევი. თვითშეფასება დაახლოებით იგივეა პიროვნებისთვის, რაც ხერხემალი სხეულისთვის“ (ოსიაშვილი, 2014).

თვითშეფასების სწორად ფორმირება უაღრესად მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ სწავლის პროცესში, არამედ ცხოვრების ნებისმიერ ასპექტისათვის. პიროვნებაში თვითშეფასების ჩამოყალიბება ადრეული ასაკიდანვე იწყება, ამიტომ ოჯახი, მასწავლებლები და, ზოგადად, ადამიანის ირგვლივ არსებული გარემო დიდ როლს ასრულებს. სწორედ მშობლების, მასწავლებლების, სოციუმის მიერ ამა თუ იმ ქცევის შეფასება წარმოადგენს პიროვნებაში თვითშეფასების ნიმუშს და საფუძველს. ამიტომ, უაღრესად მნიშვნელოვანია, ადრეული ასაკიდანვე მოხდეს ბავშვის ქცევის სამართლიანი, ზუსტი, ადეკვატური შეფასება უფროსების მიერ. სწორად გაკეთებული კომენტარი, შენიშვნა, წახალისება, შექება არის ადეკვატური თვითშეფასების ჩამოყალიბების აუცილებელი პირობა. და, შესაბამისად, გადამეტებული შექება, შენიშვნა თუ კომენტარი შეიძლება არაადეკვატური (მაღალი ან დაბალი) თვითშეფასების ჩამოყალიბების წინაპირობა გახდეს, რაც უარყოფითად მოქმედებს და აისახება ქცევაზე. სწორედ არაადეკვატური თვითშეფასება იწვევს მოტივაციის შესუსტებას, უარყოფით ემოციებს, კონფლიქტს, კომპლექსს და უარყოფით დამოკიდებულებას არა მარტო სწავლის, არმედ გარშემომყოფთა მიმართაც. ამიტომ არის მნიშვნელოვანი სწავლის პროცესში დიდი ყურადღება დაეთმოს თვითშეფასების სწორად ფორმირებას შემსწავლელებში.

და მაინც, რა არის შემსწავლელთა თვითშეფასება?

თვითშეფასება წარატების მთავარი „იარაღია“. ბლექის და უილიამის (Black & Wiliam, 1998) მტკიცებით, სწორად ფორმირებული თვითშეფასება პირდაპირ კავშირშია შემსწავლელის მოტივაციასთან და მიღწევებთან.

სწორედ თვითშეფასება წარმოადგენს მოსწავლის შინაგანი მოტივაციის ამაღლების, აქტიურობის (ჩართულობის), საფუძვლიანი სწავლის, მიზანდასახული ქცევის წინაპირობას. თვითშეფასების უნარი შემსწავლელებში იწვევს განცდას და საკუთარი შესაძლებლობების რწმენას, რომ მათ შეუძლიათ მართონ სწავლის პროცესი დამოუკიდებლად, გააცნობიერონ სწავლის არსი, დაგეგმონ სწავლის პროცესი, დასახონ მიზნები და მათი მიღწევის გზები, გამოავლინონ საკუთარი სისუსტეები და შეიმუშავონ მათი დაძლევის გზები, შეაფასონ საკუთარი წარმატებები. ყოველივე ეს კი ზრდის საკუთარი თავის რწმენას, რაც, თავის მხრივ, ავტონომიური სწავლის მთავარი ფუნდამენტია.

ზემოთ თქმულის გათვალისწინებით, თვითშეფასება სამ საფეხურად შეიძლება დაიყოს:

1. თვითმონიტორინგი;
2. თვითშეფასება;
3. ხარვეზების იდენტიფიკაცია და გამოსწორება.

თვითმონიტორინგი, როგორც ეფექტური თვითშეფასების ერთ-ერთი აუცილებელი უნარი, გულისხმობს ქცევისა და აზროვნების პროცესის მართვას (Schunk, 2004).

შემდეგი უნარი, თვითშეფასება, პროგრესის შეფასებას გულისხმობს. ის საშუალებას აძლევს მოსწავლეს, შეაფასოს, რა იცის და რისი სწავლა სჭირდება დასახული მიზნის მისაღწევად.

რაც შეეხება თვითშეფასების მესამე, ბოლო საფეხურს, ის გულისხმობს იმ პრობლემების აღმოჩენას, რომლებიც ხელს უშლის მოსწავლეს დასახული მიზნის მიღწევაში. მოსწავლე იწყებს ფიქრს, თუ როგორ, რა გზით გადაჭრას ეს პრობლემები.

აქედან გამომდინარე, თვითშეფასების ეს ნაწილი უაღრესად მნიშვნელოვანია ყველა შემსწავლელისთვის. განსაკუთრებით კი ავტონომიური შემსწავლელისთვის.

აუცილებლად უნდა ვისაუბროთ დროის მენეჯმენტზე, როგორც თვითშეფასების ერთ-ერთ უმთავრეს ასპექტზე. დროის სწორად გადანაწილება, მისი მაქსიმალურად ათვისება და გამოყენება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ავტონომიური შემსწავლელებისათვის და ამ უნარის განვითარება დიდ ძალისხმევას მოითხოვს. ავტონომიურ შემსწავლელს თავად უწევს არა მხოლოდ იმის განსაზღვრა, რა და როგორ ისწავლოს, არამედ რა დროში.

დროის მენეჯმენტი მნიშვნელოვანია ასევე საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდების ფორმატიდან გამომდინარე. სწორედ დროის ფაქტორი ხდება ხშირად გამოცდებზე ყურადღების მობილიზების ერთ-ერთი მთავარი ხელის შემშლელი პირობა.

თვითშეფასების უნარი, მისი სწორად ფორმირება, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ავტონომიური შემსწავლელებისათვის. სწორედ მისი დახმარებით შეუძლია მოსწავლეს:

- დააკვირდეს და მართოს თავისი ქცევა, სწავლის პროცესი;
- დაგეგმოს ის თავისი შესაძლებლობებიდან და მიზნებიდან გამომდინარე;
- აღმოაჩინოს სუსტი მხარეები და იზრუნოს მათ აღმოფხვრაზე;
- სრული პასუხისმგებლობა აიღოს სწავლსი პროცესზე;
- ადეკვატურად, ეფექტურად მართოს დრო.

ჩვენი ნაშრომის თემატიკიდან გამომდინარე, ავტონომიური სწავლის მეთოდოლოგიური ასპექტებიდან საყურადრებოა:

- სწავლის სტრატეგიები, განსაკუთრებით, მეტაკოგნიტური სტრატეგიები, რომელშიც მოიაზრება თვითმონიტორინგი, თვითშეფასება და თვითგანმტკიცება;

- შემსწავლელთა ტიპები და მათი ურთიერთკავშირი ავტონომიურ სწავლასთან, კითხვის სტრატეგიებთან და ლექსიკური ერთეულების სწავლასთან;
- მოტივაცია, როგორც ავტონომიური სწავლის აუცილებელი პირობა;
- თვითშეფასება, როგორც ავტონომიური შემსწავლელის მიერ ადეკვატური შეფასების უნარი და შენაგანი მოტივაციის ამაღლების წინაპირობა.

თავი III

საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვითი დავალებები და მათთან დაკავშირებული ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა

3.1. ენობრივი უნარ-ჩვევები უცხო (ინგლისური) ენის სწავლებისას

უცხო ენის დაუფლება გულისხმობს ოთხი ერთმანეთთან ურთიერთდაკავშირებული უნარ-ჩვევის ერთობლივ განვითარებას, რაც ენის შემსწავლელს მიღებული ინფორმაციის გაგებასა და საკუთარი აზრის გადმოცემაში ეხმარება. შესაბამისად, ეს უნარ-ჩვევები იყოფა: რეცეპტულ და პროდუქტულ უნარ-ჩვევებად.

- რეცეპტული (კითხვა და მოსმენა), ანუ პასიური უნარ-ჩვევები გულისხმობს ინფორმაციის მიღება-გაგებას.
- პროდუქტული (წერა და საუბარი), ანუ აქტიური უნარ-ჩვევები, რომელშიც ენის წარმოება მოიაზრება.

უნარ-ჩვევების ამგვარი დაყოფა, რასაკვირველია, პირობითია, რადგან ოთხივე უნარ-ჩვევა ერთ მთლიან, განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს და არ არსებობს ენის სრულფასოვანი დაუფლება რომელიმე მათგანის გარეშე.

თემის მთავარი საკვლევი საკითხიდან გამომდინარე, ყურადსაღებია კითხვის სწავლებაზე აქცენტის გადატანა და მისი თავისებურებების გამოკვეთა ავტონომიური კითხვის დროს.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ კითხვა - ინფორმაციის მიღების ძირითადი წყარო, ახალგაზრდა თაობებში აღარ სარგებლობს ისეთივე პოპულარობით, როგორც ადრე. კითხვა საკმაოდ რთული, კომპლექსური კოგნიტური პროცესია და ბევრ მუშაობას მოითხოვს, როგორც შემსწავლელის, ასევე, მასწავლებლის მხრიდანაც. განსაკუთრებით მაშინ, როცა საქმე უცხო ენას ეხება.

განსაკუთრებული როლი კითხვის სწავლების საწყის ეტაპზე, რასაკვირველია, მასწავლებელს აკისრია. სწორედ მან უნდა განსაზღვროს კითხვის სწავლების საჭიროებები, მიზნები; შესაბამისი აქტივობები; მოსწავლეთა შესაძლებლობები და არსებული ცოდნის დონე; იზრუნოს და გაზარდოს კითხვის მოტივაცია მოსწავლეებში.

ცალკე პრობლემას წარმოადგენს წაკითხულის გააზრება. უცხო ენაზე კითხვის პროცესში ძირითადი მინიშნება, რატომღაც, ტექსტის სიტყვა-სიტყვით გაგებაზე ხდება. მოსწავლე კითხულობს და ცდილობს, სიტყვა-სიტყვით გადათარგმნოს წაკითხული, ჩერდება უცხო სიტყვებთან და იწყებს მათი მნიშვნელობის ძიებას. ლექსიკური ერთეულების ცოდნა, უდავოდ, არსებითია კითხვის პროცესში, თუმცა, ხშირ შემთხვევაში, მოსწავლე ისე კითხულობს, რომ ვერ ახერხებს წაკითხულის სიღრმისეულ გააზრებას, რაც დასკვნების გამოტანასა და აზრების ინტერპრეტაციას გულისხმობს. ჩვენ შემდგომ ქვეთავებში უფრო დაწვრილებით განვიხილავთ ამ საკითხს.

საკითხი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ავტონომიური შემსწავლელებისათვის. მრავალი მკვლევრის (Baker & Wigfield, 1999; Watkins & Coffey, 2004) აზრით, ავტონომიურ შემსწავლელებს კითხვის უფრო მაღალი მოტივაცია გააჩნიათ, ვიდრე მათ, ვინც მასწავლებლის დავალებით, უშუალოდ მათი გაკონტროლებით კითხულობს. ეს იმით აიხსნება, რომ ავტონომიური კითხვა უფრო დადებით ფაქტორებთან (ინტერესთან და სიამოვნებასთან) ასოცირდება. თუმცა, მასწავლებლის, ფასილიტატორის როლი ამ შემთხვევაშიც გადამწყვეტია, რადგან მან უნდა წაახალისოს მოსწავლე, აიღოს პასუხისსმგებლობა საკუთარ სწავლაზე. რივის (Reeve, 2002), სკინერი და ბელმონტის (skinner & Belmont, 1993) აზრით, საწყის ეტაპზე სწორედ მასწავლებელი (ფასილიტატორი) უნდა დაეხმაროს ავტონომიურ შემსწავლელს წასაკითხი მასალის შერჩევაში მათი ინტერესების, მიზნების, შესაძლებლობების გათვალისწინებით.

3.2. საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტში შემავალი კითხვითი დავალებების ვარიაციები და მათი შესრულების სირთულეები

კითხვა ყოველთვის იყო და კვლავაც რჩება ენის ათვისების, შეცნობის, კომუნიკაციის, ინფორმაციის მიღების, აზრების გამოხატვისა და გაცვლის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან საშუალებად. უნდა აღინიშნოს, რომ კითხვა, როგორც რთული, კომპლექსური შემეცნებითი პროცესი, ბევრ მუშაობას მოითხოვს. განსაკუთრებით მაშინ, როცა საქმე უცხო ენაზე კითხვას ეხება.

2000 წელს ამერიკის კითხვის ეროვნულმა კომიტეტმა გამოაქვეყნა კითხვის სწავლების ყველაზე ეფექტური ხერხები:

- ფონემების შეცნობა;
- კითხვის სწავლების ფონეტიკური მეთოდი;
- თავისუფლად მეტყველება;
- ხმამაღალი კითხვა მეთვალყურეობის ქვეშ;
- ლექსიკური ერთეულების სწავლება;
- წაკითხულის გააზრება

https://www.nichd.nih.gov/research/supported/Pages/nrp.aspx

ჩვენ ყურადღებას გავამახვილებთ ბოლო ორ ტექნიკაზე და შევეცდებით, განვსაზღვროთ მათი როლი კითხვის წარმატებულ პროცესში.

წაკითხულის გააზრება

კითხვის უნარ-ჩვევების გამომუშავების პროცესში ყველაზე მნიშვნელოვანი სწორედ წაკითხულის გაგება-გააზრებაა, რადგან სწორედ ეს შეადგენს კითხვის მიზანს და ინფორმაციის მიღების აუცილებელ პირობას. ზუსტად ასე განსაზღვრავს წაკითხულის გააზრებას წიგნის „Put Reading first“ (დააყენეთ კითხვა პირველ ადგილზე) ავტორი - ბონი არმბრუსტერი (Armbruster, 2000). მისი განმარტებით, კითხვა არ შეიძლება ეწოდოს პროცესს, როდესაც მკითხველს შეუძლია სიტყვების ამოკითხვა შინაარსის გააზრების გარეშე. კითხვის მიზეზიც და მიზანიც წაკითხულის გაგება-გააზრებაა.

საინტერესოა პიტერ უესტვუდის (Westwood, 2008) მოსაზრება წაკითხულის გააზრების შესახებ, სადაც ის გამოყოფს სამ საფეხურს:

1. სიტყვასიტყვითი (literal), როდესაც მკითხველს შეუძლია წაკითხულის პირდაპირ, სიტყვა-სიტყვით გაგება და გულისხმობს ტექსტში მოცემული ფაქტობრივი ინფორმაციის გაგებას;
2. დასკვნის უნარი (inferential), რაც გულისხმობს ე.წ. ხაზებს შორის კითხვის უნარს;
3. კრიტკული კითხვა (Critical Reading), როდესაც მკითხველს შეუძლია შეაფასოს ავტორის წერის სტილი, მისი ხედვა და შეადაროს ან შეუპირისპიროს ის ადრე წაკითხულ ან გაგონილ ინფორმაციას.

ასევე, საყურადღებოა კითხვის ეროვნული კომიტეტის (https://www.nichd.nih.gov/publications/pubs/nrp/pages/findings.aspx) მიერ შემუშავებული შემდეგი განმარტება, რომლის მიხედვითაც, კითხვის უნარ-ჩვევების განვითარებაში მოიაზრება შემდეგი სამი ფაქტორი:

1. წაკითხულის გააზრება არის რთული შემეცნებითი პროცესი, რომელშიც მთავარი როლი ლექსიკური ერთეულების ცოდნის განვითარება-გაღრმავებას ენიჭება;
2. წაკითხულის გააზრება არის აქტიური პროცესი, რომელიც მოითხოვს მკითხველსა და წასაკითხ მასალას შორის გამიზნულ, გააზრებულ ურთიერთკავშირს;
3. მასწავლებლის როლი უმნიშვნელოვანესია შემსწავლელებში კითხვის უნარ-ჩვევების სტრატეგიების ჩამოყალიბებისას.

ჰეტის (Heath, 1984), ვიგოდსკის (Vygotsky, 1962) ჰოფმანი და ჰეტის (Hoffman & Heath, 1986) მიხედვით, უმნიშვნელოვანესია პედაგოგების მხრიდან შემდეგი სტრატეგიების გათვალისწინება. შემსწავლელებს უნდა მიეცეთ საშუალება, ისაუბრონ წაკითხულის შესახებ; გამოთქვან საკუთარი აზრი, თუ როგორ გაიგეს ტექსტი. ეს სტრატეგია მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს წაკითხულის გააზრების უნარის გამომუშავებას. ამიტომ, მასწავლებელმა უნდა წაახალისონ შემსწავლელები, ისაუბრონ წაკითხულის შესახებ.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, წაკითხულის გააზრებაში, თავისთავად, მოიაზრება ლექსიკური ერთეულების ცოდნა. უდავოა ის ფაქტი, რომ ლექსიკური ერთეულების სწავლა არსებითი ფაქტორია ენის ათვისების პროცესში. კითხვის პროცესში სწორედ ლექსიკური ერთეულების არცოდნა ქმნის ხშირად ყველაზე დიდ დაბრკოლებას მკითხველისთვის. საკითხი, როგორც უწინ, დღესაც მეტად აქტუალურია. ამის დასტურია იმ სამეცნიერო პუბლიკაციებისა თუ კვლევების რიცხვი, რომელიც უშუალოდ ეხება ლექსიკური ერთეულების როლს კითხვის პროცესსა და წაკითხულის გააზრებაში.

„წაკითხულის გააზრების უნარს ლექსიკური ერთეულების ცოდნის დონე განსაზღვრავს და, პირიქით, რაც მეტს კითხულობს შემსწავლელი, მით უფრო მდიდრდება მისი ლექსიკური მარაგი. და რაც მეტ ლექსიკურ ერთეულს ფლობს შემსწავლელი, მით უკეთესად კითხულობს ის“ (Mikulecky, 2008).

იმავე მოსაზრებას გამოთქვამს კოუდი (COADY, 1997) - ლექსიკური ერთეულების სიმწირე კითხვის მიმართ ინტერესის დაკარგვას იწვევს და, შესაბამისად, კითხვის ნაკლებობა ლექსიკური მარაგის გამდიდრების ხელის შემშლელი ფაქტორია.

არაერთი კვლევაა ჩატარებული იმის დასადგენად, თუ რა ტიპის და რაოდენობის ლექსიკური ერთეული უნდა მივაწოდოთ უცხო ენის შემსწავლელს სწავლების საფეხურის, მათი ასაკის და სწავლის მიზნების გათვალისწინებით.

სტალის (Stahl, 2003:246) მიხედვით, ტექსტის სირთულე სწორედ უცხო სიტყვების რაოდენობით განისაზღვრება. ამავე აზრს იზიარებენ კამერონი (Cameron, 2000), ფრიბადი და ანდერსონი (Freebody & Anderson, 1983), ბერნარდი (Bernhardt, 2005), ჯოში და აარონი (Joshi & Aaron, 2000), ნეიშენი (Nation, 2001) და მრავალი სხვა მკვლევარი თუ მეცნიერი. ისინი ერთხმად თანხმდებიან, რომ ლექსიკური ერთეულების ცოდნის დონის განსაზღვრა აუცილებელია სასწავლო კურსის დასაწყისში, რადგან ის ეხმარება მასწავლებელს სასწავლო პროცესის სწორად დაგეგმვასა და სწავლის მიზნების დასახვაში.

ლექსიკური ერთეულების ცოდნის დონე სწავლის ყველა საფეხურზე მნიშვნელოვანია. ჩვენ ყურადებას გავამახვილებთ აკადემიურ კითხვაზე, რადგან ინგლისური ენის საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტების კითხვითი სახის დავალებებში სწორედ აკადემიური თემატიკის ტექსტებია მოცემული. ამ მხრივ საყურადღებოა ლოფერისა და სიმის (Laufer & Sim, 1985) მოხსენება, რომელშიც ხაზი აქვს გასმული იმ ფაქტს, რომ აკადამიური ტექტსტების წარმატებული კითხვისთვის (გაგება-გააზრებისთვის) განმსაზღვრელ ფაქტორს ლექსიკური ერთეულები წარმოადგენს.

იმავე აზრს იზიარებენ კორელი და გრეიბი (Correll & Grabe, 2002), რომლებიც აღნიშნავენ, რომ კითხვის დროს გამოყენებული მთავარი სტრატეგია სწორედ ლექსიკური ერტეულების ცოდნაა. და აქვე დასძენენ, რომ, მიუხედავად იმისა, სიტყვის მნიშვნელობის გამიჯნვა კონტექსტის მიხედვით უცხო ტექსტის კითხვის დროს გამოყენებულ სტრატეგიათა შორის ძალზე მნიშვნელოვანი და ეფექტურია, მისი გამოყენება ხშირად თითქმის შეუძლებელია თვითონ ტექსტის ზოგადი კონტექსტის გაუგებრობის გამო.

ნეიშენის (Nation, 2001:241) მოსაზრებით, იმისათვის, რომ მკითხველისათვის აკადემიური თემატიკის ტექსტში შემავალი სიტყვების 95 პროცენტი ნაცნობი იყოს, ის უნდა ფლობდეს დაახლოებით 4 000-მდე მონათესავე ჯგუფის სიტყვას. აქედან, დაახლოებით 2000 აქტიური ლექსიკური ერთეულია, 570 - აკადემიური და 1000-ზე მეტი ტექნიკური ტერმინოლოგია, კერძო სახელები და მსგავსი სიტყვებია, რომელბიც პასიური ლექსიკის კატეგორიაში ერთიანდებიან. ნეიშენის მტკიცებით, ტექსტის სრული, სიღრმისეული გაგებისათვის მინიმალური ზღვარი 95%-ია. ამ მონაცემებზე დაყრდნობით, ცხადი ხდება, თუ რატომ ქმნის ლექსიკური ერთეულები პრობლემას ტექსტის გაგება-გააზრების თვალსაზრისით.

ჩვენ ჩავატარეთ კვლევა იმის გამოსავლენად, თუ რომელი ტიპის კითხვითი დავალება ქმნიდა ყველაზე ხშირად სირთულეს საერთაშორისო სასერტიფიკატო

გამოცდის ტესტებში შემავალი კითხვითი დავალებების შესრულებისას. კვლევის შედეგები დეტალურადაა გაწერილი IV თავში, ექსპერიმენტის ნაწილში.

3.3 სასწავლო ტექსტების ვარიაციები და მათი შერჩევის ძირითადი ფაქტორები

უცხო ენაზე კითხვის სწავლების პროცესი ხუთ ძირითად კომპონენტს აერთიანებს. ესენია: შემსწავლელი, მასწავლებელი, წასაკითხი მასალები, სწავლის მეთოდები და შეფასება. აქედან ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი წასაკითხი მასალებია, რადგან ის განსაზღვრავს კითხვის პროცესის წარმატებულ მსვლელობას და საბოლოო შედეგებს.

წასაკითხი მასალის შერჩევა არც თუ ისე მარტივი პროცესია, რადგან გასათვალისწინებელია ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა შემსწავლელთა ტიპები, ასაკი, მათი ცოდნის დონე, სწავლის მიზნები.

კითხვის მიზნებიდან შეიძლება გამოვყოთ სამი ყველაზე მნიშვნელოვანი:

- კითხვა ენის შესწავლის მიზნით;
- კიხვა ინფორმაციის მიღების მიზნით;
- კითხვა კულტურული ცოდნის ამაღლების მიზნით.

კითხვის მიზნების დადგენის შემდეგ მნიშვნელოვანი ეტაპია ისეთი მეთოდების (სტრატეგიების) შერჩევა, რომლებიც შემსწავლელებს ამ მიზნების მიღწევაში დაეხმარება. ესენია:

- Scanning - ტექსტის წაკითხვა სპეციფიკური ინფორმაციის მიღების მიზნით;
- Skimming - ტექსტის წაკითხვა ძირითადი აზრის გაგების მიზნით;
- Extensive Reading - დიდი მოცულობის ტექსტების კითხვა სიამოვნების მიღების მიზნით ე.წ. ექსტენსიური კითხვა;
- Intensive Reading - მცირე მოცულობის ტექსტების დეტალური კითხვა განსაზღვრული, კონკრეტული მიზნით, ე. წ. ინტენსიური კითხვა.

შემდეგი, რაც მასწავლებელმა აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს წასაკითხი მასალების შერჩევის პროცესში, არის ტექსტის შერჩევის ფაქტორები. წასაკითხი მასალის შერჩევის ძირითადი ფაქტორებია: ინტერესი, მოტივაცია, კითხვადობა, ანუ სირთულის დონე - რამდენად წაკითხვადია ტექსტი და საკითხავი მასალის თემატიკა.

ინტერესი და მოტივაცია

ინტერესი და მოტივაცია მჭიდროდაა ერთმანეთთან კავშირში. ენის შემსწავლელებში მნიშვნელოვნად იზრდება მოტივაციის დონე, როდესაც მათ საშუალება ეძლევათ, თავად შეარჩიონ საკითხავი მასალა. აქედან გამომდინარე, წასაკითხი მასალის შერჩევის ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი სწრედ შემსწავლელის ინტერესი და მისი გათვალისწინებაა, რაც, თავის მხრივ, ზრდის მოტივაციას და საბოლოოდ აუმჯობესებს სწავლის შედეგებს.

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ შემსწავლელები სასწავლო სახელმძღვანელოში მოცემული ტექსტის კითხვისას ნაკლებად მოტივირებულები არიან, ვიდრე იმ ტექსტების, რომლებიც მათი ინტერესების მიხედვითაა შერჩეული.

შინაგანი მოტივაცია ამ შემთხვევაში უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე გარეგანი, თუმცა, მისი განსაზღვრა მასწავლებლის მიერ ცოტა რთულია. მეორე მხრივ, მასწავლებელს შეუძლია გაზარდოს გარეგანი მოტივაციის დონე სხვადასხვა წამახალისებელი აქტივობით (შექება, მისანიჭებელი ქულები და სხვ.).

შემსწავლელთა ინტერესების განსაზღვრა არც თუ ისე დიდ დროს და ძალისხმევას მოითხოვს. მათი დადგენა შესაძლებელია შემდეგი ტიპის კითხვარის საშუალებით:

მინდა ვიცოდე მეტი:

- მეცნიერულ მიღწევებზე;
- მედიცინაზე;
- მსოფლიოს საოცრებებზე

) _____ (დაასახელეთ თემა, რომელიც ყველაზე მეტად გაინტერესებთ)

კითხვადობა, ანუ სირთულის დონე

შემდეგი მნიშვნელოვანი ფაქტორი კითხვადობა, ანუ საკითხავი მასალის სირთულის დონეა, რომელიც დიდი ყურადღებით და სიფრთხილით უნდა იქნეს შერჩეული. ის ზუსტად უნდა შეესაბამებოდეს შემსწავლელის ცოდნის დონეს. ამ თვალსაზრისით, მეტად საყურადღებოა ვიგოდსკის (Vygotsky, L.S. 1978) პროქსიმალური განვითარების ზონის თეორია "Zone of Proximal Development" (ZPD). ამ თეორიის მიხედვით, "პროქსიმალური განვითარების ზონა არის სხვაობა, რა შეუძლია ბავშვს გააკეთოს სხვისი დახმარებით და ხელმძღვანელობით და მის გარეშე, დამოუკიდებლად". ეს განსაკუთრებით გასათვალისწინებელია ავტონომიური კითხვის დროს. მასწავლებელი აუცილებლად უნდა ფლობდეს ინფორმაციას შემსწავლალთა ცოდნის დონეზე, მათ შესაძლებლობებსა და უნარებზე, რისი გაკეთება შეუძლიათ მათ დამოუკიდებლად და სად სჭირდებათ დახმარება.

წასაკითხი ტექსტი უნდა იყოს შემსწავლელის ფუნდამენტური ცოდნის დონისა და შესაძლებლობების შესაბამისი, უნდა იყოს წაკითხვადი, რაც იმას გულისხმობს, რომ ის არც ძალიან რთული უნდა იყოს, არც ძალიან მარტივი. რადგან ორივე შემთხვევაში შემსწავლელი კარგავს ინტერესს და უქრება კითხვის გაგრძელების სურვილი.

თემატიკა

ტექსტის გაგების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა შემსწავლელთა არა მხოლოდ ენობრივი ერთეულების, არამედ იმ თემატიკის ფუნდამენტური ცოდნის გათვალისწინებაა, რომელსაც წასაკითხი ტექსტი ეხება. რადგან, თუ ტექსტში მოცემული ინფორმაცია და თემატიკა სრულიად უცხოა შემსწავლელისთვის და არ შეესატყვისება მის აზროვნებაში ჩადებულ მენტალურ მოდელებს, დიდი ალბათობაა იმისა, რომ მან სწორად ვერ გაიგოს ტექსტში მოცემული ინფორმაცია და დაკარგოს

კითხვის გაგრძლების ინტერესი და მოტივაცია. უცხო ენაზე კითხვის დროს თარგმანი ხშირად მიიჩნევა ძირითად აქტივობად, მაგრამ აქ მთავარი ისაა, მასწავლებელმა გააანალოზოს, რომ თარგმნა არ ნიშნავს შინაარსის წვდომას. შემსწავლელმა შეიძლება უშეცდომოდ თარგმნოს ტექსტი, მაგრამ ეს არაა იმის გარანტი, რომ მან სწორად გაიგო ტექსტის შინაარსი, მისი დედააზრი. ყოველივე ეს კარგად აქვს დასაბუთებული როუტმანს (Routman, 2003). „აიღეთ ტექსტი მშობლიურ ენაზე, რომელშიც ყველა სიტყვას თავისუფლად კითხულობთ და გასაგებია, თუმცა არ გაქვთ ფუნდამენტალური ცოდნა იმ თემატიკის, რასაც ეს ტექსტი შეიცავს. ეს შეიძლება იყოს ფიზიკის, ფილოსოფიის, ტექნიკური სახელმძღვანელო, რომელიც სავსეა თემატური ტერმინებით“. ასეთი ტექსტების წაკითხვა, რა თქმა უნდა, არანაირ სირთულეს არ შეიცავს, თუმცა, როცა საქმე მისი შინაარსის გადმოცემას შეეხება, აშკარა გახდება, რომ ეს თითქმის შეუძლებელია. ამ მაგალითიდან გამომდინარე, აშკარაა ის ფაქტი, რომ თუ შინაარსის წვდომა უცხო თემატიკის მქონე ტექსტებში მშობლიურ ენაზეც კი რთულია, თავისთავად, ცხადია, რომ ეს უფრო რთული იქნება უცხო ენაზე კითხვის დროს. ამ მაგალითიდან ცხადი ხდება, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია შემსწავლელის ამა თუ იმ თემატიკის ფუნდამენტური ცოდნის გათვალისწინება წასაკითხი მასალის შერჩევის დროს. ეს აზრი სრულად გაამყარა ჩვენ მიერ ჩატარებულმა ექსპერიმენტმა.

სწავლის მიზნების, შემსწავლელთათვის შესაბამისი სწავლის სტრატეგიების, ინტერესების დადგენის შემდეგი ეტაპი, რომელიც შეიძლება ყველაზე რთულ და მნიშვნელოვან ეტაპად ჩაითვალოს, არის წასაკითხი ტექსტების შერჩევა.

კითხვის სწავლებისას, იმისათვის რომ ეს პროცესი ყველა შემსწავლელისთვის საინტერესო იყოს, პასუხობდეს მათ მოთხოვნილებებს და მიზნებს, საჭიროა, არსებობდეს ტექსტების მრავალფეროვნება. ყველა შემსწავლელი არის ინდივიდუალური და, აქედან გამომდინარე, საჭიროა ინდივიდუალური მიდგომა. მრავალფეროვანია შემსწავლელთა ჯგუფი - მრავალფოროვანი უნდა იყოს წასაკითხი მასალაც.

ზოგადად, გამოყოფენ ტექსტის შემდეგ ტიპებს: მოდიფიცირებული ტექსტები, ლიტერატურული ტექსტები, რეალურ ფაქტებზე დაფუძვნებული ტექსტები და ავთენტური ტექსტები.

მოდიფიცირებული ტექსტები

როგორც წესი, ტექსტების მოდიფიცირება იმ მიზნით ხდება, რომ ის უფრო ადვილად გასაგები, აღქმადი გახდეს შემსწავლელისთვის. იანოს, ლონგის და როსის (Yano, Y., Long, M. & Ross, S. 1994) მიხედვით, მოდიფიცირებული ტექსტები აუმჯობესებენ ტექსტის სიღრმისეულ წვდომას, გაგებას. ამიტომაა მათი გამოყენება სწავლის პროცესში აუცილებელი.

იგივე დაასტურა პარკერისა და ჩაუდრონის (Parker, K. and Chaudron, C. 1987) კვლევებმაც, როდესაც ისინი აკვირდებოდნენ, თუ როგორ წვდებოდნენ მკითხველები (ენის შემსწავლელები) შინაარსს სხვადასხვა ტიპის ტექსტების კითხვის დროს. როგორც შედეგებმა ცხადყო, ტექსტის სიღრმისეული წვდომა გაცილებით მაღალია სწორედ მოდიფიცირებული ტექსტების კითხვის დროს.

ლიტერატურული ტექსტები

ლიტერატურული ტექსტები „მწერლის ფანტაზიის ნაყოფია“. მკითხველი „ტკბება ჰარმონიით“, მას შეუძლია, „ცოცხალივით აღიქვას მწერლის მიერ გამოგონილი პერსონაჟი“, სიუჟეტი, გარემო (ტალიაშვილი, თ. 2010).

საინტერესოა გადამერის (1989. Cited in: Bredella, Delanoy, 1996) მოსაზრება. მისი თქმით, ლიტერატურული ტექსტების კითხვის პროცესი არის დიალოგი მკითხველსა და ავტორს შორის. ამ პროცესში ორივე მხარე სცილდება ინდივიდუალური, რეალური მდგომარეობის საზღვრებს, რის შედეგადაც იქმნება სრულიად ახალი, მესამე მდგომარეობა - ესთეტიკური აღქმა. ხელოვნების ნიმუშის აღქმა არა მარტო იმის გაგებაა, რაც ტექსტში წერია, არამედ წაკითხულის მორგება საკუთარ გამოცდილებებზე, ინტერესებზე და ამ ყველაფერზე დაყრდნობით საკუთარი ხატის შექმნაა.

ლიტერატურული ტექსტები, თავის მხრივ, იყოფა შემდეგ ტიპებად: ლიტერატურული აღწერა, ლიტერატურული მიმოხილვა, პოეზია, ლიტერატურული თხრობა, ცხოვრებისეული გამონათქვამები და პირადი წერილები (მოხსენებები, გამოხმაურებები).

რეალურ ფაქტებზე დაფუძვნებული ტექსტები

რეალურ ფაქტებზე დაფუძვნებული ტექსტების მთავარი მიზანი არის მკითხველის ინფორმირება, ინსტრუქტაჟის მიცემა და დარწმუნება ფაქტებისა და რეალური ინფორმაციის გამოყენების საშუალებით. ისინი ხშირად გამოიყენება მედია საშუალებებში.

ასეთი ტიპის ტექსტები იყოფა შემდეგ ტიპებად: ფაქტების აღწერა, საინფორმაციო მოხსენება, პროცედურული თხრობა, დისკუსია, განმარტება, აღწერა, ექსპოზიცია, პირადი მოხსენებები.

ავთენტური ტექსტები

არსებობს ავთენტური ტექსტების მრავალი განმარტება, მაგრამ მის არსს ყველაზე კარგად ჰარმერი (Harmer, J. 1983:146) განმარტავს. „ავთენტური ტექსტები მშობლიურ ენაზე მოსაუბრეთათვის შექმნილი ტექსტებია. ეს არის რეალური, ცხოვრებისეული ტექსტები რომლებიც არა ენის შემსწავლელთათვის, არამედ ამ ენაზე მოსაუბრეთათვის იქმნება“ .

ავთენტური მასალები იყოფა აუდიო, ვიზუალურ და ნაბეჭდ მასალებად. მათი მოძიება არც ისე რთულია, რადგან ისინი მრავლად გვხვდება ყოველდღიურ ცხოვრებაში, როგორებიცაა ჟურნალ-გაზეთები, სატელევიზიო და რადიო გადაცემები, ინტერნეტ საიტები, განცხადებები, ფილმები, მუსიკა, ბროშურები, ქვითრები და სხვა. მთავარი სირთულე ამ მასალებიდან ისეთი ტექსტების შერჩევაა, რომლებიც სრულად პასუხობს შემსწავლელთა ინტერესებს, ცოდნის დონეს და მიზნებს.

ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, შეგვიძლია **დავასკვნათ**: იმისათვის, რომ მივაღწიოთ სასურველ მიზანს - დავაწყებინოთ შემსწავლელებს კითხვა, საკმაოდ დიდი და არც თუ ისე იოლი გზაა გასავლელი. მაგრამ, თუ ზუსტად გვეცოდინება შემსწავლელთა მიზნები, ინტერესები, ცოდნის დონე და, ყოველივე ამის გათვალისწინებით, შევურჩევთ წასაკითხ მასალას, უზრუნველვყოფთ კითხვის საჭირო სტრატეგიებით, მაშინ შედეგიც სასურველი იქნება და მიზანიც ადვილად მიიღწევა.

3.4. ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკა საერთაშორისო სასერტიფიკატო ტესტებზე მუშაობის პროცესში

ჩვენ დაწვრილებით ვისაუბრეთ ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებზე, როგორებიცაა, ზოგადად, კითხვითი დავალებების ტექსტების ვარიაციები და მათი შერჩევის ძირითადი ფაქტორები. კითხვითი დავალებების შესრულება, თავისთავად, მოითხოვს ტექსტში გამოყენებული ლექსიკური ერთეულების ცოდნას. მტკიცებას არ მოითხოვს ის ფაქტი, რომ კითხვითი დავალებების შესრულების დროს მთავარ დაბრკოლებას სწორედ ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგება ქმნის.

კითხვისა და ლექსიკის ურთიერთკავშირზე არაერთი ნაშრომია შექმნილი. უაღრესად საინტერესოა, მაგალითად, ჰაკინი, ჰაინესის და კოუდის (Huckin, Haynes, Coady, 1993) "Second Language Reading and Vocabulary Learning"; გარდნერის (Gardner, 2013) "Exploring Vocabulary" და მრავალი სხვა.

სტეფან კრაშენის (Krashen, 1989) "Acquiring Vocabulary and Spelling", სადაც ის აღნიშნავს, რომ ლექსიკისა და მართლწერის ათვისება სწორედ კითხვის საშუალებით ხდება. ლექსიკის მნიშვნელოვან როლზე მიუთითებს მისი ცნობილი ციტატა „მოსწავლეებს თან გრამატიკის წიგნები კი არა, ლექსიკონები დააქვთ" (Krashen, 1989:440).

ამჟამად ჩვენ ყურადღებას გავამახვილებთ ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგების პრობლემატიკაზე, რომელიც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საკმაოდ დიდ დაბრკოლებას უქმნის აპლიკანტებს საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის კითხვითი დავალებების შესრულების დროს.

დეივიდ უილკინსის (Wilkins, 1972:111-112) ცნობილი ფრაზა სრულად გამოხატავს ლექსიკის როლს უცხო ენის სწავლაში: „გრამატიკის გარეშე საკუთარი აზრის მხოლოდ მცირე ნაწილის გამოხატვაა შესაძლებელი. მაშინ, როცა ლექსიკის გარეშე საერთოდ შეუძლებელია აზრის გამოხატვა“.

ლექსიკური ერთეულების სწავლა ნეიშენის (Nation, 2001:27) განმარტებით, გულისხმობს მისი სამი მთავარი ასპექტის სწავლას. ესენია: ფორმა, შინაარსი და გამოყენება. სამივე ელემენტი მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთმანეთთან და მათი გაგება სიტყვის სიღრმისეულ გააზრებას, გაგებას და სწავლას განაპირობებს.

ციმერმანი, ნეიშენი და უები, კოქსჰედი, შმიდტი და მრავალი სხვ. (Zimmerman, 2009; Nation and Webb, 2011; Coxhead, 2006; Schmitt, 2000;) ინგლისურ ენაში ლექსიკური ერთეულების ოთხ ძირითად ჯგუფს განასხვავებენ:

1. მაღალი სიხშირის ლექსიკური ერთეულები/სიტყვები, ე.წ. აქტიური ლექსიკა (დაახლოებით 2000 სიტყვა. შეადგენს ტექსტების 75-80% -ს);
2. ზოგადი აკადემიური ლექსიკა (დამახასიათებელია აკადემიური ტექსტებისათვის) ;
3. ტექნიკური/სპეციფიკური ლექსიკა (დაახლოებით 1000 სიტყვა);
4. დაბალი სიხშირის ლექსიკური ერთეულები, ე.წ. პასიური ლექსიკა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საერთაშორისო სასერტიფიკატო ტესტში კითხვითი დავალებების ძირითად სირთულეს სწორედ უცხო ლექსიკური ერთეულები ქმნის, განსაკუთრებით კი ის სამეცნიერო თემატიკის ლექსიკური ერთეულები, რაც ასე მრავლად გვხვდება (82%) ტესტების კითხვითი დავალებების ნაწილში. აქედან გამომდინარე, ჩვენ შევიმუშავეთ ალტერნატიული გზა, რაც ვფიქრობთ, რომ

მნიშვნელოვნად დაეხმარება აპლიკანტებს გამოცდის წინამოსამზადებელ პერიოდში.

როგორც TOEFL -ის ტესტის ექსპერტი (test prep expert) დეივიდ რესინი (Recine, 2016) აღნიშნავს, ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემა, რაც ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგებას უკავშირდება, არის **აკადემიური სიტყვები და მათი ფორმები.** მაგ: მონათესავე სიტყვები, ერთი ფუძიდან წარმოებული სხვადასხვა მეტყველების ნაწილები. მისივე რჩევით, იმისათვის, რომ აპლიკანტმა გამოცდისთვის კარგად იცოდეს მონათესავე სიტყვები და მათი გრამატიკული ფორმები, სასურველია, მოსამზადებელ პერიოდში ის აკადემიურ სიტყვებს სხვადასხვა ფორმით სწავლობდეს, სადაც წარმოდგენილი იქნება სიტყვის ფუძე და მასზე წარმოებული ყველა მეტყველების ნაწილი (არს.სახ.; ზმნა; ზედს.სახ.; ზმნიზედა).

არანაკლებ პრობლემურია **სიტყვის ფორმისა და შინაარსის** ერთმანეთთან სწორად **დაკავშირება,** რაც გულისხმობს კონტექსტის შესატყვისი სიტყვის სწორად შერჩევა-გამოყენებას. იქიდან გამომდინარე, რომ ინგლისურში ერთ კონკრეტულ სიტყვას შეიძლება მრავალი განსხვავებული შინაარსი ჰქონდეს, მათი არცოდნის შემთხვევაში, აპლიკანტი შეიძლება დაიბნეს და მცდარი გადაწყვეტილება მიიღოს. ამიტომ, სასურველია, რომ მსგავსი ლექსიკური ერთეულების სწავლისას მაქსიმალურად იქნეს შესწავლილი მათი ყველა მნიშვნელობა.

სიტყვის ფორმისა და შინაარსის ერთმანეთთან სწორად დაკავშირება აპლიკანტებს ბარიერს უქმნის, როდესაც მათ საქმე აქვთ იდიომებთან, ფრაზულ ზმნებსა და სიტთყვათშეხამებებთან, როდესაც სიტყვები თავის საწყის, ძირითად მნიშვნელობას კარგავენ და სხვა, ახალ მნიშვნელობას იძენენ. მაგ: it's raining cats and dogs, რომელსაც რეალურად, საერთო არაფერი აქვს ძაღლებთან და კატებთან და ითარგმნება, როგორც „კოკისპირული წვიმა"; cut down - რომელიც ითარგმნება, როგორც შემცირება; დამარცხება; გარიგება და მრავალი სხვ. ასე რომ, ეს საკითხიც დიდ ყურადღებას მოითხოვს.

პრობლემაა, ასევე, ინგლისურ ენაში არსებული გამონაკლისები, რაც არც თუ ისე ცოტაა. მაგალითად, როგორც ცნობილია, სუფიქსი - ly გამოიყენება ზმნიზედების საწარმოებლად ისე, რომ სიტყვას შინაარსი არ ეცვლება, იცვლის მხოლოდ

გრამატიკულ ფორმას. მაგ: quick - სწრაფი და quickly - სწრაფად. თუმცა, სიტყვა hard - მაგარი-ს შემთხვევაში, როგორც ვიცით, იცვლება შინაარსი. Hardly - ძლივს და არა მაგრად. მსგავსი ნიუანსები ბევრია ინგლისურ ენაში და საფუძვლიან შესწავლას მოითხოვს.

ერთ-ერთი სერიოზული დაბრკოლება, რაც საერთაშორისო სასერტიფიკატო ტესტებზე მუშაობისას იკვეთება, არის ტექნიკური, თემატური ლექსიკა. როგორც ცნობილია, ტესტში, ხშირ შემთხვევაში, სხვადასხვა თემატიკის ტექსტებია შესული, რომელთა გაგებაც, ამა თუ იმ განსხვავებული თემატიკის, სპეციფიკური ლექსიკური ერთეულების ცოდნას მოითხოვს. გამოცდის წინამოსამზადებელ პერიოდში, აპლიკანტმა, შეძლებისდაგვარად, უნდა შეისწავლოს ის ძირითადი ტერმინები, ის სპეციფიკური ლექსიკა, რაც სხვადასხვა თემატიკას უკავშირდება. მაგ: მეცნიერება, მედიცინა, ბიზნესი და სხვ. ჩვენი ექსპერიმენტი, რომელზეც დაწვრილებით შემდგომში ვიასუბრებთ, სწორედ აღნიშნულ საკითხს ეხება.

აპლიკანტებს, რომლებიც ავტონომიურად მუშაობენ გამოცდის წინა, მოსამზადებელ პერიოდში, შეგვიძლია ვურჩიოთ:

- თავად აწარმოონ ლექსიკონები, სადაც შესული იქნება საერთაშორისო სასერტიფიკატი ტესტში გამოყენებული სხვადასხვა თემატიკასთან დაკავშირებული ის საბაზისო სიტყვები (სიტყვათა ოჯახები, დერივაციები), რომლებიც მათ ტექსტის შინაარსის გაგებაში დაეხმარება.
- აქტიურად გამოიყენონ ლექსიკური ერთეულების სწავლის სტრატეგიები, მაგ: ლექსიკონის წარმოება, ასოციაციები, დაჯგუფება, გამეორება, სიტყვის მნიშვნელობის გამიჯვნა კონტექსტის მიხედვით.

  განასხვავებენ ტექსტის ორი ტიპის კონტექსტს:

1. ტექსტის შიდა კონტექსტი, ანუ ტექსტში არსებული მორფოლოგიური, სემანტიკური და სინტაქსური ინფორმაცია;
2. ზოგადი კონტექსტი, ანუ ტექსტში ჩადებული შინაარსი.

იმისათვის, რომ მკითხველმა შეძლოს სიტყვის გამოცნობა კონტექსტის მიხედვით, აუცილებელია, ეს ტექსტი შეიცავდეს უცხო სიტყვებს და ე.წ. საკვანძო

სიტყვებს, რომლებიც მკითხველს უცხო სიტყვების შინაარსის მიხვედრა-გამოცნობაში დაეხმარება.

საინტერესო და გასათვალისწინებელია, ასევე, ფოლსის (Folse, 2004) აზრი, რომელიც თვლის, რომ აკადემიური, სამეცნიერო თემატიკის ლექსიკური ერთეულების დაუფლების ეფექტური გზა მათი დეკონტექსტუალიზაციაა. იქიდან გამომდინარე, რომ აკადემიური თემატიკის ლექსიკური ერთეულები აქტიურად არ გამოიყენება ყოველდღიურ ცხოვრებაში, მათი შესწავლა გარკვეულ სირთულეებთანაა დაკავშირებული. ამიტომ, სასურველია, თავდაპირველად მოხდეს მათი დეკონტექსტუალიზაცია. მაგ: მასწავლებელმა წინასწარ უნდა მოამზადოს კითხვის წინა აქტივობები და დავალებები, რომლებშიც ყურადღება იქნება გამახვილებული იმ ლექსიკურ ერთეულებზე, რომლებსაც შემსწავლელები მოგვიანებით შეხვდებიან ტექსტში, ანუ შემსწავლელი ჯერ კონტექსტის გარეშე გაეცნობა ლექსიკურ ერთეულებს, ხოლო შემდეგ კონტექსტში, რაც, ციმერმანის მიხედვით (Zimmerman, 1997) ლექსიკური ერთეულების ათვისების ყველაზე ხელშემწყობ ფაქტორად ითვლება.

სიტყვის მნიშვნელობის გამოცნობა კონტექსტის მიხედვით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ავტონომიური შემსწავლელებისათვის, რადგან ეს სტრატეგია ახალისებს მათ და მეტ თავდაჯერებულობას მატებს. გარდა ამისა, საგრძნობლად უწყობს ხელს მოტივაციის ზრდას, რაც, როგორც არაერთხელ აღვნიშნეთ, წარმატებული სწავლის აუცილებელი პირობაა.

სწავლის სტრატეგიებისადმი ინტერესი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჯერ კიდევ 1970-იანი წლებიდან დაიწყო. ამავე პერიოდს უკავშირდება ლექსიკური ერთეულების სწავლის სტრატეგიების ირგვლივ დაწყებული კვლევები. როგორც ომალი და ჩამოტი (O'Malley & Chamot, 1990) აღნიშნავენ, სწავლის სტრატეგიების უმრავლესობა ლექსიკური ერთეულების სწავლის დროსაც გამოიყენება. შესაბამისად, მეხსიერების ყველა სტრატეგია შეიძლება გამოვიყენოთ ლექსიკური ერთეულების სწავლის პროცესში.

არსებობს ლექსიკური ერთეულების სწავლის სტრატეგიების მრავალი კლასიფიკაცია. მათგან ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული შმიტის (Schmitt, 1997) ტაქსონომიაა, რომლის მიხედვითაც სტრატეგიები შემდეგ ორ ჯგუფად იყოფა:

1. აღმოჩენითი სტრატეგიები: აღმოჩენებით სწავლა; სოციალური სტრატეგიები.

2. განმამტკიცებელი სტრატეგიები: სოციალური სტრატეგიები; მეხსიერება; კოგნიტური და მეტაკოგნიტური სტრატეგიები.

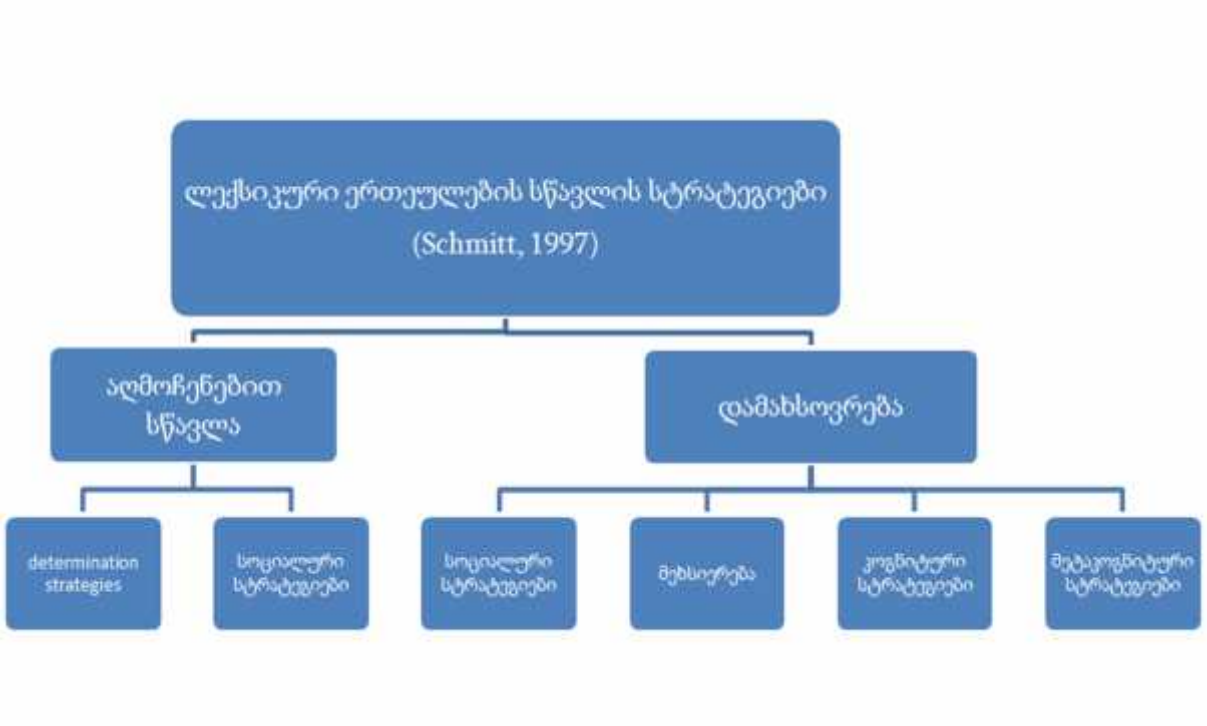

ჩვენი კვლევის შინაარსიდან გამომდინარე, ყურადღებას გავამახვილებთ **ლექსიკური ერთეულების სწავლის იმ სტრატეგიებზე,** რომლებიც უაღრესად მნიშვნელოვანია **ავტონომიური შემსწავლელებისათვის.** ესენია:

- ლექსიკური ერთეულების აღმოჩენებით სწავლა, რომელიც გულისხმობს შემდეგი სტრატეგიების გამოყენებას:

1. გავაანალიზოთ, რომელი მეტყველების ნაწილია სიტყვა (არს. სახ.; ზმნა; ზედს. სახ., და სხვ.);

2. გავაანალიზოთ სიტყვის შემადგენელი ნაწილები (პრეფიქსი, ფუძე, და სხვ.);

3. შევეცადოთ და გავმიჯნოთ სიტყვის მნიშვნელობა კონტექსტის დახმარებით;

4. გამოვიყენოთ ლექსიკონი.

- დამახსოვრების (მნემონიკური) სტატეგიებიდან შეგვიძლია გამოვიყენოთ შემდეგი სტრატეგიები:

1. გონებაში ვიზუალური სურათის შექმნა;

2. პარაფრაზირება;

3. გამეორება;

4. ასოციაციის დამყარება;

5. სინონიმებთან და ანტონიმებთან დაკავშირება;

6. მსგავსი სიტყვების დაჯგუფება;

7. ლექსიკონის წარმოება.

სწავლის სტრატეგიებიდან ყველაზე სრულყოფილად შეიძლება ჩაითვალოს ოქსფორდის (Oxford,1990) ტაქსონომია (იხ. დანართი #7), რომლის მიხედვით სწავლის სტრატეგიები პირდაპირ და არაპირდაპირ სტრატეგიებად იყოფა. პირდაპირია: დამახსოვრება (მნემონიკური), კოგნიტური და კომპენსატორული სტრატეგიები. ხოლო არაპირდაპირ სტრატეგიებს მიეკუთვნება: მეტაკოგნიტური, ემოციური და სოციალური სტრატეგიები.

სტრატეგიების ეს ექვსი კატეგორია ცხრამეტ (19) სტრატეგიად არის წარმოდგენილი.

პირდაპირი სტრატეგიები

დამახსოვრების (მნემონიკური) სტრატეგიები:

1. მენტალური სურათის შექმნა (სიტყვების დაჯგუფება, კონტექსტუალიზაცია, ასოციაცია/დამუშავება);
2. სურათებისა და ბგერების შექმნა (წარმოსახვა, სემანტიკური რუკის შექმნა, საკვანძო სიტყვები, ბგერების დამახსოვრება);
3. გადამეორება (მასალის გადამეორება დროის ხანგრძლივი ინტერვალის შემდეგ);
4. მოქმედებაში მოყვანა (საპასუხო ფიზიკური რეაქცია) .

კოგნიტური სტრატეგიები:

1. პრაქტიკა;
2. ინფორმაციის მიღება და გაგზავნა;
3. ანალიზი და დასაბუთება ;
4. ცოდნის მიღებისა და გადაცემის პროცესის სტრუქტურის შექმნა .

კომპენსატორული სტრატეგიები:

1. გონივრული გამოცნობა/ლოგიკური მიხვედრა;
2. შეზღუდვების საუბრისა და წერის დროს (ჟესტები, მშობლიური ენის მოშველიება, თემატიკის არჩევა, სიტყვების შეთხზვა, არაპირდაპირი საუბარი, მრავალსიტყვაობა/სიტყვაუხვობა.

არაპირდაპირი სტრატეგიები

მეტაკოგნიტური სტრატეგიები:

1. სწავლეზე კონცენტრირება (მიმოხილვა და დაკავშირება, ყურადღება, მოსმენა);
2. სწავლის ორგანიზება-დაგეგმვა (მეტა-ლინგვისტიკა, ორგანიზება, მიზნის დასახვა, მიზნების იდენტიფიკაცია, დავალების დაგეგმვა, დროის გამონახვა მეცადინეობისთვის);
3. სწავლის შეფასება (თვით-მონიტორინგი, თვითშეფასება).

ემოციური სტრატეგიები:

1. ღელვის შესუსტება (რელაქსაცია/მედიტაცია, მუსიკა, სიცილი);
2. თვითგამხნევება (დადებითი წინადადებები, ბრძნული რისკი, თვით-დაჯილდოება-წახალისება);
3. ემოციების გაკონტროლება (საკუთარი თავის ფლობა, ემოციების კონტროლი, დღიური, გრძნობების გაზიარება).

სოციალური სტრატეგიები:

1. კითხვების დასმა (გარკვევა/ დადგენა, შესწორება);
2. სხვაბთან თანამშრომლობა (მხარდაჭერა, ურთიერთობა ადამიანებთან, ვისთვისაც სამიზნე ენა მშობლიურია);
3. ემფატია (ურთიერთობის ჩამოყალიბება სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლებთან, სხვისი ფიქრებისა და განცდების გაგება);

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სწავლის სტრატეგიების უმრავლესობა, აგრეთვე, გამოიყენება ლექსიკური ერთეულების სწავლისას. **ავტონომიური შემსწავლელისთვის** ლექსიკური ერთეულების სწავლის პროცესისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი და ეფექტური ოქსფორდის (Oxford, 1990) ტაქსონომიის გათვალისწინებით, ისევე, როგორც შმიტთან (Schmitt, 1997), არის მნემონიკური, კოგნიტური და მეტაკოგნიტური სტრატეგიების გამოყენება. იმავეს ადასტურებს ომალი და ჩამოტის მიერ შემუშავებული კოგნიტური სტრატეგიები,

რომელშიც შედის შემდეგი სტრატეგიები: გამეორება; თარგმანი; დაჯგუფება; საზრიანობა; დედუქცია; ჩანაწერების გაკეთება (note-taking); რეკომბინაცია; წარმოსახვა-ფანტაზია; საკვანძო სიტყვები; კონტექსტუალიზაცია; დაკავშირება; დასკვნა (O'Malley & Chamot, 1990).

კოჰენისა და აპტონის (Cohen & Upton, 2006:4) მიხედვით, სტრატეგიების ეფექტურობას თვითონ ინდივიდი, მისი კოგნიტური უნარები, ცოდნის დონე და სტილი განსაზღვრავს. ასე რომ, არ შეიძლება ამა თუ იმ შემსწავლელის მიერ არჩეული და გამოყენებული სწავლის სტრატეგია განისაზღვროს, როგორც „კარგი ან ცუდი არჩევანი".

კითხვითი დავალებების და მათი შესრულების სირთულეების განხილვისას, გამოიკვეთა შემდეგი: საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდაზე გამსვლელი აპლიკანტებისათვის ყველაზე დიდ სირთულეს წარმოადგენს სხვადასხვა თემატიკის, სპეციფიკური ლექსიკური ერთეულები, აკადემიური სიტყვები და მათი ფორმები, რაც ასე მრავლად გვხვდება ტესტებში. აღნიშნული პრობლემის გადასაჭრელად აუცილებლად მივიჩნევთ ლექსიკური ერთეულების სწავლის მნემონიკური, კოგნიტური და მეტაკოგნიტური სტრატეგიების გამოყენებას, რომლებიც ოქსფორდის და შმიტტის ტაქსონომიებშია წარმოდგენილი და განსაკუთრებით ეფექტურია ავტონომიური შემსწავლელებისათვის.

ჩვენ გავითვალისწინეთ ყოველივე ზემოთქმული და აქტიურად გამოვიყენეთ ექსპერიმენტის დაგეგმვის პროცესში.

თავი IV

ექსპერიმენტი

4.1. კვლევის მიზნები და საკვლევი მეთოდოლოგია

ჩვენ მიერ ჩატარებული **კვლევის მთავარ მიზანს** წარმოადგენს შემდეგი: დავეხმაროთ საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდაზე გამსვლელ აპლიკანტებს წინა მოსამზადებელ პერიოდში, კითხვითი დავალებების ავტონომიურად შესრულების დროს, ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგებასთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარებაში.

საკვლევი თემატიკიდან გამომდინარე, შევასრულეთ შემდეგი სამუშაოები:

1. ე.წ. VAK ტესტის (იხ. დანართი #6) საშუალებით გავარკვიეთ, აქვს თუ არა ყველა შემსწავლელს ავტონომიური სწავლის თანაბარი უნარი; ახდენს თუ არა შემსწავლელთა ტიპები (ვიზუალი, აუდიალი, კინესთეტი, შერეული) ზეგავლენას მათი ავტონომიური სწავლის უნარზე;

- არსებული კვლევა საჭირო იყო იმისათვის, რომ საჭიროების შემთხვევაში, დავალებათა ტიპები შემსწავლელთა ტიპების გათვალისწინებით შეგვედგინა.

2. დავადგინეთ, რა სიძნელეებს აწყდებიან საერთაშორისო გამოცდებზე გამსვლელი პირები კითხვითი დავალებების შესრულების დროს; რომელია ყველაზე პრობლემური კითხვით დავალებებს შორის (ტესტების ნიმუშები იხ. დანართში #8);

- ყოველივე ამან მოგვცა შესაძლებლობა, დაგვედგინა, რომელია ყველაზე რთული დავალება კითხვით დავალებებს შორის;

- მიღებული ინფორმაცია დაგვეხმარა პრობლემის გადაჭრის ხერხებისა და სტრატეგიების შემუშავებაში;

3. გავარკვიეთ, ქმნის თუ არა ლექსიკური ერთეულების არცოდნა ბარიერს ტესტში შემავალი კითხვითი დავალებების შესრულების დროს და კონკრეტულად რომელი

ლექსიკური ერთეულებია ყველაზე პრობლემური; რომელი თემატიკის ლექსიკური ერთეულები ქმნის ყველაზე დიდ პრობლემას;

- მოვიფიქრეთ და შევიმუშავეთ პრობლემის გადაჭრის ალტერნატიული გზები (მაგ. წინასწარ დამუშავებული ლექსიკური ერთეულების ჩამონათვალი დეფინიციებით; სხვადასხვა ტიპის დავალებები);

4. დავაკვირდით, რამდენად დაეხმარა სტუდენტებს წინასწარ მიწვდილი ლექსიკური ერთეულები თავისი დეფინიციებით და სხვადასხვა ტიპის დავალებები კითხვითი დავალებების ავტონომიურად შესრულების დროს.

კვლევის მეთოდები: ჩატარებულ კვლევაში გამოვიყენეთ კვლევის, როგორც რაოდენობრივი (ანკეტირება, ინტერვიუ, კითხვარი, ტესტირება), ისე თვისებრივი (ტესტირება, დაკვირვება-ანალიზი) მეთოდები.

4.2. წინასაექსპერიმენტო ისტორია

) შემსწავლელთა ტიპები და სწავლის ავტონომია

2013 წელს ჩავატარეთ კვლევა, რომელშიც მონაწილეობდნენ იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და ილია ჭავჭავაძის სახელობის საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის (სეუ) სხვადასხვა სპეციალობის სტუდენტები. კვლევის მიზანი იყო, პირველ რიგში, შემსწავლელთა ტიპების გამოვლენა ე.წ. VAK ტესტის (იხ. დანართი # 6) საშუალებით და შემდეგ იმის დადგენა, თუ შემსწავლელის რომელ ტიპს უფრო მეტად აქვს განვითარებული ავტონომიური სწავლის უნარი (იხ.დანართი #1).

კვლევის მონაწილეები: კვლევაში მონაწილეობა მიიღო 118–მა სტუდენტმა. შედეგები ასე გადანაწილდა: სტუდენტთა უმრავლესობა, 49 სტუდენტი (11 ვაჟი, 38 გოგონა) ვიზუალი აღმოჩნდა, 19 სტუდენტი (5 ვაჟი, 14 გოგონა) აუდიალი, 14 (7 ვაჟი, 7

გოგონა) კი კინესთეტი. რაც შეეხება დანარჩენ 36 სტუდენტს - ისინი შერეულ ტიპს მიეკუთვნებიან.

კვლევის შედეგები:

ავტნომიურად მუშაობის უნარი	ვიზუალები	აუდიალები	კინესთეტიკები	შერეული ტიპი
დაბალი მაჩვენებელი	41%	42%	28%	33%
საშუალო მაჩვენებელი	22%	26%	36%	25%
მაღალი მაჩვენებელი	37%	32%	36%	42%

როგორც შედეგებიდან ჩანს, მკვეთრი სხვაობა შემსწავლელთა ტიპებს შორის ავტონომიურ სწავლასთან მიმართებით არ არსებობს, თუ არ ჩავთვლით კინესთეტებს, რომელთაც შედარებით უკეთესად აქვთ განვითარებული ავტონომიურად მუშაობის (სწავლის) უნარი.

დასკვნა: სწავლის პროცესში შემსწავლელთა ტიპების გამოვლენას, რასაკვირველია, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, როგორც მასწავლებლებისთვის, ასევე, შემსწავლელებისთვისაც. თუმცა, რაც შეეხება ავტონომიური სწავლის უნარს, როგორც შედეგებმა აჩვენა, მაინც და მაინც მნიშვნელოვანი არ არის, თუ რომელ ტიპს ეკუთვნის შემსწავლელი, რადგან ყველა მათგანს აქვს ავტონომიური სწავლის უნარის განვითარების თითქმის თანაბარი შესაძლებლობა.

) საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის სირთულეები

თავდაპირველად შევეცადეთ იმის გარკვევას, თუ, ზოგადად, რა ინფორმაციას ფლობდნენ გამოკითხვაში მონაწილე პირები საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებთან დაკავშირებით. შემდეგ შევეცადეთ, გაგვერკვია, თუ დავალების რომელი ტიპი ქმნიდა ყველაზე დიდ დაბრკოლებას ტესტების შესრულების დროს: მოსმენის, კითხვითი, გრამატიკული თუ წერითი ნაწილი. ამის გამოსავლენად, ჩვენ

შევადგინეთ **კითხვარი** (იხ.დანართი #9), რომელიც დაახლოებით 70-მა თელავის სხვადასხვა საშუალო სკოლის მე–12 კლასელმა და იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის I კურსის სტუდენტმა შეავსო. როგორც აღმოჩნდა, გამოკითხულთაგად ყველა (100%) ფლობს ზოგად ინფორმაციას საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებზე. ყველაზე დიდი პოპულარობით (98%) კი TOEFL გამოირჩევა. ამ 98% -დან 70% თვლის, რომ აღნიშნული სერტიფიკათი მათ საზღვარგარეთ წასვლაში და იქ განათლების მიღებაში დაეხმარება, ხოლო დანარჩენი 30% კი თვლის, რომ TOEFL - ის სერტიფიკატი მათ ინგლისური ენის ცოდნის გაღრმავებას შეუწყობს ხელს. რაც შეეხება ჩვენი კვლევისთვის ყველაზე აქტუალურ, საინტერესო კითხვას:

„ტესტის შესრულების დროს, რომელი ნაწილი მიგაჩნიათ ყველაზე რთულად:

1. მოსმენა;
2. უცხო ტექსტი, მასთან არსებული სხვადასხვა ტიპის დავალებით;
3. გრამატიკული ნაწილი;
4. წერა (წერილი, მოხსენება, ესე და ა. შ.), „შემდეგი პასუხები მივიღეთ:

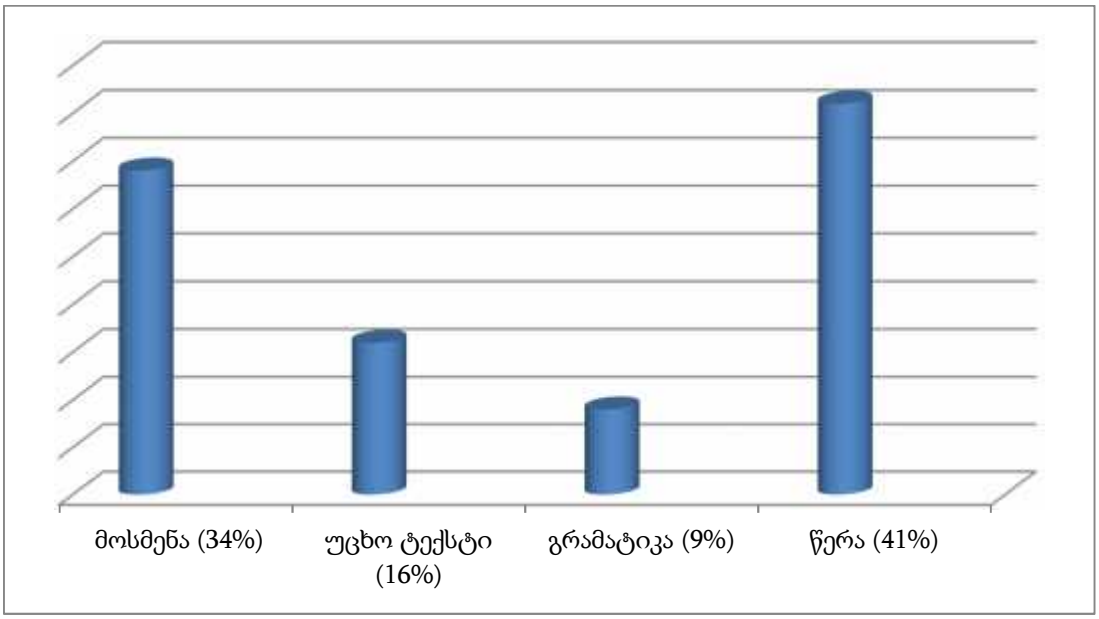

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ტესტების შედეგებმა სრულიად განსხვავებული სურათი გამოავლინა.

კვლევაში მონაწილეთა უმრავლესობას კითხვით დავალებებში უფრო დაბალი შედეგი ჰქონდა, ვიდრე მოსმენაში. გრამატიკასთან მიმართებით შედეგები თითქმის დაემთხვა კითხვარის პასუხებს. წინა-საშუალო დონის (რაც შეესაბამებოდა გამოკითხულთა ცოდნის დონეს) ტესტის (იხ.დანართი #10) შესრულებისას გამოვლინდა, რომ:

- მოსმენის ნაწილში დაბალი შეფასება მიიღო 22 %-მა, რაც პროგნოზისგან განსხვავებული მაჩვენებელია;
- კითხვით დავალებებში (უცხო ტექსტი და მასთან არსებული დავალებები) დაბალი შედეგი აჩვენა 33 %-მა, რაც, ასევე, საკმაოდ განსხვავებული მაჩვენებელია;
- ტესტის გრამატიკული ნაწილის შედეგებში მაჩვენებელი თითქმის იგივეა, რაც გამოკითხვის მიხედვით - 8%.
- წერითი ნაწილის შესრულება გაუჭირდა 37 %-ს, რაც ასევე ახლოსაა წინასწარი გამოკითხვის მონაცემებთან.

უკეთესი თვალსაჩინოებისათვის **შედეგები** წარმოდგენილი გვაქვს ქვემოთ მოცემულ დიაგრამაში

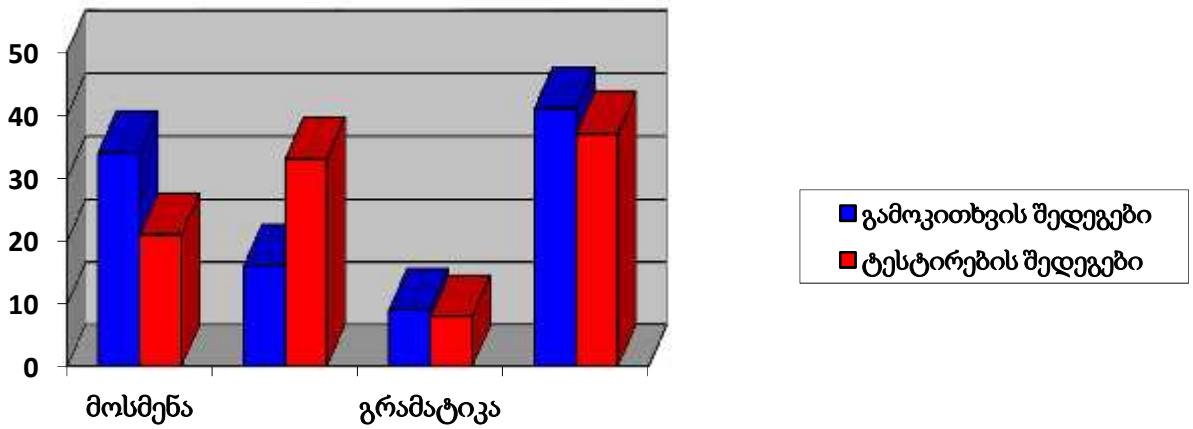

როგორც აღმოჩნდა, სტუდენტთა უმრავლესობას არასწორი წარმოდგენა ჰქონდა ტესტში შემავალი დავალებების (განსაკუთებით კითხვითი და მოსმენის დავალებების) სირთულეებთან დაკავშირებით.

- **საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვითი დავალებები და მათთან დაკავშირებული სირთულეები**

მას შემდეგ, რაც გავარკვიეთ, რომ რეალურად სტუდენტთა უმრავლესობისთვის ტესტის შესრულებისას კითხვითი დავალებები ქმნიდა საკმაოდ დიდ დაბრკოლებას, გადავწყვიტეთ უფრო სიღრმისეული კვლევა ჩაგვეტარებინა საკითხთან მიმართებაში.

იქიდან გამომდინარე, რომ კითხვითი დავალებების ნაწილი სხვადასხვა ტიპის დავალებებს მოიცავს, ჩავატარეთ კვლევა იმის გამოსავლენად, თუ უშუალოდ რომელი ტიპის კითხვითი დავალება ქმნიდა ყველაზე ხშირად სირთულეს საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტებში (ნიმუშები იხ. დანართში #8) შემავალი კითხვითი დავალებების შესრულებისას. თავდაპირველად, მოკლედ განვიხილავთ ტესტში მოცემული კითხვითი დავალების ტიპებს.

IELT (International English Language Testing System - ინგლისური ენის ტესტირების საერთაშორისო სისტემა) – ტესტის კითხვითი ნაწილი მოიცავს შემდეგი ტიპის დავალებებს:

- მრავლობითი შერჩევის ტიპის ტესტი (Multiple choice question)
- კითხვებზე მოკლე პასუხების გაცემის ტიპის ტესტი (Short-answer question)
- წინადადების დასრულება (Sentence completion)
- წერილის, ცხრილის, სქემის, რეზიუმეს დასრულება (Note, table, flow-chart, summary completion)
- დიაგრამის მონიშვნა (Diagram labeling)

- ინფორმაციის იდენტიფიცირება (Identifying information)

- ინფორმაციის, სათაურების, ტოპოგრაფიული ერთეულების და წინადადების დაბოლოებების დაწყვილების ტიპის დავალებები (Matching information, headings, features, sentence endings)

ერთ-ერთი ყველაზე აღიარებული საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის – TOEFL-ის ტესტში კითხვითი დავალებების ნაწილი შემდეგი ტიპის საკითხებს მოიცავს:

- ფაქტები / დეტალები (Facts/Details);
- უარყოფითი ფაქტები / დეტალები (Negative facts/details);
- ხაზებს შორის კითხვა (Inference);
- სიტყვის მნიშვნელობის გამიჯნვა (Vocabulary);
- მიზნის განსაზღვრა (Purpose);
- ნაცვალსახელთა იდენტიფიკაცია (Referent);
- პარაფრაზი (Paraphrase);
- წინადადებების ჩასმა (Sentence insertion);
- შეჯამება (Summarizing);
- ინფორმაციის კატეგორიზაცია (Categorizing information)

მსოფლიოში არანაკლები პოპულარობით სარგებლობს კემბრიჯის საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდები.

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ კემბრიჯის საერთაშორისო გამოცდის ტესტებში (FCE, CAE) კითხვითი და ლექსიკური ტიპის დავალებები (Reading and Use of English) ერთ ნაწილშია გაერთიანებული. ეს დავალებებია:

- დახურული ტიპის მრავლობითი შერჩევის ტესტი, ლექსიკური ერთეულების შერჩევა (Multiple choice cloze, Vocabulary);

- ღია ტიპის კითხვა (Open Cloze);

- სიტყვათ წარმოება (Word formation);

- წინადადების პარაფრაზი საკვანძო სიტყვების გამოყენებით (Key word transformation);
- მრავლობითი შერჩევის ტესტი, წაკითხულის გააზრება (Multiple choice, Reading Comprehension);
- ტექსტის შევსება გამოტოვილი წინადადებებით (Gapped Text);
- ინფორმაციის დაწყვილება (Information matching)

შარფის (Sharpe, 2010:32-34) მიხედვით, TOEFL-ის კითხვითი დავალებების შესრულების დროს სხვა აკადემიურ უნარებთან (შენიშვნების გაკეთება Taking notes, პარაფრაზი, paraphrizing, შეჯამება summarizing, სინთეზირება synthesizing) ერთად, აუცილებელია შემდეგი სტრატეგიების გამოყენება:

1. Preview ტექსტის წინასწარ გადახედვა (სათაურის წაკითხვა, თითოეული აბზაცის პირველი და უკანასკნელი წინადადებების გადაკითხვა);
2. Read faster სწრაფი კითხვა (ტექსტის სწრაფად წაკითხვა მთავარი აზრის გასარკვევად);
3. Use contexts კონტექსტის გამოყენება (უზხო სიტყვების მნიშვნელობის გამიჯნვა კონტექსტის დახმარებით);
4. Make inferences დასკვნების გაკეთება (ხაზებს შორის ინფორმაციის ამოცნობა და დასკვნების გამოტანა);
5. Skim and scan - ტექსტის წაკითხვა სპეციფიკური ინფორმაციის მიღების და ძირითადი აზრის გაგების მიზნით;
6. Make connections დაკავშირება (ლოგიკური კავშირის მოძებნა გამოტოვებული წინადადებების ჩასმის დროს);
7. Summarize შეჯამება (მთავარი აზრის გამოკვეთა);

ჩვენ მიერ შედგენილ ტესტებში გავაერთიანეთ სხვადასხვა ტიპის კითხვითი დავალებები TOEFL, FCE, IELT-ის ტესტებიდან.

კვლევის მონაწილეები: კვლევაში მონაწილეობდა ი.გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტში არსებული **ერასმუს** + – ის ფარგლებში

კრედიტების მობილობის პროგრამის (რომელსაც საერთაშორისო ურთიერთობის სამსახური კურირებს), 80–ზე მეტი აპლიკანტი, რომელთაც გაიარეს ტესტირება (იხ. დანართი #8), რომელიც საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის ფორმატზეა დაფუძვნებული.

ქვემოთ წარმოდგენილია იმ დავალებათა მონაცემები, რომლებიც უშუალოდ ჩვენი საკვლევი თემატიკისთვისაა აქტუალური. ესენია:

1. სიტყვათ წარმოება;
2. მრავლობითი შერჩევის დახურული ტიპის ტესტი (ლექსიკური ერთეულების შერჩევა);
3. მრავლობითი შერჩევის ტიპის ტესტი (წაკითხულის გააზრება);
4. შეჯამება;
5. ტექსტში გამოტოვებული წინადადებების ჩასმა.

ამ დავალებების წარმატებით შესრულებისთვის სტუდენტებს წინასწარ მივეცით რჩევები, თუ რომელი სტრატეგია უნდა გამოეყენებინათ.

1. **სიტყვაწარმოება** (იხ. დანართი #11)

- წაიკითხეთ ტექსტი, რათა გაარკვიოთ, რომელი მეტყველების ნაწილი აკლია; ამის შემდეგ, შეარჩიეთ ამ მეტყველების ნაწილის წარმოებისთვის საჭირო, შესატყვისი დაბოლოება (მაგ: არს. სახ.-ის შემთხვევაში: -tion, -ity, -ology და სხვ.; ზედს. სახ.-ის შემთხვევაში: -able; -ful; -ing da sxv.);
- გააანალიზეთ ტექსტის შინაარსი, კონტექსტი, ხომ არ არის საჭირო სიტყვის უარყოფითი ფორმა? ამ შემთხვევაში შეარჩიეთ შესაბამისი პრეფიქსები, სუფიქსები (მაგ: -less; dis-; im-; un- და სხვ.);
- ყურადღება მიაქციეთ მართლწერას.

2. **მრავლობითი არჩევანის შემცველი დახურული ტიპის ტესტი (ლექსიკური ერთეულების შერჩევა)** (იხ. დანართი #12)

- გააანალიზეთ, რომელი მეტყველების ნაწილია გამოტოვებული;
- ყურადღება მიაქციეთ გამოტოვებული ადგილის წინა და მომდევნო სიტყვებს (ეს დაგეხმარებათ, ამოიცნოთ, რომელი მეტყველების ნაწილი უნდა იყოს სიტყვა, რომელიც გამოტოვებულ ადგილას უნდა ჩავსვათ. მაგ: თუ გამოტოვებული ადგილის შემდეგ არს. სახ. -ია მოცემული, ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩასასმელი სიტყვა ან ზედს. სახ.-ია, ან რიცხ. სახ.);
- გაითვალისწინეთ წინადადების შინაარსი, ტექსტის ზოგადი კონტექსტი;
- ჩამოთვლილი სიტყვებიდან შეარჩიეთ გამოტოვებული ადგილის შესატყვისი მეტყველების ნაწილი (ყურადღება მიაქციეთ სუფიქსებს, რიცხვს), რომელიც შინაარსობრივად, ლოგიკურად არის დაკავშირებული წინადადების სხვა წევრებთან;
- გამოიყენეთ გამორიცხვის მეთოდი. რაც მეტი არასწორი პასუხი გამოირიცხება, მით უფრო გაიზრდება სწორი პასუხის პოვნის შესაძლებლობა.

5. **მრავლობითი არჩევანის შემცველი ტესტი (წაკითხულის გააზრება)**

(იხ. დანართი #13)

- სწრაფად გადაათვალიერეთ ტექსტი, რათა ზოგადი წარმოდგენა შეგექმნათ ტექსტის მთავარ აზრზე;
- არ დაიწყოთ ტექსტის დაწვრილებით „ბრმად“ კითხვა. ეს დროის ფუჭად დაკარგვაა. ჯერ ყურადღებით წაიკითხეთ კითხვები, რათა ზუსტად იცოდეთ, თუ რატომ კითხულობთ და რას ეძებთ ტექსტში (https://www.ieltsadvantage.com/2015/04/30/ielts-reading-multiple-choice-questions/)

- თუ კითხვა ზოგადია, ან ტექსტის დასათაურებას ეხება, მოიტოვეთ ბოლოსთვის, რადგან ასეთი ტიპის კითხვები მთლიანი ტექსტის შინაარსის გაგებას მოითხოვს (Hinkel, 2004:108);
- ყურადღებით წაიკითხეთ კითხვები;
- შეარჩიეთ სავარაუდო პასუხები;
- მიმართეთ გამორიცხვის მეთოდს;
- იმ შემთხვევაში, თუ ორი პასუხი მოგეჩვენებათ სწორი, კარგად დააკვირდით და შეადარეთ ისინი ერთმანეთს. დაუბრუნდით ტექსტს და ეცადეთ იპოვნოთ მასში უტყუარი მტკიცებულება evidence, რაც გაამართლებს თქვენს ვარაუდს (https://discover-fce.wikispaces.com/Reading+Strategies#Reading - Part 1 - Multiple Choice);
- არ გამოგრჩეთ **უარყოფითი სიტყვები** კითხვაში (https://discover-fce.wikispaces.com/Reading+Strategies#Reading - Part 1 - Multiple Choice)
- მთლიანად დაეყრდენით ტექსტს, არ გამოიყენოთ მხოლოდ საკითხის ირგვლივ თქვენი არსებული ცოდნა (https://discover-fce.wikispaces.com/Reading+Strategies#Reading - Part 1 - Multiple Choice).

6. **შეჯამება** (იხ. დანართი #14)

- ასეთი ტიპის დავალებები ტექსტის შინაარსის საფუძვლიან გაგებას მოითხოვს; ასე რომ, მთლიანად წაიკითხეთ ტექსტი. (დროის ნაკლებობის შემთხვევაში, შესაძლებელია , ყველა აბზაცში მხოლოდ პირველი და მეორე წინადადებების წაკითხვა, რადგან მთავარი იდეები, როგორც წესი, სწორედ იქ არის თავმოყრილი);
- გააანალიზეთ, რა არის ტექსტში ყველაზე მნიშვნელოვანი ინფორმაცია;
- გამოარჩიეთ ტექსტში საკვანძო სიტყვები, იდეები;

- უპასუხეთ შემდეგ კითხვებს: **ვინ, რა, სად, როდის, როგორ, რატომ** (http://i-courses.org/docs/TOEFL%20iBT%20Summarizing.pdf);
- გამორიცხეთ პასუხები, რომლებშიც უმნიშვნელო დეტალებზეა საუბარი;
- აირჩიეთ პასუხი, რომელშიც ყველა მთავარი იდეაა გაერთიანებული.

5. **ტექსტში გამოტოვებული წინადადებების ჩასმა** (იხ. დანართი #15)

- გადახედეთ მთლიან ტექტს, რათა წარმოდგენა შეგექმნათ მის მთავარ აზრზე;
- ყორადღებით წაიკითხეთ გამოტივებული ადგილების წინა და მომდევნო წინადადებები;
- წაიკითხეთ გამოტოვებულ ადგილზე ჩასასმელი წინადადებები (ყურადღება მიაქციეთ ნაცვალსახელებს, კავშირებს, მაგალითებს, შედარებას, კონტრასტს და სხვ. (https://discover-fce.wikispaces.com/Reading+Strategies#Reading - Part 1 - Multiple Choice);
- ეცადეთ, იპოვნოთ ლოგიკური კავშირი თქვენ მიერ შერჩეულ წინადადებასა და მის წინა და მომდევნო წინადადებას შორის;
- თავიდან გადაიკითხეთ მთლიანი ტექსტი, რათა დარწმუნდეთ, რომ თქვენ მიერ ჩასმული წინადადებები ლოგიკურად ზის კონტექსტში.

კვლევის შედეგები:

ქულათა პროცენტული მაჩვენებელი	I სიტყვათ წარმოება	II მრავლობითი არჩევანის შემცველი ტესტი (ლექსიკური ერთეულების შერჩევა)	III მრავლობითი არჩევანის შემცველი ტესტი (წაკითხულის გააზრება)	IV შეჯამება (წაკითხულის გააზრება)	V ტექსტში გამოტოვებული წინადადებების ჩასმა
80% -100%	6 სტ.	3სტ.	18 სტ.	0 სტ.	9 სტ.
60%-80%	7 სტ.	28 სტ.	35 სტ.	9 სტ.	12 სტ.
40%-60%	32 სტ.	27 სტ.	12 სტ.	51 სტ.	25 სტ.
20%-40%	20 სტ.	20 სტ.	10 სტ.	15 სტ	24 სტ.
0%-20%	15 სტ.	2 სტ.	3 სტ.	5 სტ.	7 სტ.

შენიშვნა: 2 სტუდენტს არ დაუწერია ტესტის III ნაწილი.

3 სტუდენტს კი - დავალება V.

შევეცადეთ, გაგვერკვია, რა ვითარებაა ამ თვალსაზრისით საერთაშორისო პრაქტიკაში.

გავეცანით ქეით ჰარდინისა (Hardin, 2014) და ლუკას ფინკის (Fink, 2013) მოხსენებებს, რომლებსაც TOEFL -ის სწავლების საკმაოდ დიდი გამოცდილება აქვთ.

ქეით ჰარდინის (Hardin, 2014) აზრით, კითხვითი დავალებების შესრულებისას აპლიკანტები შემდეგ პრობლემებს აწყდებიან:

1. დროის მართვა;
2. საკვანძო სიტყვების გამოტოვება-იგნორირება;
3. უცხო ლექსიკური ერთეულები;
4. არასწორი ფოკუსირება უმნიშვნელო დეტალებზე.

მნიშვნელოვანია ლუკას ფინკის (Fink, 2013) მოსაზრებაც, რომლიც მიხედვითაც კითხვით დავალებებში სირთულეები უმთავრესად აკადემიური თემატიკის ლექსიკური ერთეულებითაა გამოწვეული. ტექსტები ძირითადად იმ ენითაა დაწერილი, რაც იშვიათად გამოიყენება ზეპირმეტყველებაში.

საყურადღებოა დეივიდ რესინის (Recine, 2016) მოსაზრებაც, რომელიც არის ექსპერტი TOEFL-ის ტესტის მომზადების დარგში (test prep expert). ყველაზე რთული ნაწილი მისი სტუდენტებისთვის TOEFL-ის კითხვით ნაწილშია:

1. ლექსიკური ერთეულები, კონკრეტულად კი, აკადემიური თემატიკის ლექსიკური ერთეულები, რომელიც დიდი რაოდენობით გვხვდება TOEFL–ის კითხვითი დავალებების ნაწილში;
2. დროის ლიმიტი;

3. ინფორმაციის შეჯამება. იქიდან გამომდინარე, რომ ინფორმაციის შემაჯამებელი კითხვები გვხვდება კონკრეტული ინფორმაციის/დეტალების კითხვების შემდეგ, აპლიკანტებს ხშირად უჭირთ „გადართვა“ ისეთი ტიპის ზოგად კითხვებზე, რაც წაკითხულის გააზრებასა და შეჯამებას მოითხოვს.

მსგავსი ვითარებაა IELTs ტესტებშიც. როგორც გავარკვიეთ, აპლიკანტებს კითხვითი დავალებების შესრულების დროს პრობლემას აქაც, ძირითადად, ტექსტში არსებული აკადემიური, სამეცნიერო თემატიკის ლექსიკური ერთეულები, უქმნის. პრობლემას წარმოადგენს, ასევე, წასაკითხი მასალის მოცულობაც. აპლიკანტებს 60 წუთში ევალებათ 2500 სიტყვის წაკითხვა და პასუხის გაცემა 40 კითხვაზე.

როგორც ვნახეთ, კითხვითი დავალებების სირთულეები თითქმის ერთგვარად არის წარმოდგენილი და თანხვედრაშია ჩვენი კვლევის შედეგებთან.

- ჩვენი კვლევის შემდეგი ეტაპი ემსახურებოდა იმ **კონკრეტული ლექსიკური ერთეულების (კატეგორიები და თემატური ჯგუფები) დადგენას, რომელიც ყველაზე დიდ ბარიერს უქმნის აპლიკანტებს კითხვითი დავალებების შესრულების დროს.**

უნდა აღვნიშნოთ, რომ TOEFL – ის ტესტის ტექსტებში მოცემულ დავალებებში მრავლობითი შერჩევის ტიპის კითხვა, სადაც ტექსტის ქვემოთ მოცემულია კითხვები 4 სავარაუდო პასუხით), გაერთიანებულია სხვადასხვა ტიპის კითხვა (ფაქტები, დეტალები, ავტორის მიზანი, სიტყვის მნიშვნელობის გამიჯნვა, და სხვ.).

კვლევის შედეგების თანახმად, პირდაპირი ინფორმაციის (ფაქტები/დეტალები) შემცველი დავალებების შესრულებისას სტუდენტების მხრიდან მაღალი მაჩვენებლები დაფიქსირდა. გაცილებით დაბალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა ისეთ დავალებებში, რომელიც მოიაზრებდა ხაზებს შორის ნაგულისხმევი ინფორმაციის „ამოცნობას“, **წაკითხულის გააზრებას** და **სიტყვის მნიშვნელობის გამიჯნვას.**

ეს საკითხები დეტალურად არის განხილული III თავში, კერძოდ, ქვეთავში 3.2.

ექსპერიმენტში მონაწილე სტუდენტებს დავურიგეთ სხვადასხვა თემატიკის ტექსტებიდან ამონარიდები (იხ. დანართი #16) და ვთხოვეთ, წაეკითხათ ამონარიდები და მოენიშნათ ის საკვანძო სიტყვები, რომლებიც მათ შინაარსის გაგებაში უშლიდათ ხელს. როგორც ვვარაუდობდით, მონიშნული სიტყვების უმრავლესობა იყო სპეციფიკური თემატიკის ტექსტებში (ბიზნესი, გეოგრაფია, მედიცინა და სხვ.) გამოყენებული სიტყვები და ტერმინები.

კვლევის შედეგებმა განამტკიცა ჩვენი ვარაუდი, რომ ყველაზე დიდ სირთულეს საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტების კითხვითი დავალებების შესრულებისას უცხო ლექსიკური ერთეულები ქმნის, რაც ცხადად აისახება, როგორც უშუალოდ ლექსიკური დავალებების შესრულების ხარისხზე, ასევე, ტექსტის სიღრმისეული გაგების დონეზე. და თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ მაგალითად, TOEFL-ის კითხვით დავალებებში მოცემული ტექსტების 82% **სამეცნიერო თემატიკისაა**, რომელიც **სამეცნიერო ტერმინოლოგიას** შეიცავს, მივხვდებით, თუ რა ქმნის ყველაზე დიდ სირთულეს აპლიკანტებისთვის საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდაზე კითხვითი დავალებების შესრულებისას.

4.3. ექსპერიმენტი

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საერთაშორისო სასერტიფიკატო ტესტში კითხვითი დავალებების ძირითად სირთულეს სწორედ უცხო ლექსიკური ერთეულები ქმნის, განსაკუთრებით კი ის სამეცნიერო თემატიკის ლექსიკური ერთეულები, რაც ასე მრავლად გვხვდება (82%) ტესტების კითხვითი დავალებების ნაწილში. აქედან გამომდინარე, ჩვენ შევიმუშავეთ ალტერნატიული გზა, რაც, ვფიქრობთ, რომ მნიშვნელოვნად დაეხმარება აპლიკანტებს გამოცდის წინა, მოსამზადებელ პერიოდში.

ფოლსის მიხედვით (Folse, 2004), აკადემიური, სამეცნიერო თემატიკის ლექსიკური ერთეულების დაუფლების ეფექტური გზა მათი დეკონტექსტუალიზაციაა. იქიდან გამომდინარე, რომ აკადემიური თემატიკის ლექსიკური ერთეულები აქტიურად არ გამოიყენება ყოველდღიურ ცხოვრებაში, მათი შესწავლა გარკვეულ სირთულეებთანაა დაკავშირებული. ამიტომ, სასურველია, თავდაპირველად მოხდეს მათი დეკონტექსტუალიზაცია. მაგ: მასწავლებელმა წინასწარ უნდა მოამზადოს კითხვის წინა აქტივობები და დავალებები, რომლებშიც ყურადღება იქნება გამახვილებული იმ ლექსიკურ ერთეულებზე, რომლებსაც შემსწავლელები მოგვიანებით შეხვდებიან ტექსტში, ანუ შემსწავლელი ჯერ კონტექსტის გარეშე გაეცნობა ლექსიკურ ერთეულებს, ხოლო შემდეგ კონტექსტში, რაც, ციმერმანის აზრით (Zimmerman, 1997), ლექსიკური ერთეულების ათვისების ყველაზე ხელშემწყობ ფაქტორად ითვლება.

გავითვალისწინეთ ყოველივე ზემოთქმული და აქტიურად გამოვიყენეთ ექსპერიმენტის დაგეგმვის პროცესში.

შევადგინეთ სხვადასხვა სამეცნიერო თემატიკის ლექსიკური ერთეულების ჩამონათვალი, თავისი დეფინიციებით (იხ. დანართი #17) და ვაკვირდებოდით, რამდენად ეხმარებოდა ჩვენ მიერ მიწვდილი მასალა სტუდენტებს კითხვითი დავალებების ავტონომიურად შესრულების დროს.

ექსპერიმენტის მონაწილეები: ექსპერიმენტში მონაწილეობდა ი. გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართლის ფაკულტეტების, ბაკალავრიატის I და II კურსის 44 სტუდენტი, რომლებიც ინგლისურ ენას საშუალო დონეზე ფლობდნენ. მათი ასაკი შეადგენდა 17-21 წელს. ექსპერიმენტის მონაწილეები დავყავით ორ ჯგუფად: ერთი – საექსპერიმენტო (21 სტუდენტი) და ერთი – საკონტროლო (23 სტუდენტი).

ექსპერიმენტის ხანგრძლივობა: ექსპერიმენტი გრძელდებოდა ორი სემესტრის განმავლობაში (2016 წლის ოქტომბრიდან - 2017 წლის მაისის ჩათვლით).

ჩვენ მიერ ჩატარებული ექსპერიმენტი მოიცავდა შემდეგს:

საექსპერიმენტო ჯგუფში ცდის პირებს შევთავაზეთ სხვადასხვა სამეცნიერო თემატიკის ტექსტები, რომელთაც თან ერთვოდა ტექსტის თემატიკასთან დაკავშირებული ლექსიკური ერთეულების ჩამონათვალი, თავისი ინგლისურენოვანი განმარტებებით (იხ. დანართი #18). სტუდენტები ჯერ ეცნობოდნენ და სწავლობდნენ ლექსიკურ ერთეულებს, ხოლო შემდეგ დამოუკიდებლად, ავტონომიურად ასრულებდნენ დავალებებს.

ლექსიკური ერთეულების კარგად ათვისების მიზნით, ვერმუნტის (Wermunt, 1989), შმიტის (Schmitt, 1997), ოქსფორდის (Oxford, 1990), ომალი და ჩამოტის (O'Malley & Chamot, 1990) მიერ შემუშავებული სწავლის სტრატეგიებიდან გამოვარჩიეთ და გამოვიყენეთ ისეთი სტრატეგიები, რომლებიც ყველაზე ეფექურად ითვლება ავტონომიური სწავლის დროს. შესაბამისად, საექსპერიმენტო ჯგუფში სტუდენტები ლექსიკური ერთეულების სწავლის დროს იყენებდნენ ისეთ სტრატეგიებს, როგორებიცაა:

1. მეტყველების ნაწილების გაანალიზება (მაგ: introduction – noun; compulsory – adj.);

2. სიტყვის შემადგენელი ნაწილების გაანალიზება (სუფიქსი, ფუძე);

3. სიტყვის დაკავშირება სინონიმებთან და ანტონიმებთან (მაგ: demolish - syn. Destroy; ant. Construct);

4. კონტექსტუალიზაცია (სიტყვის გამოყენება კონტექსტში, წინადადებაში);

5. სემანტიკური რუკის შექმნა;

6. ლექსიკონის წარმოება.

(ნიმუში იხ. დანართში #19)

საკონტროლო ჯგუფში სტუდენტები კითხვით დავალებებს ასრულებდნენ ინსტრუქტაჟის მიღების შემდეგ, რაც გულისხმობდა მათთვის იმ რჩევების, „ხრიკების“ სწავლებას, რომლებიც მოცემულია საერთაშორისო სასერტიფიკატო ტესტის მოსამზადებელ წიგნთა უმრავლესობაში. საკონტროლო ჯგუფში ყურადღება კითხვითი დავალებების შესრულების დროს, კითხვის და არა ლექსიკური ერთეულების სწავლის სტრატეგიებზე მახვილდებოდა.

ექსპერიმენტის შედეგებმა ცხადყო, რომ ლექსიკური ერთეულების ცოდნას კითხვითი დავალებების შესრულების პროცესში, იქნება ეს წაკითხულის გააზრება, მრავლობითი შერჩევის დახურული ტიპის ტესტი (ლექსიკური ერთეულების შერჩევა), სიტყვათ წარმოება თუ ტექსტში გამოტოვებული წინადადებების ჩასმა, განმსაზღვრელი როლი აქვს. საექსპერიმენტო ჯგუფის შედეგებში მნიშვნელოვანი პროგრესი დაფიქსირდა, მაშინ, როცა საკონტროლო ჯგუფების პროგრესი, შეიძლება ითქვას, იყო ძალიან დაბალი.

ექსპერიმენტის შედეგები:

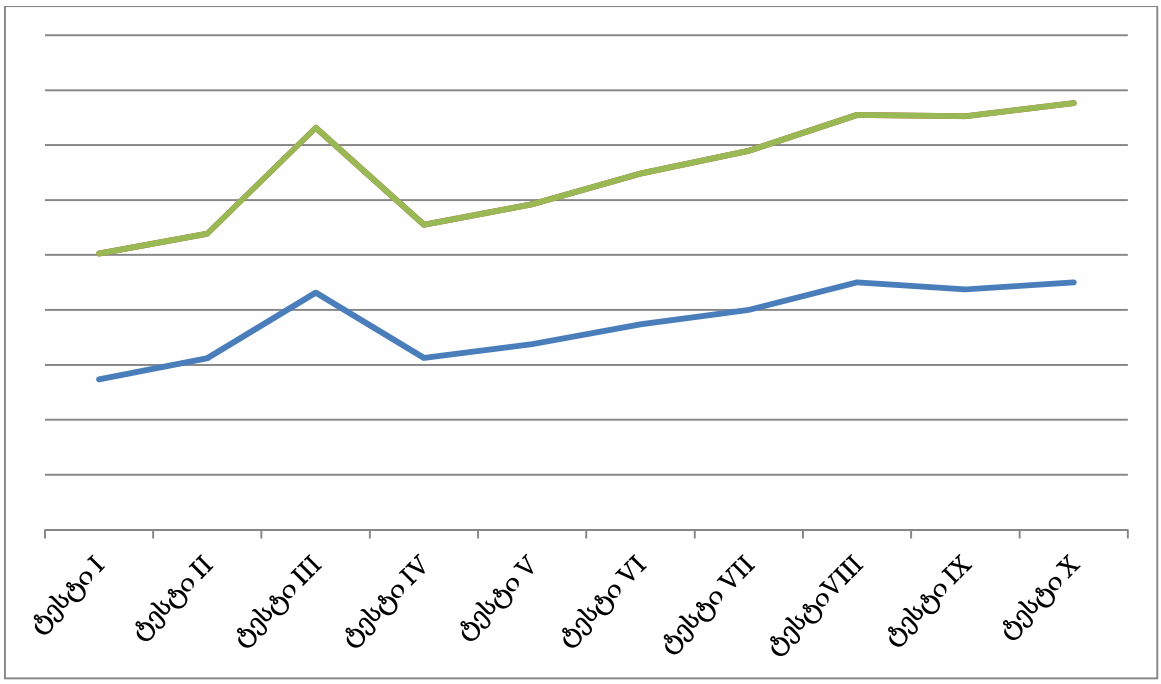

მწვანე ფერით - წარმოდგენილია საექსპერიმენტო ჯგუფის ტესტირების შედეგები (საშუალო არიტმეტიკული)

ლურჯი ფერით - მოცემულია საკონტროლო ჯგუფის ტესტირების შედეგები (საშუალო არითმეტიკული)

ცხრილში დეტალურად არის წარმოდგენილი ექსპერიმენტის მსვლელობისას სტუდენტების მიერ მიღებული ქულები.

ტესტი	ექსპერიმენტული ჯგუფი (საშუალო ქულა)	საკონტროლო ჯგუფი (საშუალო ქულა)
პრე-ტესტი	4.87	4.8
#1	5.47	4.58
#2	6.24	4.53
#3	8.63	6
#4	6.25	4.85
#5	6.75	5.10
#6	7.47	5.5
#7	8	5.79
#8	9	6.1
#9	8.75	6.3
#10	9	6.53

მესამე ტესტში (იხ. დანართი #20) სტუდენტებმა, როგორც საექსპერიმენტო, ასევე, საკონტროლო ჯგუფიდან, საკმაოდ მაღალი შედეგი აჩვენეს. როგორც მათთან გასაუბრების შედეგად გავარკვიეთ, შედეგი განპირობებული იყო იმ ფაქტით, რომ ტექსტის თემატიკა საკმაოდ ნაცნობი იყო მათთვის. აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ კითხვითი დავალებების შესრულების დროს, ლექსიკური ერთეულების

ცოდნასთან ერთად, მნიშვნელოვანია თემატიკის ცოდნაც. ნაცნობი თემატიკა და კონტექსტი ლექსიკური ერთეულების ცოდნის შემდეგ, ერთ–ერთ მთავარ, ხელისშემწყობ ფაქტორად შეიძლება ჩაითვალოს, თუმცა, ეს ჩვენი მხოლოდ ვარაუდია და დამატებით, სიღრმისეულ კვლევას საჭიროებს.

4.4. მსჯელობა

ჩატარებულმა კვლევებმა მნიშვნელოვანი ინფორმაცია მოგვცა ისეთ მნიშვნელოვან საკითხებზე, როგორებიცაა:

- **ურთიერთკავშირი შემსწავლელთა ტიპებსა და ავტონომიური სწავლის უნარს შორის**

როგორც კვლევის შედეგებმა გვიჩვენა, შემსწავლელთა ყველა ტიპს ავტონომიური სწავლის უნარის განვითარების თითქმის თანაბარი პოტენციალი აქვს.

- **ინგლისური ენის საერთაშორისო სერტიფიკატი და ტესტში შემავალი დავალებების სირთულეების განსაზღვრა**

ჩატარებული გამოკითხვის თანახმად, ინგლისური ენის საერთაშორისო სერტიფიკატი დიდი პოპულარობით სარგებლობს ახალგაზრდებს შორის, რომელთა უმრავლესობას სურს, აიღოს სერტიფიკატი, რადგან თვლის, რომ იგი დაეხმარება მათ საზღვარგარეთ წასვლასა და სწავლაში.

იმავე გამოკითხვის თანახმად, ტესტში შემავალ დავალებებს შორის (კითხვა, წერა, გრამატიკა, მოსმენა), გამოკითხულთა დიდი რაოდენობა ყველაზე რთულად წერით და მოსემენის დავალებების ნაწილების მიიჩნევს, ხოლო კითხვა და გრამატიკა გამოკითხულთა მცირე ნაწილმა მიიჩნია მხოლოდ რთულად. თუმცა, ჩატარებულმა ტესტირებამ გვიჩვენა, რომ მათ მცდარი წარმოდგენა აქვთ ტესტის დავალებებზე და მათ სირთულეებზე. როგორც აღმოჩნდა, ტესტში ყველაზე მეტ სირთულეს წერითი

და კითხვითი დავალებები ქმნის, რადგან სწორედ ტესტის ამ ნაწილებში დადასტურდა ყველაზე მეტი შეცდომა.

- **კითხვითი დავალებების შესრულებისას წარმოქმნილი პრობლემების იდენტიფიკაცია - უცხო ლექსიკური ერთეულები**

როგორც კვლევის შედეგებმა გვიჩვენა, შეცდომათა უმეტესობა უცხო ლექსიკური ერთეულებით იყო გამოწვეული. პრობლემას ქმნიდა, ასევე, ფრაზული ზმნების, იდიომების და სხვ. არასწორი ინტერპრეტაცია.

იმავეს მოწმობს ნინო ბალუაშვილის (ბალუაშვილი, 2016) მიერ ჩატარებული კვლევა, რომელიც მხატვრული ნაწარმოების კითხვის პროცესში წარმოქმნილ პრობლემებს ეხებოდა. მონაწილეთა უმრავლესობამ კვლევის ფარგლებში ჩატარებულ ინტერვიუში აღნიშნა, რომ ყველაზე დიდ სირთულეს უცხო სიტყვათა სიმრავლე და სიტყვების უცხო კონტექსტში გამოყენება ქმნიდა. ამას მოსდევდა ფრაზული ზმნები, იდიომები, მხატვრული ეპითეტები და სხვ. (გვ.161-162).

მას შემდეგ, რაც გავარკვიეთ, რომ კითხვითი დავალებები ტესტის ერთ–ერთ რთულ ნაწილს წარმოადგენდა და ეს სირთულე უცხო ლექსიკური ერთეულებით იყო ძირითადად გამოწვეული, კვლევაში მონაწილე პირებს ვთხოვეთ, უცხო ტექსტში მოენიშნათ ყველა ის უცხო საკვანძო სიტყვა, რომლებიც ტექსტის შინაარსის გაგება-გააზრებაში უშლიდათ ხელს. როგორც ვვარაუდობდით, მათ მიერ მონიშნული სიტყვათა უმრავლესობა სხვადასხვა თემატიკის სამეცნიერო ტერმინოლოგია იყო.

- **პრობლემის გადაჭრის ალტერნატიული გზების შემუშავება**

სხვადასხვა სახელმძღვანელოდან მოვიძიეთ საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდების ტესტებში გამოყენებული სხვადასხვა თემატიკის ტექსტები. ექსპერიმენტში, ასევე, გამოვიყენთ ტექსტები ისეთი ცნობილი საიტებიდან, როგორებიცაა: www.examenglish.com; www.etc.org; https.cnn.com; https.magoosh.com და მრავალი სხვ.

არჩევანი შევაჩერეთ შემდეგი თემატიკის ტექსტებზე: ფული და ბიზნესი; გეოლოგია; გეოგრაფია; მედიცინა და ფსიქოლოგია.

1) გავითვალისწინეთ რა, ფოლსისა და ციმერმანის (Folse, 2004; Zimmerman, 1997) მოსაზრება, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ აკადემიური, სამეცნიერო თემატიკის ლექსიკური ერთეულების დაუფლების ყველაზე ეფექტური გზა მათი ჯერ კონტექსტის გარეშე, ხოლო შემდეგ კონტექსტში სწავლაა, პირველი, რაც ჩვენ გავაკეთეთ, იყო **სიტყვების დეკონტექსტუალიზაცია,** ანუ ტექსტებიდან ამოვკრიფეთ ის საკვანძო სიტყვები, რომლთა ცოდნაც ტექსტის შინაარსის გაგებისა და დავალებების შესრულებისათვის აუცილებელი იყო.

2) შემდეგი ეტაპი იყო საექსპერიმენტო ჯგუფის სტუდენტებისთვის იმ საკვანძო სიტყვების ჩამონათვალის დარიგება ინგლისურენოვანი განმარტებებით, რომლებიც მათ, სავარაუდოდ, მოგვიანებით შეხვდებოდათ კითხვითი დავალებების შესრულებს დროს. მათთვის „მზა მასალის“ დარიგება გადავწყვიტეთ შემდეგი მიზეზების გამო:

ა. სტუდენტთა უმეტესობას არ შეეძლო უცხო ტექსტში საკვანძო სიტყვების იდენტიფიკაცია. დიდი ალბათობით, ისინი ტექსტიდან ამოიწერდნენ ყველა უცხო სიტყვას და უცხო სიტყვების სიმრავლე, სავარაუდოდ, მათში მუშაობის ინტერესის და მოტივაციის კლების მიზეზი გახდებოდა;

ბ. ლექსიკონზე აქტიური, ხანგრძლივი მუშაობა ანტისტრატეგიად ითვლება, რადგან:

) „ლექსიკონზე ასეთი დამოკიდებულება უკიდურესად ანელებს კითხვის პროცესს;

) აზრის გამომუშავება ხშირ შემთხვევაში მაინც არ ხდება, რადგან მონაწილეს უჭირს ლექსიკონში მოძებნილი ამდენი სიტყვის კონტექსტში სწორად მორგება;

J ეს ყველაფერი უარყოფითად მოქმედებს მკითხველის მოტივაციაზე“ (ბალუაშვილი, 2016:170).

3. როგორც ექსპერიმენტის შედეგებმა ცხადყო (გვ. 105), გარდა იმისა, რომ საექსპერიმენტო ჯგუფის სტუდენტებმა, დავალებების შესრულების თვალსაზრისით, გაცილებით უკეთესი შედეგები გვიჩვენა, საგრძნობლად გაიზარდა მათი მოტივაცია და ინტერესი კითხვის მიმართ.

შეგვიძლია, დავასკვნათ, რომ უცხო ტექსტში ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგება პრობლემას არა მხოლოდ დავალებების შესრულების თვალსაზრისით ქმნის, არამედ მოქმედებს, ზოგადად, სწავლის ხარისხზე და იწვევს მოტივაციის შემცირებას. შესაბამისად, თუ საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებზე გამსვლელ აპლიკანტებს გამოცდის წინამოსამზადებელ პერიოდში სხვადასხვა სამეცნიერო თუ ტქნიკური თემატიკის საკითხავ ტექსტებთან ერთად შევთავაზებთ კონკრეტული ტექსტის შინაარსის თავსებადი სიტყვების ჩამონათვალს/სიტყვების ნუსხას ინგლისურენოვანი განმარტებებით და შესაბამისი დავალებებით, აპლიკანტთა ლექსიკური ერთეულების ცოდნის მარაგი უფრო გამდიდრდება, რაც მათ დაეხმარება კითხვითი დავალებების შესრულების დროს, გაზრდის მოტივაციას, რაც, რასაკვირველია, სწავლის შედეგებზე და მიღწევებზე მკვეთრად აისახება.

ასე რომ, ჩვენ მიერ ჩატარებულმა კვლევებმა და ექსპერიმენტმა სრულიად გაამყარა ჩვენი ჰიპოთეზა.

დასკვნები და რეკომენდაციები

- ავტონომიური სწავლის მთავარი კონცეფცია შემდეგში მდგომარეობს: **ავტონომიური სწავლა გულისხმობს პასუხისმგებლობის აღებას საკუთარი სწავლის პროცესზე.**
- ავტონომიურ შემსწავლელს შემდეგი უნარ-ჩვევები უნდა ჰქონდეს გამომუშავებული:

თვითმენეჯმენტი;

თვითმონიტორინგი;

თვითშეფასება.

ავტონომიური სწავლის პედაგოგიური ასპექტებიდან ჩვენთვის განსაკუთრებით საყურადღებოა პროფესორ-მასწავლებლის როლი, რადგან სწორედ ის უზრუნველყოფს შემსწავლელში ავტონომიური სწავლისთვის საჭირო უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბება-განვითარებას. ჩვენ ვთვლით, რომ:

- თუ შემსწავლელი სათანადოდ არ იქნა მომზადებული ავტონომიისათვის, მის ხელთ არსებული ვერანაირი რესურსი ვერ უზრუნველყოფს მასში სწავლის პროცესში აქტიურად ჩართვის და გაცნობიერებული გადაწყვეტილებების მიღების უნარის ჩამოყალიბებას;
- **ავტონომიზაციის პროცესი გაცილებით წარმატებულია, როცა ის მასწავლებლის (ფასილიტატორის) მიერ იმართება და არა სრულიად დამოუკიდებლად;**
- ავტონომიურ შემსწავლელს საწყის ეტაპზე სწორედ მასწავლებელი ეხმარება პასუხისმგებლობის გაცნობიერების, გადაწყვეტილებების დამოუკიდებლად მიღების, კრიტიკული აზროვნების, მიზნის დასახვისა და ამ მიზნების განხორციელებისათვის საჭირო გზების შემუშავების უნარის ჩამოყალიბებაში;
- სწორედ მასწავლებლის მნიშვნელოვან როლზე მეტყველებს ავტონომიური სწავლისთვის საჭირო ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა:
  1. წახალისება (რაც მოტივაციის ზრდის ერთ–ერთი მთავარი პირობაა);
  2. ინდივიდუალური მიდგომა;

3. ინტერაქცია;
4. ობიექტური შეფასება.

სწავლაზე საუბრისას, რასაკვირველია, იგულისხმება მისი ფსიქოლოგიურ ასპექტები:

1. აზროვნების, მეხსიერების და დასწავლის ფორმები, რადგან ისინი უშუალოდ არის დაკავშირებული ლექსიკური ერთეულების ათვისებასთან;

2. თვითაქტუალიზაცია, თვითმოტივაცია, თვითდაკვირვება, თვითშეფასება, როგორც ავტონომიური სწავლის აუცილებელი პირობა;

3. ემოციის (ღელვის, შფოთვის) ფაქტორი, რადგან იგი ხშირად ახლავს თან გამოცდებს.

- **აზროვნება**, როგორც ინფორმაციის გადამუშავების უმაღლესი ფორმა, რთული, კოგნიტური პროცესია, რომლის დროსაც ისეთი ოპერაციები ხორციელდება, როგორებიცაა: ანალიზი, სინთეზი, პრობლემის გადაჭრა, დასკვნის გამოტანა და სხვ.
- საყურადღებოა **ხანგრძლივი მეხსიერების ფორმები** (დეკლარაციული, პროცედურული, სემანტიკური, ეპიზოდური), რადგან სწორედ ისინი გამოიყენება ლექსიკური ერთეულების შესწავლის დროს.
- ლექსიკური ერთეულების სიღრმისეული დასწავლა-დამახსოვრება დამოკიდებულია არა მხოლოდ მისი გამეორების და დაზეპირების ხარისხზე, არამედ უმთავრესად, გონებაში მის გააზრებულ, სიღრმისეულ, სემანტიკურ გადამუშავებაზე.
- დასწავლის ეფექტურობას განსაზღვრავს **თვითრეგულაცია,** რომელშიც აქტიურადაა ჩართული შემდეგი მეტაკოგნიტური პროცესები:

1. **მიზნების დასახვა;**
2. **დაგეგმვა;**
3. **თვითმოტივაცია;**
4. **ყურადღების კონტროლი;**
5. **სწავლის სტრატეგიების გამოყენება სწავლის მიზნების შინაარსის შესაბამისად;**
6. **თვითმონიტორინგი;**
7. **დახმარებისთვის მიმართვა;**

8. **თვითშეფასება.**

- მასწავლებელმა, იმისათვის რომ ავტონომიური სწავლა წარმატებული იყოს, უნდა იზრუნოს მოსწავლეში თავდაჯერებულობის, საკუთარი თავის რწმენის, თვითაქტუალიზაციის, დამოუკიდებლად მოქმედების და თვითშეფასების უნარის განვითარება-ჩამოყალიბებაზე.
- მიუხედავად იმისა, რომ რთულია ემოციების გაკონტროლება და ხშირად გადამეტებული შფოთვა შეიძლება გამოცდის ჩაბარების მომენტში ხელისშემშლელი ფაქტორი გახდეს, ითვლება, რომ შესაძლებელია მისი დაძლევა და კონტროლი, თუ აპლიკანტს კარგად აქვს განვითარებული თვითრეგულაციის უნარი.

ავტონომიური სწავლის მეთოდოლოგიური ასპექტებიდან ჩვენი კვლევის დაგეგმვისას გავითვალისწინეთ და გამოვიყენეთ:

- **სწავლის სტრატეგიები** (კოგნიტური; ეფექტური (ემოციურ- მოტივაციური); მეტაკოგნიტური)
- **შემსწავლელთა ტიპები და მათი ურთიერთმიმართება ავტონომიურ სწავლასთან, კითხვის სტრატეგიებთან და ლექსიკური ერთეულების სწავლასთან.** გავარკვიეთ, რომ ნებისმიერი შემსწავლელი სამივე სტილს (აუდიო, ვიზუალური, კინესთეტური) იყენებს სწავლის პროცესში, თუმცა, ერთ-ერთი მოდალობა უფრო მეტად დომინირებს. სწორედ ეს სტილი განსაზღვრავს შემსწავლელის ტიპს და გვაძლევს იმის საშუალებას, რომ სწავლის პროცესი ამა თუ იმ მოდალობისთვის შესაფერისი მეთოდით თუ აქტივობებით წარვმართოთ.
- შესაძლებელია, შემსწავლელს ორი ან სამივე მოდალობა თანაბრად ჰქონდეს განვითარებული. აქედან გამომდინარე, საუკეთესო შედეგის მისაღწევად, სწავლის მთლიანი პროცესი ისე უნდა დაიგეგმოს და წარიმართოს, რომ შემსწავლელის ყველა ტიპზე იყოს მორგებული.

აღნიშნული საკითხის შესწავლის შედეგად, დავადგინეთ, რომ შემსწავლელთა ვიზუალ და აუდიალ ტიპებს შორის ავტონომიურ სწავლასთან მიმართებით სხვაობა

უმნიშვნელოა, ხოლო კინესთეტებს შედარებით (თუმცა არც ისე მნიშვნელოვნად) უკეთესად აქვთ განვითარებული ავტონომიურად მუშაობის (სწავლის) უნარი.

- ლექსიკური ერთეულების სწავლის საუკეთესო საშუალება ვიზუალური საშუალებების გამოყენებაა და განსაკუთრებით კარგი შედეგი ვიზუალ შემსწავლელებს აქვთ;
- სიტყვებს ყველაზე კარგად (ხანგრძლივი ვადით) ენის ის შემსწავლელები იმახსოვრებენ, რომლებიც სწავლის დროს კითხვასთან ერთად იყენებდნენ ჟესტიკულაციას. ჩვენი აზრით, შედეგები ლოგიკურია, რადგან ეს სტრატეგია შემსწავლელთა ყველა ტიპს მიესადაგება.

რაც შეეხება კითხვასა და შემსწავლელა ტიპებს შორის კორელაციას, გამოიკვეთა, რომ:

- კითხვა საკმაოდ სერიოზულ პრობლემად ითვლება და მუდმივად მიმდიონარეობს კვლევები საკითხის ირგვლივ. სინტერესოა ის ფაქტი, რომ ყველაზე დიდი პროგრესი კითხვის შემსწავლელთა ტიპების გათვალისწინებით სწავლებამ აჩვენა.
- კითხვის სწავლის თვალსაზრისით, ყველაზე დიდ უპირატესობას ვიზუალები ფლობენ. რაც შეეხება აუდიალებს, მათთვის ყველაზე ეფექტური სტრატეგია ხმამაღალი კითხვაა. ხოლო რაც შეეხება კინესთეტებს, მათთვის საუკეთესო სტრატეგიად როლური თამაშები ითვლება.
- იმისათვის, რომ სწავლის პროცესი წარმატებულად განხოციელდეს, აუცილებელია, სწავლის მეთოდების, სტრატეგიების, აქტივობების ყველა შემსწავლელ ტიპზე მორგება.

სწავლის წარმატებას განსაზღვრავს შემდეგი ფსიქოლოგიური ფაქტორები:

1. შემსწავლელის გარემოს მიმართ დამოკიდებულება და მისი სწავლის მიმართ განწყობა;
2. მოტივაცია.

- შინაგანი მოტივაცია შემსწავლელის ბუნებრივი, შინაგანი ინტერესია. შინაგანად მოტივირებული ადამიანი ამა თუ იმ აქტივობაში მონაწილეობას ინტერესისა და კმაყოფილების გამო იღებს. შინაგანად მოტივირებული ადამიანისთვის თვითონ სწავლის პროცესია სიამოვნების მომგვრელი, მის მთავარ ინტერესს და მიზანს საგნის შესწავლა წარმოადგენს და არა, მაგალითად, მიღებული ქულა.
- გარეგანი მოტივაციის გამომწვევად ადამიანში გარეგანი ფაქტორები ითვლება: კონკურსი, ქულა, მასწავლებელი, სასწავლო გარემო და სხვ.
- აღიარებულია, რომ სწავლის პროცესში განვითარების ოპტიმალურ დონეს სწორედ შინაგანად მოტივირებული შემსწავლელები აღწევენ. ისინი უფრო მეტ ინტერესს, სიამოვნებას, თავდაჯერებულობას, სიმტკიცეს, კრეატიულობას და თვითშეფასების უნარს ავლენენ, ვიდრე გარეგანად მოტივირებულნი.

3. თვითშეფასება, რომელიც წარმოადგენს მოსწავლის შინაგანი მოტივაციის ამაღლების, აქტიურობის, ხარისხიანი სწავლის, მიზანდასახული ქცევის წინაპირობას. თვითშეფასების უნარი შემსწავლელებში იწვევს საკუთარი შესაძლებლობების რწმენას, რომ მათ შეუძლიათ მართონ სწავლის პროცესი დამოუკიდებლად, გააცნობიერონ სწავლის არსი, დაგეგმონ სწავლის პროცესი, დასახონ მიზნები და მათი მიღწევის გზები, გამოავლინონ საკუთარი სისუსტეები და შეიმუშავონ მათი დაძლევის გზები, შეაფასონ საკუთარი წარმატებები. ყოველივე ეს კი ზრდის საკუთარი თავის რწმენას, რაც, თავის მხრივ, ავტონომიური სწავლის მთავარი ფუნდამენტია.

4. განასხვავებენ თვითშეფასების სამ საფეხურს:

- თვითმონიტორინგი;
- თვითშეფასება;
- ხარვეზების იდენტიფიკაცია და გამოსწორება.

- **თვითშეფასების უნარი**, მისი სწორად ფორმირება, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ავტონომიური შემსწავლელებისათვის. სწორედ მისი დახმარებით შეუძლია მოსწავლეს:

- **დააკვირდეს და მართოს თავისი ქცევა, სწავლის პროცესი;**
- **დაგეგმოს ის თავისი შესაძლებლობებიდან და მიზნებიდან გამომდინარე;**
- **აღმოაჩინოს სუსტი მხარეები და იზრუნოს მათ აღმოფხვრაზე;**
- **სრული პასუხისმგებლობა აიღოს სწავლსი პროცესზე;**
- **ადეკვატურად, ეფექტურად მართოს დრო.**

- წაკითხულის გააზრება შემდეგ სამ საფეხურს შეიცავს:
  - სიტყვასიტყვითი, ანუ ფაქტობრივი ინფორმაციის გაგება;
  - დასკვნის გაკეთების უნარი;
  - კრიტიკული კითხვა.

საერთაშორისო სასერთიფიკატო გამოცდების ტესტების კითხვითი დავალებების შესრულების სირთულეებზე საუბრისას, გამოიკვეთა შემდეგი:

- ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი კითხვის სწავლებისას სწორად შერჩეული წასაკითხი მასალაა.

- წასაკითხი მასალების შერჩევის ძირითადი ფაქტორებია: ინტერესი და მოტივაცია; კითხვადობა, ანუ სირთულის დონე და თემატიკა.
- ზოგადად, კითხვა, წაკითხულის გააზრება, გულისხმობს ლექსიკური ერთეულების ცოდნას. წაკითხულის გააზრების უნარს ლექსიკური ერთეულების ცოდნის დონე განსაზღვრავს და, პირიქით, რაც მეტს კითხულობს შემსწავლელი, მით უფრო მდიდრდება მისი ლექსიკური მარაგი. და რაც მეტ ლექსიკურ ერთეულს ფლობს შემსწავლელი, მით უკეთესად კითხულობს ის;
- მთავარი **პრობლემა გამოწვეულია სხვადასხვა თემატიკის, სპეციფიკური ლექსიკური ერთეულების არცოდნით.** თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდის ტესტის კითხვითი დავალებების ნაწილში ტექსტების 82% სამეცნიერო თემატიკისაა, სრულიად ცხადი გახდება, თუ რატომ ქმნის ლექსიკური ერთეულები პრობლემას ტექსტის გაგება-გააზრების თვალსაზრისით.

- იმავეს მოწმობს TOEFL -ის ტესტის ექსპერტი, დეივიდ რესინი (Recine,D. 2016), რომელიც აღნიშნავს, რომ ერთერთი ძირითადი პრობლემა, რაც ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგებასთან დაკავშირებული პრობლემაა, აგრეთვე, **აკადემიური სიტყვები და მათი ფორმები.**
- იმისათვის, რომ შემსწავლელბმა სიღრმისეულად, საფუძვლიად შეისწავლონ ლექსიკური ერთეულები, საჭიროა მნემონიკური, კოგნიტური და მეტაკოგნიტური სტრატეგიების აქტიური გამოყენება.
- იმისათვის, რომ საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებზე გამსვლელმა აპლიკანტებმა კითხვითი დავალებები წარმატებულად შეასრულონ, საჭიროა, მათ ჰქონდეთ სხვადასხვა თემატიკის ლექსიკური ერთეულების მარაგი, რათა ზოგადი წარმოდგენა შეექმნათ ტექსტის შინაარსზე.
- წინასწარ დამუშავებული თემატური ლექსიკური ერთეულების ჩამონათვალი თავისი ინგლისურენოვანი განმარტებებით, ამდიდრებს შემსწავლელთა ლექსიკურ მარაგს სხვადასხვა დარგში.
- ჩვენ მიერ გამოყენებული სტრატეგიები (შემუშავებული დავალებები) მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს ლექსიკური ერთეულების ათვისებას.
- ენის ავტონმიური შემსწავლელთათვის უაღრესად მნიშვნელოვანია ლექსიკური ერთეულების სწავლის ისეთი სტრატეგიების გამოყენება, როგორებიცაა:

1. **აღმოჩენებით სწავლა,** რომელიც გულისხმობს შემდეგს:
   - გავაანალიზოთ, რომელი მეტყველების ნაწილია სიტყვა (არს. სახ.; ზმნა; ზედს. სახ., და სხვ.);
   - გავაანალიზოთ სიტყვის შემადგენელი ნაწილები (პრეფიქსი, ფუძე, და სხვ.);
   - შევეცადოთ და გავმიჯნოთ სიტყვის მნიშვნელობა კონტექსტის დახმარებით;
   - გამოვიყენოთ ლექსიკონი.

2 **დამახსოვრების** შემდეგი **სტრატეგიები:**

- გონებაში ვიზუალური სურათის შექმნა;
- პარაფრაზირება;
- გამეორება;
- ასოციაციის დამყარება;
- სინონიმებთან და ანტონიმებთან დაკავშირება;
- მსგავსი სიტყვების დაჯგუფება;
- ლექსიკონის წარმოება.

- სპეციფიკური, სხვადასხვა თემატიკის ლექსიკური ერთეულების ცოდნა საგრძნობლად ეხმარება შემსწავლელებს (აპლიკანტებს) ტექსტის გაგებასა და დავალებების სესრულებაში.
- ექსპერიმენტმა შედეგებმა ცხადყო, რომ ლექსიკური ერთეულების ცოდნას კითხვითი დავალებების შესრულების პროცესში, იქნება ეს წაკითხულის გააზრება, მრავლობითი შერჩევის დახურული ტიპის ტესტი (ლექსიკური ერთეულების შერჩევა), სიტყვათ წარმოება თუ ტექსტში გამოტოვებული წინადადებების ჩასმა, გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

რეკომენდაციები:

1. პროფესორ-მასწავლებლებმა უნდა იზრუნონ ინგლისური ენის თითოეულ შემსწავლელში ისეთი უნარ-ჩვევების გამომუშავებაზე, რომლებიც საჭიროა ავტონომიური სწავლისთვის;

2. ლექსიკური ერთეულების დასწავლა ეფექტურია, თუ ის ხანგრძლივ მეხსიერებაში გადადის;

3. თვითრეგულაცია უაღრესად მნიშვნელოვანია, როგორც ავტონომიური სწავლის წარმატებულად წარმართვის, ასევე, გამოცდებზე შფოთვის დონის შემცირების თვალსაზრისით.

4. იმისათვის, რომ შემსწავლელებში განვავითაროთ მეტაკოგნიტური სტრატეგიები, რათა მოხდეს მათი მაქსიმალური ჩართულობა სწავლის დაგეგმვის, მიზნების დასახვის, ამ მიზნების მიღწევისათვის საჭირო გზების ძიების, მეთოდების შემუშავების, პრობლემების იდენტიფიკაციის და გადაჭრის, თვითშეფასების პროცესში საჭიროა შემდეგი სტრატეგიებისა და მიდგომების გამოყენება:

- გონებრივი იერიში;
- შემთხვევის ანალიზი;
- დისკუსია/დებატები;
- თანამშრომლობითი, ინტერაქციული სწავლება;
- პრობლემაზე დაფუძვნებული სწავლება;
- ლოგიკური აზროვნება და სხვ.

5. საუკეთესო შედეგის მისაღწევად, სწავლის პროცესში შემსწავლელის ყველა ტიპზე მორგებული მეთოდები და აქტივობები უნდა გამოვიყენოთ.

6. იმ შემთხვევაში, თუ ვერ ხერხდება შემსწავლელთა ტიპების გამოვლენა, ლექსიკური ერთეულების სწავლის დროს, სასურველია, კითხვასთან ერთად ჟესტიკულაციის გამოყენება, რადგან ეს სტრატეგია, სწავლის ყველა სტილზეა მორგებული.

7. ვიზუალ და აუდიალ შემსწავლელებთან კითხვის სწავლების დროს, სასურველია, ისეთი სტრატეგიების გამოყენება, როგორებიცაა ჩუმი და ხმამამღალი კითხვა.

8. გაითვალისწინეთ ჩემბერსის აზრი განსაკუთრებით კითხვის სწავლების საწყის ეტაპზე. ჩუმი კითხვა, წაკითხულის ზეპირი გადმოცემა და როლური თამაშები, გარდა იმისა, რომ ენის შემსწავლელს წაკითხულის უკეთესად გააზრებაში დაეხმარება, მას უდიდეს სიამოვნებას მიანიჭებს, რაც, თავის მხრივ, კითხვის სიყვარულის წინაპირობაა; ამასთანავე, შემსწავლელთა ყველა ტიპისთვის შესაფერისი და ეფექტური.

9. მაქსიმალურად შეეცადეთ, შემსწავლელებს ისეთი გარემო შეუქმნათ, რომელიც მათ სწავლისადმი დადებით განწყობას შეუქმნის.

10. ხშირად შეაქეთ და წაახალისეთ მოსწავლეები, სტუდენტები. ეს მნიშვნელოვნად ზრდის მათ შინაგან მოტივაციას და, შესაბამისად, აუმჯობესებს სწავლის მიღწევებს.

11. გაითვალისწინეთ, სწორად გაკეთებული კომენტარი, შენიშვნა, წახალისება, შექება არის ადეკვატური თვითშეფასების ჩამოყალიბების აუცილებელი პირობა. შესაბამისად, გადამეტებული შექება, შენიშვნა თუ კომენტარი შეიძლება არაადეკვატური (მაღალი ან დაბალი) თვითშეფასების ჩამოყალიბების წინაპირობა გახდეს, რაც უარყოფითად მოქმედებს და აისახება ქცევაზე. სწორედ არაადეკვატური თვითშეფასება იწვევს მოტივაციის შესუსტებას, უარყოფით ემოციებს, კონფლიქტს, კომპლექსს და უარყოდით დამოკიდებულებას არა მარტო სწავლის, არმედ გარშემომყოფთა მიმართაც.

12. მიეცით ენის შემსწავლელებს საშუალება, ისაუბრონ წაკითხულის შესახებ; გამოთქვან საკუთარი აზრი, თუ როგორ გაიგეს ტექსტი. ეს სტრატეგია მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს წაკითხულის გააზრების უნარის გამომუშავებას.

13. კურსის დასაწყისშივე განსაზღვრეთ შემსწავლელთა ლექსიკური ერთეულების ცოდნის დონე;

14. მიაწოდეთ შემსწავლელებს სხვადასხვა თემატიკის ლექსიკური ერთეულების ჩამონათვალი გამოცდის წინამოსამზადებელ პერიოდში, რათა ზოგადი

წარმოდგენა შეექმნეთ ამა თუ იმ საკითხზე და შეძლებისგვარად აითვისონ ის სპეციფიკური ლექსიკა, რაც სხვადასხვა სფეროსთვის (მედიცინა, მეცნიერება, ბიზნესი, ასტროლოგია, გეოგრაფია და სხვა) არის დამახასიათებელი.

აპლიკანტებს, რომლების ავტონომიურად მუშაობენ გამოცდის წინა, მოსამზადებელ პერიოდში, შეგვიძლია ვურჩიოთ:

15. თავად აწარმოონ ლექსიკონები, სადაც შესული იქნება საერთაშორისო სასერტიფიკატი ტესტში გამოყენებული სხვადასხვა თემატიკასთან დაკავშირებული ის საბაზისო სიტყვები (სიტყვათა ოჯახები, დერივაციები), რომლებიც მათ ტექსტის შინაარსის გაგებაში დაეხმარება.

16. აქტიურად გამოიყენონ ლექსიკური ერთეულების სწავლის სტრატეგიები:

- მეტყველების ნაწილების გაანალიზება;
- სიტყვის შემადგენელი ნაწილების გაანალიზება;
- სიტყვის დაკავშირება სინონიმებთან და ანტონიმებთან;
- კონტექსტუალიზაცია;
- სემანტიკური რუკის შექმნა;
- ლექსიკონის წარმოება.

მიგვაჩნია, რომ ჩვენ მიერ წარმოდგენილი რეკომენდაციებით მნიშვნელოვნად დავეხმარებით საერთაშორისო სასერტიფიკატო გამოცდებზე გამსვლელ აპლიკანტებს ავტონომიური კითხვის დროს ლექსიკური ერთეულების აღქმა-გაგებით გამოწვეული პრობლემების გადაჭრაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასათიანი, ა. (2008).უმაღლესი სკოლის პედაგოგიკა. თბილისი: საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

2. ასლანიშვილი, თ. (2011). ზეპირმეტყველების სწავლებისას ფსიქოლოგიური ბარიერის დაძლევის ოპტიმალური გზები. (დისერტაცია) თელავი: იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

3. ბალუაშვილი, ნ. (2016). გააზრებული კითხვის უნარის განვითარება მხატვრული ტექსტების საშუალებით. (დისერტაცია) თელავი: იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

4. გოგიჩაიშვილი, თ. (2006). ზოგადი ფსიქოლოგიის კურსი. თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“

5. დოღონაძე, ნ. (2017). განათლების მეცნიერება. თბილისი: შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

6. ვულფოლკი, ა. (2009). განატლების ფსიქოლოგია. თბილისი: ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

7. ზურაბიშვილი, თ. (2006). თვისებრივი მეთოდები სოციალურ კვლევაში. სალექციო კურსი სოციალური მეცნიერების მაგისტრატურისათვის. თბილისი: სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი

8. იმედაძე, ი., (2007). ფსიქოლოგიის საფუძვლები. თბილისი: გამომცემლობა „მწიგნობარი“

9. იმედაძე, ი. (2005). ფსიქოლოგიის საფუძვლები. თბილისი: გამომცემლობა „ენა და კულტურა“

10. პაპუნაშილი, ნ. და ღარიბაშვილი, მ. (2016). - ღელვა, როგორც ემოციური ფაქტორი უცხო ენის შესწავლისა და შეფასების პროცესში. საერთაშორისო

11. სამეცნიერო კონფერენცია „განათლება, კვლევა, პრაქტიკა“ . შრომები. გვ. 133-138. თელავი: იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

12. უზნაძე, დ. (1940). ზოგადი ფსიქოლოგია. თბილისი

13. უზნაძე, დ. 2005. პედაგოგიური თხზულებანი. თბილისი

14. ჯანაშია, ნ., იმედაძე, ნ. და გორგოძე, ნ. (2008). განვითარებისა და სწავლის თეორიები. თბილისი: მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრი

15. წულაძე, ლ. (2008). რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები სოციალურ მეცნიერებებში. თბილისი: სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრი

16. Abisamra, N. S. (2002). Affect in language learning. Motivation. Retrieved April 3, 2009,from http://www.nadasisland.com/motivation

17. Armbruster, B. B. (2000), Put Reading First: the Research BuildingBlocks for Teaching. Third Edition, USA, National Institute for Literacy p. 41

18. Atkinson, R.C.; Shiffrin, R.M. (1968). "Chapter: Human memory: A proposed system and its control processes". The psychology of learning and motivation. Psychology of Learning and Motivation. 2: 89–195

19. Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1971). The control processes of short-term memory. Institute for Mathematical Studies in the Social Sciences, Stanford University.

20. Baddeley, A.D., & Hitch, G. (1974). Working memory. In G.H. Bower (Ed.), The psychology of learning and motivation: Advances in research and theory (Vol. 8, pp. 47–89). New York: Academic Press.

21. Baker, L., & Wigfield, A. (1999). Dimensions of children's motivation for reading and their relations to reading activity and reading achievement. Reading Research Quarterly, 34, 452-477.

22. Bandura, A. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

23. Bandura, A. (1991). Social Cognitive Theory of Self-Regulation.Organizational Behavior and Human Decision Processes 50, 248-287.

24. Beaver, M. (2012). Resources and instructional strategies effective middle school science teachers use to improve content areareading skills. Doctoral dissertation. Indiana State University, ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 3539339.

25. Benson, Ph. (1996). Concepts of autonomy in language learning. In R. Pemberton, Edward S.L. Li, Winnie, W. F. Or and Herbert D. Pierson (eds.), Taking Control. Autonomy in Language Learning (pp. 27-35). Hong Kong: Hong Kong University press

26. Benson, P. (2001). Teaching and Researching Autonomy in Language Learning. London: Longman

27. Benson, P. (2003). Learner autonomy in the classroom. In D. Nunan (Ed.), Practical English Language Teaching (p. 289-308). NY: McGraw Hill.

28. Berliner, D. C. (n.d.).THE 100-YEAR JOURNEY OF EDUCATIONAL PSYCHOLOGY.Arizona State University

29. Bernhardt, E. (2005) 'Progress and Procrastination in Second Language Reading', Annual Review of Applied Linguistics 25: 133-50.

30. Bisson M. J., van Heuven W. J. B., Conklin K., Tunney R. J. (2014). The role of verbal and pictorial information in multimodal incidental acquisition of foreign language vocabulary. Q. J. Exp. Psychol. 68, 1306–1326.

31. Black, P., and D. Wiliam. 1998. "Assessment and Classroom Learning." Assessment in Education 5(1): 7–74.

32. Bloom, B., Englehart, M. Furst, E., Hill, W., & Krathwohl, D. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. New York, Toronto: Longmans, Green.

33. Bodrova, E., & Leong, D. J. (2006). Self-regulation as key to school readiness: How early childhood teachers promotethis critical competency. In M. Zaslow & I. Martinez-Beck (Eds.), Critical issues in early childhood professionaldevelopment (pp. 203–224). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing.

34. Bredella , L. & Delanoy, W. (eds.) (1996). Challenges of Literary Texts in the Foreign Language Classroom. Gunter Narr Verlag Tubingen. Germany

35. Brockett, R. G. (1987). Life satisfaction and learner self-direction: Enhancing quality of life during the later years. Educational Gerontology, 13, 225-237.

36. Brown, D. (1994). Principles of Language Learning and Teaching. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall

37. Brown, H. D. (2000). Principles of language teaching and learning, (4th ed.). White Plains,NY: Longman.

38. Brown, H. D. (2007). Principles of language learning and teaching. New York: Pearson Education

39. Bruner, J. (1960).The Process of Education, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

40. Bruner, J. S. (1961). The act of discovery. Harvard Educational Review, 31, 21-32.

41. Bruner, J. (1966) Toward a Theory of Instruction. Cambridge, MA: Harvard University Press.

42. Bruner, J. S. (1978). The role of dialogue in language acquisition. In A. Sinclair, R., J. Jarvelle, and W. J.M. Levelt (eds.) The Child's Concept of Language. New York: Springer-Verlag.

43. Bruner, J. S. (2009). The process of education. Harvard University Press.

44. Cameron, l. (2000) ‘Measuring Vocabulary Size in English as an Additional Language’, Language Teaching Research 92(2): 145-73.

45. Candy, P. C. (1991). Self-direction for life-long learning: A comprehensive guide to theoryand practice. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.

46. Carrell, P. L., & Grabe, W. (2002). Reading. In N. Schmitt (Ed.), An introduction to applied linguistics (pp. 233-250). London: Arnold.

47. Chamot, A.U. and Rubin, J. (1994). Comments on Janie Rees-Miller's 'A critical appraisal of learner training: theoretical bases and teaching implications' : Two readers react. TESOL Quarterly, 28:4, 771-76

48. Cohen, N. J., & Squire, L. R. (1980). Preserved learning and retention of pattern analyzing skill in amnesia: Dissociation of knowing how and knowing that. Science, 210, 207–209.

49. Cohen, A. D. & Upton, T.A. (2006). Strategies in Responding to the New TOEFL Readins tasks. Monograph series MS-33. ISSN1556-9012. Princeton, USA: ETS

50. Cook, J. L., Cook, G. (2008). Child Development.Principles and Perspectives.2nd edition. Pearson.

51. Coxhead, A. (2006). Essentials of teaching academic vocabulary . Boston: Houghton Mifflin

52. Craik, F., Lockhart, R. S. (1972). Levels of processing: A framework for memory research. Verbal Language and Verbal Behaviour, 11: 671-684.

53. Comenius, J. A. (1673). The Gate of Languages Unlocked, or, A Seed-Plot of All Arts and Tongues: Containing a Ready Way to Learn the Latine and English Tongue. London: Printed by T.R. and N.T. for the Company of Stationers.

54. Dam L, Eriksson R, Little D, Miliander J, Trebbi T. Trebbi T.(1990). 'Towards a definition of autonomy', Third Nordic Workshop on Developing Autonomous Learning in the FL Classroom .Bergen: BergenUniversity

55. Deci, E. L., and Ryan, R. M. (1985). Intrinsic Motivation and Self-determination in Human behavior. New York: Plenum Press.

56. Dickinson, L. (1987), Self-instruction in Language Learning, Cambridge: CambridgeUniversity Press.

57. Dunn, R. (1983). Learning style and its relation to exceptionality at both ends of the spectrum. Exceptional Children 49(6), 496-506.

58. Dunn, R. (1990). ―Rita Dunn Answers Questions on Learning Styles.‖ Educational Leadership 48. 2: 15-19.

59. Dunn, R. & Dunn, K., (1992).Teaching Elementary Students through their Individual Learning Styles: Practical approaches for grades 3-6. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon

60. Ebbinghaus, H. (1913). A contribution to experimental psychology. New York: Teachers

61. Ellis, G. and Sinclair, B. (1989).Learning To Learn English. Cambridge

62. Field, L. (1991). Guglielmino's Self-Directed Learning Readiness Scale: Should it continue to be used? Adult Education Quarterly, 41, 100-3.

63. Finestone, P. (1984). A construct validation of the Self-Directed Learning Readiness Scale with labour education participants (Doctoral dissertation, University of Toronto, 1984). Dissertation Abstracts International, 46, 5A.

64. Fisher, M., King, J., and Tague, G. (2001). Self -directed Learning Readiness Scale. NurseEducation Today 21: 516–525.

65. Flavell, J.H. (1987). 'Speculations about the nature and development of metacognition'. In F.E. Weinert & R.H. Kluwe (Eds.), Metacognition, motivation and understanding (pp. 21–29). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

66. Freebody, P. and Anderson,C.R. (1983) 'Effects of Vocabulary Difficulty, Text Cohesion, and Schema Availability on Reading Comprehension', Reading Research Quarterly 18(2): 277-305.

67. Gardner, R. C. & Lambert, W. E. (1959). Motivational variables in second language acquisition. Canadian Journal of Psychology, 13, 266-272

68. Gardner, H (1983). Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic

69. Gardner, R. C. (1985). Social Psychology and Second Language Learning: The role of attitudes and motivation. London: Edward Arnold.

70. Gardner, H. (1993) The Unschooled Mind. London: Fontana Press

71. Gardner, D. (2013). Exploring Vocabulary. NewYork: Routledge

72. Graham, S. (1997). Effective Language Learning. Great Britain: WBC

73. Hammond, M. and Collins, R. (1991). Self-directed Learning: Critical Practice. London: Kogan Page.

74. Harmer, J. (1983). The Practice of English Language Teaching. Longman. London (UK).

75. Heath, S. B. (1984). Literacy or literate skills: Considerations for ESL/EFL learners. In P. Larson, E. L Judd, and D. S. Messerschmitt (eds.), On TESOL 84. Washington, DC: TESOL.

76. Hinlel, L. (2004). TOEFL Test Strategies. 3rd edition. USA: BARRON'S

77. Hockley W. E., Bancroft T. (2011). Extensions of the picture superiority effect in associative recognition. Can. J. Exp. Psychol. 65, 236–244.

78. Hoffman, D. M. and Heath, S. B. (1986). Inside Learners. StanfordUniversity, Stanford, CA.

79. Holec, H. (1981). Autonomy in foreign language learning. Oxford: Pergamon.

80. Holliday, A. (1994). Appropriate Methodology and Social Context. Cambridge: Cambridge University Press.

81. Huckin, T. N., Haynes, M. & Coady, J. (1993). Second language reading and vocabulary learning. Ablex Publishing Corporation

82. Hurd, S. (1998). Too carefully led or too carelessly left alone? Language Learning Journal,17, 70-74.

83. Illich, I. (1971). Deschooling Society. New York: Harper & Row

84. Joshi R. M., Aaron P. G.(2000) The component model of reading: Simple view of reading made a little more complex. Reading Psychology 21, 85 97.

85. Jung, C. G. (1971). Psychological types. Collected works of C. G. Jung, volume 6, Chapter X

86. Karoly, P. (1993). Mechanisms of self-regulation: A systems view. Annual Review of Psychology,44, 23–52.

87. Kartigheyan K. & Nirmala K. (2013) Learning style preference of English language learners. Educationia Confab, 2 (1), 134-140

88. Knowles, M. S. (1980). The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy. New York: Cambridge Books.

89. Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and development (Vol. 1). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

90. Krashen, S. (1989). We Aquire Vocabulary and Spelling by Reading. The modern Language Journal, 73. pp. 440- 463

91. Lamb, T., & Reinders, H. (Eds.). (2008). Learner and teacher autonomy: Concepts, realities, and responses. Amsterdam: John Benjamins.

92. Laufer, B. and Sim, D. D. (1985) Measuring and Explaining the Threshold Needed for English for Academic Purposes Tests', Foreign Language Annals 18(3): 405-13.

93. Lepke, H. (1977). Discovering student learning styles through cognitive style mapping. In R. Schulz (Ed.), Personalizing foreign language instruction: Learning styles and teaching options. Skokie, 111.: National Textbook Co

94. Little, D. (n.d.) Autonomy in Language Learning.In Swarbrick, A. (ed.) Teaching Modern Languages. (pp. 81-88). London and New York: The Open University

95. Little, D. (2009) "Learner autonomy in action: adult immigrants learning English in Ireland".In F. Kjisik, P. Voller, N. Aoki and Y. Nakata (eds), Mapping the Terrain of LearnerAutonomy: Learning Environments, Learning Communities and Identities, pp.51–85.Tampere: Tampere University Press.

96. Littlewood, W. (1996) "Autonomy": An Anatomy and a Framework. System, 24, 427-435.

97. Long H. B. (1991). College students' self-directed learning readiness and educational achievement. In H. B. Long & Associates, Self-directed learning: Consensus and conflict (pp. 107-122) Norman, OK: Oklahoma Research Center for Continuing Professional and Higher Education.

98. Maslow, A. H. (1962). Towards a psychology of being. Princeton: D. Van Nostrand Company.

99. Maslow, A.H. (1968). Towards a Psychology of Being. 2nd ed. New York: Van Nostrand

100. Maslow, A. H. (1970). Motivation and personality. New York: Harper & Row.

101. Mayer, R. E. (2011). Towards a science of motivated learning in technology-supported environments. Educational Technology Research and Development, 59(2), 301-308

102. Merriam, S. B., and Caffarella, R. S. (1999). Learning in adulthood: A comprehensive guide. San Francisco: Jossey-Bass.

103. Miller, G. (1956). The magical number seven, plus or minus two: Some limits on our capacity for processing information. The psychological review, 63, 81-97.

104. Milton, J. (2009). Measuring second language vocabulary acquisition. Bristol, England: Multilingual Matters

105. Myers, D. G. (1993). Exploring Psychology (2nd ed.). New-York: Worth Publishers.

106. Naiman, N., Frohlich, M., Stern, H., & Todesco, A. (1978). The good language learner, research in education No. 7. Toronto, Ontario: Institute for studies in education.

107. Nation, I. S. P. (2001). Learning vocabulary in another language. Cambridge: Cambridge UniversityPress

108. . Nation, I. S. P., & Webb, S. (2011). Researching and analyzing vocabulary. Boston, MA: Heinle

109. Nunan, D. (1996). Towards autonomous learning: some theoretical, empirical and practical issues.In R. Pemberton, Edward S.L. Li, Winnie, W. F. Or and Herbert D. Pierson (eds.), Taking Control. Autonomy in Language Learning (pp.13-27). Hong Kong: Hong Kong University press

110. O'Malley, J.M. & Chamot, A.(1990). Strategies used by Second Language Learners. Cambridge: CUP

111. Oxford, R., (1990). Language Learning Strategies: What Every Teacher should know? Boston: Heinle&Heinle Publishers

112. Parker, K. and Chaudron, C. (1987). The Effects of Linguistic Simplification and Elaborative Modifications on L2 Comprehension. University of Hawaii Working Papers in ESL, 6, 107-133.

113. Piaget, J. (1952). The origins of intelligence in children (Vol. 8, No. 5, pp. 18). New York: International Universities Press.

114. Piaget, J., & Cook, M. T. (1952). The origins of intelligence in children. New York, NY: International University Press.

115. Ponton, M. K., Carr, P. B., and Confessore, G. J. (2000).Learning conation: A psychologicalperspective of personal initiative and resourcefulness. In H.B. Long & Associates(Eds.), Practice and theory in self-directed learning (pp.65-82). Schaumburg, IL:Motorola University Press

116. Posner, F. G. (1990). A study of self-directed learning, perceived competence and personal orientation among students in an open alternative high school (Doctoral dissertation, University of Denver, 1989). Dissertation Abstracts International, 51, 813.

117. Ranson, S. ed. (1998) Inside the Learning Society. London: Cassell

118. Rees-Miller, J. (1993). A critical appraisal of learner training: theoretical bases and teaching implications. TESOL Quarterly, 27:4, 679-689.

119. Reeve, J. (2002). Self-determination theory applied to educational settings. In E. L. Deci, & R. M. Ryan (Eds.), Handbook of self-determination research (pp. 183-203). Rochester, NY: University of Rochester Press

120. Reid, J. M. (1987). The learning style preferences of ESL students. TESOL Quarterly, 21(1), 87-110.

121. Riley. P. & Zoppis, C. (1985). The Sound and Video Library. Discourse and Learning. London: Longman

122. Rogers, C. (1951). Client-centered therapy: Its current practice, implications and theory. London: Constable.

123. Rogers, C. R., Stevens, B., Gendlin, E. T., Shlien, J. M., & Van Dusen, W. (1967). Person to person: The problem of being human: A new trend in psychology. Lafayette, CA: Real People Press.

124. Rogers, C. (1983) Freedom to Learn. New York: Merrill.

125. Routman, R. (2003). Reading Essentials: the Specifics You Need to Teach Reading Well. Heinemann. Portsmouth, NH.

126. Rubin, J. (1975). What the "good language learner" can teach us. TESOL Quarterly, 9, 41-51.

127. Russell, J. W. (1988). Learner preference for structure, self-directed learning readiness and instructional methods (Doctoral dissertation, University of Missouri, 1988). Dissertation Abstracts International, 49, 1689.

128. Ryan R. M., Deci E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. Am. Psychol. 55, 68–78.

129. Ryan R. M., Deci E. L. (2017). Self-determination theory: Basic Psychological Needs in Motivation Development and Wellness. New York, NY: Guilford Press.

130. Schmitt N, Schmitt D (1995). Vocabulary notebooks: Theoretical understanding and practical suggestions. ELT J. 49(2): 133-142.

131. Schmitt, N. (1997). Vocabulary Learning Strategies. In Schmitt, N., and McCarthy, M. Vocabulary: Description, Acquisition and Pedagogy. Cambridge: Cambridge University Press.

132. Schmitt, N. (2000). Vocabulary in language teaching . Cambridge: Cambridge University Press

133. Schunk, D. H. 1989. “Social-Cognitive Theory and Self-regulated Learning.” In Self-regulated Learning and Academic Achievement: Theory, Research and Practice, ed. D. H. Schunk and B. J. Zimmerman, 83–110. New York: Springer-Verlag.

134. Schunk, D. H. & Zimmerman, B. J. (1997). Developing self-efficacious readers and writers: The role of socialand self-regulatory processes. In J. T. Guthrie & A. Wigfield (Eds.), Reading engagement: Motivating readersthrough integrated instruction (pp. 34–50). Newark, DE: International Reading Association

135. Sharpe, P.J. (2010). TOEFL IBT. 13th ed. USA: BARRON’S

136. Short, E.J., & Weisberg-Benchell, J.A. (1989). ‘The triple alliance for learning: cognition, metacognition, and motivation’. In C.B. McCormick, G.E. Miller & M. Pressley (Eds.), Cognitive strategy research: from basic research to educational applications (pp. 33–63). New York: Springer.

137. Skinner, E. A., & Belmont, M. J. (1993). Motivation in the classroom - Reciprocal effects of teacher-behavior and student engagement across the school year. Journal of Educational Psychology, 85, 571-581.

138. Skinner, B. F. (1938). The Behavior of organisms: An experimental analysis. New York: Appleton-Century

139. Smith, A. (1998). Accelerated learning in practice: Brain-based methods for accelerating motivation and achievement. Stafford, CA: Network Educational Press.

140. Smith, R. (1994). Some thoughts on the formation of the Learner Development N-SIG. Learning Learning 1/1, 1-3.

141. Stahl, S. A. (2003) ‘Vocabulary and Readability: How Knowing Word Meanings Affects Com-prehension’, Topics in Language Disorders 23(3): 241-47

142. Stephenson, J., and Laycock, M. (1993).Using learner contracts in higher education.London: Kogan Page.

143. Thurstone, L. L. (1938). Primary mental abilities. Chicago: University of Chicago Press.

144. Tight, D.G. (1997). ―The Role of Perceptual Learning Style Preferences and Instructional Method in the Acquisition of L2 Spanish Vocabulary.‖ Diss, U of Minnesota

145. Tough, A. (1971).The Adult's Learning Projects. Ontario: Ontario Institute for Education Studies.

146. Tulving, E. (1972). Episodic and semantic memory. In E. Tulving & W. Donaldson (Eds.), Organization of Memory, (pp. 381–403). New York: Academic Press.

147. Vermunt, J.D. (1989, September). The interplay between internal and external regulation of learning, and the design of process-oriented instruction. Paper presented at the Third Conference of the European Association for Research on Learning and Instruction, Madrid, Spain.

148. Vygotsky, L. S. (1962). Thought and Language. Cambridge, MA: MIT Press.

149. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: the Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press. Cambridge, MA.

150. Watkins, M. W., & Coffey, D. Y. (2004). Reading motivation: Multidimensional and indeterminate. Journal of Educational Psychology, 96, 110-118.

151. Watson, J. B. (1913). Psychology as the Behaviorist views it. Psychological Review, 20, 158–177.

152. Watson, R. 1. (1961). A brief history of educational psychology. Psychological Record, 11, 209-242.

153. Wenden, A. L. (1986). Helping Language Learners Think About Learning. ELTJ, vol. 40. 1:3-12

154. Westwood, P. (2008) What Teachers Need to Know about Reading and writing Difficulties, FirstEdition, Australia: Acer Pressp. 32

155. Wilkins, D. (1972). Linguistics in language teaching . London: Arnold

156. Yano, Y., Long, M. & Ross, S. (1994). The Effects of Simplified and Elaborated Texts on Foreign Language Reading Comprehension. Language Learning, 44 (2), 189-219.

157. Yongqi Gu, Peter (2003). Vocabulary learning in a second language: person, task, context and strategies. TESL-E J. 7(2): 1-28.

158. Zimmerman, C. B. (2009). Word knowledge: A vocabulary teacher's handbook . Oxford: OxfordUniversity Press

ელექტრონული რესურსები:

159. ბერძენიშვილი, ც. (2016). განათლების ფსიქოლოგია, განათლების კვლევები და მათი მნიშვნელობა სწავლების პროცესში. Retriewed from: http://mastsavlebeli.ge/?p=10275 17.07.2017

160. ბერძენიშვილი, ც. (2017). აზროვნების სახეები. Retriewed from:http://mastsavlebeli.ge/?p=13985 17.07.2017

161. გოქსაძე, მ. (2017). 'ღელვა მოსწავლეებს ძალებისა და ცოდნის მობილიზებაში ეხმარება" - ფსიქოლოგი მარინა გოქსაძე და ყოფილი აბიტურიენტების რჩევები მოსწავლეებს. Retrieved from: http://www.etaloni.ge/geo/main/index/2968 21.07.2017

162. ტალიაშვილი, თ. (2010). ტექსტის გაგების სტრტეგიები. htpps://semioticsjournal.wordpress.com/2010/09/21/თამარ-ტალიაშვილი-_-ტექსტი/

163. ჯანაშია, ს. (2011). სწავლის სწავლა-მეტაკოგნიცია. Retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=rzhX3_NAv3E 3. 11.2017

164. ჯაფარიძე, მ. (n.d.) სწავლის თეორიები. Retrieved from: https://www.scribd.com/doc/215439771/სწავლის-თეორიები 28.06.2017

165. Chembers, A. (2007). Thethre of Reading.Lecture at the University of Salamanca. Retrived from: http://www.aidanchambers.co.uk/theatreofreading.pdf 11.10.2017

166. ESL Glossary, (n./d.). Instrumental Motivation. Retrieved May 20, 2009, from http://bogglesworldesl.com/glossary/instrumental_motivation.htm

167. ESL Glossary, (n./d.). Integrative Motivation. Retrieved May 20, 2009, from http://bogglesworldesl.com/glossary/integrative_motivation.htm

168. Giglielmino, L. (n.d.). What is the Self-Directed Learning Readiness Scale? Retrieved from: http://lpasdlrs.com 21.04.2017

169. Huitt, W. (2001). Motivation to Learn. Retrieved May 25, 2009, from http://chiron.valdosta.edu/whuitt/col/motivation/motivate.html

170. Johann Comenius (1592–1670) - Contributions, Works - Human, Education, God, and Amos - StateUniversity.com http://education.stateuniversity.com/pages/1868/Comenius-Johann-1592-1670.html#ixzz4xuruwh23

171. Macedonia M. (2014). Bringing back the body into the mind: gestures enhance word learning in foreign language. Front. Psychol. 5:1467. Retrieved from: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4260465/ 27-07-2017

172. Mastin, L. (2010). Types of Memory. Retriewed from: http://www.human-memory.net/types.html 21.07.2017

173. Mastin, L. (2010a). Sensory Memory. Retriewed from: http://www.human-memory.net/types_sensory.html 21.07.2017

174. Mayer K. M., Yildiz I. B., Macedonia M., Von Kriegstein K. (2015). Visual and motor cortices differentially support the translation of foreign language words. Curr. Biol. 25, 530–535. Retrieved from: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25660537 27.07.2017

175. Mikulecky, B. S. (2008). Teaching Reading in a Second Language. Pearson Education, Inc. 0-13-503146-X p.5 (retrieved from: http://www.longmanhomeusa.com/content/FINAL-LO%20RES-Mikulecky-Reading%20Monograph%20.pdf , 7.02.2017)

176. Moore, I. (n.d.). What Is Learner Autonomy? Retrieved from: http://extra.shu.ac.uk/cetl/cpla/whatislearnerautonomy.html 21.04.2017.

177. Recine, D. 2016. For Teachers: ESL Vocabulary and Grammar. Lesson Plan. Retrieved from: https://magoosh.com/toefl/2016/for-teachers-esl-vocabulary-and-grammar-lesson-

plan/?utm_medium=affiliate&utm_source=eyzsD2QGsYg&siteID=eyzsD2QGsYg-hEXgGWJ3xo3RtkNArmT29Q 20.07.2017

178. Richards, C. J. (2017). Learner Autonomy in Language Teaching.Retrieved from: http://www.professorjackrichards.com/learner-autonomy-in-language-teaching/ 27.04.2017.

179. Teacher Autonomy (2014). The Glossary of Educational Reform. Retrieved from:http://edglossary.org/teacher-autonomy/ 25.06.2017

180. Vandiver, D., & Walsh, J. (n./d.). Using Autonomous Teaching Strategies to Engage Students in Learning How to Conduct Research. Retrieved June 4, 2009, from http://www.cfkeep.org/html/snapshot.php?id=33977413302266

181. Visual, Auditory, and Kinesthetic Learning Styles (VAK) Retrieved from:http://www.nwlink.com/~donclark/hrd/styles/vakt.html 18.16.2015

182. Webster's Online Dictionary, (n./d.). Motivation. Retrieved June 19,2009,from http://www.websters-dictionary-online.com/definition/motivation

183. What is autonomy? http://catalogue.pearsoned.co.uk/assets/hip/gb/pearsonhighered/samplechapter/1408205017.pdf

184. What are Learning Styles? Retrieved from: http://web.cortland.edu/andersmd/learning/Introduction.htm 14.05.2015

185. http://www.cambridgeassessment.org.uk/about-us/who-we-are/our-heritage/ retrieved: 5.07.2016

186. https://discover-fce.wikispaces.com/Reading+Strategies#Reading - Part 1 - Multiple Choice 11.09.2017

187. http://i-courses.org/docs/TOEFL%20iBT%20Summarizing.pdf

188. https://www.ieltsadvantage.com/2015/04/30/ielts-reading-multiple-choice-questions/

189. https://magoosh.com/toefl/2016/toefl-science-reading-practice/

190. http://ncp.ge/ge/stsavlis-stsavla-rogorts-kompetentsia/shesavali

191. https://www.nichd.nih.gov/publications/pubs/nrp/pages/findings.aspx

დანართების ჩამონათვალი

დანართი #1 SDLRS თვითრეგულირებადი სწავლის მზაობის შკალა

დანართი #2 განვითარების პროქსიმალური ზონა (ZPD)

დანართი #3 აბრაამ მასლოუს მოთხოვნილებათა იერარქია

დანართი #4 ალფრედ ბინეს ინტელექტის ტესტი

დანართი #5 ბლუმის ტაქსონომია

დანართი #6 VAK ტესტი

დანართი #7 ოქსფორდის სწავლის სტრატეგიების ტაქსონომია

დანართი #8 (**ერასმუს** + ის ფარგლებში კრედიტების მობილობის პროგრამის ფარგლებში ჩატარებულ გამოცდებზე გამოყენებული ტესტების ნიმუშები)

დანართი #9 კითხვარი

დანართი #10 ტესტის ნიმუში

დანართი #11 სიტყვათწარმოება

დანართი 11.1. დამხმარე მასალა

დანართი 11.2. დავალების ნიმუში

დანართი #12 მრავლობითი შერჩევის დახურული ტიპის კითხვა (ლექსიკური ერტეულების ჩასმა)

დანართი #13 მრავლობითი შერჩევის ტესტი (წაკიტხულის გააზრება)

დანართი #14 შეჯამება

დანართი #15 ტექსტში გამოტოვებული წინადადებების ჩასმა

დანართი #16 ნაწყვეტები ტესტებში შესული სხვადასხვა ტემატიკის ტექსტებიდან....

დანართი #17 უცხო სიტყვათა ჩამონათვალი ინგლისურენივანი განმარტებებით

დანართი #18 საექსპერიმენტო ჯგუფის ტესტის ნიმუში

დანართი #19 სიტყვათწარმოება და სემანტიკური რუკა

დანართი #20 ტესტი N3 და მისი შედეგები

დანართი # 21 ექსპერიმენტში გამოყენებული დავალებების ნიმუშები

დანართი # 22 ტესტირების შედეგები

დანართი #1 SDLRS თვითრეგულირებადი სწავლის მზაობის შკალა

თვითრეგულირებადი სწავლის მზაობის შკალა შეიმუშავა ლუსი გუგლიელმინომ 1977 წელს. კვლევაში მონაწილეობდა 14 ექსპერტი მოზრდილთა განათლების სფეროდან. კვლევის მონაცემებზე დაყრდნობით, გუგლიელმინომ წარმოადგინა თვითრეგულირებადი სწავლის მზაობის რვა ფაქტორი:

1. ავტონომიური სწავლისთვის მზაობა;
2. თავდაჯერებულობა;
3. ინიციატივა და დამოუკიდებლობა;
4. სწავლის სიყვარული;
5. კრეატიულობა;
6. სამომავლო ორიენტაცია;
7. არსებული ცოდნის გამოყენება;
8. პრობლემების გადაჭრის უნარი.

თვითრეგულირებადი სწავლის მზაობის შკალა შედგება 58 კითხვისგან. მაგ:

1. I'm looking forward to learning as long as I'm living.
2. I know what I want to learn.
3. When I see something that I don't understand, I stay away from it.
4. If there is something I want to learn, I can figure out a way to learn it.
5. I love to learn.
6. It takes me a while to get started on new projects.
7. In a classroom situation, I expect the instructor to tell all class members exactly what to do at all times.
8. I believe that thinking about who you are, where you are, and where you are going should be a major part of every person's education.
9. I don't work very well on my own.
10. If I discover a need for information that I don't have, I know where to go to get it.
11. I can learn things on my own better than most people.
12. Even if I have a great idea, I can't seem to develop a plan for making it work.
13. In a learning experience, I prefer to take part in deciding what will be learned and how.
14. Difficult study doesn't bother me if I'm interested in something.
15. No one but me is truly responsible for what I learn.
16. I can tell whether I'm learning something well or not.
17. There are so many things I want to learn that I wish there were more hours in a day.
18. If there is something I have decided to learn, I can find time for it, no matter how busy I am.

19. Understanding what I read is a problem for me და სხვ.
    პასუხები:

    1 = Almost never true of me; I hardly ever feel this way.
    2 = Not often true of me; I feel this way less than half the time.
    3 = Sometimes true of me; I feel this way about half the time.
    4 = Usually true of me; I feel this way more than half the time.
    5 = Almost always true of me; there are very few times when I don't feel this way.

თითოეულ კითხვაზე გაცემული პასუხების შედეგების გათვალისწინებით, ხდება ქულების გამოთვლა, რომლითაც ვლინდება შემსწავლელის თვითრეგულირებადი სწავლისადმი მზაობა ქვემოთ მოცემული სტანდარტის მიხედვით.

SDLRS-ის ქულები	**თვითრეგულირებადი სწავლისადმი მზაობა**
58-188	დაბალი
189-203	საშუალოზე დაბალი
204-218	საშუალო
219-232	საშუალოზე მაღალი
233-290	მაღალი

გამოყენებული რესურსები:

1. Bassi, L. J. & Russ-EFT, D. eds. (1997). Assessment, development, Measurement. USA: ASTD
2. http://www.lpasdlrs.com/

დანართი # 2 პროქსიმალური განვითარების ზონა (Zone of Proximal Development)

„პროქსიმალური განვითარების ზონა არის მანძილი პრობლემის დამოუკიდებლად გადაჭრის უნარის განვითარების რეალურ დონესა და მოზრდილთა მეთვალყურეობის ქვეშ პრობლემის გადაჭრის უნარის პოტენციურ განვითარებას შორის“.

(Vygotsky, 1978:86)

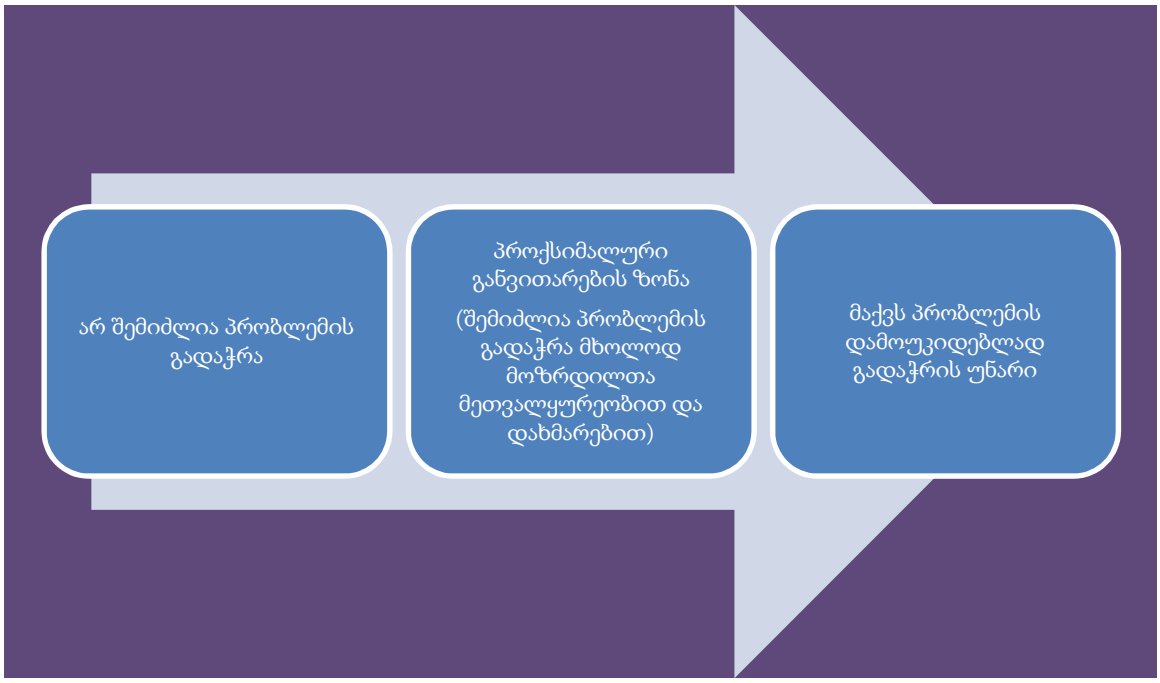

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.

დანართი #3 აბრაამ მასლოუს მოთხოვნილებათა იერარქია

მასლოუმ მოთხოვნილებათა იერარქია, რომელიც ასევე ცნობილია, როგორც მოთხოვნილებათა პირამიდა, 1943 წელს წარადგინა პუბლიკის წინაშე.

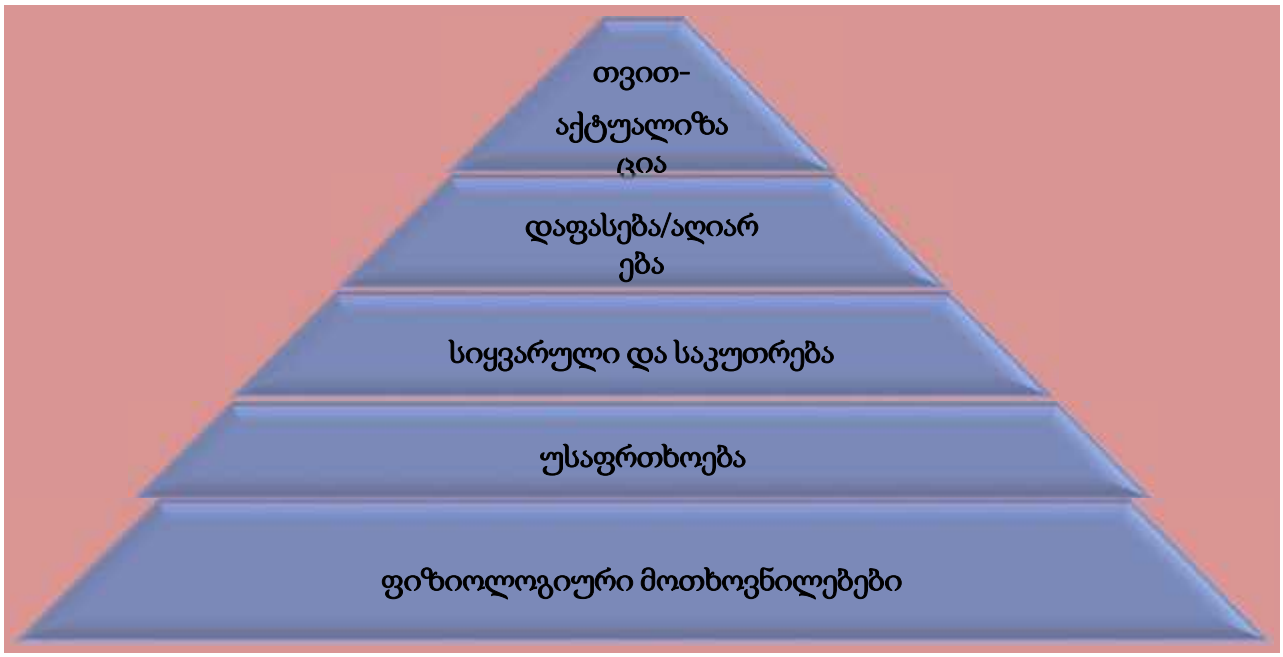

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 50 (4):370-396.

დანართი #4 ალფრედ ბინეს ინტელექტის ტესტი

ალფრედ ბინეს ინტელექტის ტესტი, რომლის პირველი ვარიანტიჩ 1905 წელს გამოვიდა, გათვლილია 3-დან 11-წლამდე ბავშვებისათვის და შეიცავს საკითხებს, რომლებიც ბავშვის განვითარებას, მის სხვადასხვა უნარებს ამოწმებს. ეს უნარებია: “Le regard” ხედვა, გამომეტყველება; ტაქტილური სტიმულით გამოწვეული რეაქცია; ვიზუალური აღქმით გამოწვეული რეაქცია; საჭმლის ცნობა; ჟესტების იმიტაცია; ვერბალური უნარები: საგნების და სურათების ცნობა-აღწერა; განსხვავებული ფორმისა და წონის საგნების შედარება; თხუთმეტ სიტყვიანი წინადადებების გამეორება; მეხსიერების გავარჯიშება; დამახსოვრებული ფიგურის ხატვა; ფიგურების თანმიმდევრული დალაგება სიდიდის, წონის მიხედვით; წინადადების შეთხზვა მოცემული სიტყვების გამოყენებით; აბსტრაქტული ტერმინების განმარტება და სხვ.

ნიმუში:

1st and 2nd Grade Level

1. **How many petals on this flower?**

- 5
- 6
- 7
- 9

2. **Rachel had the number of dogs that you see in the first box. 2 of her dogs had 4 puppies ınd 2 do had 2 puppies. They were able to find homes for 9 puppies and decided to keep the rest. Which b shows the number of puppies they kept?**

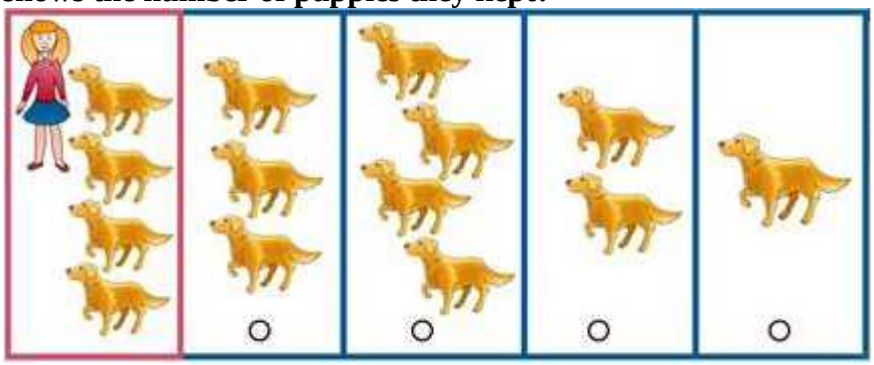

- First picture over the bubble
- Second picture over the bubble
- Third picture over the bubble
- Fourth picture over the bubble

3. **Do you see the children in the first box? Each child is the captain of his or her team. If 3 childre total play on teams, which box shows the number of children each team captain gets to p ck for h or her team?**

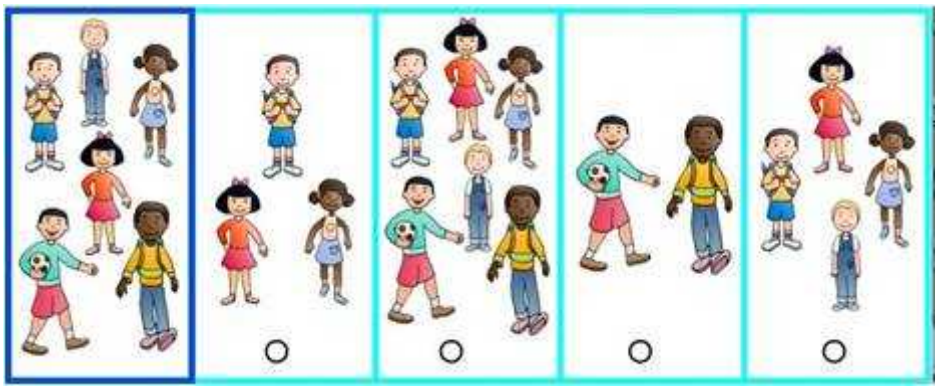

- First picture over the bubble
- Second picture over the bubble
- Third picture over the bubble
- Fourth picture over the bubble

3rd and 4th Grade Level

4. **Ask your child: "What happens to water that freezes?"**

- It becomes ice
- It is drank
- It turns to green
- It gets soft

5 **Ask your child: "Can you name three vegetables that are green?"**

- Answered correctly
- Did not answer correctly

5th and 6th Grade Level

6. **Do you see these 4 boxes? In the top row the pictures go together in a certain way. Now look at the bottom row. Do you see the empty box? Which of the 4 pictures on the side goes with the picture in the bottom box the same way the 2 pictures in the top row go together?**

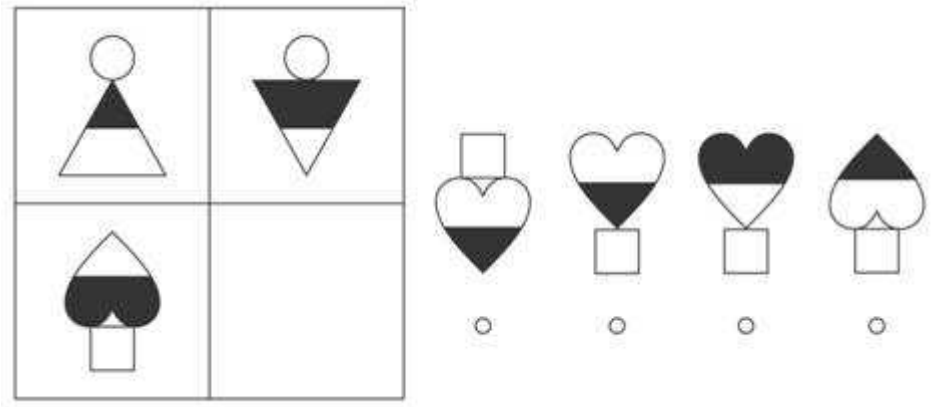

- First picture over the bubble
- Second picture over the bubble
- Third picture over the bubble
- Fourth picture over the bubble

Binet, A., (1905) New Methods for the Diangnosis of the Intellectual Level of Subnormals. L'Année Psychologique, 12, 191-244. Retrieved from: http://psychclassics.yorku.ca/Binet/binet1.htm 21.07.2017

https://www.tests.com/practice/Stanford-Binet-Practice-Test

დანართი #5 ბლუმის ტაქსონომია

ბენჯამინ ბლუმმა და მისმა კოლეგებმა შეიმუშავეს განათლების მიზნების ტაქსონომია, რომლის პირველი ნაწილიც 1956 წელს გამოქვეყნდა.

განათლების მიზნების ტაქსონომია სამ სფეროს მოიცავს:

1. კოგნიტურს;
2. აფექტურს და
3. ფსიქომოტორულს.

ბ ლ უ მ ი ს ტ ა ქ ს ო ნ ო მ ი ა		
კოგნიტური სფერო	**აფექტური სფერო**	**ფსიქომოტორული სფერო**
1. ცოდნა 2. გაგება 3. გამოყენება 4. ანალიზი 5. სინთეზი 6. შეფასება	1. აღქმა 2. რეაგირება 3. ღირებულებების გაანალიზება 4. ღირებულებათა სისტემის ორგანიზება	1. იმიტაცია 2. მანიპულაცია 3. სიზუსტე 4. ჩვევების კომბინირება 5. ნატურალიზაცია

ბლუმის ტაქსონომიის კოგნიტური სფერო

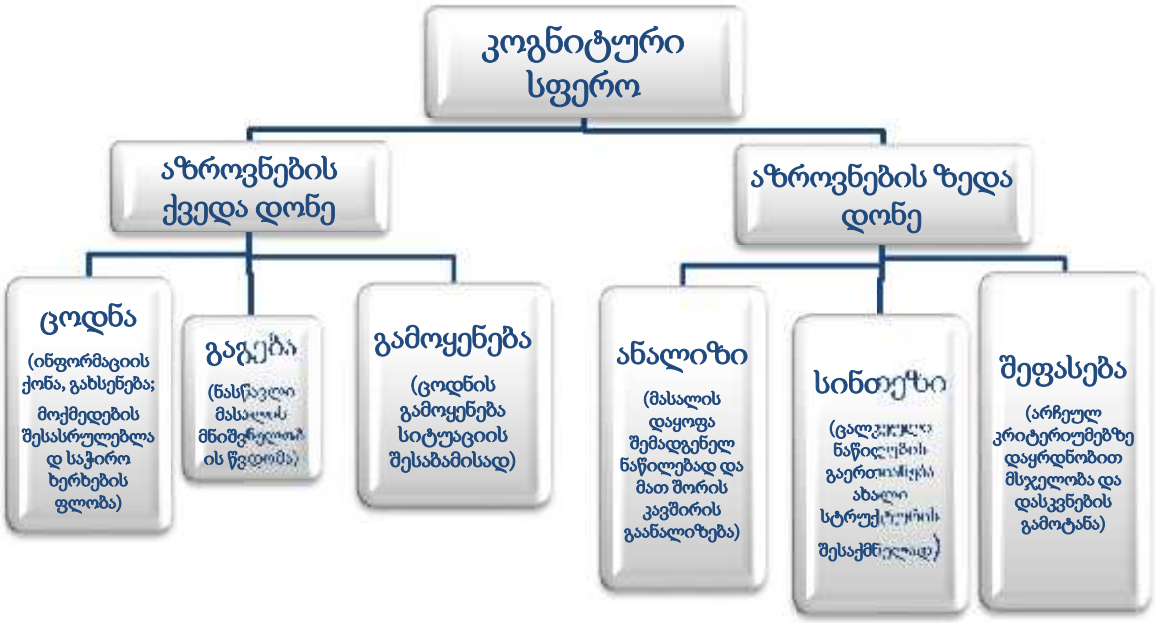

გონაშვილი, რ., (2014). განათლების მიზნების ტაქსონომია. Retrieved from: https://www.slideshare.net/RusaGonashvili/ss-38886561 21.01.2017

Bloom, B. S., Englehart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). The Taxonomy of educational objectives, handbook I: The Cognitive domain. New York: David McKay Co., Inc.

Krathwohl, D.R., Bloom, B.S., & Masia, B.B. (1964). Taxonomy of educational objectives, the classification of educational goals, handbook II: Affective domain. New York: David McKay Co., Inc

დანართი #6 VAK ტესტი

გთხოვთ, ყურადრებით წაიკითხოთ კითხვები და შემოხაზოთ სწორი ვარიანტი.

სქესი

-) მდედრობითი
-) მამრობითი

1. რისი კეთება გირჩევიათ თავისუფალ დროს?
-) წიგნის კითხვა, ფილმის ყურება
-) მუსიკის მოსმენა
-) რომელიმე სპორტული აქტივობით დაკავება, სეირნობა

2. ახალი ტექნიკის შეძენისას, პირველ რიგში:
-) ვკითხულობ ინსტრუქციას
-) ყურადღებით ვუსმენ ასისტენსტს, რომელიც დეტალურ ინფორმაციას მაწვდის ნივთის შესახებ
-) თავად მიწყებ მის „გამოცდას“. ვთვლი, ასე უკეთესად გავერკვევი

3. საყიდლებზე სიარულის დროს;
-) უკვე ვიცი (წარმოსახვაში), რისი შეძენაც მსურს
-) ვითვალისწინებ ასისტენტის, ან თანმხლები პირის (მეგობარი, ოჯახის წევრი და სხვ.) რჩევას
-) მირჩევია, მოვიზომო. მთავარია, თავი კომფორტულად ვიგრძნო ახალ სამოსში

4. კონცერტზე:
-) ვუყურებ შემსრულებლებს და თვალს ვავლებ აუდიტორიას
-) ვხუჭავ თვალებს, ასე უკეთესად შევიგრძნობ მუსიკას
-) ავტომატურად ვყვები მუსიკას (მოძრაობებით)

5. ადვილად ვიმახსოვრებ:
-) წაკითხულს, დანახულს
-) მოსმენილს
-) უშუალოდ, კეთებით

6. ადვილად ვიმახსოვრებ ადამიანს:

- ჩაცმულობით და გარეგნობით (სახე, აღნაგობა)
- საუბრის მანერით და ხმის ტემბრით
- სიარულის მანერით და მიმიკებით

7. ადვილად ვიმახსოვრებ ტელეფონის ნომრებს:

- როცა ვიწერ
- როცა მეუბნებიან, ან ვიმეორებ გაგონილ ნომერს
- როცა ვკრეფ ნომერს

8. სწავლის პროცესში:

- მიყვარს სასწავლი მასალის ჩუმად კითხვა და დასწავლა
- მიყვარს ხმამაღლა კითხვა და გამეორება, მოყოლა
- მირჩევია, ვისწავლო მეგობრენთან ერთად

9. ჩემი გაღიზიანება ადვილად შეიძლება გამოიწვიოს:

- კედლებზე, მერხებზე გაკეთებულმა „უაზრო“ წარწერებმა და ნახატებმა; ჟურნალ-გაზეთებში დაბეჭდილმა „უგემოვნო“ სურათებმა
- მეზობელმა, რომელსაც „ბოლო ხმაზე“ აქვს ჩართული როკი; ადამიანმა, რომელიც კალამს ხმაურით ათამაშებს და სხვ.
- ტანსაცმელმა, რომელშიც თავს კომფორტულად ვერ ვგრძნობ

10. როდესაც ვბრაზობ

- ჩუმად ვარ და გონებაში მიტრიალებს ის სიტუაცია და ხალხი, ვინც გამანერვიულა
- ვყვირი, ვჩხუბობ, ან ვინმეს ვუყვები და ვუზიარებ ჩემს განცდებს
- კარებს ვაჯახუნებ, ხელებს ვიქნევ და სხვ.

https://www.businessballs.com/self-awareness/vak-learning-styles-1988/

http://vark-learn.com/the-vark-questionnaire/

დანართი #7 ოქსფორდის ტაქსონომია

სწავლის სტრატეგიები

სწავლის სტრატეგიები	
პირდაპირი სტრატეგიები	**მნემონიკური სტრატეგიები** • მენტალური სურათის შექმნა (სიტყვების დაჯგუფება, კონტექსტუალიზაცია, ასოციაცია/დამუშავება) • სურათებისა და ბგერების შექმნა (წარმოსახვა, სემანტიკური რუკის შექმნა, საკვანძო სიტყვები, ბგერების დამახსოვრება) • გადამეორება (მასალის გადამეორება დროის ხანგრძლივი ინტერვალის შემდეგ) • მოქმედებაში მოყვანა (საპასუხო ფიზიკური რეაქცია)
	კოგნიტური სტრატეგიები • პრაქტიკა • ინფორმაციის მიღება და გაგზავნა • ანალიზი და დასაბუთება • ცოდნის მიღებისა და გადაცემის პროცესის სტრუქტურის შექმნა
	კომპენსატორული სტრატეგიები • გონივრული გამოცნობა/ლოგიკური მიხვედრა • შეზღუდვების საუბრისა და წერის დროს (ჟესტები, მშობლიური ენის მოშველიება, თემატიკის არჩევა, სიტყვების შეთხზვა, არაპირდაპირი საუბარი, მრავალსიტყვაობა/სიტყვაუხვობა

<table>
<tr><td rowspan="3">არაპირდაპირი სტრატეგიები</td><td>

მეტაკოგნიტური სტრატეგიები

- სწავლეზე კონცენტრირება (მიმოხილვა და დაკავშირება, ყურადღება, მოსმენა)
- სწავლის ორგანიზება-დაგეგმვა (მეტა-ლინგვისტიკა, ორგანიზება, მიზნის დასახვა, მიზნების იდენტიფიკაცია, დავალების დაგეგმვა, დროის გამონახვა მეცადინეობისთვის)
- სწავლის შეფასება (თვით-მონიტორინგი, თვით-შეფასება)

</td></tr>
<tr><td>

ემოციური სტრატეგიები

- ღელვის შესუსტება (რელაქსაცია/მედიტაცია, მუსიკა, სიცილი)
- თვით-გამხნევება (დადებითი წინადადებები, ბრძნული რისკი, თვით-დაჯილდოება-წახალისება)
- ემოციების გაკონტროლება (საკუთარი თავის ფლობა, ემოციების კონტროლი, დღიური, გრძნობების გაზიარება)

</td></tr>
<tr><td>

სოციალური სტრატეგიები

- კითხვების დასმა (გარკვევა/ დადგენა, შესწორება)
- სხვებთან თანამშრომლობა (მხარდაჭერა, ურთიერთობა ადამიანებთან, ვისთვისაც სამიზნე ენა მშობლიურია)

ემფატია (ურთიერთობის ჩამოყალიბება სხვადასხვა კულტურის წარმომადგენლებთან, სხვისი ფიქრებისა და განცდების გაგება)

</td></tr>
</table>

დანართი #8 ტესტის ნიმუშები

(ERASMUS+ ის ფარგლებში კრედიტების მობილობის პროგრამის ფარგლებში ჩატარებულ გამოცდებზე გამოყენებული ტესტების ნიმუშები)

2016 წელს გამოყენებული ტესტის ნიმუში

PART 1 LISTENING:

1) You are going to listen to a woman being asked questions about a recent holiday. Which four (4) of the problems does she mention? (each correct answer-2 points)

- Problems with the food
- Problems with money
- Problems with the journey
- Problems with other tourists
- Problems with pollution
- Problems with the weather
- Problems with the sights
- Problems with the hotel

2) Listen to the interview again and complete the sentences (each correct answer-2 points) :

1. They spent a total of ---------- ---------- in a hotel in Glasgow.
2. The hotel staff recommended ---------- ---------- ---------- which were inside.
3. They especially enjoyed the ---------- ---------- in Glasgow.
4. The woman says they should develop the ---------- ---------- system.
5. Seeing ---------- ---------- reminded the woman of another trip.
6. They didn't have enough information when their plane ---------- ----------.

. Listen to an interview of a woman who is on a diet. For questions 1-5, choose the best answer (each correct answer-1 point) :

1. Judy started the diet after

a. She realized she had to lose weight

b. She decided she needed more energy

c. Someone at a gym recommended it

2. With the diet, you need to

a. Know some facts about what you eat

b. Understand that chips are bad for you

c. Learn that junk food makes you fat

3. Judy says we should eat

a. More fruit and vegetables

b. All types of food

c. More fatty foods

4. Cream is in

a. The “Enjoyment” group

b. The same group as pasta

c. The same group as eggs

5. How many points does Judy try to get each day?

a. Five b. Nine c. Ten

PART 2 READING:

1) You are going to read an article about new types of university courses. Seven sentences have been removed from the article. Choose from the sentences A-H the one which fits each gap. There is one extra sentence which you do not need to use. (each answer - 2 points)

A Then the falling dominoes head out of the room into the streets, causing progressively larger objects to tumble.

B These were all chosen to suit the town and fit in with the people's way of life.

C Getting there involved driving along 48 kilometres of dirt roads and crossing twelve rivers.

D Iruya is situated 3000 metres above sea level and the film crew was not used to working in such conditions.

E The prop department did construct a small version on site, but most of the work was done in a studio in London.

F Added to this was the total of one hundred and thirty 'actors' who were recruited from a five neighbouring towns.

G Setting up the dominoes on the table took a team of experts three days, but took just 14 seconds to topple.

H Not so with the famous Irish drink company Guinness.

The Making of 'Tipping Point'

Many of the most expensive commercials ever made are those in which an A-list celebrity flashes a beautiful smile at the cameras. 1---------- Their recent television advertisement, the most expensive in British history, cost ten million pounds, and it features, not the rich and famous, but villagers from the mountains of Argentina.

The advertisement features a game of dominoes. It begins in a darkened room where several thousand ordinary dominoes are set up on a specially-designed table. 2 ---------- Dominoes knock over books, which in turn knock bigger household objects such as suitcases, tyres, pots of paint, oil drums and even cars. The final piece in the chain reaction is a huge tower of books. These flutter open to reveal a structure in the shape of a pint of Guinness.

The location chosen for the commercial was Iruya, a village high up in the mountains of north-west Argentina. 3 ---------- The journey there could take up to ten hours. Asked why this remote destination

was chosen for the shoot, the director said that even though it was the most difficult location they could have picked, it was perfect.

For one month, the village, population thousand, increased in size by almost thirty percent. One hundred and forty crew members descended on the village. These included the world record holders in domino toppling, Weijers Domino productions from the Netherlands. 4 ----------

Creating this film was no easy task. Preparations for filming took well over a month. Twenty six truckloads of objects were brought in. 5 ---------- They included 10,000 books, 400 tyres, 75 mirrors, 50 fridges, 45 wardrobes and 6 cars. Setting the objects up took skill and patience. They needed to be arranged so they would fall over easily, and this involved balancing them on stones. Some of the sequences had to be reshot 15 times and 24 hours of footage was captured. However, the sequence in which six cars fell over was successfully shot in just one take.

Filming in this location was not without its difficulties. Firstly, being so isolated, it was hard to obtain resources at short notice. The second problem was the high altitude. 6 ---------- It was also hard working with the villagers who had no experience of film-making. Finally, setting and resetting the props caused a good deal of frustration.

These days when CGI is all the rage, it was surprising that so little of the work was done using computer effects. The only sequence that used computer graphics was the one in which the tower of books fluttered open to reveal a pint of Guinness. 7 ---------- Even so, this was no simple matter. They had to ensure that all the books in the tower had a different appearance.

Director Nicolai Fuglsig said about the project : ‘Despite all the challenges, the cast was fantastic and it was a really amazing experience.’ Whether or not the effort put into the advert pays off is another matter entirely.

2) Read the text and answer the questions (each correct answer – 1 point):
Answer all the questions and check your answers at the end.

Social networks

Business applications

Social networks connect people at low cost; this can be beneficial for entrepreneurs and small businesses looking to expand their contact base. These networks often act as a customer relationship management tool for companies selling products and services. Companies can also use social networks for advertising

in the form of banners and text ads. Since businesses operate globally, social networks can make it easier to keep in touch with contacts around the world.

Medical applications

Social networks are beginning to be adopted by healthcare professionals as a means to manage institutional knowledge, disseminate peer to peer knowledge and to highlight individual physicians and institutions. The advantage of using a dedicated medical social networking site is that all the members are screened against the state licensing board list of practitioners. The role of social networks is especially of interest to pharmaceutical companies who spend approximately "32 percent of their marketing dollars" attempting to influence the opinion leaders of social networks.

Languages, nationalities and academia

Various social networking sites have sprung up catering to different languages and countries. The popular site Facebook has been cloned for various countries and languages and some specializing in connecting students and faculty.

Social networks for social good

Several websites are beginning to tap into the power of the social networking model for social good. Such models may be highly successful for connecting otherwise fragmented industries and small organizations without the resources to reach a broader audience with interested and passionate users. Users benefit by interacting with a like-minded community and finding a channel for their energy and giving.

Business model

Few social networks currently charge money for membership. In part, this may be because social networking is a relatively new service, and the value of using them has not been firmly established in customers' minds. Companies such as MySpace and Facebook sell online advertising on their site. Hence, they are seeking large memberships, and charging for membership would be counter productive. Some believe that the deeper information that the sites have on each user will allow much better targeted advertising than any other site can currently provide. Sites are also seeking other ways to make money, such as by creating an online marketplace or by selling professional information and social connections to businesses.

Privacy issues

On large social networking services, there have been growing concerns about users giving out too much personal information and the threat of sexual predators. Users of these services need to be aware of data theft or viruses. However, large services, such as MySpace, often work with law enforcement to try to

prevent such incidents. In addition, there is a perceived privacy threat in relation to placing too much personal information in the hands of large corporations or governmental bodies, allowing a profile to be produced on an individual's behavior on which decisions, detrimental to an individual, may be taken.

Investigations

Social network services are increasingly being used in legal and criminal investigations. Information posted on sites such as MySpace and Facebook, has been used by police, probation, and university officials to prosecute users of said sites. In some situations, content posted on MySpace has been used in court.

1. According to the text, social networks .....

a. are being used by businesses for marketing.

b. are about friendships.

c. can damage business reputations.

d. advertise on business web sites.

2. Why do advertisers like social network sites?

a. Detailed information on each user allows targeted ads.

b. They are cost-effective to advertise on.

c. Most users have high disposable income.

d. They can influence consumer behavior.

3. What does the word 'Few' at the beginning of paragraph 6 mean?

a. Hardly any b. Not any c. Some d. Only

4. What should users not do on social networks?

a. be too free with their personal information

b. download viruses

c. contact predators

d. upload copyrighted music

5. Personal information on social network sites .....

a. can be used in court

b. gives a good description of the user's personality

c. is sold to the government

d.is translated into many languages

6. Social networking is great for .....

a. groups of people separated over wide areas

b. academic organizations

c. people who write too much information about themselves

d. the law enforcement agencies

PART 3 VOCABULARY:

From the words listed below, choose the ones which best fit the space.

THE MARRIAGE CONTRACT

But it isn't so (1)..... that marriage is expensive in terms of money, as that it is expensive in terms of life (2)..... , especially when it goes wrong, as it did in the (3)..... of Mr and Mrs Stark. Mrs Stark was given a divorce because of the unreasonable behaviour of her husband. He was (4)..... to have (5)..... up a contract which he forced her to sign. (6)..... some points of view - particularly the point of view of a husband - the contract does not seem to be too bad a (7)..... In it, Mrs Stark was not allowed to mention the names of her parents or brother in the house. She could only visit her parents twice a month, the cost to be (8)..... from the household budget. She would have to return to the house in (9)..... of time to prepare Mr Stark's evening meal. Her parents could visit her once a month while he was out. If he was in, then they would have to meet somewhere else. Mrs Stark would be allowed £2 a week (10)..... money for her personal use. In the (11)..... of a death in the family, she would be allowed two days (12)..... from the house. She could spend up to five days a year away in the event of family illness. No presents for her parents were to be paid (13)..... from the housekeeping.

Mrs Stark was (14)..... a divorce, but Mr Stark appealed against the decision. It cost him £6,000 in legal fees, much more than it cost him to get married in the first (15)..... "

01. often great much hard

02. now itself then however

03. event instance time case

04. said considered described enabled

05. made written done drawn

06. To With At From

07. idea thing number theme

08. taken met earned lifted

09. best most plenty hours

10. as for in to

11. cause occasion event happening

12. away holiday leave departure

13. out to for with

14. granted awarded let presented

15. time example point place

PART 2: WORD FORMATION

Complete with a word formed from those in the list.

Agriculture in Australia

Traditionally, Australia was (1) ---------- for producing wheat and wool, but times have changed in (2) ---------- years, with many farmers (3) ---------- to be more diverse in their crop and livestock range. It is now quite common to see farms with more exotic fruit and vegetables. Farmers are (4) ---------- to sell their produce locally nowadays, but rather to the factories in the cities. As a result, farms are now large-scale (5) ---------- where thousands of tones of crops are (6) ----------.

Another aspect that is different nowadays is irrigation. In the past, farmers would just flood the fields but now it is common to see sprinkler systems everywhere. This means that more water is (7) ----------, which has been helpful with the drought that has severely impacted the (8) ---------- of the farms in the (9) ---------- states of the country.

Hopefully, the (10) ---------- the farmers have shown in recent times will continue.

1. FAME …….

2. RECENTLY …….

3. ELECT …….

4. LIKE …….

5. PRODUCE …….

6. CULTIVATE …….

7. CONSERVATION …….

8. MAJOR …….

9. SOUTH …….

10. CREATE ……..

Part 4 GRAMMAR:

1) I am sure I would have regretted it if I …… to take the job.
   a. would agree
   b. did agree
   c. had agreed
   d. would have agreed

2) Jack's parents …… and so I am sure they would love to go to the exhibition.
   a. like very much Picasso's paintings
   b. like Picasso's paintings very much
   c. much Picasso's paintings like
   d. much like Picasso's paintings

3) When Sam was a small child, he …… spend hours every day playing with stones in the garden.
   a. used
   b. would
   c. was
   d. should

4) When you open your new account, you _____ a personal identification number.
   a. will be given
   b. will have been given
   c. should have had
   d. will give

5) I'm going to walk to work _____ get fit.
   a. so
   b. to
   c. in

6) The mountain ____ we climbed yesterday was the highest mountain in Britain!
   a. what
   b. where
   c. which

7) Paul drove too fast. Now he’s in trouble with the police.

a. If Paul didn’t drive too fast, he wouldn’t be in trouble with the police.

b. If Paul hadn’t driven too fast, he wouldn’t be in trouble with the police.

c. If Paul hadn’t drive too fast, he wouldn’t have been in trouble with the police.

8) Report this sentence correctly. Tom said ‘I’m going to London tomorrow.’

Five days later you say...

a. Tom said he is going to London the following day.

b. Tom said he was going to London the following day.

c. Tom said he was going to London tomorrow.

9) Talk to your mum about the problem. I’m sure she ___ understand.

a. will be

b. is going to

c. ‘ll

10) Which sentence means: I don’t think he’ll help us?

a. I bet he’ll help us.

b. I expect he’ll help us.

c. I doubt if he’ll help us.

Listening Section

Task I. Listen to the recording. Then write the words you hear in the correct blanks. (2 points to each question; total - 20 points)

Guest: Hi. I have a (1)_____ for tonight.
Hotel Clerk: And your name?
Guest: It's Nelson. Charles Nelson.
Hotel Clerk: Okay. Mr. Nelson. That's a room for five, and . . ….
Guest: Excuse me? You mean a room for five dollars? I didn't know the special was so good.

Hotel Clerk: No, no, no. According to our records, a room for five guests was (2)_____ under your name.

Guest: No. No. Hold on. There must be some (3)_____.
Hotel Clerk: Okay. Let's check this again. Okay, Mr. Charles C. Nelson for tonight . . .
Guest: Ah. There's the problem. My name is Charles Nelson, not Charles C. Nelson. [*Uhh*] You must have two (4)_____ under the name.
Hotel Clerk: Okay. Let me check this again. Oh. Okay. Here we are.
Guest: Yeah.
Hotel Clerk: Charles Nelson. A room for one for the 19th . . .
Guest: Wait, wait! It was for tonight. Not tomorrow night.

Hotel Clerk: Hum. Hum. I don't think we have any rooms for tonight. There's a (5)_____ going on in town, and uh, let's see. Yeah, no rooms.
Guest: Ah come on! You must have something. Anything.

Hotel Clerk: Well. We do have some rooms under (6)_____ with just a roll-a-way bed. [*U-hh*] None of the normal (7)_____ like a TV or working shower or toilet.
Guest: Ah man. Come on. There must be something else.
Hotel Clerk: Well. Let, let me check my computer here. Ah!
Guest: What?

Hotel Clerk: There has been a (8)_____ for this evening. A honeymoon suite is now available.

Guest: Great. I'll take it.

Hotel Clerk: But I'll have to charge you two hundred fifty dollars for the night.

Guest: Ah. Man. I should get a discount for the (9)_____.

Hotel Clerk: Well. The best I can give you is a ten percent discount plus a ticket for a free continental breakfast.

Guest: Hey. Isn't the breakfast free anyway?

Hotel Clerk: Well, only on weekends.

Guest: I want to talk to the manager.
Hotel Clerk: Wait, wait, wait Mr. Nelson. I think I can give you an additional 15 percent (10) _____ and I'll throw in a free room for the next time you visit us.
Guest: That I'll be a long time.

Task II. Listen to the conversation and answer the questions. (1 point ; total - 5 points)

11. How much does the father owe his son in allowance?

A. three dollars
B. thirteen dollars
C. thirty dollars

12. Why hasn't the father given his son allowance?
A. because he didn't remember to do it
B. because he doesn't have any money now
C. because his son already has money

13. When does the father usually give his son money?
A. on Friday
B. on Saturday
C. on Sunday

14. Where does the man get money to pay his son?
A. in his bedroom
B. at the bank
C. from the bookstand

15. Choose one thing the boy does NOT mention about how he will spend his money
A. He will buy some toys
B. He will save some of it.
C. He will give part to the needy

Reading and Structure

Task III. You are going to read a magazine article about John Prince, a dancer, dance teacher and choreographer. Six sentences have been removed from the article. Choose the most suitable sentence from the list A-G for each part (16-21) of the article. There is one extra sentence which you do not need to use. (2 points for each question; total -12 points)

Career success in the arts

John Prince, famous dancer and choreographer, gives advice on how to succeed in a career in the arts.

I asked John how he got started and what requirements there are. "Well, to be a professional dancer it's useful to have had acting lessons or some background in drama. If you want to succeed in musical theatre you have to have a good singing voice as well. When you approach an agent you should take a portfolio with your CV, your statistics sheet and some good photos and reviews of past performances. You'll need dance clothes, ballet shoes, tap shoes, and even roller skates depending on what kind of show you are going to go for."

16 _____

"Of course, you need to be extremely fit if you want to be a professional dancer. I dance or move about for about six hours a day. There are great health benefits to being a dancer. I can eat a lot of pasta without gaining weight because dancing increases your metabolism so much."

17. _____

John has a very busy schedule in the next few months. He took time out to speak to me today from the making of a pop video to promote N-ergy's latest record. "I choreographed the dance routine for the boys and they only had 2 days in which to learn it! I am going to be working on a video for another well known band - but that's top secret. Next month I'll be touring Spain in a production of a musical that was written by a friend of mine, Michaela Evans.

18. _____

As for the future, I've come to realise that I would never be content to be just a chorus dancer - I'm too much of an individual for that. Like all artists I'd love to become a household name by writing and choreographing my own musicals."

John was born in Jamaica to a Jamaican father and a Scottish mother but the family emigrated to England 20 years ago. "I have a little sister I adore, who is also training to be a dancer." How does it feel to have someone else following in your footsteps?

19. _____

Has he much more to learn, I wondered. "I've spent an incredible amount of my life training to get where I am. I went to college for two years in England, I trained for six months in Paris and about eight months in America. But you never really stop training or learning your art."

20. _____

So, would you say it's been plain sailing? "I feel I've been lucky to a degree; many people hit problems breaking into the arts. It can be a vicious circle really. You can't become a member of Equity, which is the actors' and dancers' union, without good contracts. and you can't get good contracts without being a member of Equity. My advice to people who want to get into the arts would be to go out into the world, and try everything else first.

21. _____

What has a dance career done for you as a person? "Thanks to dancing, I've visited and performed in 23 countries so far. This has opened my eyes to the world, and I've been able to understand issues like racism and inequality from a wider perspective.

Hopefully this has enabled me to become a better and more tolerant person as a result. "So all in all I'm really happy to be a dancer!"

A It's fine, but I try not to give out too much advice as it gets irritating!
B And if nothing you like comes out of it, then come back and be an actor or dancer.
C Without a strict daily timetable like this you find yourself wasting too much time.
D After that it's back to England to start a new term of dance classes.
E When it comes to coping with stress, I find that exercise helps me to cope with my problems, so I stay in good shape mentally as well.
F Like any profession where you're always travelling, you tend to acquire something new almost every day.
G Being fully equipped with all this stuff beforehand makes it easier when you go for auditions.

Task IV Word Formation

For questions 32 – 41 read the text below. Use the word given in capitals at the end of each line to form a word that fits in the same line. There is an example at the beginning (0). (1 point for each question; 10 points).

A MEMO FROM THE MANAGING DIRECTOR

I have to bring a matter to your (0) attention .	ATTEND
Unfortunately we have received a lot of (22) …….	COMPLAIN
from customers about late (23) ……. of parcels.	DELIVER
I have come to the (24) …… that the new system	CONCLUDE
we introduced last month is a complete (25) ……..…. .	FAIL
This seems to be due to a (26) …… of factors,	COMBINE
but one of the most important ones is that some (27) ……	EMPLOY
are not very responsible. The union (28) ……. say it’s	REPRESENT
not the workers but the (29) ……. who are at fault.	MANAGE
What is clear is that we have to improve (30)…..……..	COMMUNICATE
within the company. Nowadays there’s a lot of (31) …….	COMPETE
in the messenger service industry and we can’t afford to be less than the best.	

Task V. Read the text below and decide which answer A, B, C or D best fits each space. There is an example given at the beginning (0). (1 point for each question; total - 10 points)

The Price of Fame

Charlotte Church looks like a (0) ...A..... teenager, but she is far from average. She has an amazing voice. Her fans stand in (32) ..... for hours to get tickets for her concerts and she is often on television. Charlotte's singing (33) ..... began when she performed on a TV show at the age of 11. The head of a record company was so impressed by her voice that he (34) ..... her up on the spot. Her first album rose to number one in the charts. Charlotte still attends school in her home town when she can. (35) ..... , she is often away on tour for weeks at a time. She doesn't miss out on lessons, though, because she takes her own tutor with her! She (36) ..... three hours every morning with him. Her exam results in all the (37) ..... she studies are impressive. But how does she (38) ..... with this unusual way of life? She (39) ..... that she has the same friends as before. That may be true, but she can no longer go into town with them because everybody stops her in the street to ask for her (40) ..... . It seems that, like most stars, she must learn to (41) ..... these restrictions and the lack of privacy. It's the price of fame!

0. A normal	B usual	C ordinary	D natural
32. A rows	B queues	C ranks	D files
33. A profession	B job	C labour	D career
34. A signed	B wrote	C made	D picked
35. A Although	B While	C For	D However
36. A takes	B utilises	C spends	D uses
37. A titles	B materials	C subjects	D lessons
38. A cope	B adjust	C bear	D tolerate
39. A denies	B refuses	C insists	D complains
40. A signature	B autograph	C sign	D writing
41. A look down on	B make do with	C put up with	D run out of

Task VI. Read the passage and choose the correct answer from below: (1 point to each question; total - 10 points)

The Alaska pipeline starts at the frozen edge of the Arctic Ocean. It stretches southward **(2)** across the largest and northernmost state in the United States, ending at a remote ice- free seaport village nearly 800 miles from where it begins**. It** is massive in size and extremely complicated to operate.

The steel pipe crosses windswept plains and endless miles of delicate tundra that tops the frozen ground. It weaves through crooked canyons, climbs sheer mountains, plunges over **(7)** rocky crags, makes its way through thick forests, and passes over or under hundreds of rivers and streams. The pipe is 4 feet in diameter, and up to 2 million barrels (or 84 million gallons) of crude oil can be pumped through it daily.

Resting on H-shaped steel racks called "bents," long sections of the pipeline follow a zigzag course high above the frozen earth. Other long sections drop out of sight beneath spongy or rocky ground and return to the surface later on. The pattern of the pipeline's up-and-down route is determined by the often harsh demands of the arctic and subarctic climate, the **(14)** tortuous lay of the land, and the varied compositions of soil, rock, or permafrost(permanently frozen ground). A little more than half of the pipeline is elevated above the ground. The remainder is buried anywhere from 3 to 12 feet, depending largely upon the type of terrain and the properties of the soil.

One of the largest in the world, the pipeline cost approximately $8 billion and is by far the biggest and most expensive construction project ever **undertaken** by private industry. In fact, no single business could raise that much money, so 8 major oil companies formed a consortium in order to share the costs. Each company controlled oil rights to **particular** shares of land in the oil fields and paid into the pipeline-construction fund according to the size of its holdings. Today, despite enormous problems of climate, supply shortages,
(24) equipment breakdowns, labor disagreements, treacherous terrain, a certain amount of mismanagement, and even theft, the Alaska pipeline has been completed and is operating.

Practice Questions

42. The passage primarily discusses the pipeline's
A. operating costs
B. employees
C. consumers
D. construction

43. The word "it" in line 3 refers to
A. pipeline
B. ocean
C. state
D. village

44. According to the passage, 84 million gallons of oil can travel through the pipeline each
A. day
B. week
C. month
D. year

45. The phrase "Resting on" in paragraph 3 is closest in meaning to
A. Consisting of
B. Supported by
C. Passing under
D. Protected with

46. The author mentions all of the following as important in determining the pipeline's route EXCEPT the
A. climate
B. lay of the land itself
C. local vegetation
D. kind of soil and rock

47. The word "undertaken" in the last paragraph is closest in meaning to
A. removed
B. selected
C. transported
D. attempted
48. How many companies shared the costs of constructing the pipeline?

A. 3
B. 4
C. 8
D. 12

49. The word "particular" in the last paragraph is closest in meaning to
A. peculiar
B. specific
C. exceptional
D. equal

50. Which of the following determined what percentage of the construction costs each member of the consortium would pay?
A. How much oil field land each company owned
B. How long each company had owned land in the oil fields
C. How many people worked for each company
D. How many oil wells were located on the company's land

51. Where in the passage does the author provide a term for an earth covering that always remains frozen?
A. Line 2 B. Line 7 C. Line 14 D. Line24

Task VII Read the passage and choose the correct answer from below: (2 point to each question; total - 20 points)

Earthquakes in Mexico

Situated atop three of the large tectonic plates that constitute the earth's surface, Mexico is one of the most seismologically active regions on earth.

Most of the Mexican landmass rests on the westward moving North American plate. The Pacific Ocean floor off southern Mexico, however, is being carried northeast by the underlying motion of the Cocos plate. Ocean floor material is relatively dense; when it strikes the lighter granite of the Mexican landmass, the ocean floor is forced under the landmass, creating the deep Middle American trench that lies off Mexico's southern coast. The westward moving land atop the North American plate is slowed and **crumpled** where it meets the Cocos plate, creating the mountain ranges of southern Mexico. The **subduction** of the Cocos plate accounts for the frequency of earthquakes near Mexico's southern coast. As the rocks constituting the ocean floor are forced down, **they** melt, and the molten material is forced up through weaknesses in the surface rock, creating the volcanoes in the Cordillera Neovolcánica across central Mexico.

Areas off Mexico's coastline on the Gulf of California, including the Baja California Peninsula, are riding northwestward on the Pacific plate. Rather than one plate subducting, the Pacific and North American plates grind past each other, creating a slip fault that is the southern extension of the San Andreas fault in California. Motion along **this fault** in the past pulled Baja California away from the coast, creating the Gulf of California. Continued motion along this fault is the source of earthquakes in western Mexico.

Mexico has a long history of destructive earthquakes and volcanic eruptions. In September 1985, an earthquake measuring 8.1 on the Richter scale and centered in the subduction zone off Acapulco killed more than 4,000 people in Mexico City, more than 300 kilometers away. Volcán de Colima, south of Guadalajara, which erupted in 1994, is Mexico's most active volcano. El Chichón, in southern Mexico, underwent a violent eruption in 1983. Paricutín in northwest Mexico began as puffs of smoke in a cornfield in 1943; a decade later the volcano was 2,700 meters high. Although dormant for decades, Popocatépetl and Ixtaccíhuatl ("smoking warrior" and "white lady," respectively, in Náhuatl) occasionally send out puffs of smoke clearly visible in Mexico City, a reminder to the capital's inhabitants that volcanic activity is near. Popocatépetl showed renewed activity in 1995 and 1996, forcing the evacuation of several nearby villages and causing concern by seismologists and government officials about the effect that a large-scale eruption might have on the heavily populated region nearby.

52. What is the topic of this passage?

a. earthquakes in Mexico
b. seismological activity in Mexico
c. the subduction of tectonic plates

53. What can be inferred from the first paragraph?

a. Mexico has more earthquakes and volcanic eruptions than most other countries.
b. Mexico has some earthquakes and few volcanic eruptions.
c. Mexico has fewer earthquakes than most other countries.

54. In the second paragraph, what is the meaning of the word "crumpled"?

a. flattened
b. smoothed
c. buckled

55. In the second paragraph, what is the meaning of the word "subduction"?

a. the rising of one plate
b. the lowering of one plate
c. one plate is forced to sink below and under another plate

56. In the second paragraph, what does the word "they" refer to?

a. molten material
b. rocks
c. tectonic plates

57. In the last paragraph, what is NOT the meaning of the word "destructive"?

a. damaging
b. beneficial
c. harmful

58. What is the source of earthquakes in Western Mexico?

a. thesubduction of the Pacific and North American plates
b. movement of the Cocos plate
c. an extension of the San Andreas fault

59. In the third paragraph, what do the words "this fault" refer to?

a. a slip fault that is an extension of the San Andreas fault
b. theCocos plate fault
c. the Pacific plate fault

60. Why does the author provide the information in the last paragraph?

a. to support the statement that Mexico is seismologically active
b. to keep people from traveling to Mexico
c. to show how dangerous earthquakes and volanoes are

61. Where does the sentence -- "The motion of these three plates causes earthquakes and volcanic activity." -- best belong?

a. at the end of the second paragraph
b. at the beginning of the first paragraph
c. at the end of the first paragraph

Task VIII .There are four underlined sections in the texts below. Select the one which is wrong. (1 point to each question; total - 13 points)

62. A variation (A) of collodion photography was the tintype, which (B) captured images on a black or (C) dark brown metal plate instead (D) from on glass.

63. In cases of (A) minor injury to (B) the brain. Amnesia is likely (C) to be a temporarily (D) condition.

64. The system (A) of chemical symbols, first devised about 1800 gives a concise and instantly (B) recognizable description of a (C) element or (D) compound.

65. The fact that (A) white light is light composed of (B) various wavelengths may be demonstrating (C) by dispersing a beam of such (D) light through a prism.

66. Over (A) the course of history, much (B) civilizations developed their own (C) number systems (D).

67. In the United States during the Second World War, each (A) trade unions and (B) employers avoided federal limits on wages by (C) offering employees (D) nontaxable medical benefits.

68. Philosophy is the study (A) of the nature of reality, knowledge, existent, (B) and ethics (C) by means (D) of rational inquiry.

69. Poems vary in length (A) from (B) brief lyric poems to narrative (C) or epic poems, which can be as broad in scope than (D) a novel.

70. The population of California more than (A) doubled during the (B) period 1940-1960, creating problems in road-building and provide (C) water for its arid southern section (D).

71. Although based it on (A) feudal models, the colony of Pennsylvania developed (B) a reputation for (C) a progressive political (D) and social outlook.

72. Hard and resistant to corrosion, bronze is traditionally used in bell casting and is the
A B
material used widely most for metal sculpture.
C D

73. The Appalachian Mountains formation a natural barrier between the eastern seaboards
A B
and the vast lowlands of the continental interior of North America.
C D

დანართი # 9 კითხვარი

გთხოვთ, ყურადღებით წაიკითხოთ ქვემოთ მოცემული კითხვები და გასცეთ პასუხები:

1. გსმენიათ თუ არა ინგლისური ენის საერთაშორისო სასერთიფიკატო გამოცდების შესახებ?
   -) დიახ
   -) არა
2. დადებითი პასუხის შემთხვევაში მიუთითეთ, რომელი გამოცდის შესახებ გაქვთ ინფორმაცია?

- TOEFL
- IELT
- FCE

3. რომელ სერთიფიკატს აიღებდით თქვენი სამომავლო მიზნებიდან გამომდინარე?
   -) TOEFL
   -) IELT
   -) FCE

4. თქვენი აზრით, რაში დაგეხმარებათ აღნიშნული სერთიფიკატი?
   -) საზღვარგარეთ წასვლაში
   -) საუნივერსიტეტო გამოცდების ჩაბარებაში
   -) ინგლისური ენის ცოდნის დონის გაღრმავებაში
   -) სხვა (გთხოვთ, მიუთითოთ, თუ განსვავებული ვერსია გაქვთ) ----------
5. გაძლევთ თუ არა არსებული ინგლისური ენის სასწავლო პროგრამები (სასკოლო/ საუნივერსიტეტო), სპეციალური გადამზადების გარეშე, საკმარის ცოდნას საერთაშორისო სასერთიფიკატო გამოცდის ჩასაბარებლად?
   -) დიახ
   -) არა
6. როგორ ფიქრობთ, ტესტის რომელი ნაწილია უფრო რთული?
   -) მოსმენა
   -) კითხვა (უცხო ტექსტი და მასთან არსებული დავალებები)
   -) გრამატიკა
   -) წერა (წერილი, მოხსენება, არგუმენტირებული ესე და სხვ.)

დანართი # 10 ტესტის ნიმუში (წინა-საშუალო დონე)

Part 1. Listening

1. **Listen to a college professor and a student discussing her course. Listen carefully and fill in the blanks.**

Prof. Smith: Thanks for making the time to come and see me. As you know there are a couple of things I think we need to discuss about your ---------- in the course.
Angelina: Yes, I know, I'm glad you could make the time.
Prof. Smith: Not a problem. It's really part of my job to make sure everyone ---------- in the course is getting as much out of it as they can. If we just look at this spreadsheet which outlines your assessment results so far, you can see that while your grades were ---------- fine - certainly in the average for the year group as a whole - towards the end of Semester One they've started to drop off a bit.
Angelina: Yeah. Yes I see. I must admit that I had to take a fortnight off just after mid Semester break, and I really felt that the work I missed in those two lab ----------have made it really hard for me to understand some of the underlying material required for the rest of the course.
Prof. Smith: Well, thanks for being so honest, Angelina… I think we're going to have to put some, think about putting some ---------- in place, so that by the end of year assessments you're going to have a fair chance of passing.
Angelina: Well, yeah, thanks Professor Smith, I couldn't agree more but I must admit I'm at the point ---------- I don't really know where to start to get on top of this.

Part 2. Reading and Use of English

2. **Read the text and questions below.**

For each question, mark the correct letter A, B, C or D.

Jacques-Yves Cousteau was an explorer, ecologist, filmmaker, inventor and conservationist. He was a man, who spent nearly his whole life underwater exploring the hidden depths of the ocean and who did more to educate the world about the mysteries of the deep sea than any other

scientist before or since. He was born in June, 1910 in the village of Saint-André-de-Cubzac, in south western France. Jacques was a sickly boy and spent much of his time in bed, reading books and dreaming about a life at sea. In 1220, Jacques' family moved to New York and he was encouraged to start swimming to build up his strength. This was the beginning of his fascination with water and the more he learnt through his own experiences, the more passionate he became about "looking through nature's keyhole". Nevertheless, his career in underwater exploration came about by accident. After entering France's naval academy and travelling around the world, he was involved in an almost fatal car accident that left him seriously injured with two broken arms. He began swimming in the Mediterranean Sea to strengthen his arm muscles as part of his recovery process and rediscovered his love of the ocean. Cousteau developed a pair of underwater breathing apparatus to allow him to stay underwater for long periods of time. His experiments led to the development of the first Aqua-Lung which was a great commercial success. During World War II, he worked for the French Resistance and experimented with underwater photographic equipment. He helped to get rid of German mines and was awarded the Legion D'Honneur and the Croix de Guerre medals for his bravery. In 1942, he filmed his first underwater film Sixty Feet Down. It was 18 minutes long and was entered in the Cannes Film Festival.

1) What is the writer trying to do in the text?

A) teach readers how to make films

B) explain how Jacques-Yves Cousteau has made a lot of money

C) introduce readers to the filmmaker Jacques-Yves Cousteau

D) describe particular films directed by Jacques Cousteau

2) Being a child, Cousteau had ....

A) strong will

B) bright mind

C) heart attacks

D) 3) In a car accident he ...

A) burnt both of his arm

B) broke his extremities

C) injured his leg

D) hurt his eyes

4) Cousteau developed underwater breathing equipment

A) to extend his underwater investigations

B) to gain fame

C) to achieve commercial success

D) having no certain goals

5) During World War II Cousteau collaborated with ...

A) Polish resistance movement

B) German antifascists

C) American troops

D) underground resistance fighters in France delicate health

3. **Read the text below and choose the correct word (A, B, C or D) for each space**

London Parks

London is famous (1) ... its parks and gardens. Some of them belong to the Crown (2) ... they are all open to the public and the entrance is free of charge. In St James's Park you can watch and (3) ... swans, ducks, geese and other water birds. Hyde Park (4) ... to be a hunting ground and is still popular with horse riders.

Those (5) ... like a good argument should go to the Speakers' Corner to listen to individuals (6) ... their speeches on various subjects. Regent's Park now houses London Zoo and open-air theatre where Shakespeare's plays are staged (7) ... summer. Not (8) ... the parks are in the city centre. Greenwich and Richmond are located in the suburbs. All these areas of green give the city dwellers an excellent (9) ... to enjoy some peace and quiet (10) ... from traffic and crowded streets.

1. A) by B) for C) from D) with

2. A) because of B) unlike C) despite D) but

3. A) feed B) eat C) breed D) lead

4. A) should B) ought C) used D) have

5. A) who B) whose C) which D) whom

6. A) doing B) giving C) taking D) talking

7. A) to B) at C) in D) on

8. A) each B) whole C) every D) all

9. A) chance B) knowledge C) account D) source

10. A) apart B) about C) away D) around

4. Complete the sentences with the correct form of the words in capitals.

- I need to ---------- my knowledge of classical music. (BROAD)
- I love all forms of ----------, including ballet and opera. (ENTERTAIN).
- Phantom of the Opera is a ---------- music show. (SENSATION).
- During her ----------, the girl lived in Australia. (YOUNG)
- The mid-20th century saw the ---------- of pop music. (ARRIVE)
- Bollywood movies achieved huge ---------- in the 1990s. (POPULAR)
- You need to ---------- your muscles if you want to become a bodybuilder. (STRONG)
- The money they get from donations will ---------- them to buy more equipment. (ABLE)
- Thieves sometimes target people at concerts ----------, so be with your wallets. (CARE)
- Watching old movies is my mum's idea of ----------. (HAPPY)

Part 3. Grammar

Find the mistakes in the following letter and correct them.

Dear Mr. Jackson

I write to you to say how angry I am with the state of the road outside my house. It's a really mess. A few days ago my neighbor has got the back wheel of her car stuck in one of the huge holes outside my gate. She was really upset and we will had to get two people from the garage to pull her out.

Why have we got these holes in the road? Well, because of the terrible weather we have late with all those ice and snow. But that was for two months.

So why haven't you done anything about it? You should send a road repair team around here as soon as possible. It will also be a good idea if you were better prepared in the future so you could get things done more quick.

I hope hearing from you very soon about this problem.

Part 4. Writing

You are going away for the long weekend with your friend, Gina.

Write an e-mail to her. In your e-mail, you should offer to buy the bus tickets before you travel

suggest what bus to catch arrange to meet Gina at the bus station.

Write 35-45 words.

დანართი # 11 სიტყვათწარმოება

დანართი # 11.1. დამხმარე მასალა

Noun Suffixes	*Verb Suffixes*	*Adjective Suffixes*	*Adverb Suffixes*
-ment movement government agreement	-ate associate educate appreciate	-able/ible comfortable acceptable incredible	-ly gracefully slowly professionally
-ity/ty community society possibility	-en happen sweeten broaden	-al national formal personal	-ward/wards backwards towards inward
-age shortage usage baggage	-ify simplify satisfy purify	-ful beautiful harmful awful	-wise Otherwise likewise
-tion/ -sion population contribution explosion conclusion	-ish accomplish polish publish	-ic basic scientific historic	
-ness happiness politeness kindness	-ize/ise memorize realize advertise	-ish foolish childish selfish	
-ry robbery entry bravery		-ive creative attractive passive	
-al approval proposal removal		-less homeless careless helpless	
-ance/ ence, -ancy /-ency existence intelligence arrogance pregnancy agency		-ian -ese Canadian Georgian Japanese Chinese	
-ship hardship friendship partnership		-ous famous nervous dangerous	
-dom freedom kingdom boredom		-y rainy dirty funny	
-acy legacy accuracy diplomacy		-ary customary momentary revolutionary	
-er/or singer director sailor		-ed tired excited confused	
-hood childhood neighborhood motherhood		-ing exciting confusing tiring	

დანართი # 11. 2. დავალების ნიმუში

PART 4: WORD FORMATION

Complete with a word formed from those in the list.

Unwelcome Guests

Throughout east London, new buildings go up, and unwanted tenants move in, often before the new ones arrive. The story of Richard Glanville is one example. He explains:

"The flat was just what we wanted and we thought we were lucky to get it. We snapped it up quickly. The (01) ..... were still here when we moved in, and in the first few months we had no sign of our new neighbours. But then they started to introduce themselves. Our (02) ..... were first aroused when our dog started chewing up the edges of the carpet in our bedroom. We thought he was just being deliberately (03) ..... In fact he was trying to alert us to what lay underneath the floorboards.

"We realised there was something seriously wrong when we were woken up at four in the morning by a scratching sound. It seemed to be coming from the wall between the bedroom and the living room. It was a (04) ..... sound - sharp nails tearing up the cavity walls and racing along underneath the floorboards.

"We called in the local health office, and a private firm. The (05) ..... were ripped up and a programme of poisoning was carried out. Well, the scratching at night stopped. But the idea of our new home was ruined. It didn't feel like a home any longer. In the end we just wanted to get out."

In some parts of the capital, there has been an 80 per cent increase in the number of (06) ..... There has been a huge increase in the number of (07) ..... restaurants. More rubbish seems to get dumped in the streets than ever before, and that doesn't help.

Developers want to get people in as fast as possible, often before the building has been completed and the drains properly connected. As a result the rats can sometimes be in there ready and waiting for the new (08) ..... to move in.

Unfortunately, a lot of people have an `out of sight, out of mind' policy towards rodents just because they are (09)..... But they pretty soon make their presence felt if nothing is done about them. Rats love house-hunting and they don't pay rent.

01. BUILD .....

02. SUSPECT .....

03. DESTROY .....

04. NERVE .....

05. FLOOR .....

06. SIGHT .....

07. TAKE .....

08. OCCUPY .....

09. GROUND .....

Smaller Families

Over the past two hundred years the family in the western world has changed (10) ..... In the 18th century, families were restricted by high rates of infant (11)..... and by epidemics of smallpox and cholera which carried off children (12) ..... With the 19th century, and improved health and hygiene, families of 10, 12 and 14 children became commonplace. The (13)..... of effective means of contraception, increased (14) .....and expectations of higher living standards meant that, at the beginning of this century, the nuclear family became the norm. Despite divorce, the nuclear family - mum and dad and two kids and a television set - has remained the ideal to which most people have aspired. Now, however, a completely new family unit has come on the scene, and dad is no part of it. It consists simply of mother and child.

The new family unit was greeted in the British popular press under the title, Virgin Birth. Of course, it isn't. It's artificial insemination, and is sought by women who seek (15) ....., not through the Almighty, but through medical science. According to one report: "Many single women (just how many is not specified) want a child without the direct involvement of a man either in its conception or in its (16) ..... Artificial insemination by donor (AID) is a simple, cheap and (17) ..... popular means for them to achieve pregnancy."

10. DRAMA .....

11. MORTAL .....

12. SALE .....

13. ARRIVE .....

14. URBAN .....

15. MOTHER .....

16. BRING .....

17. INCREASE .....

https://www.scribd.com/document/175014303/Paper-3-Use-of-English-ONLY-PART-4-Word-Formation-with-Answers

დანართი # 12 მრავლობითი არჩევანის შემცველი დახურული ტიპის ტესტი (ლექსიკური ერთეულების ჩასმა)

ტესტის ნიმუში (FCE)

From the words listed below, choose the ones which best fit the space.

THE MARRIAGE CONTRACT

But it isn't so (1)..... that marriage is expensive in terms of money, as that it is expensive in terms of life (2)..... , especially when it goes wrong, as it did in the (3)..... of Mr and Mrs Stark. Mrs Stark was given a divorce because of the unreasonable behaviour of her husband. He was (4)..... to have (5)..... up a contract which he forced her to sign. (6)..... some points of view - particularly the point of view of a husband - the contract does not seem to be too bad a (7)..... In it, Mrs Stark was not allowed to mention the names of her parents or brother in the house. She could only visit her parents twice a month, the cost to be (8)..... from the household budget. She would have to return to the house in (9)..... of time to prepare Mr Stark's evening meal. Her parents could visit her once a month while he was out. If he was in, then they would have to meet somewhere else. Mrs Stark would be allowed £2 a week (10)..... money for her personal use. In the (11)..... of a death in the family, she would be allowed two days (12)..... from the house. She could spend up to five days a year away in the event of family illness. No presents for her parents were to be paid (13)..... from the housekeeping.

Mrs Stark was (14)..... a divorce, but Mr Stark appealed against the decision. It cost him £6,000 in legal fees, much more than it cost him to get married in the first (15)..... "

01. often great much hard

02. now itself then however

03. event instance time case

04. said considered described enabled

05. made written done drawn

06. To With At From

07. idea thing number theme

08. taken met earned lifted

09. best most plenty hours

10. as for in to

11. cause occasion event happening

12. away holiday leave departure

13. out to for with

14. granted awarded let presented

15. time example point place

https://zolafce.wordpress.com/2011/10/07/use-of-english-part-1/

დანართი # 13 მრავლობითი არჩევანის შემცველი ტესტი (წაკითხულის გააზრება)

ტესტის ნიმუში

Read the text and answer all the questions.

Robert Capa

1. Robert Capa is a name that has for many years been synonymous with war photography.

2. Born in Hungary in 1913 as Friedmann Endre Ernő, Capa was forced to leave his native country after his involvement in anti government protests. Capa had originally wanted to become a writer, but after his arrival in Berlin had first found work as a photographer. He later left Germany and moved to France due to the rise in Nazism. He tried to find work as a freelance journalist and it was here that he changed his name to Robert Capa, mainly because he thought it would sound more American.

3. In 1936, after the breakout of the Spanish Civil war, Capa went to Spain and it was here over the next three years that he built his reputation as a war photographer. It was here too in 1936 that he took one of his most famous pictures, The Death of a Loyalist Soldier. One of Capa's most famous quotes was 'If your pictures aren't good enough, you're not close enough.' And he took his attitude of getting close to the action to an extreme. His photograph, The Death of a Loyalist Soldier is a prime example of this as Capa captures the very moment the soldier falls. However, many have questioned the authenticity of this photograph, claiming that it was staged.

4. When World war II broke out, Capa was in New York, but he was soon back in Europe covering the war for Life magazine. Some of his most famous work was created on 6th June 1944 when he swam ashore with the first assault on Omaha Beach in the D-Day invasion of Normandy. Capa, armed only with two cameras, took more than one hundred photographs in the first hour of the landing, but a mistake in the darkroom during the drying of the film destroyed all but eight frames. It was the images from these frames however that inspired the visual style of Steven Spielberg's Oscar winning movie 'Saving Private Ryan'. When Life magazine published the photographs, they claimed that they were slightly out of focus, and Capa later used this as the title of his autobiographical account of the war.

5. Capa's private life was no less dramatic. He was friend to many of Hollywood's directors, actors and actresses. In 1943 he fell in love with the wife of actor John Austin. His affair with her lasted until the end of the war and became the subject of his war memoirs. He was at one time lover to actress Ingrid Bergman. Their relationship finally ended in 1946 when he refused to settle in Hollywood and went off to Turkey.

6. In 1947 Capa was among a group of photojournalists who founded Magnum Photos. This was a co-operative organisation set up to support photographers and help them to retain ownership of the copyright to their work.

7. Capa went on to document many other wars. He never attempted to glamorise war though, but to record the horror. He once said, "The desire of any war photographer is to be put out of business."

8. Capa died as he had lived. After promising not to photograph any more wars, he accepted an assignment to go to Indochina to cover the first Indochina war. On May 25th 1954 Capa was accompanying a French regiment when he left his jeep to take some photographs of the advance and stepped on a land mine. He was taken to a nearby hospital, still clutching his camera, but was pronounced dead on arrival. He left behind him a testament to the horrors of war and a standard for photojournalism that few others have been able to reach.

9. Capa's legacy has lived on though and in 1966 his brother Cornell founded the International Fund for Concerned Photography in his honor. There is also a Robert Capa Gold Medal, which is given to the photographer who publishes the best photographic reporting from abroad with evidence of exceptional courage. But perhaps his greatest legacy of all are the haunting images of the human struggles that he captured.

1 Why did Capa change his name?
a. To hide his identity
b. Because he had been involved in protests
c. To sound more American
d. Because he had to leave Hungary

2 Capa originally wanted to be

a. A photojournalist
b. A writer
c. American
d. A protestor

3 Capa went to Spain to

a. fight in the civil war.
b. build his reputation.
c. have a holiday.
d. take photographs.

4 Capa's famous picture Death of a Loyalist Soldier

a. was taken by someone else.
b. was definitely genuine.
c. wasn't even taken in Spain.
d. cannot be proven genuine or staged.

5 When World War II broke out Capa

a. went to New York.
b. swam ashore on Omaha Beach.
c. went to Europe.
d. went to Normandy.

6 A mistake meant that

a. only one hundred of Capa's photographs were published.
b. Capa lost both of his two cameras.
c. Capa's images inspired an Oscar winning movie.
d. Most of Capa's images of the D-Day landing were destroyed.

7 Capa's private life was

a. less dramatic than his professional life.
b. spent mostly in Hollywood.
c. very glamorous.

d. spent in Turkey.

8 Capa wanted his work to

a. be very famous.
b. show how glamorous war can be.
c. show the true horror of war.
d. make lots of money.

9 Which sentence best paraphrases paragraph 5?

a. Capa had a tragic private life and was never able to settle down and find happiness.
b. Despite having many good friends and lovers, Capa always put his work first.
c. Capa wanted to make friends with important people in Hollywood so that he could move into the movie industry.
d. Capa's private life was very complicated. He could not choose between the two women he loved, so he went off to work in Turkey.

10 Which sentence best paraphrases paragraph 4?

a. Capa never tried to avoid danger. He risked his life to take photographs of the D-Day invasion, but then destroyed most of them.
b. Capa took some of his most famous photographs during the D-Day invasion, but most were tragically destroyed in an accident.
c. Capa only kept the best eight D-Day photographs as the others were out of focus. These inspired the visual style of a Hollywood film.
d. Capa left Europe when the war broke out and went to take his most famous photographs of the D-Day invasion.

დანართი # 14 შეჯამება

დავალების ნიმუში

TOEFL: Read the text and answer all the questions.

Robert Capa

1. Robert Capa is a name that has for many years been synonymous with war photography.

2. Born in Hungary in 1913 as Friedmann Endre Ernő, Capa was forced to leave his native country after his involvement in anti government protests. Capa had originally wanted to become a writer, but after his arrival in Berlin had first found work as a photographer. He later left Germany and moved to France due to the rise in Nazism. He tried to find work as a freelance journalist and it was here that he changed his name to Robert Capa, mainly because he thought it would sound more American.

3. In 1936, after the breakout of the Spanish Civil war, Capa went to Spain and it was here over the next three years that he built his reputation as a war photographer. It was here too in 1936 that he took one of his most famous pictures, The Death of a Loyalist Soldier. One of Capa's most famous quotes was 'If your pictures aren't good enough, you're not close enough.' And he took his attitude of getting close to the action to an extreme. His photograph, The Death of a Loyalist Soldier is a prime example of this as Capa captures the very moment the soldier falls. However, many have questioned the authenticity of this photograph, claiming that it was staged.

4. When World war II broke out, Capa was in New York, but he was soon back in Europe covering the war for Life magazine. Some of his most famous work was created on 6th June 1944 when he swam ashore with the first assault on Omaha Beach in the D-Day invasion of Normandy. Capa, armed only with two cameras, took more than one hundred photographs in the first hour of the landing, but a mistake in the darkroom during the drying of the film destroyed all but eight frames. It was the images from these frames however that inspired the visual style of Steven Spielberg's Oscar winning movie 'Saving Private Ryan'. When Life magazine published the photographs, they claimed that they were slightly out of focus, and Capa later used this as the title of his autobiographical account of the war.

5. Capa's private life was no less dramatic. He was friend to many of Hollywood's directors, actors and actresses. In 1943 he fell in love with the wife of actor John Austin. His affair with her lasted until the end of the war and became the subject of his war memoirs. He was at one time lover to actress Ingrid Bergman. Their relationship finally ended in 1946 when he refused to settle in Hollywood and went off to Turkey.

6. In 1947 Capa was among a group of photojournalists who founded Magnum Photos. This was a co-operative organisation set up to support photographers and help them to retain ownership of the copyright to their work.

7. Capa went on to document many other wars. He never attempted to glamorise war though, but to record the horror. He once said, "The desire of any war photographer is to be put out of business."

8. Capa died as he had lived. After promising not to photograph any more wars, he accepted an assignment to go to Indochina to cover the first Indochina war. On May 25th 1954 Capa was accompanying a French regiment when he left his jeep to take some photographs of the advance and stepped on a land mine. He was taken to a nearby hospital, still clutching his camera, but was pronounced dead on arrival. He left behind him a testament to the horrors of war and a standard for photojournalism that few others have been able to reach.

9. Capa's legacy has lived on though and in 1966 his brother Cornell founded the International Fund for Concerned Photography in his honor. There is also a Robert Capa Gold Medal, which is given to the

photographer who publishes the best photographic reporting from abroad with evidence of exceptional courage. But perhaps his greatest legacy of all are the haunting images of the human struggles that he captured.

Which THREE sentences best summarise the passage?

A. Capa's work tried to show the beauty within the horror of war, that's why so many photographers have tried to copy his work.
B. From his earliest years Capa was active in political journalism and reporting. This often got him into trouble with the authorities.
C. Capa was not afraid to get close to his work and often risked his life to ensure that his photographs were as good as they could be.
D. Capa wanted to have a glamorous life style and so he made friends with Hollywood film stars and even had a film, 'Saving Private Ryan' made about him.
E. Capa was deeply committed to trying to stop war and he left behind him a legacy that continued to support and inspire other photojournalists to continue this work.
F. Capa had always wanted to be as American as possible, so after the war he changed his name and went to live in America.

დანართი #15 ტექსტში გამოტოვებული წინადადებების ჩასმა

დავალების ნიმუში

FCE Reading and Use of English Part Six: Gapped Text

You are going to read a magazine article about a type of fruit. Six sentences have been removed from the article on the left. Choose the most suitable sentence from the list A-G on the right for each part (1-6) of the article. There is one extra sentence.

Tongue Trickster

Never mind the tongue twister – here's the tongue trickster Frank Parsons reports on the craze for a strange type of fruit.

Imagine drinking a glass of pure, freshly-squeezed lemon juice with nothing added. It's enough to turn your stomach.

1 ----------

I watch as one-by-one they down the drink, tentative at first, and then smiling broadly as they declare, "It tastes just like grandma's lemonade."

Fifty or so people crowd around a table on the rooftop terrace of Larry's small but swish apartment. I edge my way forward and arrive at the table that positively groans with the array of food piled high. 2 ----------

My host appears at my shoulder, and says, "Here, have this." This turns out to be a small red berry about the size of a blueberry, but slightly elongated, the shape of a coffee bean.

He looks at the expression on my face. "It's known as the miracle fruit. Just put it in your mouth," he instructs, "and chew it slightly to separate the pulp from its seed.3 ----------

I obey his command and then discreetly spit the remains into my handkerchief while his glance is averted.

"Done?" he asks, turning back to me. I nod. He grabs a glass of the lemon juice from a passing waiter and offers it to me. "Now drink." I take a small sip, and close my eyes. The guests are right.4 ----------

My host states knowingly I have experienced first-hand the phenomenon of the Synsepalum Dulcificum, or the Miracle Fruit. This small berry has the amazing effect of causing bitter or sour foods to taste as sweet as sugar candy. 5 ----------

When it comes into contact with acidic foods, like vinegar, it starts to behave like a sweetener.

A native fruit of West Africa, the fruit was discovered by western explorers around 1725. 6 ----------

Left uncultivated, the miracle fruit grows in bushes reaching six metres in height. It produces crops twice yearly, usually after the rainy season, and has attractive white flowers.

Despite being around for centuries it is only in recent years that the miracle fruit has been cultivated as a potential sweetener.

There has been some albeit limited interest from the diet food industy.Not only that – the fruit can aid patients receiving medical treatment that may leave an unpleasant taste in the mouth.

A. These range from wedges of fruit, strong cheeses and pickles to plates of Brussel sprouts.

B. It's like I've been transported back to childhood, sitting on the porch with Grandma and her delicious homemade pop.

C. According to scientists the result happens because of a protein called miraculin.

D. Then push it around your mouth like you'd do with a piece of gum for about sixty seconds.

E. Yet that is what the guests of host, Larry Walters, are given on their arrival at one of his tasting parties in an upmarket district of New York.

F. Not everyone is a fan of the berry's strange effect, however.

G. They first noticed its distinctive property when they saw local people chewing the berry before a meal.

https://www.flo-joe.co.uk/fce/students/tests/part1.htm

დანართი # 16 ნაწყვეტები ტესტებში შესული სხვადასხვა თემატიკის ტექსტებიდან

****

P1: Volcanic fire and glacial ice are natural enemies. Eruptions at glaciated volcanoes typically destroy ice fields, as they did in 1980 when 70 percent of Mount Saint Helens ice cover was demolished. During long dormant intervals, glaciers gain the upper hand cutting deeply into volcanic cones and eventually reducing them to rubble. Only rarely do these competing forces of heat and cold operate in perfect balance to create a phenomenon such as the steam caves at Mount Rainier National Park.

P2: Located inside Rainier's two ice-filled summit craters, these caves form a labyrinth of tunnels and vaulted chambers about one and one-half miles in total length. Their creation depends on an unusual combination of factors that nature almost never brings together in one place. The cave-making recipe calls for a steady emission of volcanic gas and heat, a heavy annual snowfall at an elevation high enough to keep it from melting during the summer, and a bowl-shaped crater to hold the snow.

****

Walmart is taking another run at breaking into the Indian market -- this time by writing a fat check.

The retail giant is reportedly in talks to invest up to $1 billion in Flipkart, the top e-commerce firm in a market that Walmart has repeatedly failed to crack.

Both companies declined to comment on negotiations.

But the rationale for a deal is compelling: Walmart (WMT) would gain access to 1.3 billion consumers in a market where it currently has very limited operations. Flipkart would get the cash it needs to fend off a pack of hungry rivals.

****

Derived from the penicillium mold, penicillin is one of the most powerful antibacterial agents ever developed. Penicillin and its derivatives have saved countless millions of lives by reducing

once lethal infections to the status of minor inconveniences. Countless others have kept limbs that once would have needed amputating to stop the spread of an infection because penicillin stopped that spread in its tracks. The history of the discovery of such a wondrous medicine is long and complicated, but the man who normally gets the credit for discovering it is Alexander Fleming, who published papers on penicillin in 1928. It is well-known that several others, including a French medical student and a Costa Rican scientist, had noted the mold's antibacterial properties prior to Fleming. However, it was Fleming who drew the attention of the Western scientific establishment to the mold, and whose work eventually led to penicillin being developed into a potent medicine.

დანართი # 17 უცხო სიტყვათა ჩამონათვალი ინგლისურენოვანი განმარტებებით

Key business English terms

writing a fat check: giving someone a lot of money, usually in exchange for a large purchase, or as a form of investment

to crack: to successfully enter a market or successfully solve a difficult problem

rationale: reason for doing something

fend off: to resist or make defense

retail: the sale of goods to ultimate consumers, usually in small quantities (opposed to wholesale)

consultancy: an organization that gives advice to other businesses

lobbied: made formal requests

brick and mortar: a physical business; a store or other business that is in a building and that customers can walk into (this term is used to contrast “real” stores with “virtual” stores that only sell goods over the Internet)

foothold: a starting point for doing business that allows a company to gain customers or shares in an economic market

traction: progress toward a goal or toward the completion of a project

relegated: limited or restricted in an undesirable way

wholesale distribution: the distribution of goods to stores and warehouses, rather than directly to customers

myriad: varied and complicated (this word has a negative connotation)

back end: related to a business’s operations that are invisible to clients and customers: company meetings, manufacturing and storing goods, and so on

sorted out: arranged properly

the fold: a group of people who follow something or participate in something regularly and loyally

****

look and feel: the appearance of a product and the way the product operates; the sense customers get when using a product

joint venture: a partnership between two companies so that the companies can work together on a specific project or product

slid: the past tense of "slide" (an irregular verb); in the context of this article, this word means "decreased"

early trading: the buying and selling of stocks shortly after an important announcement about a company or an economic market

well-regarded: thought of as good; respected

droves: large numbers of something

plethora: a wide variety of things

bled red ink: lost a lot of money, failed to make a profit, went into debt (term originates from the practice of using red ink or red lettering to indicate financial costs and losses on business reports; this practice is common in the English speaking world)

killed off: discontinued; got rid of

proverbial: mentioned in colloquial expressions

going under: financially failing; ending all business operations

rainy day: a colloquial expression referring to a time in the future when a resource that has been saved will be needed

break even: to cover all expenses without actually making a profit

hefty premium: a high price for purchasing something

chatter: gossip; conversations about a subject that are based on imagination and guesses

rumor mill: the source or origin of chatter and gossip

under their watch: under their supervision and management

lightning will strike: an unusual, rare event will happen

pull off: to successfully make something happen

https://magoosh.com/toefl/2016/business-english-practice-blackberry-phones/

დანართი # 18 საექსპერიმენტო ჯგუფის ტესტის ნიმუში

End of an era: BlackBerry will stop making its own phones

Key business English terms

look and feel: the appearance of a product and the way the product operates; the sense customers get when using a product

joint venture: a partnership between two companies so that the companies can work together on a specific project or product

slid: the past tense of "slide" (an irregular verb); in the context of this article, this word means "decreased"

early trading: the buying and selling of stocks shortly after an important announcement about a company or an economic market

well-regarded: thought of as good; respected

droves: large numbers of something

plethora: a wide variety of things

bled red ink: lost a lot of money, failed to make a profit, went into debt (term originates from the practice of using red ink or red lettering to indicate financial costs and losses on business reports; this practice is common in the English speaking world)

killed off: discontinued; got rid of

proverbial: mentioned in colloquial expressions

going under: financially failing; ending all business operations

rainy day: a colloquial expression referring to a time in the future when a resource that has been saved will be needed

break even: to cover all expenses without actually making a profit

hefty premium: a high price for purchasing something

chatter: gossip; conversations about a subject that are based on imagination and guesses

rumor mill: the source or origin of chatter and gossip

under their watch: under their supervision and management

lightning will strike: an unusual, rare event will happen

pull off: to successfully make something happen

End of an Era: BlackBerry will Stop Making its Own Phones

It's the end of an era for BlackBerry. The company, famous for making cellphones with physical keyboards that were once so popular people nicknamed them Crackberries, has decided to stop making its own devices.

BlackBerry said on Wednesday that it will rely on partners to manufacture the phones, which will still have BlackBerry's look and feel.

The company announced **a joint venture** with an Indonesian telecom company that will start making them. BlackBerry plans to turn its attention to software, a move it has made gradually in recent years as sales of its phones have **slid**.

Shares of BlackBerry (BBRY, Tech30) rose 4% in early trading after the announcement. But the stock price is well below its peak from several years ago.

BlackBerry was once the phone of choice for Wall Street traders, politicians and celebrities, thanks in part to its well-regarded security system. President Obama was spotted with a BlackBerry. So was Kim Kardashian West.

But the company was too late to the touchscreen game, and customers left in droves for Apple's (AAPL, Tech30) iPhone, Samsung's (SSNLF) Galaxy and other devices running on Google's (GOOGL, Tech30) Android system. Even Microsoft (MSFT, Tech30) has moved ahead of BlackBerry with its Windows Phones.

CEO John Chen has tried **to turn the company around** since joining in 2013. But even as he has pushed BlackBerry toward mobile and security software, apps and the **plethora** of connected devices known as the Internet of Things, BlackBerry has **bled red ink**, posted sharp sales declines and lost customers.

Chen has even done what was once unthinkable, opening the BlackBerry to other operating systems. The company now sells phones that run on Android. It also killed off its BlackBerry Classic line of phones this summer. So Chen deserves credit for stabilizing BlackBerry and refocusing it on higher growth areas.

The company is also no longer in danger of **going under**, a legitimate concern investors had before he took control. BlackBerry now has about $2.5 billion in cash and investments on its balance sheet -- money for a proverbial rainy day.

BlackBerry will need all the cash it can get. The company also reported Wednesday that its latest quarterly sales fell about 30% from a year ago.

And BlackBerry said that it expects to **break even** this fiscal year at best. That's still better than the loss analysts had forecast.

But if Chen can't get the company's sales growing again and return it to profitability, there could be more pressure on him to sell BlackBerry.

That's exactly what Chen has done in the past. He sold the struggling software company Sybase to SAP (SAP, Tech30) for **a hefty premium** while he was CEO of Sybase.

There has been chatter about a BlackBerry sale for years.

The rumor mill may start turning again, though. BlackBerry also announced Wednesday that CFO James Yersh was stepping down and that he would be replaced by Steven Capelli, who worked with Chen at Sybase.

Chen and Capelli also worked together at Pyramid Technology in the mid-1900s, a company that was sold to Siemens under their watch.

So BlackBerry investors might be hoping that lightning will strike three times and Chen and Capelli can pull off another sale.

Task - read the text and answer the following questions:

1. In paragraph 3 the phrase **a joint venture** is closest in meaning to:
a. Disagreement
b. Business arrangement
c. Loss

2. In paragraph 3 the word **slid** could best be replaced by:
a. Increased
b. Decreased
c. Disappeared

3. Which highlighted phrase or word in paragraph 7 refers to "going in debt (losing a lot of money)":
   a. To turn the company around
   b. Plethora
   c. Bled red ink

4. In paragraph 9 the phrase **going under** probably means:
a. Financial failure
b. Great success
c. Take control

5. According to paragraph 13, Chen "sold the struggling software company Sybase to SAP":
a. At a very high price
b. Very cheaply
c. Without giving a warranty

6. Analysts had forecast that Blackberry will:
a. cover all expenses without making a profit
b. will make a profit
c. will lose money

7. Chen will NOT sell BlackBerry if
a. If the company makes a profit
b. If the company goes bankrupt
c. If the number of sales decrease in the nearest future

8. BlackBerry investors hope:
a. The storm will start soon
b. Chen will build a Pyramid
c. Chen will sell his company

https://magoosh.com/toefl/2016/business-english-practice-blackberry-phones/

http://money.cnn.com/2016/09/28/technology/blackberry-outsource-phones/index.html

დანართი # 19

სიტყვათწარმოება და სემანტიკური რუკა

Noun	**verb**	**Adjective**	**adverb**
Relegation	Relegate	Relegable/unrelegable Relegated/unrelegated	**********
Glacier/glaciation	Glaciate	Glaciered/glacial/glaciated/ Unglaciated	**********
Tributary	******** ******	Tributary/nontributary	Tributarily/untributarily

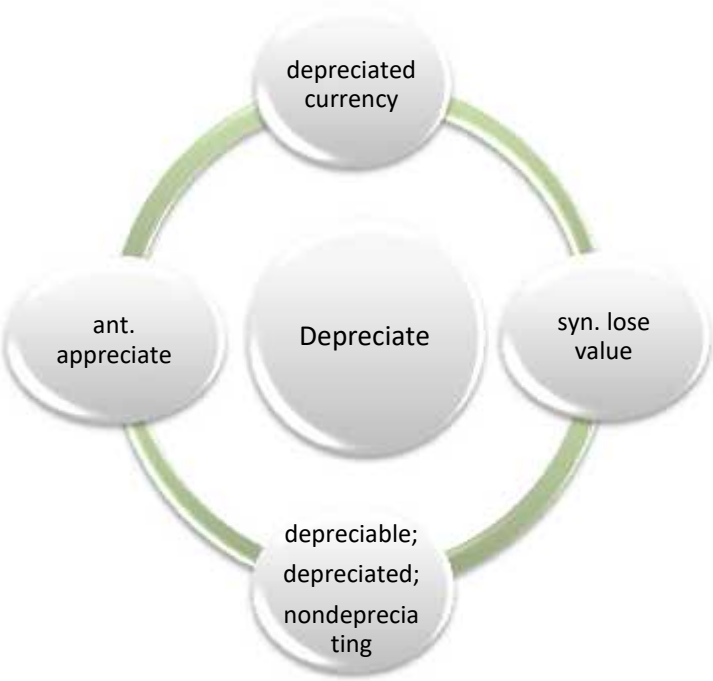

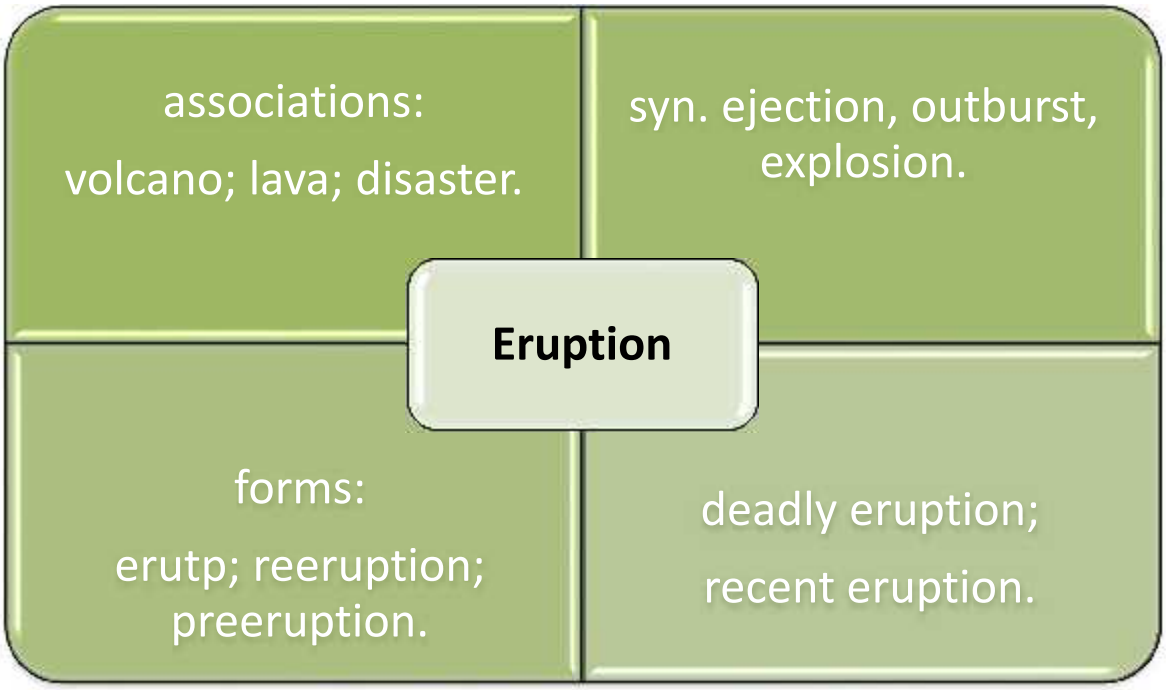

www.dictionary.com

დანართი #20 ტესტი N3 და მისი შედეგები

Words: Geology, Geography

Unified – united, combined, merged;

Border - the line that separates one country, state, province, etc., from another;

Frontier- the part of a country that borders another country; boundary; border;

Fringe of mountains – surrounded, furnished by mountains, mountain “border”;

Originate - to take its origin or rise; begin; start; arise;

Flow into – merge with, join;

Tributary - a stream that flows to a larger stream or other body of water;

Drain - to become empty or dry by the gradual flowing off of liquid or moisture;

Uplands - the higher ground of a region or district; an elevated region;

Flow- movement of the water in rivers, streams, etc.

Glaciated- to become frozen or covered with ice;

Demolish - to put an end to; destroy;

Glacier - a slowly moving mass of ice originating from an accumulation of snow;

Volcanic Cone - a conical hill produced by volcanic eruption of ash, cinders, or lava;

Vaulted chambers - a large underground pool of molten rock found beneath the surface of the Earth;

Accumulate - to gather or collect, often in gradual degrees. to gather into a heap, mass, cover, etc.; form a steadily increasing quantity:

Circulating currents of air ჰაერის ნაკადის(დინების) წრიული მოძრაობა

The Geography Of Germany

Roughly the size of Montana and situated even farther north, unified Germany has an area of 356,959 square kilometers. Extending 853 kilometers from its northern border with Denmark to the Alps in the south, it is the sixth largest country in Europe. At its widest, Germany measures approximately 650 kilometers from the Belgian-German ***border*** in the west to the Polish ***frontier*** in the east.

Germany's portion of the Alps accounts for a very small part of the country's area and consists only of a narrow ***fringe of mountains*** that runs along the country's border with Switzerland and Austria from Lake Constance in the west to Salzburg, Austria, in the east. The western section of the German Alps are the Algäuer AlpsAlgäuer Alps, located between Lake Constance and the Lech River. The Bavarian Alps, the central section, lie between the Lech and Inn rivers and contain Germany's highest peak, the Zugspitze (2,963 meters). The Salzburg Alps, which begin at the Inn River and encircle Berchtesgaden, make up the easternmost section of Germany's Alps.

The Rhine, Germany's longest and most important river, ***originates*** in Switzerland, from where it **flows into** Lake Constance . At the lake's west end, it begins a long course (800 kilometers) to the Netherlands, at first marking the boundary between Germany and Switzerland and later that between Germany and France. Of the Rhine's three most important ***tributaries***, the Moselle River ***drains*** parts of the Rheinish ***Uplands***, the Main drains areas between the Central German Uplands and the Franconian Alb, and the Neckar River drains the area between the Black Forest and the Swabian Alb. Because these rivers keep the Rhine high during the winter and because melting snow in the Alps keeps it high during the spring and summer, the river generally has a high steady ***flow***, which accounts for its being the busiest waterway in Europe.

1. In the first paragraph the words “border” and “frontier” are:

a. Synonyms b. antonyms c. have nothing in common

2. In the last paragraph, what is the meaning of the word "originates"?

a. begins b. ends c. finishes

3. in the last paragraph the word “tributary” probably means:

a. ocean b. lake c. stream

4. “uplands” in the last paragraph is the same as:

a. mountainous region b. valley c. desert

5. in the first line of the last paragraph “flow into” can be best replaces by:

a. separates b. drains c. joins

Volcanic fire and glacial ice are natural enemies. Eruptions at ***glaciated volcanoes*** typically destroy ice fields, as they did in 1980 when 70 percent of Mount Saint Helens ice cover was ***demolished***. During long dormant intervals***, glaciers*** gain the upper hand cutting deeply into ***volcanic cones*** and eventually reducing them to rubble. Only rarely do these competing forces of heat and cold operate in perfect balance to create a phenomenon such as the steam caves at Mount Rainier National Park.

P2: Located inside Rainier’s two ice-filled summit craters, these caves form a ***labyrinth*** of tunnels and ***vaulted chambers*** about one and one-half miles in total length. Their creation depends on an unusual combination of factors that nature almost never brings together in one place. The cave-making recipe calls for a steady ***emission*** of volcanic gas and heat, a heavy annual snowfall at an elevation high enough to keep it from melting during the summer, and a bowl-shaped crater to hold the snow.

P3: Snow ***accumulating*** yearly in Rainier’s summit craters is compacted and compressed into a dense form of ice called ***firn***, a substance midway between ordinary ice and the denser crystalline ice that makes up glaciers. Heat rising from numerous openings (called fumaroles) along the inner crater walls melts out chambers between the rocky walls and the overlying ice pack. ***Circulating currents*** of warm air then melt additional opening in the firm ice, eventually connecting the individual chambers and, in the larger of Rainier’s two craters, forming a continuous passageway that extends two- thirds of the way around the crater’s interior.

1. In the first line of the first paragraph “glaciated” can be best replaces by:

a. active b. frozen c. inactive

2. the word “demolish” in the first paragraph is the same as:

a. built b destroyed c. activated

3. in the second paragraph the word “emission” means:

a. release b. explosion c. block

4. According to the first line in paragraph three, snow ---------- yearly in Rainier’s summit craters is compacted.

a. Melt b. gathered c. released

5. In the last paragraph the words “ Circulating currents” probably means:

a. Circular movement b. circular shape

ტესტი # 3-ში მიღებული შეფასებები

სტუდენტი	საექსპერიმენტო ჯგუფი (სულ 21 სტუდენტი)	საკონტროლო ჯგუფი (სულ 23 სტუდენტი)
N 1	8	X
N 2	10	5
N 3	6	7
N 4	8	4
N 5	8	6
N 6	8	7
N 7	8	5
N 8	6	8
N 9	10	5
N 10	8	7
N 11	9	7
N 12	10	6
N 13	10	8
N 14	X	5
N 15	10	X
N 16	10	X
N 17	8	3
N 18	10	7
N 19	8	7
N 20	X	5
N 21	9	8
N 22		6
N 23		4
საშუალო ქულა	8.63	6

დანართი # 21 ექსპერიმენტში გამოყენებული დავალებების ნიმუშები

Test 1 Medicine / psychiatry / psychplogy

Bout - a period of illness; გამწვავება, შეტევა.

Phobia - a persistent, irrational fear of a specific object, activity, or situation that leads to a compelling desire to avoid it;

Aviaphobia - fear of flying in an airplane or other aircraft;

Contemplate - think fully or deeply about; to have in view as a future event;

Acute - brief and severe;

Mental disorder - a disturbance in mental health or functions;

Constant fear - not changing or varying; regular; continuing without pause or letup; continual, persistent;

treatment - the application of medicines, surgery, psychotherapy, etc, to a patient or to a disease or symptom;

conquer – to overcome, defeat;

Cease - to put a stop or end to; discontinue.

****

Derive - to receive or obtain from a source or origin;

Mold - a growth of minute fungi forming on vegetable or animal matter, commonly as a downy or furry coating, and associated with decay or dampness;

Agent - A substance that can bring about a chemical reaction or a biological effect; antibacterial agent - ანტიბაქტერიალური საშუალება;

Lethal - of, relating to, or causing death; deadly; fatal;

Limb- a part or member of an animal body distinct from the head and trunk, as a leg, arm, or wing: კიდური;

Amputating - to cut off (all or part of a limb or digit of the body), as by surgery.

Get the credit - Receive acknowledgment, honor or praise for some accomplishment

Potent medicine- producing powerful physical or chemical effects; ძლიერმოქმედი წამალი.

Derived from the penicillium ***mold***, penicillin is one of the most powerful antibacterial agents ever developed. Penicillin and its derivatives have saved countless millions of lives by reducing once ***lethal*** infections to the status of minor inconveniences. Countless others have kept ***limbs*** that once would have needed ***amputating*** to stop the spread of an infection because penicillin stopped that spread in its tracks. The history of the discovery of such a wondrous medicine is long and complicated, but the man who normally gets the credit for discovering it is Alexander Fleming, who published papers on penicillin in 1928. It is well-known that several others, including a French medical student and a Costa Rican scientist, had noted the mold's antibacterial properties prior to Fleming. However, it was Fleming who drew the attention of the Western scientific establishment to the mold, and whose work eventually led to penicillin being developed into a ***potent*** medicine.

Answer the following questions:

1. The word "mold" in the first line is:
a. A type of insect
b. A type of fungi
c. A type of plant
2. The word "lethal" in line 2 can be best replaced by:
a. Deadly
b. Curable
c. Common
3. In line 3 the word "limbs" is the same as:
a. Hands
b. Legs
c. Both a and b
4. "Amputate" is closest in meaning with:
a. Operate
b. Inject
c. Cut off
5. The word "potent" in the last line means:
a. Weak
b. Normal
c. powerful

Finally, for a fear to truly be a phobia, it must be recurring. That is, if the man on the plane had flown before without incident and continued to use planes after this one panic attack without experiencing further ***bouts*** of unreasonable fear, then he would not be said to be suffering from a phobia. A true ***aviophobic*** could never contemplate flying in any form without experiencing severe symptoms of ***acute*** nervousness. In this case, the man's single onset of severe panic would most likely be viewed as symptomatic of some other mental disorder, perhaps brought on by unrelated stresses in his life. Obviously, the fact that phobias are recurring fears, or rather, that they involve constant fear of the object of the phobia, should not be taken to mean that the fear can never be overcome. A person who is suffering from a phobia may, either through great effort of will, or, more likely, through a course of psychiatric treatment, ***conquer*** his phobia and ***cease*** to be frightened of whatever it was he was formerly afraid of.

1. In line 2 the word “bout” is related to:
   a. Illness
   b. Travelling
   c. Studying
   c. start

2. An aviaphobic is a person who is afraid
   a. Darkness
   b. Flying
   c. Height

3. The word “acute” in line 4 can be replaced by:
   a. Sever
   b. Nervous
   c. weak

4. The word “conquer” is closest in meaning to:
   a. Defeat
   b. Fight
   c. Lose

5. The word “cease” is the same as:
   a. Continue
   b. Discontinue

Test 2 Money / business

Important business English vocabulary

depreciate: to lose some value; to become less valuable in the market

vexed: confused, upset

emanating: literally means transmitting a sound from inside a chamber or area; in the context of this article, it means *sending information from an original source*

naked: literally means not wearing any clothes; in the context of this article, it means *obviously improper*

currency war: a fierce international competition where different countries cause their currency to have less value on the global market, in an effort to attract foreign consumers and encourage in-country spending

closing price: the last price or value of a currency or stock, as reported at the end of the business day

opaque: not clear, not open to public view

market orientation: the quality of following the practices of an economic market

echoed: repeated words or information

inject: literally means to put fluid into something by using a syringe (seen in medial shots one receives on a doctor's visit); in the context of the article, this refers to *adding economic activity into a part of the Chinese market*

abysmal: terrible, upsetting, suggesting a very bad situation

tit-for-tat: a colloquial form of "this-for-that;" refers to one person or group doing the exact same thing as a another person or group

setting off: starting a process that cannot be controlled once it begins (has a negative connotation)

stuck to their guns: refused to change their argument or course of action

naysayers: people who openly disagree with an argument or course of action

acknowledging: confirming something to be true

reference rate mechanism: a system to decide the rate of exchange between one country's money and the currency used in other countries

Why did China crash the yuan?

Why did Beijing decide to let the yuan depreciate?

That question has ***vexed*** economists and investors alike in recent days, setting off a desperate search for clues in the scant communications ***emanating*** from the People's Bank of China.

Two theories have emerged: It was, some say, a landmark reform that will allow market forces more influence over China's currency; others argue it was a naked domestic stimulus measure that invites a currency war in Asia.

Beijing insists its motives are pure.

The central bank says its decision to change the way the yuan's value is set every day **--A)--** is a market-oriented reform. It's something that has long been requested by the international community.

The reform "will continue to be pushed forward with a market orientation," the bank said Tuesday. Market forces will now "play a bigger role" in determining exchange rates, it added.

The International Monetary Fund, which has been considering the yuan for inclusion in its elite group of currencies, praised the move. In a statement that largely echoed Beijing's explanation, the IMF said the decision "should allow market forces to have a greater role."

Some analysts see another motive: China's economy is struggling, and a weaker yuan would make the country's exports more attractive to international buyers. Devaluing the currency would be one way to quickly ***inject*** some life back into the country's factories**. –B)--**

China's most recent export data was abysmal, and the startling results "clearly pushed the PBOC to use one of its most powerful instruments to reboot the Chinese economy: the exchange rate," wrote economists at Natixis.

If this was indeed the central bank's motivation, and the "market forces" rationale was just a cover, China has risked setting off a series of tit-for-tat responses from its neighbors in the region, an event sometimes referred to as a currency war.

"In today's world, where almost everyone is aspiring to export-led growth, a deliberate attempt to lower the currency is indeed currency warfare," wrote analysts at Oxford Economics. "China is not alone in this ... but by engaging in administrative depreciation, China risks setting off the wider currency wars that have so far been avoided."

On Thursday, after the yuan had fallen by more than 3% in just three trading sessions, central bank officials called an exceedingly rare press conference, and sought to explain their reasoning**. –C--**

The officials largely stuck to their guns, saying they were motivated be a desire to implement market-oriented reforms, and arguing that circumstances do not warrant continued depreciation. Investors responded favorably, giving the yuan a boost.

The bank also addressed its naysayers, with officials acknowledging they had expected the yuan to decline. But, they said, a 3% fall was enough to bring the currency to a reasonable level, and the one-time depreciation was "largely finished."

"Today's PBOC press conference supports our view that the fall in the [yuan] as a result of the shift to a new ***reference rate mechanism*** was a one-off and not an attempt to engineer a large scale competitive depreciation," analysts at Capital Economics wrote.

1. In paragraph 1 the word “vexed” is closest in meaning to:
a. Frightened
b. Confused
c. Made happy

2. In paragraph 1 the word “emanating” could be replaced by:
a. Lying
b. Manipulating
c. Giving true information

3. In paragraph 7 “inject” probably means:
a. to put fluid medicine into body by using a syringe
b. to add some economic activities into the market
c. to prevent oneself from various diseases

4. In the last paragraph what do you think is meant under the words “reference rate mechanism” ?
a. A system that states exchange rates between different currencies
b. A system that rates various economic activities
c. A system that rates economists

5. Where is the appropriate place for the missing sentence **“ -- a calculation that now uses the previous day's closing price instead of the bank's own opaque process”?**
a. A) para.4
b. B) para.7
c. C) para. 11

Test 3 (იხ. დანართი # 20)

Test 4 Geology, Geography

tectonic plates - The dozen or so plates that make up the surface of the Earth ტექტონიკური ფილაქნები

surface - the outer face, outside, or exterior boundary of a thing; outermost or uppermost layer or area.

Landmass - a part of the continental crust above sea level having a distinct identity, as a continent or large island

the Cocos plate- is a young oceanic tectonic plate beneath the Pacific Ocean off the west coast of Central America, named for Cocos Island, which rides upon it. The Cocos Plate was created approximately 23 million years ago.

Dense- having the component parts closely compacted together; crowded or compact; intense

Trench - a long, narrow excavation in the ground **;** a deep ditch (თხრილი, ტრანშეა); a long, steep-sided, narrow depression in the ocean floor;

Crumpled- wrinkled; crushed; bent in a spiral curve; syn: buckled, rumpled.

mountain range - a series of more or less connected mountains ranged in a line; a series of mountains, or of more or less parallel lines of mountains, closely related, as in origin.

Subduction - Geology. the process by which collision of the earth's crustal plates results in one plate's being **drawn down** or **overridden** by another, localized along the juncture (subduction zone) of two plates; (გადაფარვა; დაწევა)

Gulf- a portion of an ocean or sea partly enclosed by land (ზღვის ყურე)

Peninsula - an area of land almost completely surrounded by water except for an isthmus connecting it with the mainland**;** (ნახევარკუნძული)

fault - Geology, Mining. a break in the continuity of a body of rock or of a vein, with dislocation along the plane of the fracture; (ნაწევი, ტრანსფორმული რღვევა)

destructive- causing destruction or much damage

eruption- Geology. the ejection of molten rock, steam, etc., as from a volcano or geyser.

Dormant- lying asleep or as if asleep; inactive, as in sleep; (of a volcano) not erupting.

****

Pipeline - a series of pipes, often underground, with pumps and valves for flow control, used to transport oil, natural gas, water, etc., especially over great distances. (ნავთობსადენი)

Crude (oil) - in a raw or unprepared state; unrefined or natural. (ნედლი ნავთობი)

Windswept - open to or swept by the wind; (ქარისგან დაუცველი)

Plain - an area of land not significantly higher than adjacent areas and with relatively minor differences in elevation, commonly less than 500 feet (150 meters), within the area.

Tundra - one of the vast, nearly level, treeless plains of the arctic regions of Europe, Asia, and North America.

Weave - to interlace (threads, yarns, strips, fibrous material, etc.) so as to form a fabric or material; to introduce as an element or detail into a connected whole (usually followed by in or into). (ჩაქსოვა, ჩაწვნა)

Crooked - not straight; bending; curved. Syn: windy, twisted, spiral.

Sheer - extending down or up very steeply; almost completely vertical.

Rocky crags – a steep, rugged rock

Rack – a framework of bars, wires, or pegs (საყრდენი; სტელაჟი)

Tortuous – full of twists, turns, or bends; twisting, winding, or crooked

Permafrost – ground that is permanently frozen, often to great depths

Terrain – any rock formation or series of formations or the area in which a particular formation or group of rocks is predominant.

Consortium – a combination of financial institutions, capitalists, etc., for carrying into effect some financial operation requiring large resources of capital; any association, partnership, or union.

Treacherous - characterized by faithlessness or readiness to betray trust; deceptive, untrustworthy, or unreliable; unstable or insecure; dangerous; hazardous.

შენიშვნა: სპეციფიკურ ტერმინებთან გამოვიყენეთ ქართული თარგმანი.

The Alaska pipeline

The Alaska pipeline starts at the frozen edge of the Arctic Ocean. It stretches southward across the largest and northernmost state in the United States, ending at a remote **ice-free** seaport **(line2)** village.

The steel pipe crosses windswept plains and endless miles of delicate tundra that tops the frozen ground. It is 4 feet in diameter, and up to 2 million barrels (or 84 million gallons) of ***crude oil*** can be pumped through it daily.

Resting on H-shaped steel racks called "bents," long sections of the pipeline follow a zigzag course high above the frozen earth. Other long sections drop out of sight beneath spongy or rocky ground and return to the surface later on. The pattern of the pipeline's up-and-down route is determined by the often harsh demands of the arctic and subarctic climate, the tortuous lay of the land, and the varied compositions of soil, rock, or **permafrost** little more than half of **(line11)** the pipeline is elevated above the ground.

One of the largest in the world, the pipeline cost approximately $8 billion and is by far the biggest and most expensive construction project ever undertaken by private industry. In fact, no single business could raise that much money, so 8 major oil companies formed a ***consortium*** in order to share the costs. Today, despite enormous problems of climate, equipment breakdowns, labor disagreements, ***treacherous*** terrain, a certain amount of mismanagement, the Alaska **(line 17)** pipeline has been completed and is operating.

1. In paragraph 2 the word "crude" probably mean:

A. refined B. natural C. domestic

2. The phrase "Resting on" in line 13 is closest in meaning to

A. Consisting of B. Supported by C. Passing under D. Protected with

3. The word " treacherous " in the last paragraph is closest in meaning to:

A. safe, reliable B. insecure C. rocky

4. The word "consortium" in line 15 is closest in meaning to

A. construction B. company C. union

5. Where in the passage does the author provide a term for an earth covering that always remains frozen?

A. Line 2 B. Line 11 C. Line 17

Earthquakes In Mexico

Situated atop three of the large tectonic plates that constitute the earth's surface, Mexico is one of the most seismologically active regions on earth.

Most of the Mexican landmass rests on the westward moving North American plate. Ocean floor material is relatively dense; when it strikes the lighter granite of the Mexican landmass, the ocean floor is forced under the landmass, creating the deep Middle American trench that lies off Mexico's southern coast. The westward moving land atop the North American plate is slowed and ***crumpled*** where it meets the Cocos plate. ***The subduction*** of the Cocos plate accounts for the frequency of earthquakes near Mexico's southern coast.

Areas off Mexico's coastline on the Gulf of California, including the Baja California Peninsula, are riding northwestward on the Pacific plate. Rather than one plate subducting, the Pacific and North American plates grind past each other, creating a slip ***fault .***

Mexico has a long history of ***destructive*** earthquakes and volcanic eruptions. Volcán de Colima, south of Guadalajara, which erupted in 1994, is Mexico's most active volcano. Although ***dormant*** for decades, Popocatépetl and Ixtaccíhuatl ("smoking warrior" and "white lady," respectively, in Náhuatl) occasionally send out puffs of smoke clearly visible in Mexico City, a reminder to the capital's inhabitants that volcanic activity is near.

1. In the second paragraph, what is the meaning of the word "crumpled"?

   a. flattened b. smoothed c. buckled

2. In the second paragraph, what is the meaning of the word "subduction"?

   a. the rising of one plate b. the lowering of one plate

   c. one plate is forced to sink below and under another plate

3. In the second paragraph, what does the word "dormant" mean?

   a. molten b. active c. inactive

4. In the last paragraph, what is **NOT** the meaning of the word "destructive"?

a. damaging b. beneficial c. harmful

5. In the third paragraph, what does the word " fault" mean?

a. a break in a rock b. an island almost completely surrounded by water c. molten rock

test 5 (იხ. დანართი # 18)

http://money.cnn.com/2015/08/13/investing/yuan-china-currency/index.html

https://www.ets.org/toefl/pbt/prepare/reading_comprehension_practice_section3

http://www.esl-lounge.com/student/toefl/toefl-085-reading.php

https://magoosh.com/toefl/2016/learn-business-english-cnn-money-chinese-yuan/

დანართი # 22 ტესტირების შედეგები

საექსპერიმენტო ჯგუფი

საექსპერიმენტო ჯგუფი	ტესტი I	ტესტი II	ტესტი III	ტესტი IV	ტესტი V	ტესტი VI	ტესტი VII	ტესტი VIII	ტესტი IX	ტესტი X
სტ. N1	5	6	8	8	8		10	10	10	10
სტ. N2	4	6	10		7	7		8	7	8
სტ. N3	6	6	6	7	7	8	8	10	8	9
სტ. N4	3	6	8	7	6	7	7	9	10	
სტ. N5	4	4	8	5	4	6	6		7	7
სტ. N6	5	6	8	8		8	8	9	9	8
სტ. N7		5	8	6	6	7	8	10	9	9
სტ. N8	6	8	6		6	7		10	8	9
სტ. N9			10		4	6	6	8		
სტ. N10	5		8	6	8	8	8	10	10	10
სტ. N11	6	8	9	6	8	8	10	9	9	10
სტ. N12	7	7	10		8	10	9		10	10
სტ. N13	8	10	10	7	8	8	10	9	9	10
სტ. N14				5	6	6	7	8	8	8
სტ. N15	4	4	10	6	6	7		8	9	9
სტ. N16	6	6	10	7	7	8		9		8
სტ. N17	7	6	8	7	8	8	10	10		10
სტ. N18	6	8	10		10	10	10	10	9	10
სტ. N19	5	6	8	5	6		6	8		8
სტ. N20	6			6	6	7	7		8	9
სტ. N21		4	9	4	6	6	6	7		9
საშ.ქულა	5.47	6.24	8.63	6.25	6.75	7.47	8	9	8.75	9

საკონტროლო ჯგუფი

საკონტროლო ჯგუფი	ტესტი I	ტესტი II	ტესტი III	ტესტი IV	ტესტი V	ტესტი VI	ტესტი VII	ტესტი VIII	ტესტი IX	ტესტი X
სტ. N1	4	4		4	5	5	6	5	6	
სტ. N2	4	4	5	5	4	6	5	6	6	
სტ. N3			7	6	7	8	8	7		8
სტ. N4	4	4	4	3	5	4			5	5
სტ. N5	5	5	6	4	4	5		5	6	6
სტ. N6	5	5	7		6	5	5	6	6	
სტ. N7	4	3	5	4	4		4	5	6	
სტ. N8		5	8	6		7	7	9	9	9
სტ. N9	5		5	5	4	4	5		6	5
სტ. N10	5	4	7	6	5	6	7	7		
სტ. N11	7	6	7	8	6	6	7	7	7	8
სტ. N12	4	4	6	5	7	7		6	7	7
სტ. N13	7	6	8	6	5	6	6	7	8	
სტ. N14	4		5	3	5		6		6	
სტ. N15		5			4	6	4	6	5	6
სტ. N16	3	4		4	5	5	5	4	6	6
სტ. N17	3		3	4	4	5	4	5	5	5
სტ. N18		5	7	5	6	7	8	6		7
სტ. N19	4	4	7	5	4	4	6	7	7	
სტ. N20	4	4	5			5	6	6	6	6
სტ. N21	6	6	8	7	7			7	8	8
სტ. N22	5	5	6	4	5	4	5	6	5	6
სტ. N23	4	3	4	3	5	5	6	5	6	6
საშ. ქულა	4.58	4.53	6	4.85	5.10	5.5	5.79	6.1	6.3	6.53